

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TARIK BUĞRA'NIN ROMAN KAHRAMANLARINDA
DEĞERLER ÇATIŞMASI

Derviş POLAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR- 2019

©2019-Derriş POLAT

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TARIK BUĞRA'NIN ROMAN KAHRAMANLARINDA
DEĞERLER ÇATIŞMASI

VALUE CONFLICT IN NOVEL HEROES OF TARIK
BUĞRA

Hazırlayan
Derviş POLAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

KIRŞEHİR- 2019

KABUL VE ONAY

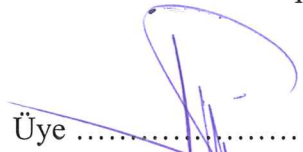
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Derviş POLAT tarafından hazırlanan “*Tarık Buğra'nın Roman Kahramanlarında Değerler Çatışması*” adlı tez çalışması 29.04.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman.....(İmza)

Dr. Öğretim Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

Üye..... (İmza)

Prof. Dr. Yakup ÇELİK

Üye..... (İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih DİNÇER

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

29/04/2019

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2019

Derviş POLAT

İmza

ÖZET

TARIK BUĞRA'NIN ROMAN KAHRAMANLARINDA DEĞERLER ÇATIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Derviş POLAT

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

2019 XII-156

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Yakup ÇELİK

Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Fatih DİNÇER

Değer kavramı ve değerler çatışması, Tarık Buğra'nın romanlarında kişiler, olaylar ve zaman bağlamında incelenmiştir. Romanlarında yazar, tarihi ve siyasi olaylardan örnekler vererek okura mesaj vermek ister.

Millî bir çizgide ele aldığı romanlarında Tarık Buğra, değerler çatışmasını bireylerin yaşamları üzerinden verir. Değerler çatışması bağlamında, ahlakî, dinî, siyasi, estetik, ilmî, iktisadi, sosyal ve kültürel değerler çatışması romanlar üzerinde incelenmiştir. Eserlerde kişilerin ve sosyal çevrenin rolü irdelenmiş, olayların akışı içerisinde çatışma yaşanan değerlerin nedenleri saptanmıştır.

Tarık Buğra'nın Siyah Kehribar, Küçük Ağa, İbiş'in Rüyası, Firavun İmanı, Gençliğim Eyvah, Dönemeçte, Yalnızlar, Yağmur Beklerken, Oscancık romanları üzerinde değerler çatışması tespit edilmiştir. Romanlar, içerik olarak genelde tarihi, millî ve siyasi, ağırlıklıdır. Yazarın romanlarındaki olayların sekiz tanesi yurt içinde sadece bir tanesi yurt dışında geçer.

Romanlarda aşk, vatan sevgisi, millî uyanış, iş disiplini, siyaset, ülke yönetimi gibi konular işlenmiştir. Kişilerin yönlendirilmesinde ahlakî, sosyal, kültürel ve siyasi değerler belirleyici olmuştur.

Değerler bağlamında sadakat, dürüstlük, yardımseverlik gibi ahlakî; vatanseverlik, milliyetçilik gibi siyasi; iffetli olma, arkadaşlık, gelenek ve âdetlere bağlı kalma gibi sosyal ve kültürel; İslam'a inanma ve din adamlarına saygı gibi dinî; kadın, beğeniler ve mekân olarak estetik; ilim ve bilgi sahibi olma, ilim öğrenme gibi ilmî; kazancını temin etme ve hayırlı bir şekilde harcama gibi iktisadi gibi değerlerde çatışmalar tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değerler Çatışması, Tarık Buğra, Tarık Buğra Romanları, Tarık Buğra Romanlarında Kahramanlar, Tarık Buğra Roman Kahramanlarında Değerler Çatışması.

ABSTRACT

**VALUE CONFLICT IN NOVEL HEROES OF TARIK
BUĞRA**

M. Sc. Thesis

Preparer: Derviş POLAT

Advisor :Dr. Faculty Member Maksut YİĞİTBAŞ

2019 XII-156

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Turkish Language and Litarature Department

Jury

Prof. Dr. Yakup ÇELİK

Dr. Faculty Member Maksut YİĞİTBAŞ

Dr. Faculty Member Fatih DİNÇER

VALUE CONFLICT IN NOVEL HEROES OF TARIK BUĞRA

The concept of value and conflict of values have been examined in terms of people, events and time in Tarık Buğra's novels. In his novels the author wants to give a message to the reader by giving examples from historical and political events.

Tarık Buğra, who handles novels in a national line, approaches conflict of values over the lives of individuals. In the context of conflict of values, conflict of moral, religious, political, aesthetic, scientific, economic, social and cultural values have been studied on novels. The role of the people and the social environment in the works were examined and the reasons of the conflicts in the course of the events were determined.

The conflict of values were determined in Tarık Buğra's following novels: Siyah Kehribar, Küçük Ağa, İbiş'in Rüyası, Firavun İmanı, Gençliğim Eyvah, Dönemeçte, Yalnızlar, Yağmur Beklerken, Osmançık. The novels' contents were predominantly historical, national and political. Eight of the events in authors' novels take place domestic and only one takes place abroad.

In novels the author treated the topics as love, patriotism, national awakening, work discipline, politics and country management. Moral, social, cultural and political values have been influential in directing people.

In the context of values, following conflict of values were determined. Moral values as loyalty, honesty, benevolence; politic values as patriotism and nationalism; social and cultural values as chasteness, friendship and conventionality; religious values as belief in İslam and respect to clergymen; aesthetics values as women, tastes and space; scientific values as having knowledge and learning science; economic values as earning and spending propitiously.

Key Words: Conflict Of Values, Tarık Buğra, Novels Of Tarık Buğra, Heroes İn Novels Of Tarık Buğra, Value Conflict İn Novel Heroes Of Tarık Buğra.

ÖN SÖZ

“Tarık Buğra’nın Roman Kahramanlarında Değerler Çatışması” adlı bu tez çalışmasında yazarın romanlarından hareketle roman kahramanlarının yaşadığı değerler çatışması incelenmiştir. Bu bağlamda “Siyah Kehribar”, “Küçük Ağa”, “Firavun İmanı”, “Gençliğim Eyvah”, “Yağmur Beklerken”, “Osmancık”, “Yalnızlar”, “İbiş’in Rüyası” ve “Dönemeçte” adlı dokuz romanı alınmıştır. Ahlakî, siyasi, estetik, dinî, iktisadi, sosyal ve ilmî değer çatışmaları düzleminde roman kahramanlarının yaşadığı değerler çatışması belirlenmeye çalışılmıştır.

Farklı yaşam şartlarının kahramanlar üzerindeki etkisi irdelendiğinde yazarın romanlarındaki konuları tarihi ve siyasi ağırlıklı olarak gruplandırmak olanaklıdır. Tarihi romanlarda Osmanlı Devleti’nin kuruluş dönemi, millî mücadele dönemi ve cumhuriyetin ilk yılları ele alınmış ve bahsi geçen dönemler hakkında okura bilgi verilmeye çalışılmıştır. Siyah Kehribar siyasi bir roman olup olaylar yurt dışında geçer ancak romanda dönemin Türkiye’sine göndermeler yapılır. Diğer romanlarında tek partili dönem ve çok partili döneme geçişte yaşanan sıkıntılar okura hissettirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde “Değer Kavramı ve Değerler Çatışması”, ikinci bölümde “Tarık Buğra ve Sanat Anlayışı”, üçüncü bölümde “Tarık Buğra’nın Romanları’nın İncelenmesi”, dördüncü bölümde, “Tarık Buğra’nın Roman Kahramanlarında Değerler Çatışması”, beşinci bölümde ise “Sonuç” yer almaktadır.

İlk bölümde “Değer Kavramı ve Değerler Çatışması” başlığı altında değer kavramının farklı tanımları yapılmış değerler çatışması üzerinde durulmuştur. Değerin ne ifade ettiği, sözlükteki anlamı ve kavramın sınıflandırıldığı alanlar belirtilmiştir. Değerler çatışması olarak dokuz romanda yedi değer çatışması tespit edilmiş ve genelde roman kahramanları üzerinden örnekler verilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde “Tarık Buğra ve Sanat Anlayışı” başlığı altında incelenmiştir. Yazarın çocukluk dönemi, okul yılları, ailesi, edebiyatla tanışması üzerinde durulmuştur. Sanat hayatı ve edebi yönüne vurgu yapılmış, roman, hikâye gazete yazıları, tiyatro, deneme, oyunları hakkında değinilerde bulunulmuştur.

Üçüncü bölümde, “Tarık Buğra’nın Romanlarının İncelenmesi” başlığı altında romanlar olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân açısından incelenmiş; her roman kendi içinde bölümlere, bölümler ise vaka halkalarına ayrılmıştır.

Dördüncü bölümde “Tarık Buğra’nın Roman Kahramanlarında Değerler Çatışması”nda romanlarda yedi değer üzerinde çatışmalar tespit edilmiş bu çatışmaların nedenleri üzerinde durulmuştur. Değerlerin kahramanların üzerindeki etkisine değinilmiştir.

“Sonuç” bölümünde romanlarda tespit edilen değer çatışmaları hakkında genel değinilerde bulunulmuştur. Bölümlerin içeriklerinden elde edilen çıkarımlar ortaya konulmuştur.

Tarık Buğra’nın romanlarında dikkat çeken en önemli hususiyet ahlakî, siyasi ve sosyo kültürel unsurların ağırlıklı olmasıdır. Romanlarında mekân olarak genelde kasabayı tercih ettiği akıllara yettiği ve ailesinden izler taşıyan Akşehir’i getirir. Nitekim kendisini üne kavuşturan Küçük Ağa romanının ana mekânı Akşehir’dir.

“Tarık Buğra’nın Roman Kahramanlarında Değerler Çatışması” adlı yüksek lisans tez çalışmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam, Dr. Öğretim Üyesi Maksut Yiğitbaş’a; ilgilerini eksik etmeyen Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğretim üyelerine, Sosyal Bilimler Enstitüsü idari personeline sonsuz teşekkür ederim.

Kırşehir-2019

Derviş POLAT

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	I
BİLDİRİM.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖN SÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VII
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	XII
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1. DEĞER KAVRAMI VE DEĞERLER ÇATIŞMASI.....	6
1.1. Değer Kavramı	6
1.1.1. Ahlakî Değerler	11
1.1.2. Sosyal ve Kültürel Değerler.....	14
1.1.3. Dinî Değerler.....	17
1.1.4. Estetik Değerler.....	20
1.1.5. İlmî (Teorik) Değerler.....	22
1.1.6. İktisadi Değerler	26
1.1.7. Siyasi Değerler.....	29
1.2. Değerler Çatışması.....	31
1.3. Edebiyat, Sanat ve Değer İlişkisi.....	33

BÖLÜM II.....	36
2. TARIK BUĞRA'NIN HAYATI VE SANAT ANLAYIŞI	36
2.1. Sanat Hayatı	39
2.1.1. Gazetecilik Yönü.....	39
2.1.2. Gazete Yazıları.....	39
2.1.3. Roman Anlayışı.....	40
2.1.4. Tiyatro Anlayışı.....	42
2.1.5. Hikâyeleri.....	42
2.1.6. Oyunları.....	42
2.1.7. Deneme ve Gezi Yazıları.....	43
BÖLÜM III	44
3. TARIK BUĞRA'NIN ROMANLARININ İNCELENMESİ	44
3.1. Siyah Kehribar (1955)	44
3.2. Küçük Ağa (1964)	49
3.3.İbiş'in Rüyası (1970)	54
3.4. Firavun İmanı (1976)	58
3.5.Gençliğim Eyvah (1979)	66
3.6. Dönemeçte (1980)	70
3.7. Yalnızlar (1981)	74
3.8. Yağmur Beklerken (1981)	78
3.9. Osmancık (1983)	83

BÖLÜM IV.....	90
4. TARIK BUĞRA'NIN ROMAN KAHRAMANLARINDA DEĞERLER ÇATIŞMASI.....	90
4.1 Ahlakî Değerler Çatışması.....	90
4.1.1. Siyah Kehribar Romanında Ahlakî Değerler Çatışması.....	90
4.1.2. Küçük Ağa Romanında Ahlakî Değerler Çatışması.....	92
4.1.3. İbiş'in Rüyası Romanında Ahlakî Değerler Çatışması.....	94
4.1.4. Firavun İmanı Romanında Ahlakî Değerler Çatışması.....	95
4.1.5. Gençliğim Eyvah Romanında Ahlakî Değerler Çatışması.....	97
4.1.6. Dönemeçte Romanında Ahlakî Değerler Çatışması.....	100
4.1.7. Yalnızlar Romanında Ahlakî Değerler Çatışması.....	102
4.1.8. Yağmur Beklerken Romanında Ahlakî Değerler Çatışması.....	104
4.1.9. Osmancık Romanında Ahlakî Değerler Çatışması.....	106
4.2. Siyasi Değerler Çatışması.....	108
4.2.1. Siyah Kehribar Romanında Siyasi Değerler Çatışması.....	108
4.2.2. Küçük Ağa Romanında Siyasi Değerler Çatışması.....	109
4.2.3. İbiş'in Rüyası Romanında Siyasi Değerler Çatışması.....	110
4.2.4. Firavun İmanı Romanında Siyasi Değerler Çatışması.....	110
4.2.5. Gençliğim Eyvah Romanında Siyasi Değerler Çatışması.....	112
4.2.6. Dönemeçte Romanında Siyasi Değerler Çatışması.....	113
4.2.7. Yalnızlar Romanında Siyasi Değerler Çatışması.....	115
4.2.8. Yağmur Beklerken Romanında Siyasi Değerler Çatışması.....	115
4.2.9. Osmancık Romanında Siyasi Değerler Çatışması.....	116

4.3. Estetik Değerler Çatışması.....	117
4.3.1. Siyah Kehribar Romanında Estetik Değerler Çatışması.....	117
4.3.2. İbiş'in Rüyası Romanında Estetik Değerler Çatışması.....	118
4.3.3. Gençliğim Eyvah Romanında Estetik Değerler Çatışması.....	119
4.3.4. Yalnızlar Romanında Estetik Değerler Çatışması.....	120
4.4. Dinî Değerler Çatışması.....	120
4.4.1. Siyah Kehribar Romanında Dinî Değerler Çatışması.....	121
4.4.2. Küçük Ağa Romanında Dinî Değerler Çatışması.....	121
4.4.3. Firavun İmanı Romanında Dinî Değerler Çatışması.....	123
4.4.4. Dönemeçte Romanında Dinî Değerler Çatışması.....	125
4.4.5. Yalnızlar Romanında Dinî Değerler Çatışması.....	125
4.5. İktisadi Değerler Çatışması.....	127
4.5.1. Siyah Kehribar Romanında İktisadi Değerler Çatışması.....	127
4.5.2. Küçük Ağa Romanında İktisadi Değerler Çatışması.....	128
4.5.3. Firavun İmanı Romanında İktisadi Değerler Çatışması.....	128
4.5.4. Gençliğim Eyvah Romanında İktisadi Değerler Çatışması.....	130
4.5.5. Dönemeçte Romanında İktisadi Değerler Çatışması.....	131
4.5.6. Yalnızlar Romanında İktisadi Değerler Çatışması.....	132
4.5.7. Yağmur Beklerken Romanında İktisadi Değer Çatışması.....	133
4.6. Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması.....	134
4.6.1. Siyah Kehribar Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması.....	134
4.6.2. Küçük Ağa Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması.....	136
4.6.3. Firavun İmanı Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması.....	136

4.6.4. Gençliğim Eyvah Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması.....	137
4.6.5. Yalnızlar Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması.....	138
4.6.6. Yağmur Beklerken Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması.....	140
4.6.7. Osmancık Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması.....	141
4.7. İlmî (Teorik)Değerler Çatışması.....	142
4.7.1. Siyah Kehribar Romanında İlmî (Teorik) Değerler Çatışması.....	142
4.7. 2. Firavun İmanı Romanında İlmî (Teorik) Değerler Çatışması.....	142
4.7. 3. Yalnızlar Romanında İlmî (Teorik) Değerler Çatışması.....	143
SONUÇ.....	146
KAYNAKÇA.....	151
ÖZGEÇMİŞ	156

SİMGELER VE KISALTMALAR

TS : Türkçe Sözlük

TDK : Türk Dil Kurumu

Çev. : Çeviren

TV :Televizyon

VS. :ve saire

VB. :ve benzeri

TRT :Türkiye Radyo Televizyonu

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

“Tarık Buğra’nın Roman Kahramanlarında Değerler Çatışması” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, yazarın romanlarında değerler tespit edilmiş ve bu değerlerden hareketle roman kahramanları üzerinden değerler çatışması incelenmeye çalışılmıştır.

Değer sözcüğü, farklı anlamlarda kullanılabilecek bir kavramdır. Kullanılan alanlara göre farklı anlamlar içerir. “Değer nedir?” nesneyi ve olguları değerli kılan nelerdir gibi sorulara insanlar tarihi süreçte cevaplar aramışlar ve değerini sadece bir kavramdan ibaret olmadığı kanısına varmışlardır. Değer, birçok disiplin tarafından anlamlandırılmış ve disiplinler arası bir konu haline gelmiştir. Günümüzde psikoloji, sosyoloji, ahlak bilimi, iktisat, tarih, edebiyat, antropoloji, matematik, istatistik, eğitim gibi birçok alanda üzerinde araştırmalar yapılmış, farklı şekillerde akademik çevrelerce işlenmiştir.

Değer, kullanılan alana göre farklı tanımları yapılmaktadır. Psikoloji ve sosyoloji alanında insan ve toplumların sosyal yaşamlarında farklılık arz eden tercihlerinde onları yönlendiren inançları ve tutumları olarak söylenebilir. Tarihçiler değeri toplumların bünyesinde meydana gelen olay ve olguların zaman içinde değişen inanç ve tutumlar olarak değerlendirir.

Değerin edebiyatla ilişkisi günümüze kadar birçok edebi üründe bahsedilir. Kökeni “edeb” - “adab” kelimesi olan edebiyatın terbiyeli, meziyetli, iyi huylu, ahlaklı, nazik olma ve nezaketli davranma gibi birtakım kavramlarla iç içe olduğu bilinmektedir. Edebiyatın bir bilim ve sanat dalı olduğu gibi eğitici yönü de bulunmaktadır.

Edebiyat, estetik olarak sanatın tüm dallarında kendisini hissettirmiş ve eserlere konu olmuştur. Resim, müzik, hat sanatı gibi plastik sanatlarda, tiyatro, sinema, orta oyunu gibi görsel sanatlarda edebiyatın estetik yönünden yararlanılmış ve estetik değerler bağlamında söz konusu edebi ürünlere etkisi sanat çevrelerince gözlemlenmiştir.

Fütüvvetnameler, gazavatnameler, menkıbnameler, kutsal metinler gibi dinî ürünler edebiyatın dinî değerlerle ilişkisi belirtilmiştir. Hukuk ve siyasi metinler, sosyal-kültürel yayınlar, gezi yazıları, röportajlar, inceleme yazıları ilmî yayınlar gibi edebi ürünlerde edebiyat ve değer ilişkisi günümüze kadar birçok eserde irdelenmiştir.

Değer, insanların sosyal yaşamında toplum düzenin sağlanması ve şekillenmesinde farklılık arz eden tercihlerinde onlara yol gösteren inanç, tutum ve davranışlar olarak yorumlanabilir. Tez konusuna kaynaklık eden Prof. Dr. Erol Güngör, değer kavramına inanç yönünden yaklaşır. O bu anlamda değeri inanç bağlamında ahlak ile yakınlaştırmaya çalışmış ve değerlerin davranışların belirleyicisi olduğu görüşüne varır.

Prof. Dr. Erol Güngör'e göre değer yedi ana başlık altında ele alınmış ve tanımları yapılır. Güngör, değeri temel olarak ahlakî değerler üzerinden değerlendirir ve diğerleri ile ilişkisini bu bağlamda belirlemeye çalışır. Ahlakî değerler, bireyin yaşamında neyi yapip yapmaması gerektiği konusunda onu etkileyen inançları olarak tanımlanır. Sosyal ve kültürel değerler, sosyal ahlak bağlamında insanların istekleri niyetleri ve davranışlarını belirlemede başvurulan bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Sosyal ve kültürel değerlerin süreklilik arz etmesi, değişime açık olması, inanç ve yargılardan gelecek kuşaktan kuşağa aktarılması bağlamında da tanımlanabilir.

İlmî değerler, değerlerin bilimsel, kavramsal ve sezgisel olarak yorumlama, akıl ve sezgi ile elde edilen bilgileri işleyerek anlamlandırma ve adlandırma olarak tanımlı yapılır. İlim, bilimi de kapsayacak şekilde geniş bir kavramdır. Sezgisel ve bilimsel tüm bilgiler, ilmin kaynağını teşkil eder. Estetik değerler, insanın eşya ve sanat karşısında davranışları, inançları ve onlardan aldığı haz olarak değerlendirilir. Estetizm, sanatsal bağlamda insanın güzel olarak bir şeyi nitelenmesine bağlanabilir. Estetik değer, kişiden kişiye değişebilmektedir.

İktisadi manada değerler, sosyal hayatın devam edebilmesi için, insanların ihtiyaçlarını karşılamada ve dönüşümün sağlanmasında meta olarak belirlenen bazı nesnelere insanlar tarafından kıymet ölçüsünde değer verilmesi olarak tanımlanabilir. İktisadi hayatta mal ve hizmetlerin değerlendirilmesi ve kabul görmesi sosyal hayatın devam etmesini sağlar. Dinî değerler, insanların tarihi süreç içinde belirledikleri bir dine göre benimsedikleri ilkeler ve yargılardır. İnsanlar dinî değerler ile ahlakî değer yargılarını birleştirerek toplum nazarında davranışlarını ve inançlarını etkileyecek şekilde biçimlendirirler.

Siyasi değerler, otoritenin etrafında biçimlenen toplumun hukukunu gözetken ve sosyal hayatı düzenleyen yaptırıma dayalı değerlerdir. Bu değerler daha ziyade devlet kontrolünde olup insanların davranışlarında bir dizi hukuki yaptırımlar ile düzeni sağlar.

Yazarın hayatı hakkında birtakım bilgilere değinilerek çok yönlü edebi kişiliği üzerinde durulur.1918 yılında Konya'nın Akşehir ilçesinde doğan Tarık Buğra, ilk orta ve lise öğrenimini Konya'da tamamlar. Tıp, hukuk ve edebiyat fakültelerini yarıda bırakır. Daha sonra yarıda bıraktığı Edebiyat Fakültesi'nden mezun olur. Tarık Buğra, sanat hayatına babası ile çıkardığı Nasrettin Hoca gazetesinde başlar, akabinde çeşitli gazetelerde yazmaya devam eder.

Yazar, edebiyat alanında hikâye ve romanları kaleme alır. Roman ve hikâyelerini millî bir çizgide yazar. Onun eserlerinde mekân bağlamında yerellik görülür. Buğra, tarihi romanlarında doğup büyüdüğü Akşehir'i kasaba olarak ele alır. Akşehir'in millî mücadele yıllarındaki rolüne değinir. Eserlerine siyasi görüşlerini yansıtır, babasından gelen siyasi görüşü roman ve hikâyelerinde okuruna hissettirmeye çalışır. Demokrat Parti yanlısı görüşleri ile dönemin iktidarını kimi eserlerinde eleştirir, bu nedenle olumlu ve olumsuz tepkiler alır.

Yazar, roman ve hikâyelerinin dışında gazete yazıları, tiyatroları, deneme ve gezi yazıları gibi alanlarda çalışmalarda bulunur. Hayatını eserlerine yansıtan Tarık Buğra, eserlerinde kişiliğini ve hayata bakışını belli eder. Onun romanlarında siyasi görüşleri, ahlakî özellikleri ve sosyal yönü hakkında bilgiler edinilebilir.

Tarık Buğra, eserlerini muhafazakâr ve millî çizgide yazar. Yazarın romanlarında kahramanların ahlakı üzerinde durur. Tüm romanlarında değerler tespiti yapılır. Ancak siyasi ve tarihi romanlarında ağırlıklı olarak ahlakî, siyasi, sosyo- kültürel değerler daha baskındır. Estetik ve iktisadi değerler romanlarında fazla göze çarpmaz. Ancak mekânlar bağlamında ve tasvirlerde estetik değerlerden örnekler verilebilir.

Tarık Buğra'nın romanlarında kahramanlar ve değer ilişkisi üzerinde durulur. Kahramanların belirgin özelliklerine vurgu yapılarak değerler bağlamında çatışma yaşadıkları durumlar tespit edilir. Tarihi romanlardaki kahramanların kişilikleri ve ahlakî özellikleri ele alınarak günümüz insanını ile benzer yönleri karşılaştırılır. Osmanlı'nın kuruluş yıllarını ve millî mücadele dönemlerini anlatan romanlardaki başkışiler ve norm karakterler romanda belirleyici olur. Romanlarda kırılmaların yaşanmasına neden olan olaylar genelde bu karakterler üzerinden yapılır.

Yazarın romanlarında ahlakî değerler kahramanlar üzerinden verilir. Küçük Ağa romanında kahramanlar arketipsel bir dönüşüm geçirirler. Çolak Salih ve İstanbullu Hoca ahlakî çatışma yaşayan kahramanlarıdır. Bunlar yaptıkları hatanın farkına varırlar ve millî mücadeleyi desteklemeye karar verirler. Millî mücadeleye karşı hareket ettiklerinde

ahlakî, dinî ve sosyo- kültürel çatışma yaşarlar. Firavun İmanı romanında Ali Yusuf, millî mücadele aleyhtarı faaliyetlerde bulunması nedeniyle değerler çatışması bağlamında eleştirilir. Ali Yusuf'un ahlakî, dinî, siyasi, sosyo-kültürel, iktisadi anlamda değerler çatışması içinde olduğu romandan anlaşılır. Osmancık romanında en çok eleştiri alan karakter Osman Bey'in amcası Dünder Bey'dir. Kayı Boyu'na Bey olmak için Osman Bey başta olmak üzere Kayı Boyu'nun ileri gelenleri ile arası açılır, Bizans tekfurlarıyla iş birliği yapar. Onun Bey olmak için Kayı boyu aleyhinde çalışmalarda bulunması ahlakî ve millî değerler açısından çatışma yaşadığı gösterir.

Siyasi romanlarında ise başkahramanlar kendi içinde çatışma yaşayan ve bunu çevresindekilere yansıtan tipler olarak karşımıza çıkar. Dönemeçte romanında kadın erkek ilişkisi bağlamında Doktor Şerif, Savcı Yardımcısı Orhan Bey, Eczacı Celâl Bey, Operatör Cevdet Bey'in kızı Handan'a sahip olmak için kendi aralarında mücadele ederler. Bu hususta ahlak ve etik dışı davranışlarda bulurlar ve değerler çatışması açısından eleştirilirler.

Yalnızlar romanında kadın erkek ilişkisi bağlamında roman kahramanları ahlakî davranışlar yönünden eleştirilir. Doktor Rıza Candaş, Murad ile ilişkisi bulunan Hurrem'e sahip olmak için iki gencin arasını açar, Hurrem ile evlenir. İstanbul'da çiftliğe döndüklerinde onu terk eder ve Şükriye ile ilişki yaşamaya başlar. Doktor Rıza Candaş başta olmak üzere Hurrem, Şükriye ve Murad'ın aralarındaki ilişki yazar tarafından eleştirilir ve ahlakî bağlamda değerler çatışması yaşadıkları tespit edilir.

Yağmur Beklerken romanında siyasi değerler çatışması ağır basar. Rahmi Bey, Serbest Fırka'dan siyasete girer, çevresindekilere farklı tepkiler alır. Kasabada seçimler yapılır. Seçimlere hile karıştığı anlaşılır. Yazara göre seçimi hile ile kazanan Halk Fırkası'nın seçimi kazanması ahlakî ve siyasi değerler bağlamında eleştirilir.

Siyah Kehribar romanında sanat doktorası yapmak üzere İtalya'ya giden Türk gencinin başından geçen olaylar ahlakî ve siyasi bağlamda irdelenir, çarpık kadın erkek ilişkileri ve dikta rejiminin siyasi baskısı eleştirilir.

Gençliğim Eyvah romanında roman kahramanlarının ahlakî, siyasi, sosyal ve kültürel yönden değerler bağlamında çatışma yaşadıkları söylenebilir. İhtiyar'ın ülkeyi kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için ülkenin tüm kurumlarına sızmaya çalışması, örgütlü işler yapmaya başlaması, bu amaçla gençleri kullanarak emellerini gerçekleştirmek istemesi tüm değerler bağlamında çatışma yaşadığını göstermektedir. İbiş'in Rüyası romanı, kadın erkek ilişkileri yönünden eleştirilir. Romanın başkahramanı Nahit'in içe kapanık birisi olması, gördüğü rüyaların bilinçaltına etkilemesi kadınlarla olan ilişkilerinde

ahlakî değerler çatışması yaşar. Romanda arkadaşı Sadi Rıza'nın Nahit'i kıskanması ve onun başarısını engellemeye çalışması ahlakî, sosyo-kültürel yönden çatışma yaşadığını göstermektedir.

Tarık Buğra hakkında daha önce birçok çalışma yapıldığından tez çalışmasında konu belirlemede titiz davranılmıştır. Günümüzde birçok disiplinde değerler üzerinden çalışmalar yapılmıştır. Değerler ile Tarık Buğra karşılaştırılarak yazarın romanlarında değerler çatışmasının işlenişi anlatılmıştır.

Tez çalışmasında Tarık Buğra'nın romanlarında değerler tespit edilmiş ve bunların üzerinden kahramanların yaşadıkları çatışmalar okuyucuya vermeye çalışılmıştır.

mm-@

1. DEĞER KAVRAMI VE DEĞERLER ÇATIŞMASI

1.1. Değer Kavramı

Kavram olarak değer kelimesinin çeşitli anlamları bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde değer: “*Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet*” tanımında nesne ve varlığın kıymet derecesini verir.”(TS, 2011). Ekonomik açıdan ise değeri: “*Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör*” olarak tanımlanır. (TS, 2011). Sosyal anlamda değer: “*Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü*” olarak tanımlanır. (TS, 2011). Değerin ekonomik anlamda tanımı: “*Başlangıçta iktisadın terimi olan değer, insan emeğinin ürünü olan nesnelere ve parayla ilgili olarak bilinse de daha sonra felsefenin alanlarından biri olan “etik”in terimi olmuştur.*”(Karataş, 2007: 941). Değerin kavram alanının geniş olması farklı tanımların ortaya çıkmasına neden olur.

Değerler kavramsal manada birçok disiplinle bağı bulunur. Edebi ürünler, ulusların sosyal, kültürel, siyasi, dinî hayatlarında belirleyici olur. Sosyal kültürel değişimler edebi ürünlerde dile getirilir, eserler bu doğrultuda yazılır. Siyasi hayattaki yeni oluşumlar yazarlar tarafından incelenerek kitaplara konu edilir. Kültürel gelişmeler eserlerde kendisini hissettirmiştir. Özellikle dil ve üslup okurun esere karşı yaklaşımında belirleyici olur.

Tarık Buğra'nın romanlarında değer ve edebiyat ilişkisi açıkça görülebilmektedir. Yazarın muhafazakâr düşünceleri eserlerinde hissedilir ve romanlarındaki kahramanlar üzerinden verilir. Yazar romanlarında duygularını açıkça belli eder. Vatansever bir kişiliğe sahip olan yazarın bunu edebiyatla ilişkilendirir ve bazı romanlarında bu koyuya yer verir. Millî mücadele yıllarını konu alan romanlarında vatan savunması ve sevgisini okuyucuya aşılama çabasıdır. Tarihin anlaşılması ve okuyucuda tarih bilincinin oluşmasında romanları etkili olur. Siyasi hayatın renklenmesi ve toplumun yeni oluşumları kabul etmesinde yazarın edebiyat eseri ve eser- değer ilişkisi içinde incelenir. Buğra, siyasi romanlarında taraflı davranır ancak eleştirilerinde sosyal kutuplaşmalardan bahseder. Yazarın romanlarında kullandığı üslup romanların anlaşılmasında sıkıntı oluşturmaz, romanları açık, anlaşılırdır. Roman kahramanları olarak edebiyatın içinden gelen kişilere de yer verilir. Rezaizade Mahmut Ekrem, Şeyh Edebali, Mustafa Kemal, Osman Bey, Orhan Bey gibi Türk edebiyatında ve tarihinde yeri olan büyük şahsiyetler roman kahramanları olarak yazarın eserlerinde adları geçer.

Değerin çeşitli görev ve fonksiyonları vardır. Nesnelere maddi kıymetleri ölçüsünde ve sosyal ilişkilerde farklı anlamlar yükler. Değerler, bir milletin sosyo-kültür yapısının şekillenmesinde önemli işleve sahiptir. Toplumların bir bütün olarak sosyalleşmesi, birbirleri ile olan ilişkilerinin biçimlenmesi, ortak payda oluşturma, soysal ve ekonomik düzenin sağlanması gibi değerleri birtakım işlevleri bulunur.

Değerlerin tutum ve davranış ile ilişkisini Marshall şöyle ifade etmiştir. “*Tutum araştırmasında, değerler, insanların etik ya da uygun davranışlar hakkında, neyin doğru neyin yanlış olduğu neyin istenilir neyin alçakça olduğu konusunda taşıdıkları fikirleri gösterir. Aynı doğrultuda felsefeciler de değerleri etiği, estetiğin ve siyaset felsefesinin parçası sayarlar.*”(Marshall, 2005: 135). Değerler, bireyin tutum ve davranışların şekillenmesinde belirleyici olur, davranışların belirlenmesinde ölçü oluşturur.

Sosyal yapının ana unsuru insan, toplumun en dinamik yapı taşıdır. “*İnsan toplum normlarına, inançlarına, ahlâk yasalarına ve yaşama biçimine ne kadar iyi entegre olursa, hem kendini, hem de toplumu o kadar mutlu eder.*”(Güventürk, 2017: 19). Toplumun şekillenmesinde, ilişki ağlarının şekillenmesinde bireyin rolü önemlidir. Toplum değerlerini önemseyen, değerlerin benimsenmesinde insanın içinde bulunduğu kültürün etkisi büyüktür. Kültür bireyin toplumla kaynaşmasında önemli bir yere sahiptir. Ulusal benliğin oluşması, sosyal yardımlaşma ve dayanışma bilincinin kazanılması gibi kültürün faydaları bulunmaktadır.

Toplumsal değerlerin edinilmesinde, alışkanlık kazanma ve değerlerin önemsenmesinde diğer bir etken de eğitimidir. Değerler, toplum normlarına uyulması ve normların uygulanmasında insanın yeni kazanımlar elde etmesini sağlar. “*Norm sosyolojide kültürel açıdan arzu edilir ve uygun olarak değerlendirilen davranışları akla getiren ortak bir davranış beklentisidir.*”(Marshall, 2005: 533) Normlar, emredici bir özelliğe sahiptir. Ancak hukuki bir yaptırım bulunmayan normların toplumsal düzeni sağlayıcı yanı bulunmaktadır. Toplumsal düzenin sağlanmasında kişilerin uygun ve ölçülü hareket etmelerini sağlar. Mehmet Zencirkıran’ın normlar hakkındaki görüşleri şöyledir: “*Normlar, bir toplumda bireylerin neleri yapıp neleri yapamayacağını gösteren standartlar/kurallardır.*”(Zencirkıran, 2017: 65). Normlar yazılı ve sözlü kurallar olabilmektedir. Toplum düzeninin sağlanmasında şekillendirici etkiye sahiptir. Bir işletme çalışanının ya da devlet memurunun iş yerinde nasıl davranacağını, devlet protokolünde nelerin hangi sıra ile takip edileceği, resmi ve dinî törenlerde nelere dikkat edileceği

normlar dikkate alınarak yapılır.

Kültür, insan etkileşiminin ve kazanımlarının bir ürünüdür. Kültürel dokunun oluşmasında eğitimin olanaklarını kullanır. *“Burada ifade edilmek istenen insanın eğitimidir. İnsan, doğuştan potansiyel olarak pek çok yeteneği getirmekle birlikte uygun ortam bulamazsa, bunları ortaya çıkarmak mümkün olamaz. Şu halde kültürle eğitim arasında da çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır.”*(Arslanoğlu, 2000: 3). Eğitim ve kültür arasındaki ilişkinin çok yönlü olması, insan eğilimlerinde kültürel bilincin daha aktif bir şekilde oluşmasını sağlar. Kültür, sosyalleşmenin ve insanın aidiyet bilincinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Değerlerin kültürel ilişkilerde aktif bir rolü vardır. Değerler sayesinde insanlar, toplumun yaşamında belli kurallara uymayı ilke edinirler.

Değerlerin kazanılmasında kültürel aktarım ve tarihi misyon da önemlidir. Kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel değerlerin geçmişi ve geleceği arasında bağlar bulunur.

“Tarih bilinci bir ülkeyi veya toplumu yönetenlerin siyasi kaygılardan, yerleşmiş geleneklerden, toplumun çoğunun benimsediği değerlerden bağımsız değildir. Tarih bilinci kazanmış bireyler, mevcut değerleri de benimsemiş olurlar. Ve bu değerleri yaşayarak devamlılığını sağlarlar. Tarih eğitimi ile yerel, ulusal ve evrensel değerler öğrencilere kazandırılabilir.”(Demircioğlu-Tokdemir, 2008: 74).

Tarih, kültür ve değer ilişkisinde insan, tarih eğitimi olarak sahip olduğu kültürün değerlerini özümser ve bilinçli bir birey olur. Kültürel bilinci özümseyen birey, davranışlarını bu doğrultuda şekillendirir.

Değerlerin, kuşaklararası aktarımda önemli bir fonksiyonu vardır. Sosyal dokunun zamanla anlam kazanmasında kültürel değerler, bireyler tarafından anlam kazanır. İnsanlar için bir miras niteliğindedir. Kaynağı bilinmeyen bazı değerlerin, insan ilişkilerinin düzenlenmesinde zamanla anonim bir özellik kazanır. Kültürel değerlerin kaynağı konusunda ortak bir görüş bulunmamakla birlikte değerlerin, insan ilişkilerinde düzenin sağlanmasında etkili olur. Anonim kültürün kaynağı, yazılı olmaması, herkesçe ortak bir anlayışla kabul edilmesi ve nesilden nesile devam etmesi ile açıklanabilir.

Değerler, konularına göre çeşitli sınıfa ayrılır. Buna göre yerel, ulusal ve evrensel değerler olarak yapılan sınıflandırmalarda ölçüt genelde kültür ile ilişkilendirilir. Sosyal-kültürel değerler ile iç içe olan bu sınıflandırmada insan ve toplum arasındaki ilişkiler, dengeler ve sosyal öğeler irdelenir. *“Politik düzen, kanunların kapsamı, hatta toplumun nüfusu, kültürü oluşturan öğeler arasında gösterilebilir. Kültürün varlığına sebep olan*

birçok öge de vardır. Kültür, insanın biyolojik, sosyolojik ve ruhsal gereksinmelerini karşılamak için ortaya koyduğu obje ve değerlerin toplamıdır.”(Darçın Şahin, 2010: 19). Şahin, kültür unsurlarının tanımında ifade ettiği üzere, insanı bireysel ve sosyal manada bütünleyen öğelerin yaşamı kolaylaştıran öğeler olduğunu belirtir. Kültürel değerler, biyolojik ve sosyal gereksinimlerin yanında birtakım sosyal ve hukuki unsurların gereksinimine de ihtiyaç duyar.

Ulusal değerlerden olan bayrak, Türk ulusu için vazgeçilmez bir değerdir. Al bayrak, adından da anlaşılacağı üzere rengi kanı temsil eden içinde şehitlik, vatan savunması ile bağımsızlığını; ay ve hilal İslam dinini, devlet geleneğini temsil etmektedir. Bağımsızlık ve millî bilincin sembolü olan bayrağa karşı saygısızlık milletçe bölücülük girişimi olarak değerlendirilir ve bu davranışa sert tepkiler verilir. Kültürel değerleri koruyan normların, kanunların, insan ilişkilerinin düzenlenmesinde yapıcı bir etkisi bulunmaktadır. Toplum olarak bu durumlara tepki verildiği gibi kanunlarda da cezası bulunmaktadır.

Demokrasi ve insan hakları da evrensel değerlere örnek teşkil eder. Bu hususta Birleşmiş Milletlerin konuya ilişkin düzenleyici yasaları ve kararları bulunmaktadır. Bir ülkede insan hakları ihlal edildiğinde, Birleşmiş Milletler toplanarak o ülke aleyhinde uyarıcı, kınayıcı ve müdahale edici kararlar alır.

“Özellikle Güvenlik Konseyi’nin BM Şartı’nın VII. Bölümü çerçevesinde aldığı “müeyyidelere” ya da “barış gücü oluşturulmasına” ilişkin kararlarına baktığımızda, ağır insan hakları ihlallerinin gerçekleştiği ülkelere ilişkin oldukları görülmektedir. Konsey, ağır insan hakları ihlallerini uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit olarak görmektedir.”(Kızılsümer Özer, 2016: 211).

İnsan hakları evrenseldir, kişi ya da toplumların haklarının korunması, uluslararası bir güvence altına alınır. Kişi güvenliği evrensel bir değerdir. Yaşama hürriyeti, insan haklarının sağlanmasındaki rolü uluslararası yaptırımlara dayandırılır.

Değerlerin sanatsal yönü bulunur. Birçok bilimle ilişkisi olan değerlerin felsefe ile ilişkisinde insan davranışları ve düşünce arasındaki bağı ele alır.. Düşünen ve mantığını kullanan insan değer kavramını ve değerlerin varlığını irdeler. Değerlerin disiplinler arası etkileşimi bakımından konu alanı geniştir. Değerlerin felsefe, antropoloji, edebiyat, tarih gibi bilim dallarında incelenmesi değer kavramının ucu açık bir uzmanlık alanı olduğunu gösterir. Toplumda bireyler, değerlerin varlığını yaşamları boyunca hisseder. Topluma ait

olma ve sosyalleşmenin bir gereği olarak değerler, insanın davranışlarını kısıtlar, bireye toplumun bir parçası olduğu hissettirir. Bir Türk genci, askere gitme zamanı geldiğinde tek başına evden çıkıp birliğine teslim olmaz. Onu uğurlamak için toplumda örf ve adetler gereğince birtakım uğurlama programı yapılır. Askere gidecek genci uğurlarken kurban kesilir, dualar okunur, davullar çalınır. Askere uğurlanan genç toplumun bir parçası olduğunu anlar. Sosyal-kültürel kaynaklı bu değerler, insan ilişkilerinin düzenlenmesinde önemli işlev üstlenir.

Değerler, toplumda insan ilişkilerini düzenlediği gibi insanlar üzerinde otokontrolü de sağlar. Birey, tek başına kararlar alamaz, onu yönlendiren bir mekanizma vardır. Değerler, bireyin davranışlarını kontrol etmede ona sorumluluk yükler, toplumu ölçüt almasında yönlendirici bir etkiye sahiptir.

“Sosyal sorumluluk, bireylerin davranışlarını şekillendiren bir olgudur. Sosyal sorumluluk bilinciyle hareket eden bireyler davranışlarının toplum veya çevre üzerinde olabilecek etkilerini de dikkate alırlar. Dahası bu anlayışla hayatını şekillendiren bireylerin sadece toplum veya çevreye karşı değil; aynı zamanda ailesi, arkadaş grupları ve sorumlu olduğu insanlara karşı da tavır ve davranışlarında dikkatli ve hassas olacağı söylenebilir.”(Ergül-Kurtulmuş, 2014: 221).

Birey, toplumda yalnız olmadığını fark eder ve çevresini dikkate alarak ona göre davranışlarda bulunur. Sorumluluk duygusu birey üzerinde yönlendirici bir etkiye sahiptir.

Değerler aynı zamanda bir kural koyucu niteliğe sahiptir. Hukuki normlar gibi resmi mahiyete sahip olmasa da toplumsal bakışı etkileyerek kişi üzerinde baskı oluşturabilir. Örneğin birbirleriyle küs olan kişiler bayramda istemese de birbirlerinin elini sıkar ve bayramlarını tebrik eder. Sosyal düzenin sağladığı bu durum ilhamını “Bayramda küslük olmaz, bayramda kavga hoş değildir.” gibi toplumsal değerlerden alır. Birey bu değerler sistemini göz önünde bulundurarak kendi oto kontrolünü sağlar.

Değerlerin bazıları insan tabiatından kaynaklanır. Ahlakî değerler buna örnektir. Ahlaklı insan, doğuştan birtakım özelliklere sahiptir. Bu özellikler onun bazı şeyleri yapıp yapmamasında ona yol gösterir. Öte yandan atalardan miras kalan töre veya dinî öğretiler de insanın değerler dünyasını inşa eder. İnançlı ve törelerine bağlı birey, inancının gereği kimi eylemlerini dine ve toplumsal normlara dayandırır. Namus, din ve töresel değerler silsilesinden insan tabiatına sirayet eden bir anlayıştır.

Sosyal düzenin sağlanmasında ve bireylerin birbiri ile ilişkilerinin düzenlenmesinde değerlerin yapıcı fonksiyonu bulunmaktadır. Sosyal sorumluluk mekanizmasının işleminde, meslek bilincinin kazanılmasında da değerlerin etkisi belirgindir. Selçuklu ve Osmanlı döneminde “Ahilik” olarak adlandırılan esnaf locaları, esnafın ticari hayatında birtakım yaptırımları ve yükümlülükleri bulunur. Bu uygulamalar kişilerin iktisadi ve sosyal hayatına düzenlemeler getirir. Tartı ve ölçüde hile yapmama, çürük ve eksik mal vsatmama, müşterilere güler yüzle davranma bunlardan bazılarıdır. Ahlakî davranışların yanında, bir loca kurma, sorunları ahilik adı verilen bu loca etrafında çözme gibi sosyal birlikteliği sağlayan düzenlemeler de birer değerler silsilesidir.

1.1.1. Ahlakî Değerler:

Ahlak, kişinin sahip olduğu özelliklerdir. “*Ahlâk sözcüğü ise, Latince “mos-moralites”, İngilizce “moral- morality” kelimesi karşılığı olup “ahlâklı, ahlâk kurallarına uyan” anlamında kullanılmaktadır. Her iki sözcüğün karşılığında Türkçe’ de kullandığımız “ahlâk” kelimesi ise Arapça’ da “hulk” kökünden gelmekte ve gelenek, görenek ve alışkanlık anlamlarını ifade etmektedir.*”(Aktaş, 2014:2) İnsana özgü olan ahlak, bireyin kendisini nasıl hissettiğini, nelere dikkat edeceğini, ne yapması gerektiği gibi birtakım davranışlarda bulunmasını sağlar.

Ahlakî değerler, doğuştan gelen birtakım özelliklerin yanı sıra insanın sosyal çevrede edindiği deneyimlerle zaman içinde farklı anlam kazanır. İnsan, fiziksel özelliklerinin yanında psikolojik ve ruhsal özellikleriyle birey haline gelir. Kalıtımın ahlak üzerinde etkisi kaçınılmazdır.

“Kalıtım, embriyonun döllenmesi sırasında anne ve babada bulunan birtakım fiziksel ve ruhsal özelliklerin, genler yoluyla çocuğa geçmesi anlamını taşır. Canlılar, kendilerine benzer yavrular meydana getirirler. İnsanın yavrusu insan, atın yavrusu at, kedinin yavrusu ise kedi olur. Psiko-genetik bilimene göre, boy, kemik yapısı, cinsiyet, saç, göz rengi vb. fizyolojik özelliklerin yanısıra, zihinsel yetenekler, duygusal denge, mizaç gibi psikolojik özellikler de anne-babadan çocuklara aktarılır.”(Şengün, 2007: 202).

Kalıtımsal ve gen aktarımı ile bazı özellikler ebeveynlerden çocuklara aktarılır. Ahlakî eylemler, bireyin davranışlarının ne şekilde olması gerektiğini, ahlakî değerlerini kazanmasında ölçü oluşturur. Fiziksel özelliklerin ve psikolojik davranışların aktarımı ile birey, kalıtımsal yapısını tamamlasa da davranışları yaşam boyu etki altındadır.

Ahlakî değerler, bireye özgüdür. Yalan söylememek, dürüst olmak, merhametli olmak, sadakat, iffetli olmak gibi insana özgü davranışlar önemli unsurlardır. Ahlaklı birey toplumun değer yargılarını içselleştirir. Toplumla uyum sağlayan birey, ruhsal yönden gelişir. Ahlakî değer çatışması yaşayan birey ise aynı zamanda toplumla da çatışır. Örneğin evine gelen misafirin yanında hoş olmayan davranışlar sergilenmesi Türk kültüründe yadırganan bir durumdur.

Ahlakî edinimlerde eğitimin rolü önemlidir. Her ne kadar kalıtsal ve çevreden edinilen kazanımlarla ahlakî değerler oluşturulmaya çalışılsa da özellikle küçük yaştaki çocukların ahlakî değerleri kazanmasında eğitimin etkisi büyüktür.

“Günümüzde her şeyden önce gençlerin kötüleşen eğilimleri, okul ve ebeveynleri değerler eğitimine yönlendirmektedir. Bunun yanında bireydeki ahlaki karakteri geliştirecek bir eğitim, toplumsal açıdan da önem arz etmektedir. Çünkü toplum yaşamını devam ettirmek de ancak ortak değerlerin varlığının devam etmesiyle mümkündür.”(Kaymakcan- Meydan, 2014:168-169).

Ahlakî değerlerin kazanılmasında çocuk yaşta verilen eğitim, çocuğun ileriki yaşlarda toplumla yaşayacağı problemleri çözmede yardımcı olacaktır. Bu hususta eğitimde model alma önemlidir. Çocuk anne, baba ve okuldan edindiği doğru olan alışkanlıkları kendisine ilke edinir. Başkaları ile uyum konusunda farkındalık oluşturur. Ahlakî değerlerin yozlaştığı bir ortamda, eğitimin rolü çok büyüktür. Aldığı eğitim sayesinde kendisini yozlaşan değerlere karşı korumaya çalışır.

Ahlakî değer çatışması yaşayan birey, kuşaklar arası kültür aktarımında topluma uyum sağlamada problemler yaşar. Tarık Buğra, romanlarında özellikle ahlakî değerlerden yoksun olan kahramanlar üzerinde durur. Küçük Ağa romanında Çolak Salih, kolunu cephede kaybeder. Tek kol ile hiçbir işe yarayamayacağını ve hayata tutunmanın da anlamsız olacağını düşünür. Hayata karşı umursamaz davranır. Dostlarını ve arkadaşlarını alaya alan davranışlarda bulunur. Salih'in Rum mahallesinden arkadaşı Niko ile olan arkadaşlığı çocukluğa dayanır. İlerleyen zamanlarda Osmanlı tebaası kabul edilen azınlıklar, Osmanlı Devleti'nin harp durumundayken zayıflaması ile devlete karşı isyan ederler. Bu azınlıklardan birisi de Rumlar'dır. Çolak Salih'in Rum olan arkadaşı Niko'da bunu fırsat bilir. Osmanlı aleyhine çalışır. Harpten yeni dönen Salih'i de yanına alıp onu mahalleliye karşı kullanmak ister. Onun Niko'yla olan samimi dostluğu mahalleliyi üzer. O, mahalle halkının tüm ikazlarına rağmen Niko'yla birlikte hareket ederek sosyal, kültürel ve ahlakî değerlere sırtını döner. Çolak Salih'in bu şekilde davranışlar sergilemesi ait

olduğu değerlere karşı bir başkaldır olarak yorumlanabilir.

Çolak Salih'in bu hali geçicidir, o Niko'nun nasıl birisi olduğunu bir gece öğrenerek ona ve diğer isyancılara karşı cephe alır. Mahalle halkı ile hareket etmeye başlar. Salih'in davranışlarında meydana gelen değişimler, aynı zamanında romanın kırılma noktasını oluşturur. Salih'in ahlakî değerlere sırtını dönen birisi olarak bir olay neticesinde yeniden özüne dönmesi roman kurgusunun akışını değiştirir. Halkın birbirine olan güveni, Ali Emmi'ye olan sadakatleri onun etrafında birleşmelerini sağlar. Romanda Ali Emmi ve millî mücadeleye karşı bakışı değişen İstanbullu Hoca'nın güvenilir kişiler olduğu vurgulanır.

Bilinçli yapılan bir eylem, güveni ve sadakati beraberinde getirir. Davranışlar, kişiden kişiye değişir. Olaylara bakış açısı, içinde bulunulan koşullara göre farklılık gösterebilir.

“Ahlâk, genel anlamda, uyulması gereken birtakım “kurallar bütünü” olarak değerlendirildiğinde, her şeyden önce bu kuralların neler olduğunun ya da başka bir ifadeyle neyin iyi, neyin kötü olduğunun bilinmesi gerekir. Bu, ahlâkî davranışın “bilgi” boyutunu oluşturur. Biz bilmeden bir davranışa koyulmayız. Bir davranışı “iyi” gördüğümüzden onu yapmaya koyulur, “kötü” gördüğümüzden dolayı da ondan uzak dururuz.” (Uysal, 2003: 61).

Davranışların farkında olan birey, insanlar ile sağlıklı ilişkiler kurar. Gelişigüzel davranışlardan ve sözlerden kaçınarak olayların değerlendirirken iyi-kötü ayırımına varır.

Ahlak - değer ilişkisi bağlamında bireyin kendisini keşfetmesini sağlayan inançları, duyguları, düşünceleri kişiliğin ve karakterin oluşturmasında önemli bir yere sahiptir. Birey, toplumun değer normlarına uyması için nasıl bir yol izlemesi gerektiğinin bilincinde olur. Birey, sahip olduğu ahlakî değerlerini yansıtabilmesi için, toplum değerleriyle uyum sağlar. *“Bu yaklaşım bireyin, kendi duygu, inanç, öncelik ve değerlerinin farkında olmasını, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesini ve yaşam onuruna sahip olmasını kapsar.”*(Akbaş, 2008: 7). Birey sahip olduğu değerlerin farkına varabilmesi için zayıf ve güçlü yanlarının bilincinde olması gerekir. Toplum değerlerine karşı aykırı davranışlarda bulunursa değerler çatışması yaşar. Toplum-birey ilişkisi çatışmayı beraberinde getirir. Bu durumdaki kişiler yabancılaşma, değerlere sırt dönme, toplum tarafından ötekileştirilme gibi sorunlar yaşayabilir.

Ahlakın dinle ilişkisi muhafazakâr toplumlarda daha belirgindir. Kapalı toplumlarda, inancın ön planda ve sosyal hayata daha müdahil olduğu yerlerde insanın

ahlakî davranışlarında belirleyici bir etkiye sahiptir. “*Uygarlık tarihinin pek çok döneminde benzer birlikte kullanılan ahlak ve din kavramları, ilahi yapıların doğal düzeni yönlendirdiği kanaatinden hareketle istenileni yapmak ve yapmamak karşısında cezalandırılmak düzleminde irdelenmiştir.*” (Yinilmez Akagündüz, 2017: 34). Ahlak ve din ilişkisinde bireyin ahlakî değerlerini etkileyen iki önemli unsur ağır basar: Birincisi sahip olduğu inançtır. Ahlaklı insan, davranışlarında ölçülü davranır, Allah’a karşı hesap verilebileceğini düşünür. İkincisi ise toplumun baskıcı yapısıdır. Muhafazakâr toplumlarda dinin birey ve devlet idaresindeki etkisi belirgindir. Bireyi cezalandırma düşüncesi, ahlakî değerlerin kontrolünde din unsurunun etkisini hissettirir. Devlet eliyle cezalandırma, mahalle baskısı, toplum nazarında da bireyi ötekileştirici yaklaşımlar, dinin birey ve devlet idaresi üzerinde etkisini gösterir.

Bireyin ahlakî edimler kazanması, kalıtsal ve çevresel etkenlerle beraber, toplum değerlerine uyum sağlamada etkili olur. Ahlakî normlar yazılı olmayan ve insanın yaşamında varlığı hissedilen değerlerdir. Bu değerler, bireyin ahlakî yapısından sosyal yaşantısına kadar insanı ölçü alır.

1.1.2. Sosyal ve Kültürel Değerler

Sosyal-Kültürel değerler, örf ve adetlere dayalı olan, toplumun sosyal yaşamından yola çıkarak bireylerin toplumla olan münasebetlerini düzenleyen. Ziya Gökalp, kültür tanımını için farklı bir yaklaşım dile getirir.

“Bizde "kültür" kavramına ilk defa bir karşılık arayan ve buna "hars" diyen düşünür Gökalp olmuştur. Bir ulusa özgü olan dil, din, edebiyat, güzel sanatlar, hukuk, ekonomi, gelenek ve görenek, töre vs. gibi kurumların toplamına o, kültür demektedir. Bütün kurumların hepsi halk kaynağına dayandığı, gücünü oradan aldığı için kültür demokratik bir nitelik taşır.” (Arslan, 2005: 1).

Gökalp, kültürü hars olarak tanımlar ve toplumun ihtiyaç duyduğu tüm alanlarda harsın kaynağını teşkil eden unsurları belirtmeye çalışır.

Kültür, insan yaşamının vazgeçilmez bir unsurudur. Kültür sayesinde insanlar ilişkilerinde toplumsal bağ kurarlar. Toplumsal yaşamda fertlerin sosyal ilişkilerini düzenleyerek toplumu birleştirir. Tarihi eski çağlara kadar giden kültür kavramı, milletleri ve toplulukları yazılı olmayan normlar etrafında birleştirir. İnsanların birbirleriyle ilişki kurmasında, yeniliklere açık olmasında, mesleki olarak uzmanlık gerektiren alanlarda yeni hedefler belirlemede etkili olur.

Kültürün hukuk ile ilişkisi, toplumsal yapıya göre değişir. Hukuk, toplumların yaşamlarını yansıtır. “*Sosyal antropolojik açıdan baktığımızda hukuk, kültürel bir olgu olarak karşımıza çıkar. Hukukun kültürel bir olgu olması demek kültürel bir ürün olması yani her topluluğun kendi sosyo-kültürel (toplumsal) yapısına uygun olarak hukukunu kendisinin yaratması demektir.*”(Sümer, 1998: 314). Sözlü hukuk olarak bilinen törelerin ve kültürün ortak yanı yazılı olmaması ve bireyleri ortak davranışlarda bulunmasını sağlar.

Kültür, yazılı olmayan toplum hukukunu temel alır. Birey ile toplumun ortak hareket etmesini sözlü kurallar sağlar. Yazılı olmayan bu kurallar, toplumu oluşturan bireyler tarafından kuşaktan kuşağa aktarılırken, onu koruyan normlar da vardır. Sözlü olan bu kanunlar töre olarak bilinir.

“Sosyal ve kültürel bir varlık olarak insan, belirli bir topluluğun parçası olarak hayatını sürdürür. Bireyin, bir arada yasama eğilimi; bağlı olduğu topluluk ya da grup içindeki ilişkilerini belirli bir düzen içinde yürütmesi ve bu düzenin kalıcılığı için birtakım normlara uymasını gerekli kılar. Diğer bir ifade ile toplum düzeninin sağlıklı bir şekilde işleyişi, sınırları ve kuralları tespit edilmiş olan ortak bir uzlaşya ya da otoriter bir anlayışa dayanır.”(Eroğlu, 2015: 299).

Ortak otorite, bireylerin ahlakî davranışlarının yönlendirmesinde kalıcı etkiye sahiptir. Sözlü kültürün ürünü olan töreler, toplumların birey ile olan ilişkilerinde düzenleyicidir. Bireye yaptırım yapılması konusunda toplumu bu doğrultuda yönlendirerek onun topluma karşı suç işlemesini engeller.

Toplumsal ilişkilerin düzenini sağlayan bağlar hakkında Ozankaya, kültür ve toplum arasındaki ilişkiye dikkat çeker. O, karşılıklı bağların derinliği ve zorunluluğuna değinir, toplumsal yapı hakkında şunları dile getirir:

“Zaten yapı kavramı da böyle tanımlanmaktadır. Her hangi bir şeyin üstlendiği işlevi yerine getirebilmesi bakımından zorunlu olan temel parçalar ve bunlar arasında yasalılık, düzenlilik gösteren karşılıklı bağlar ve ilişkiler. Öyleyse toplumsal yapı da, toplu yaşamda yerine getirilmesi zorunlu olan başlıca işlevleri yerine getiren ana öğelerle bunlar arasında düzenlilik, zorunluluk gösteren, bu nedenle de görelî de olsa uyumlu bir bütünlük oluşturan karşılıklı bağlar ve ilişkileri anlatır.”(Ozankaya, 1992: 214).

Kültür ve toplumsal yapı bir bütünlük oluşturur. Bütünlüğü sağlanmasında toplumsal yapı ile kültürel yapının birbirleri ile uyumlu olması gerekir.

“Sosyal değerler, “neyin doğru, neyin yanlış, neyin iyi, neyin kötü, neyin güzel, neyin çirkin, neyin adil olduğu konusunda genel yargılara varma olanağı tanır. Toplum yaşamında hemen her şey, bu değerlere göre algılanır. Böylelikle bireyler yaşamın anlamını öğrenirler.” Bundan dolayı,

tutumları toplumsal değerlerle tanımlamak gerektiği gibi; toplumsal değerleri de, karşıt olarak, tutumlar, kişisel tercih ve güdülerle tanımlamak gereği ortaya çıkmaktadır.” (Yazıcı, 2014: 211).

Sosyal değerlerin bireyleri yönlendirici etkisi bulunur. Birey, kendi başına hareket edemez. Sosyal değerler, bireyin toplum içindeki davranışlarında belirleyicidir.

Toplumunu oluşturan ve bireylerin ortak hafızası olan kültürel değerlerin inancın etkisiyle kalıcı olabilmesi için anlaşılması, sürekli olması ve kuşaklararası aktarımının sağlıklı yürütülmesi gerekir. Kültürel değerler, sosyal yaşamda bireylerin birbirlerine itimat etmelerinin yanı sıra ortak değerlere de inanmaları gerektirir. Değerlerin varlığını bilen bireyler toplumun önem verdiği değerleri inkâr etmez ve bunlara bağlı yaşarlar.

Değerler, bireyin düşüncesinden hareketle sosyal hayatın gerektirdiği eylemleri sorgulama özelliğine de sahiptirler.

“Değerler duyuşsal alan içerisinde yer alan düşünce ve eylemlerimizi etkileyen, onlara yön veren zihinsel olgulardır. Toplumsal değişim değerlerin yeniden ele alınmasını ve değer öğretiminin önem kazanmasını kaçınılmaz kılmıştır. Her davranışın temelinde değer ya da değerler vardır. Değerleri kısaca; neyin, hangi ve nasıl davranışların iyi, güzel, doğru ve kutsal; neyin, hangi ve nasıl davranışların da böyle olmadığına dair inanç ve kabullerimiz olarak tanımlamıştır.”(Demircioğlu-Tokdemir, 2008: 71).

Toplumsal normlara bağlı kişiler karar verme sürecinde miras edindiği değerlerin varlığını inkâr edemez ve onlardan bağımsız davranışlarda bulunamaz.. Değerler, toplumun ortak hafızasıdır. Ortak duyuş, hissediş ve hareketler değerlerin varlığını kabullenilmesi açısından önemlidir.

Sosyal - kültürel değerler çatışması, insanın topluma uyum sağlamasını engeller. İnsan ait olduğu toplumun değerlerine sırtını döner, toplumla olan bağını keser. Sosyal ve kültürel değerler, toplumun mayalanmasında önemli bir etkiye sahiptir Bu değerlerin özellikleri çoğu zaman bir noktada birleşir. Toplumunu oluşturan bireylerin ortak duyuş, düşünce ve hislerini yansıtır. Bireyin düşüncesinde etkili olan duygular, ortak kültürün oluşmasında çekirdek görevi görür. Bireylerin ortak amaçları için birleşmesinde etkili olan ortak kültür, toplumun bütünleşmesini, değerlere karşı saldırı esnasında ortak hareket etmesini sağlar.

Sosyal ve kültürel değerler etkileşim halindedir. Özellikle günümüzde iletişim ağlarının varlığı ve hızlı bir şekilde haberleşmenin sağlanması, kültürel etkileşimi hızlandırır.

“Dünya üzerindeki bütün kültür kavramları toplum ve insan üzerinden açıklanılmaya çalışılmaktadır bu da gösteriyor ki kültür kavramının, tanımının temeli toplumdur. Kültür bir toplumu oluşturan kişileri ve onları birbirine bağlayan dillerini, dinlerini, sanatlarını, törelerini, hukuk ve yönetim kurumlarını, üretim ve tüketim süreçlerini, gelenek ve göreneklerini içine alır yani toplumu var eden tüm değerlerini kapsar.”(Limon, 2012: 108).

Kültürün çok çeşitli tanımı bulunur. Bir coğrafyada kültürün inşası için öncelikle toplumun varlığı gereklidir. Toplumun en küçük yapı taşı bireydir. İnsan, toplum kültürünün oluşmasında deneyimleri ile kuşaklar arası kültürel aktarımı sağlamada etkili bir role sahiptir. Toplumun oluşmasında önemli bir yeri olan değerler, dil, inanç sistemleri, sanatsal faaliyetler, ekonomik ilişkiler, gelenek ve âdetler gibi unsurlar, kültürün geniş tabanda kabul görmesini sağlar. Toplumların hareket kabiliyetleri ve esnek yapıları, kültürü oluşturan unsurların toplum içinde daha hızlı yayılmasını, aktif bir toplumun oluşmasını ve çağdaşlaşmasını sağlar.

Geleneklerine bağlı toplumlar, teknolojik gelişmelerin getirdiği yenilikleri kabul etmede direnseler de bu süreç her zaman doğal şekilde ilerler. Ancak, toplumun iradesine ket vuran ve bu hususta katı davranan devlet yöneticileri, bazı kültürel değişimleri topluma, ahlaka ve devlet düzenine aykırı bulmaları halinde kısıtlayıcı tedbirler alabilirler. Doğu toplumlarında sıkça görülen bu yaptırımlar, toplumun baskılara rağmen yasa dışı yollarla dış dünyadaki kültürlerle etkileşime geçmelerine engelleyemez. *“Toplum sürekli değişim geçiren bir organizma olduğu için bu organizmada değişime yönelik meydana gelebilecek sun’î müdahaleler toplumun yapısını bozar. Toplumun bir kurumuna ya da parçasına yapılan müdahale sadece onunla sınırlı kalmaz, diğer parçalarını da derinden etkiler.”*(Çaha, 2004: 19). Muhafazakâr milletlerde toplum yapısında meydana gelen bozulmalar, kültürel yozlaşmaya ve ahlakî bozulmalara neden olabilir.

1.1.3 Dinî Değerler

Dinî değerler bireyin inancından hareketle toplum tabanında kabul gören, insan ve toplum arasında manevi bir bağın kurulmasını sağlayan değerlerdir. Dinî değerler, insanın manevi dünyasını şekillendirir ve ahlakî değerlerin oluşmasını sağlar.

“Dinî ya da İslâmî dediğimiz erdemler ise, bizim dindar olmamızın, Müslüman olmamızın sahip olmayı zorunlu kıldığı erdemlerdir. Bunların birbirinin tamamlayıcısı olduğunu biraz önce ifade etmiştik. “İnsanî” dediğimiz erdemler, “İslâmî” erdemlerle bütünleşememişse eksik, İslâmî erdemler de tabanında insanî erdemleri barındırmıyorsa havada kalmaktadır.”(Uysal, 2003: 17).

Dinî değerlerin erdemle ilişkisi bulunur. İnsanın iyi ve kötü ayrımı yapmasında yol göstericidir. Değerler içinde, manevi sorumluluk gerektiren dinî değerler, insanın inanç dünyasını şekillendirir. Neyin iyi, neyin kötü olduğu sorusunu insanın kendisine sormasını ve bu sualler karşısında bir arayışa geçmesini sağlar. *“Dinin başarabileceği bir şey ise nesiller arası sürekliliğin ihyası, tevazu ve diğerkâmlık zeminine basan varoluşsal çelişkileriyle bireyi tekrar yüzleştirmek olabilir.”*(Pişkin, 2016: 136-137). İnsan, yaşamında yapıp ettiklerini sorgularken dinî değerler ona yardımcı olur. İnançlı insanın kendisini sorgulamasında iyinin sevap kötünün günah olduğunu,, iyilik yaptığında sevap işleyeceğini, cennetle ödüllendirileceğini; kötülük yaptığında ise, günaha gireceğini ve cehennemde cezalandırılacağını düşünür.

Din ile insan arasındaki bağ, insanın ilahi bir güce boyun eğmesine ve ona bağlanarak ondan medet ummasına bağlanabilir. İnanma isteği insanoğlunun yaratılışından beri vardır. İnsan, neye inanacağını tarih boyunca birtakım arayışlarda bulunarak belirler. İnsanın inanma hissini tetikleyen unsurların başında inanma gereksinimi vardır. İnsan inanarak iyi ve kötü arasında ayrımı fark yolunu seçer. İradesi ile akıl ve inancını kullanarak nasıl davranacağını ve nelere dikkat edeceğini bilir.

“Dinî bildirim olmadan iyi ve kötünün ne olduğunu bilmemiz mümkün değildir. Yani bu noktada ilahi desteğe ihtiyaç bulunmaktadır. Aksi halde herkesin içinde bulunduğu şartlar doğrultusunda iyi ve kötü tanımlamaları oluşturması mümkündür. Bu durumda ahlâki kabul ve eylemlerin keyfileştirilmesi kaçınılmaz olur. Doğası bozulmamış insan fitratının, aklının ve vicdanın doğru ve yanlış arasında büyük oranda ayırım yapabilmesi mümkün olabilir. Bunun nedeni ise Allah tarafından yaratılan insan ile ahlâk kuralları arasında doğal bir uyum bulunmasıdır”(Dorman, 2015: 54).

Din, manevi değerler üzerinde etkisi en fazla olan değerdir. Birey ile Allah arasındaki ilişkinin temelinde inanma gereksinimi vardır. İnsanın yaratılışında var olan inanma, onun sosyal çevresindeki bazı değerleri uygulamasını sağlar. İnanan birey, inanma gücünü kendisini yaratandan aldığı, bu gücün yaratılışından kaynaklandığını bilir.

İnançlı kişiler ahlakî eylemlerini şekillendirirken bazı kavramların etkisi altındadır. Bu kavramlardan bazıları sadakat, bilinçli ve kontrollü davranışlar sergileme, hoşgörülü davranma, alçak gönüllülük, israftan kaçınma, iffetli davranma ve hayâ duygusuna sahip olma, temel insani prensipleri doğru anlama ve yorumlama, vicdanının sesini dinleme gibi ahlakî değerlerdir. Dinî emirlerin yerine getirilmesinde ahlak ile din arasında güçlü bağlar bulunmaktadır. Din, temelinde bir buyruk, itaat etme, bağlanma ve aidiyet gibi unsurları

içerir. Kaynağı ilahi olan buyruk ya da emirler, insanın Allah'a karşı sorumluluklarının bilincine varmasını, emirlerin yerine getirmesini ve bağlılığının farkına varmasını sağlarlar.

Sosyal düzenin sağlanmasında dini buyruklarının etkisinde olan birey, aidiyet duygusu ile hangi dine ve mezhebe bağlı ise onun buyrukları altında davranır. Tarık Buğra'nın tarihi romanlarında İslam dininin önemli yeri vardır. Romanların başkahramanları, İslam değerlerinin etkisi altında kalıp ahlakî değerleri sorgulama ve uygulamada bazı sorunlarla karşılaşır. İslami değerler, roman kahramanlarının, ahlakî davranışlarda çatışma yaşamaya başladıklarında onları doğruya yönlendirir. "*Vatan sevgisi imandan gelir, en yüksek merteye olan şehitliğe de bu sayede ulaşılır. Sosyal birlik bu mekân parçasında kurulur.*"(Korlaelçi, 2005: 106). Küçük Ağa romanında İstanbullu Hoca'nın dindar olması, millî mücadeleye olan inancını pekiştirir. Çolak Salih'in sorumsuz davranması, mahalle arkadaşı Niko'nun kilisede Rumlar'ı örgütlemesi, bu duruma tanık olan Çolak Salih'in düşüncelerini değiştirmesinde etkili olur. Osmancık romanında Osman Bey, tekfurlarla haça karşı hilalin mücadelesinin yapan kahraman izlenimini verir.

Dinî değerlerin milliyet ve vatan sevgisi üzerinde etkisi tarih boyunca bilinen bir gerçekliktir. Türkler milleti için dinî ve manevi öneme sahip olan vatan, bayrak, gazilik, şehitlik, namus, bağımsızlık gibi unsurların dinde önemli yeri bulunmaktadır. Gaza ve cihat, İslam savaş hukukunun temelleridir. Şehitlik, gazilik gibi İslam inancında yeri olan bu kavramlar, Türk milleti tarafından tarih boyunca benimsenir.

"Biz onlara, ufuklarda ve kendi canlarında âyetlerimizi göstereceğiz ki o (Kur'an)'ın gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabb'inin her şeye şâhit olması, (her şeyi görmesi) yetmez mi? Burada konumuz olan şehit ise Kur'an'da daha çok "kate-le" filinin mechûlü ile, Allah yolunda öldürülme anlamında kullanılmaktadır. Şehitlik büyük bir derecedir. Şehitler hem Allah'ın övgüsünü ve hem de Hz. Muhammed (s.a.s)'in sevgisini kazanan bahtiyar insanlardır."(Büyükyıldız, 2010: 5).

Türklerin şehitlik makamına olan saygısı ve bu bağlamdaki inançlarının kaynağı, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberin hadisleridir. Milattan sonra, 8. yüzyıldan itibaren İslam dinini seçen Türkler, şehitlik mertebesinin önemini anlarlar, din ve vatan uğruna Allah yolunda gazayı yaşamlarının önemli parçası olarak görürler. Dinî değerler içinde yer alan şehitlik, toplum nazarında yüce bir makam olarak kabul edilir. Şehit olan kişinin günahlarının affolunacağına ve cennete gideceğine inanılır.

Şehitlik kadar gazilik de İslam inancında önemli bir değerdir. Allah yolunda savaşlarda bir uzvunu kaybeden insan, ölmediği sürece gazi sıfatıyla yaşar. Gazi olanlar, saygı ile karşılanır, devlet tarafından madalya ve gazilik maaşı ile ödüllendirilir. Küçük Ağa romanında Çolak Salih örneğinde olduğu gibi, o cephede kolunu kaybeder, ile gazi olarak tek kolu millî mücadelenin kazanılması için çalışmaya devam eder.

1.1.4 Estetik Değerler

Estetizm, insanın sanata ve eşyaya bakışını zevk alma noktasında ele alır. Estetizm, öznel bir kavram olduğu kadar, toplumda ortak değerlere seslenen yönleri de sahiptir. Estetizm, sanatta ve mekânda kendini hissettiren bir değerdir. Bireyin gözünde güzel olması, hoş giden ve haz alınan bir nesne olması bakımından estetiğin insan zihnindeki sınırlarını zorlar. İnsan, duygu ve zekâsı ile varlığını sürdürür. Onun bireysel beğenileri, nesneye, mekâna ve algıladığı güzelliğe göre farklılık gösterir. Şöyle ki insan, tarihi bir dönemde inşa edilen, mimarisi güzel olan bir yapıyı, yazılan bir şiiri, kitabı ya da bestelenen bir müziği de beğenebilir. Daha ilerisini düşünecek olursak Tarık Buğra'nın romanlarında da işlenen kadının özellikleri de estetik hazzı vermektedir.

Kadın, mitolojide estetizmi simgeler. Toplumdan topluma kadının yeri ve rolü değişse de kadın, sahip olduğu fiziksel özelliği ve duygusal yapısı ile estetik zevkin bilinçlenmesinde ön planda olur. Mitolojide kadın, doğurgan Tanrıça olarak sanat eserlerine yansıtılır. Kadını sanata malzeme yapan ise duygusal zekâsı ve estetik biçimidir. O, sanatsal bir meta olarak sadece erkeklerin nazarında değil aynı zamanda da tarihçilerin ve sanatçıların da bakışından kaçmaz.

“Kadın, toplumsal yaşam içerisinde yer yer tanrılaşmış olsa da, tarih boyunca değerlilik ya da değersizlik değişkeni ile yüz yüze kalmıştır. Kadının bu durumu, ona bakışın bir tür yansıması olarak biçim kazanmıştır. Bu bakış açısı “içerisindeki gurupta yer alan sanatçı için algılama ve yansıtma farklı olurken, bir reklam tasarımcısı için durum daha farklı algılanmış ve kadın olgusu veya yansıtılma biçimi ona göre biçim kazanmıştır” (Gülaçtı, 2012: 78).

Kadında estetik algı, ondan haz alması bağlamında farklı anlamlarla ifade edilir. Estetik ruhu okşayan kadının varlığı onu tarih boyunca estetik bağlamda sanat eseri olarak düşünülür. Böylece kadın; kitaplarda, öykülerde, şiirlerde, türkülerde ve sanatın diğer dallarında malzeme olarak kullanılır.

Estetik kavramı, maddeye ve olgulara bakış açımıza göre değişiklik gösterir. Bir nesneden aldığımız haz, başkası için aynı olmayabilir, o anki beğenilerimiz, eşyanın doğasına göre şekil alabilir. “Güzel, bir gerçeklik kategorisidir ve kavramsal bir gerçekliğin dünyada anlaşılabilir olmasının evrensel anahtarıdır.”(Ülger, 2013: 18). Nesnelerin kavranmasında, bireyin algılama durumu farklılık gösterir.

Tarık Buğra'nın romanlarında, estetik değerler daha çok mekân ve kadın bağlamında görülür. Ancak, estetik açıdan bu ele alınış yüzeyseldir. Çünkü Buğra'nın romanlarında kasaba, köy, yabancı bir ülke (İtalya), ev, çiftlik gibi yerler yüzeysel olarak işlenir. Yazar, romanlarında bu mekânların mimari yapısı, estetik dekorasyonu gibi ayrıntılarına fazla yer vermez. Kadın, mitolojilerde ele alındığı gibi güzelliği ile estetik bir biçimde romanda işlenmez, sadece bir ana, sevgili, arkadaş gibi özelliği ile ele alınır.

Estetik, güzel ve sanattan haz alma ile açıklanabilen bir kavramdır. Değerler bağlamında ise estetik, düşünce, beğeni, anlamlandırma ve algılama olarak kişinin o aki ruh haline göre değişebilir. Birey, sanatsal bir ruha sahip olmalıdır. Kişi, nesneye bir anlam yükleyebilir, bu anlam kişiden kişiye farklılık gösterir. Burada sanatın subjektif yanına vurgu yapılır. Türk sanat müziği dinleyen birisinin ondan aldığı haz ile pop müzik dinleyen birisinin aldığı zevk farklıdır. Müzik kişilere farklı seslenir. Güzel dediğimiz şey, türe özgü olduğu kadar hitap ettiği kişiye veya kitleye göre de değişir.

Sanatın insanda kabul gören yanı, güzellik anlayışını ve haz duygularını tetiklemesidir. Kişiden kişiye değişen güzellik anlayışı, nesnenin algılanmasına bağlıdır. Piyano çalmak, Batı estetiğini simgelerken, Halk edebiyatında müzik enstrümanı olan bağlamadan alınan zevk başkadır. Toplumdan topluma değişen bu algı kültürel estetiğin farklı algılandığını gösterir. “Sosyoloji literatüründe kültür kavramı ya da olgusu, her toplumun kendi iç dinamikleri tarafından üretilen örf, adet, estetik, sanat, edebiyat, hukuk, din, ahlak gibi değerler manzumesini içeren dinamik bir sürece işaret eder.”(Şan - Hira, 2007: 4). Kültür ve estetik ilişkisi, toplumların beğenisi ile alakalıdır. Toplumun beğenisini şekillendiren faktörler ise örf ve adetler, müzik, edebiyat, mimari, yaşam tarzları vs. olarak sayılabilir. Kültürel etkileşimde önemli bir yeri olan estetik algıya toplumların sosyal yaşamında rastlayabiliriz. Ateş ile dans bir ritüeldir. Ateş ile dansa verilen anlamlar kültürden kültüre değişiklik gösterir. Türk kültüründe baharın başlangıcı kabul edilen 21 Mart tarihinde ateşte çekiç ve örs dövülür, ateşin üzerinden atlanarak baharın ve bereketin geldiğini simgelerken, Afrika'nın ilkel kabilelerinde ayinlerde ateş etrafında dans etmek

kötü ruhları kovmak olarak algılanır.

Estetiğin dinî inanışlar ile ilişkisi kültürel anlayışa dayanır. Toplumsal haz dediğimiz toplumların beğenisini şekillendiren unsurların din ile ilişkisi toplumdan topluma farklılık gösterir. İslam inancında estetik mimariden tasavvufa, hat sanatından sosyal yaşama kadar, kendisini her alanda hissettirir. Selimiye Cami'nin iç dekorasyonu, genişliği, ses akustiği gibi özellikleri dinin estetiğe verdiği önemi yansıtması bakımından önemlidir. Tabelalara yazılan dinî nitelikli ayet ve hadislerin hat sanatı ile süslenmesi, İslam inancı ile estetiğin birleştirir.

Uzak doğu dinlerinin yaygın olduğu ülkelerde mimariler inançlara göre şekillenir. Çin'de “Buda” tapınakları bu yönde inşa edilir. Din ve estetiğin birleştiği yerlerde toplumsal zevk ön plana çıkar ve beğeniler, o kültürün ortak paydasını oluşturur.

Pratikte estetik ve sanatın birlikte kullanıldığı alanlar olduğu gibi farklı kullanım alanları da vardır. Sanat, eserle; estetik, kavramlar düzleminde ele alınır. Yani estetik sanatı, sanat eserini de kapsar. Estetik algı herkeste olabilir. Ancak herkes sanatçı olamaz. Sanatçı, estetik bir anlayışa sahiptir. Sanat eseri bu anlayışla meydana getirilir. Estetik ise sanatçının meydana getirdiği esere, sanatçının bakış açısından farklı bir açı ile bakar.

Akşam kıızıllığında güneşin batışını seyreden sanatçı onu tuale gördüğü şekilde yansıtır. Fakat akşam kıızıllığından haz almak için sanatçı olmak gerekmez. Estetik bakış açısı geniş bir kavramdır. Sanat ve estetik arasındaki ilişki beğeni noktasında farklılık arz eder. Beğeniler her insanda farklıdır. Resim sergisini gezen sanatseverler, tablolara baktıklarında sanatçının esere verdiği değeri, güzellik anlayışını görürler. Tablolara yansıyan sanatçının güzellik anlayışı ile kendi güzellik anlayışlarını karşılaştırma imkânını bulurlar.

Estetik değerler, duyular arasında da etkilidir. Göze hitap eden bir tarihî yapı, insanı geçmişe, yapının yapıldığı tarihe götürür. İnsana o tarihte yaşıyor hissi verir. Göze hitap eden bir eser aynı zamanda güzelliğin kaynağı kalbe, ruha da hitap eder. Aşk türküleri estetik bakımdan güzel olabildiği gibi sevgi içerikli sözleri ile kalbe de seslenebilmektedir.

1.1.5 İlmî (Teorik) Değerler

İlmî (teorik) değerler, değer algısını bilimsel, düşünsel ve sezgisel olarak yorumlama, akıl ve sezgi yoluyla elde edilen verileri anlamlandırma ve adlandırma

çabasıdır. İlimin kaynağı bilimsel veriler ve ilmî bulgulardır.

Pratikte ilim ve bilim aynı anlamda kullanılsa da bu iki kavramın birbirlerinden ayrılan ve örtüşen yönleri bulunmaktadır. İlim, daha geniş anlamda olup soyut bilgileri de içermektedir. İlim, evrendeki tüm olayları anlatma (izah etme), tasvir etme yolunu benimser. İlimin alanı geniştir. İzah ve tasvir yönünden olayları tek yönlü kavramak yetersiz kalır. Bunların yanında bilimsel verilerden de yararlanılmalıdır. Bu noktada ilim ve bilim kesişir. Diğer bir ifade ile ilim, olaylar ve olguları içerik yönünden kavramada bilimi de kapsar.

İlim, tek yönlü bilgilerle sınırlı kalmamalıdır. İlimde bilginin doğası kavram bazındadır. Bilgi vardır ve felsefi olarak düşünsel bir eylemin içindedir.

“Bilgi, bir problem olarak geçmişten günümüze insanlığın ilgisini çeken en temel konulardan biri olmaya devam etmektedir. Hatta denilebilir ki insan var olduğu müddetçe de üzerinde konuşulmaya ve tartışılmaya devam edilecektir. Bilginin “mümkün olup olmadığı”, “mahiyeti”, “kaynağı”, “değeri” ve “konusu” gibi meseleler, bazı ilim adamları tarafından sürekli gündemde tutulmuş ve üzerlerinde çeşitli değerlendirilmeler yapılmıştır.”(Atılın, 2013: 194).

Bilginin tarihsel gelişimi, insanlık tarihinden öncesine dayanır. İnsanın yaratılışı ve sosyal gelişimi bilginin inceleme alanına girer.

Metafiziki olayların ispatı akılla kavranamaz ancak, varlığı kabul edilen bilgiler ilmin sınırları içindedir. Bu bilgiler genelde dinî kaynaklıdır. Meleklerin varlığı, ölümden sonra ruhun bedenden ayrılması gibi varlığı dinî yönden bilinen bilgilerdir. Bu mevzuyu İslam âlimleri sürekli irdelerler. Bilgi ise aklın ve ispatın hükümlerini içerir. Gözlenebilen, akıl yoluyla deneysel verilerin analizinde somut bilgilerle ispatı yapılan bir kavramdır. Bilim ve din arasındaki ilişki ise dinin, bilime bakışı ile açıklanabilir.

İlimin, din, bilim, felsefe ile ilişkisi tarih boyunca sürekli işlenmiştir. İlim ile din arasında yakın ilişki vardır. Dinî metinlerde ilmin varlığı ve gerekliliği sürekli irdelenir. Özellikle İslam dininde ilmin Allah'ın bir sıfatı olduğu vurgusu yapılır. Din âlimleri de ilmin Allah'a yaklaşmak, onu ve yarattıklarını anlamakta gerekli bir kavram olduğunu söylenir. İlim, sezgisel ve aklidir. Allah'ın varlığını ve yarattığı her şeyi akıl yoluyla idrak ederek onu anlamlandırmaya ve yorumlamaya çalışır.

Felsefe ile ilim arasındaki ilişki, felsefenin varlığı anlama noktasında ilmin sınırları içinde sorular sorarak cevaplar arar. Ancak cevaplarda bir kesinlik yoktur. Sürekli

irdellemek gerekir. Felsefe, ilmin sınırları içindedir. Felsefe hem bilimsel verileri epistemolojik olarak irdeler hem de bilimin kaynağı nedir sorusunu sürekli sorar. Ancak bu ilim - felsefe yerini felsefe - bilim ilişkisine bırakır. Felsefe ve ilim arasındaki ilişki epistemolojiyi de içine alan geniş kapsamlı düşünce sistemidir. Din felsefesi, bilgi felsefesi, varlık felsefesi gibi ilmin sınırlarını zorlayan tüm kavramlar felsefe ile iç içedir.

İlmî değerler, eğitim ile iç içedir. İlmî araştırmalar, elde edilecek bulguların niteliği ve niceliği açısından önemlidir. Sağlam ve doğru bilgiye ulaşabilmek için bilginin yani ilmin kaynağının sağlıklı bilinmesi gerekir. Doğru yerden elde edilecek bilgiler, bireyin yetişmesinde ve bilgilenmesinde önem arz eder. Millî edebiyat alanında çalışma yapan birisinin başvuracağı kaynaklar öncelikle Türk edebiyatı kaynakları olmalıdır. Onu besleyecek, doğru bilgiler verecek diğer kaynaklara da başvurulabilir.

İlmî değerlerin kültürel yönden faydaları bulunur. Kültür ve ilim arasında sıkı bir ilişki vardır. Kültür soyut bir kavram olup milletlerin oluşmasında ve kültürün kuşaklar arası aktarımında önemli bir yere sahiptir. İlmî ve kültürel değerlerin sistemli bir şekilde aktarımı ve paylaşımı önem arz eder. Kültür bir misyon işidir. Yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilecek bilgilerin bir millete, yöreye ya da topluluğa mal edilebilmesi için kültürün işlevsel olması gerekir. İlmî değerlerin kültürel değerlerle ilişkisinde en önemli nokta medeniyetlerin oluşmasında ilmin büyük bir paya sahip olmasıdır. Medeniyet, kültürün somut hâle gelmiş halidir diyebiliriz. Aynı coğrafyada yaşayan insanların oluşturduğu kültürel ortam beraberinde o kültürü oluşturan insanların medeniyetlerine katkı sağlar.

“Ulus devletlerin inşasında kültüre lokomotif bir rol yüklendiğine, hatta kültürel inşa aracılığı ile uluslar yaratıldığına dair hatırı sayılır eserler ortaya konulmuştur. Öte yandan, modernizmin inkişaf ettiği toplumların yaşadığı ülkelerin, bir dönem sahip oldukları mucizevî güç, başka toplumların düşünürleri üzerinde hayranlık uyandırıcı bir etki de bırakmıştır.”(Anık, Soncu, 2011: 4).

Modern hayatın oluşmasında ve medeniyetlerin kurulmasında kültürel bilginin aktarımı ile sağlanır. Hukuk, sanat, mimari, kent gibi medeniyeti simgeleyen unsurların oluşmasında ilmin katkısı büyüktür. Hukuk, sanat, edebiyat, mimari gibi alanlarda ilmî bilgilerin gerekliliği önem arz eder. Geniş bir medeniyet yelpazesinin oluşmasında ilmî değerler, medeniyetin doğuşuna hizmet eder. Medeniyet algısı tek başına yeterli değildir. Medeniyetin oluşmasında onu oluşturan kaynakların yanı sıra bilimin de katkısı vardır. Astronomi biliminde ileri giden Mısırlıların matematik, fizik, astronomi gibi alanlarda bilgi

sahibi olmaları, piramitleri inşa etmelerini sağlar. İlmî değerler, her çağda kendisini farklı alanlarda hissettirme olanağı bulur. Çağlar boyunca iletişimin sağlanmasında ve kuşaktan kuşağa kültürün aktarılmasında ilmî değerlerin payı büyüktür.

İlmî değerler, insanlığa faydalı olan her şeyi insanın hizmetine sunar. Bu hizmet değerler aktarımı olarak da ifade edilebilir. İlmî mahiyetinden yararlanılarak insana sunulacak her türlü hizmet ilmî bir değerdir. Bilimsel süreç içinde insan ile toplum arasında ilişkilerin düzenlenmesinde ilmî katkılar, teknik boyutuyla da irdelenmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle ilim alanındaki kaynakların insanlığın hizmetine sunulmasında büyük mesafeler kat edilmiştir. İletişim araçları, sosyal platformlar, ulaşımda meydana gelen gelişmelere paralel olarak sınırların daralması ilim alanındaki gelişmeler insanlığın hizmetine sunulması olarak değerlendirilebilir.

İlmin, amacına uygun kullanılmadığı zamanlarda değerler çatışması yaşanır. Özellikle bilim çağı denilen günümüzde teknik imkânların artmasına paralel olarak kültürler arası çatışmalar yaşanmaktadır. Bir ulusa özgü olan sosyal yaşamdaki gelenekler diğer kültürlerin etkisinde kalmakta ve bu durum o kültürün farklı alışkanlıkların algılanmasında ve benimsemesinde sorunlara neden olmaktadır.

“Bu yaşanan değişim sürecinde birçok gerilim alanları oluşmuştur. Bir yanda evrensel veya küresel olduğu düşünülen değerlerle yerel dini, kültürel ve milli değerler arasında bir gerilim oluşmuştur. Bu noktada tarihsel sürekliliği temsil eden kurum ve kimlikler benzer gerilimleri yaşamakta ve benzer tepki kalıpları ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan ise büyük şehirlerde bir arada yaşayan farklı kültür ve kimlikler arasında gerilimler oluşmaktadır.”(Arkan, 2010: 2).

İlmin insanlığa faydasının yanı sıra amacı dışında kullanıldığında ise insanlığa zararı da olmaktadır. Arkan'ın ifadesinden de anlaşılacağı üzere ilimdeki gelişmelere paralel olarak teknolojilerin getirdiği yenilikler sınırları daraltır ve kültürler arasında çatışmaların oluşmasına neden olur.

İlmî değerlerin ahlak, siyaset, din, hukuk, sosyal yaşam ile ilişkisi geniş olup bu değerleri birbirinden ayrı düşünmek doğru olmaz. “Adalet” ilmî bir kavramdır. İçinde hukuk bilgisi olan sınırları bilimsel olarak da kanıtlanan bu kavram, sosyal alanda insanların sağlıklı ilişki kurmasında önemli bir yere sahiptir. Hukuk alanında insan haklarının tanımı ve sınırlarının belirlenmesinde adaletin güvenilirliğine inanılır. Din alanında adil davranmak emir kabul edilirken ahlakî bir erdem olarak toplumsal yaşamda önem arz eder. İnsanlar, ilmî alanda meydana gelen gelişmelerle kendi sınırlarını zorlar;

bilim sayesinde bilginin değerini daha iyi anlamaya çalışır.

1.1.6. İktisadi Değerler

İktisat kavramının farklı tanımları vardır. Terim olarak, iktisadın ekonomik olarak değerlendirilmesinde ve insan ilişkilerinde sosyal bir işlevi bulunur. “İktisat kelimesi ölçülü hareket etmek, itidâl anlamına gelmektedir. Halk dilinde iktisat tasarruf yerine de kullanılmaktadır.”(Oğuz, 1992: 3). İnsanlar, meta bağlamında iktisadi değerleri algılamak, nesnenin edebilirliğini hesaplanmasında bir değişim aracı olarak parayı kullanırlar. Para kullanılmadan değiş tokuş sistemi yaygındır. Ancak iktisadi hayatın gelişmesi, kalitenin artması, sosyal ve ticari ilişkilerin ilerlemesi ile iktisadi alanda buna paralel olarak gelişmeler meydana gelir.

İktisadi değerlerin kavranmasında insanlar, eşyanın tabiatına aykırı düşmemek koşulu ile ona maddi bir anlam yükler. Örneğin futbol sektöründe kulüpler arasında futbolcu alındı ifadeleri kullanılır. Burada bahsedilen futbolcunun bir eşya gibi alınıp satılması değildir. Sözleşmelere dayalı olarak kulüpler arasında anlaşmalar yapılarak futbolcuya sahada göstermiş olduğu yetenek ve oynadığı oyuna göre bir değer biçilir. Böylece para insana değil, futbolun kalitesine ödenir. Bir kuyumcudan altın alındığında, onun çok küçük bir maden olması ancak, tabiatla madenin az bulunması sebebiyle değeri meta bağlamında insanların nazarında yüksektir.

İktisadi değerler, insanların nesneye verdikleri parasal anlamı ifade eder. İktisadi değerlerde nesne, genel ve sübjektif olarak değerlendirilebilir. Sofralardan eksik edilmeyen ekmeğin miktarı ve gramajı belirlidir. Bir ekmeğin fiyatı ülkede herkes için geçerli olup yemeklerin yanında kullanılır. Bu genel bir değerlendirmedir. Ancak sanat eseri olan tarihî bir resim tablosu kişiden kişiye farklı algılanır. Sanatçı onu sanat eseri olarak algılar ve paha biçilemez bir şey olduğuna inanır. Bir başkası ise onun sadece tarihi bir eser olduğunu, estetik anlamda kendisine bir zevk vermediğini ancak bunun satıldığında iyi para edeceğini düşünebilir. Nesnenin değeri öznel olarak ifade edilerek farklı şekillerde değerlendirilir. Burada belirleyici olan toplumların yaşadığı çevrede nesneye duyulan ihtiyacın derecesi ve ulaşılabilmek durumudur. Petrol, ülkemizde az miktarda çıkarılmakta ve ülke içinde yan ürünleri ile kullanımı artmaktadır. Petrol rezervi çok olan ülkelerden ithalat yoluyla petrol temin edilmektedir. Buna karşın Orta Doğu ve Arap ülkelerinde petrolün rezervi çok olup fiyatı ise düşüktür. Petrole her yerden ulaşılabilmektedir. Ancak çöl iklimin hâkim olduğu ülkelerde suya olan ihtiyaç fazla olup suyun değeri de

artmaktadır. Ülkemiz su miktarı açısından zengin olup ihtiyaçlarımızı karşılamada fazla sıkıntı çekilmemektedir. Toplumdan topluma nesneye verilen iktisadi değerler, farklılık arz etmektedir.

İktisadi değerlerde diğer belirleyici unsurlar, ihtiyaçların yanında sosyal ilişkilerde nesnenin algılanış biçimidir. “*İktisadi kalkınma, toplumsal bir faaliyet olarak, temelde insan unsuruna dayanır. Yani insan unsurunun her türlü birikim, kabiliyet, istidat ve ilgisine istinat eder.*” (Açıkgöz, 2005: 8). İnsan varlığı iktisadi hayatı şekillendirir; ticari ilişkilerin gelişimi, kültürel etkileşimi de beraberinde getirir. İktisadi hayat, kültürel değerleri etkiler. Örneğin Müslüman ülkelerde, Ramazan ayında umuma açık yerlerde içki satılması hoş karşılanmaz.

İktisadi değerler, sosyal hayatı düzenler ve hayatın işleyişini hızlandırır. Alınan ve satılan nesne ticari boyutta insanlara bir ekonomik alan oluşturur. İktisadi hayatın temelini oluşturan mal ve hizmetlerin değerlendirilmesi, toplumsal fayda yönünden ele alınır. Bir nesnenin değer görebilmesi için öncelikle ihtiyaçlara cevap vermesi gerekir.

İktisadi değerlerin estetik ile ilişkisi, sanatsal bağlamda değerlendirilebilir. Bireyin nesneyi algılaması ve ona anlam yüklemesi gerekir. Bu estetik bir anlamın yanı sıra parasal bir değer de olabilir. Osman Hamdi Bey’in “Kaplumbağa Terbiyecisi” tablosu birey üzerinde farklı etkiler bırakır. Tabloya estetik olarak bakıldığında ondan haz alınır. Eşsiz bir eser olduğunu, sanatçının fırçasından çıktığını düşünerek onu maddi anlamda değerli bulur. İktisadi değerler maddi kültürün oluşmasına imkân sağlar.

“Maddi kültürü tanımlama gelenek kavramının yanında, bir başka yardımcı kavram ise sanattır. Bugün maddi kültür araştırmalarının merkezinde yer alan özel bir kavram olan sanat, yaratıcının madde ile bütünleşerek, kendi hayal gücünü, zevkini, duygu ve düşüncesini artistik yolla veya estetik şekilde ifade etmesidir.” (Saritaş, 2015: 1123).

Estetik beğeniler, nesnenin parasal değerini artırarak yeni bir ekonomik alan oluşturmakta ve maddi kültürün oluşmasını katkı sağlamaktadır.

İktisadi değerler, sosyal ve kültürel değerlerle çatıştığı durumlarda nesnenin yalnız parasal değerinden söz edilebilir. Kişiler arası ilişkileri düzenlemek amacı dışında ancak ticari geçerlilikten bahsedilebilir. Tarık Buğra romanlarında iktisadi değerler, genelde sosyal-kültürel bir perspektifle ele alınır. Küçük Ağa romanında savaştan dönen Çolak Salih’in iş kurabilmesi için evlerinin yanındaki arsayı, sonradan mahalleliye düşman olan

Rumlardan birisine vermek istemesi üzerine mahalleliler buna karşı çıkar ve onu uyarırlar.

Kültürel bir değerlendirmeye tabi olan iktisadi değerler, sosyal ve kültürel hayatın vazgeçilmezidir. İnsanlar, beğenilerini sadece kişisel ihtiyaçlara göre belirlemez. Malın ve hizmetin toplum tarafından kabul görmesi, toplumun ona bir değer vermesi insanın nesneye verdiği değer tek başına bir ölçüt olmadığını gösterir. Ticarete bütçe açığını dengelemek için hükümetler tarafından millî paranın kullanımının teşvik edilmesi, alınacak malların millî paralarla tedarik edilmesini sağlamaları, sosyal hayatta belirleyici olan sadece bireysel beğenilerin olmadığını gösterir.

İktisadi değerlerin sosyo-kültürel hayata etkisinde diğer belirleyici unsurlar, ahlakî beğeniler, dinî değerler, millî ve yerel değerler olarak sıralanabilir. Dinin belirleyici olduğu yerlerde ihtiyaçlar da bu yönde şekillenir. *“Son yıllarda dünya genelinde ekonomi bilimi dinsel temellerinden arındırılmıştır. Ancak İslam dünyasında, özellikle Türkiye örneğinde, İslami ekonomi, İslami bankacılık, gibi kavramlarla din-ekonomi ilişkisi sıcak tutulmaktadır.”*(Karahöyük, 2013: 4). Türkiye’de İslami bankacılık gibi Arap sermayesini tutabilmek için faizsiz bankacılık, kâr ortaklığı gibi bankacılık sistemleri kurulur. İktisat ve din arasındaki bu ilişki, İslam toplumlarını birleştirici, ortak sermaye ve harcamalarda yönlendirici etki oluşturmayı amaçlar.

İktisat, din ve ahlakî değer arasında toplumsal yaşamda fayda ilişkisine dayalıdır. Değerlerin özünde manevi boşluğu doldurma, insanda ve toplumda ahlakî olmak üzere iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda yol göstericidir. İktisadi ve dinî değerlerin birbirini tamamlaması ve toplumsal kalkınmanın oluşabilmesi için iktisat ve değerler arasındaki yakınlaşmanın sağlanması gerekir. Anadolu erenlerinden ve Ahiliğin kurucusu Ahi Evran Veli Hazretleri, içtimai hayatta ekonomik ve ahlakî bir yapı olan Ahilik teşkilatının kurulmasını sağlar. Ahi Evran, Letaif-i Hikmet adlı eserinde Ahilik felsefesi hakkında şöyle söyler:

“Allah insanı yemek içmek giyinmek evlenmek mesken edinmek gibi çok şeylere muhtaç olarak yaratmıştır. Hiç kimse kendi başına bu ihtiyaçları karşılayamaz. Bu yüzden demircilik, marangozluk gibi birçok meslekleri yürütmek için çok sayıda insan gerekli olduğu gibi demircilik ve marangozluk da bir takım alet ve edevâtla yapılabildiği için bu alet ve edevâtı tedarik için de çok sayıda insana ihtiyaç vardır. Böylece insanın (toplumun) ihtiyaç duyacağı bütün san’at kollarının yaşatılması gerekir. Bu halde toplumun bir kesiminin san’atlara yönelmesi ve her birinin belli bir san’atla meşgul olması gerekir ki toplumun bütün ihtiyaçları görülebilsin.”(Karagül-Açıkgöz, 2009: 482).

Sosyal faydanın sağlanması için ekonomik kalkınma önemlidir. Toplumsal iktisadi hayatta meslek edinme ve mesleğini icra edebilme ahlakla ilişkilendirilir. İhtiyaçların karşılanmasında insanların birbirlerine yardım etmesi gereklidir.

İktisadi ve ahlakî eğilimlerin çatıştığı durumda iktisadi hayatta bozulmalar başlar.

“Tüm bu olumsuzlukların artması neticesinde değer ve iktisat yakınlaşması yeniden gündeme gelmiştir. “Çünkü servetin adaletli dağıtılması, yoksulluğun ortadan kaldırılması, beşeri sermayenin geliştirilmesi, istihdam olanaklarının artırılması, doğal ve insani imkânların randımanlı bir şekilde kullanılması ve hayat seviyesinin yükseltilmesinde ekonomik unsurlar kadar değerlerde çok ayrı bir öneme sahiptir.”(Erol, 2012: 50).

İktisadi kalkınmada ve sosyal düzenin sağlanmasında değerlerin şekillendirici etkisi, insan ve toplum arasındaki ilişkilerin güçlenmesini sağlar.

1.1.7. Siyasi Değerler

Siyasi değerler, politik bir gücün içinde karar mekanizması, bireylerin ve toplumun sosyal hayatını değerler bağlamında etkiler. Tarık Buğra roman kahramanlarında siyasi değerler ile ilgili çok yönlü bulgular elde etmek mümkündür. Küçük Ağa romanında, Osmanlı döneminin içinde bulunduğu durum kasaba halkının gözünden siyasi değerler açısından irdelenir. Osmancık romanında, beylikten devlete geçen bir Türk boyunun siyasi devlet anlayışını ve devletin şekillenmesinde siyasi değerlerin rolü irdelenir. Siyah Kehribar romanında, ülke dışına doktorasını yapmak için giden bir Türk gencinin Mussolini İtalyası'nı ve siyasi yönetim anlayışı işlenir. Siyasi değerler bağlamında ağırlıklı olan bu üç romanından ziyade diğer romanlarında da siyasi etik ve değerlere yer verilir.

Siyasi değerler denilince siyaset, ahlak ve etik arasındaki ilişkiyi anlamak gerekir. “Siyaset nedir ve toplumla ilişkisi nasıldır?” sorularını cevaplayabilmek için siyasetin tanımını yapmak gerekir. Siyasetin birden fazla tanımı bulunmaktadır. Günümüzde politika ile siyaset iç içe kullanılır. Ancak siyasetin anlamı politikadan farklıdır.

“Politika kavramı ülkeyi yönetme, devlet işlerini yürütme, devletlerarası ilişkileri düzenleme sanatı anlamı yanında, her hangi bir konuda takip edilen yol ve yöntem anlamına da gelmektedir. Siyaset kelimesi ise Arapça'da at eğitimi kelimesinden, seyis kelimesi de aynı kökenden gelmekle birlikte bu kelimeyi bu gün Araplar, siyaset kavramını rezil etmek anlamında kullanmaktadırlar.”(Akıncı, 2013: 4).

Politika ve siyaset günümüzde birçok alanda pratik olarak aynı anlama sahiptir. Siyaset adamı, politikacı gibi bir kişiye atfedilen özellikler bu kavramların aynı anlamlarda kullanıldığını gösterir. Siyasetin iktidar ile ilişkisinde etkileme yöntemi önemli rol oynar. İktidara gelebilmek için hedef kitleyi etkilemek gerekir. Siyasi nezaket ve kurallar kullanılarak ahlakî bir edimle siyasetin değerlerle ilişkisi “iktidar, ahlak, etik ve siyaset” bağlamında şekillenir.

Etik nedir ve siyaset ile ilişkisi nasıldır; etik ve ahlakın siyaset ile bağı nasıl olmalıdır gibi sorular, siyasi değerlerin yorumlanmasında ve anlaşılmasında önem arz eder. Etiğin tanımını yapan Aktaş, ahlakı şu şekilde tanımlar “*Ahlâk: İnsanın bir amaca yönelik olarak kendi arzusu ile iyi davranışlarda bulunup kötü davranışlardan uzak olmasını ifade etmektedir.*”(Aktaş, 2014: 2). Ahlak, etik ve siyaset denkleminde iktidarın ve yönetilenlerin siyasi değerlerin incelenmesinde ahlak ve etik ilişkisi değerlendirilir.

Ahlak, özel bir durumdur. Kişi, davranışların siyasi eğilimlere göre şekillendirir. Siyasi değerler, bireyin politik kararlar almasında etkin rol oynar. Bir siyasetçinin ayırım yapmadan liyakat sahibi kişiler ataması ahlakî bir değerdir. Siyasi değerler ahlak ile iç içe olduğunda değer kazanır.

Ahlakın siyaset ile diğer ilişkisi özel olduğu kadar sürekli olmasıdır. Siyasetçi, ahlakî kültürün ürünü olarak hayatını devam ettirir. Sivil hayatta ne ise siyaset arenasında da aynı ahlakî erdemleri yaşar. Kişi doğumdan ölüme kadar ahlakî değerleri hayat felsefesi olarak yaşar. Ahlak ile siyasetin diğer bir ilişkisi, siyasi iktidarı elde tutanlara göre değişir. İnsan davranışları öznel olduğu gibi iktidardakilerin siyasi değer anlayışları değişkenlik gösterir.

Etik ile siyaset arasındaki diğer bir ilişki ise iktidar gibi ülke içinde alınan kararların da zamanla değişmesidir. Ahlakî davranışlardaki değişiklikler garipsenebilir ancak etik kuralları ahlakî kurallar gibi olmayıp zamanla toplum tarafından bu değişiklikler benimsenebilir.

Ahlak kuralları genelde dinî emirlerden ilham alınarak oluşur. Kişinin davranışlarını belirlemede dinin yapıcı etkisi göz ardı edilemez. Siyasetçi ahlak anlayışı da doğal olarak bu etkileniştten pay edindir. Siyasi değerler, insanı yönlendirme ve toplumu algılama noktasında yardımcı olur. Bireyin kendisini tanımasını, anlamasını, toplumun kendisini yönetecek yetenekli birilerini fark etmesini sağlar, iktidar ile yönetilen arasındaki

dengeyi kurmada siyasi değerler 3nem arz eder.

Siyasi değerlerde katılımcı ve çoğulcu demokrasi anlayışı hâkim toplumlarda halkın siyasi eğilimleri, kendilerini yöneten iktidarın görüşlerini yansıtmasında yönlendirici bir görev üstlenir. İktidar kendi bildiklerini yapamaz, halkın değerleri ile bütünleşen kararlar almak zorunda kalır.

Siyasi değerler, toplumun bütünleşmesini ve kaynaşmasını sağlar. Devlet-iktidar ilişkisi toplumun siyasi değerleri benimsemesinde etkin rol oynar. Siyasi iktidar, halkı yönetebileceği gibi, halkın da iktidarı kontrol edebilme, eleştirebilme, yönlendirebilme gibi birtakım görevleri bulunur. Halkın sağduyusu siyasi değerlerin şekillenmesinde önemli rol oynar. Halk, devlet geleneğinin oluşmasında yapıcı bir aktördür. Toplumsal değerler, siyasi değerler ile birleşerek devletin şekillenmesinde önem arz eder. Siyasi değerlerin bireyin yaşam ve hak arama özgürlüğünü sağlamada yol gösterici bir yönü de bulunur. Birey, davranışlarında devlet ile bütünleşebilmelidir. Bu bütünleşmeyi sağlayan unsurlar siyasi değer olarak “vatan, millet, bayrak sevgisi, millet bilinci” gibi unsurlardır.

Siyasi değerler, yaşama hakkı, haberleşme hakkı, siyasi faaliyetlerde bulunma hakkı, dokunulmazlık, özel hayatın gizliliği, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi bireyin toplum tarafından kabul görmesini sağlar. Kişisel hak ve hürriyetlerin Anayasada teminat altına alınması siyasi değerlerin en önemli tarafıdır. Siyasi değerler, bireyi toplumla barışık yapar ve devlet birey bütünleşmesini sağlar.

1. 2. Değerler atışması

İnsan hayatını ve toplum yapısını etkileyen değerlerin yapıcı fonksiyonu yanında yıkıcı etkisi ve eleştirel yanları da bulunmaktadır. Çevresel etkenler ve şartlar, insanın psikolojisini değiştirir. Kimi zaman değişim çatışmayı da beraberinde getirir. Kişi atışma yaşadığı olayların nedenini araştırır ve doğru olanı tercih etmeye çalışır. Diğer yandan insanı etkileyen toplumsal çevre, birey ile olan çatışmasında ve ahlakî davranışlarını sorgulamasında yapıcı etkiye sahiptir.

Değerler atışması sürekli olduğu durumlarda kişi toplumdan dışlanmak zorunda kalır. Birey, toplumun değerlerine sırtını döner ve ötekileşir. Değerlerin bu etkin gücü karşısında toplum içinde yalnızlaşır.

Değerler, insanın sosyal ilişkilerinin düzenlenmesinde, onda birey olduğu bilincini uyandırır. Birey kendisi ile barışık olmak zorundadır. İnsan, toplum tarafından birtakım

müeyyidelere maruz kalınca haysiyetinin incindiğini hisseder.

"Öte yandan, toplumdaki bağımsız olarak bireyin sahip olduğu bu onurun toplumsal bir boyutu vardır. Bu boyut onurlu insanın sadece birey olarak kalmamasını, bunun farklı yansıma ve boyutlarını toplumsal alanda da göstermesini gerektirmektedir. Bireysel insan onurunun toplumsallaştığı bu alan ahlak alanıdır ve bireylerin onur iddialarının test edildiği yer de burasıdır. Onur kavramını salt nominal bir iddia olmanın ötesine taşıyan bu sosyal yapıdır. İnsan onuru kavramının normatif sonuçları, insan yaşamının birçok alanında kendini göstermektedir: Malın, ırzın, canın, din özgürlüğünün güvenceye alınması; dağıtıcı adalet, sosyal adalet, ortak yarar, yaşam hakkı, gibi."(Düzgün, 2007: 11).

Onurlu duruş, bireyi varlık alanında topluma karşı ayakta tutar. Bireye göre onurlu olmak, ahlaklı olmayı gerektirir. Böylece de haysiyet ve ahlak birbirini tamamlar. Birey, kendisini sorgularken ahlakî değerlerin baskısına maruz kalabilir. Eğer birey, üzerinde toplum baskısını fazla hissederse psikolojik tepkiler verir. Serbest hareket etmekte zorlanır, korku ve endişeye kapılır.

Ahlakî eylemlerin şekillenmesinde bireyin yaşadığı kültürün de etkisi vardır. Kültür, bireyin davranışlarını yönlendirir.

"İnsan olmaktan kaynaklanan doğal davranış örüntülerinin değişen kültüre uyum göstermekte başarısız olduğu görülmektedir. Artık içten bir bakış, bir sevgi belirtisi insanların yakınlık kurması için yeterli değildir; tersine yakınlık kurmakla ilgili mimikler ya da jestler taciz olarak algılanabilmektedir. Belirsizlik kolayca çatışmaya, çatışma da aynı hızla yabancılaşmaya dönüşmektedir. Günümüz insanını korku yönetir. Bu durumda kişilerarası iletişimin söz konusu korku kültürüyle baskılanıp ne duruma geldiğini anlamak için önce korku duygusunu tanımak gerekir."(Altan, 2006: 2).

İnsan, etkilendiği kültürü sorgular ve kendi davranışlarında belli ölçüleri temel alır. Etkilendiği kültürden neyin iyi, neyin kötü olduğu bilincine varmak için mukayese eder. Kültür ve yaşam arasında bazen akli ölçüt alır. Sahip olduğu konum gereği bazı davranışlarda bulunmada kendisini zorunlu hisseder. Bu durum kendisini toplumdaki soyutlamasına sebep olabilir. Siyasi ve bürokratik konumlar bu soyutlamaya neden olmaktadır.

Değerler çatışması, toplumsal bir mekanizmanın kopukluğunu da beraberinde getirir. Birey odaklı çatışma ve farklı kültürlerden etkilenme birtakım sorunları beraberinde getirir. *"Kişinin içeriğine katılan toplumsal kurallar, diğer etkenler olarak işe karışır ve böylece bir kimsenin deneyimini ve bunun gözle görülen durumlardaki davranışını egemenliği altına alır veya değiştirir."*(Şerif, 1985: 48). Özellikle aidiyetin ağır bastığı muhafazakâr toplumlarda bu durum daha çok hissedilir. Örneğin kadın – erkek ilişkileri,

aile kavramı, din eğitimi, ahlakî düzen çatışmaya kaynaklık eder. Genelde kapalı toplumlarda bireyler davranışlarında kendilerini baskı altında hissederler. *“Her toplumun yapısı farklı olduğundan, bu yapının biçimlendirdiği ya da belirlediği işlevler de farklı olmaktadır. Bu nedenle, farklı toplumlardaki bireylerin toplumsallaşma sürecinde de belirgin farklılıklar bulunmaktadır.”*(Coştu, 2009: 133). Toplumsal yapılarıdaki farklılıklar, bireyin toplum normlarına uymasında farklı etkenler bulunur. Bu etkenlerden birisi de toplumların inanç yapılarıdır. İslam dinine inanan muhafazakâr toplumlarda inanç unsurunun belirleyici bir etkisi vardır. Batı toplumları, kültürel değerler açısından açık bir yapıdadır. Bu toplumlar için kadın erkek ilişkisi bireyin özgürlüğü ölçüsündedir. Seküler bir yapıda oldukları için, bireyi yönlendiren değerlere fazla önem vermezler. Batı toplumlarında, özellikle kentlerde yaşayan insanlarda modern kültüre ve teknolojik gelişmeye paralel olarak yozlaşma görülür. Bu toplumlarda sosyal bakış açısı değil, birey özgürlüğü önemlidir.

1.3.Edebiyat, Sanat ve Değer İlişkisi

Edebiyat nedir, sorusuna farklı tanımlamalar yapılır. Edebiyatın bir dil meselesi olduğu, anlaşma aracı olarak dilin kullanıldığı bilinir. Günümüze kadar birçok dil ve edebiyat araştırmacıları edebiyata farklı tanımlar getirmektedir. Edebiyatın duygu ve düşünceleri anlatma aracı olduğu kanısından hareketle Oya Batum Menteşe edebiyatı şu şekilde tanımlamıştır. *“Edebiyat estetik yani sanatsal bir doyum sağlamak amacı güden; düşünce ve duyguları güzel ve etkili bir biçimde ifade eden dilin konuşma ve düzyazı dilinden farklı yanlarını ortaya koyan ve dili de araç değil amaç olarak kullanan kurmaca bir anlatım biçimidir.”*(Menteşe, 2008: 50). Edebiyatın günlük konuşma dilinden farklı olarak duygu ve düşünceleri anlatmada dilin hem araç hem de amaç için kullanıldığını belirtir. Edebiyatın sosyal kültürün bir ürünü olduğu, insan ilişkilerinde, eserlerin üretilmesinde ve estetik bir biçim kazandırılmasında çok yönlü işlevi bulunmaktadır. Menteşe bu hususta edebiyat dil ilişkisini ele alır, edebiyatın sanatın icra edilmesinde önemini vurgulamak ister.

Edebiyatın değerlerle ilişkisine Türk yazınında birçok eserde değinilir. Edebiyatın “edeb” sözünden geldiği bilinmektedir. Değerler, insan yaşamında yönlendirici bir etkiye sahiptir. Eser sahipleri eserlerinde değerlerden bahsederken insanı ve toplumu ele alırlar. İnsanın farklı yönlerini, toplumun ortak yönleri ile karşılaştırarak ortak bir yol bulmaya çalışırlar.

Edebiyatımızda değerler bağlamında yazın türlerine farklı konulardan yaklaşılr. Sözlü ve yazılı edebi ürünlerden değerlere vurgu yapılır. Masal, efsane, mitlerde Türk kültürünün yapıcı etkisinden bahsedilirken öğüt verme, doğru yolu gösterme, bilgi verme, ders çıkarma, ahlaka ve edebe dair nasihatler verme gibi değerlerin eğitici yönü vurgulanır. Nitekim bu hususta Dede Korkut Hikâyelerinden ahlaklı olma, iffetli davranma, aile, kültürel değerlere sahip çıkma gibi değerlerden söz edilir.

Tanzimat dönemi sanatçıları eserlerinde değer kavramına sıkça vurgu yapar. Namık Kemal'in tiyatrolarında bunu görmek mümkündür. Özellikle çok bilinen tiyatro eseri Vatan Yahut Silistre'de yazar, ahlak, vatan sevgisi, kadın namusu, fedakârlık gibi ahlakî ve siyasi değerlerden bahseder.

“Namık Kemal'in makalelerinde “vatan” konusunda dile getirdiği düşüncelerin hemen tamamının, üstelik benzer kelimelerle Vatan Yahut Silistre'de islendiğini görürüz. Bu eserde vatan; üzerinde yaşayanları besleyip büyüten bir ana olarak oyun boyunca ırz, namus gibi kavram ve değerlerle halelenmiş kadınsı, aynı zamanda kutsal bir alandır. Bu alanın muhafazası için; cesaret, mertlik, şehâdet, fedakârlık gibi erkeklerle özdeşleştirilen kavram ve niteliklere ihtiyaç olduğu mesajı verilir. Dolayısıyla oyundaki vatan savunması mantığı, bir çeşit borç edâsı gibidir. Burada aslında vatan kavramı, üzerinde yaşadığımız ve sadece özgürce hayatımıza devam edeceğimiz bir toprak parçası anlamında dışsal bir kavram olmaktan çok, insanın ruh ve karakterinin bir tamamlayıcısı, bir parçası olarak içe dönük bir kavram halinde islenir”. (Engin, 2014: 357).

Namık Kemal'in edebiyatımızda vatan şairi olarak bilinmesi, millî ve ahlakî değerleri içtenlikle benimsediğini ve bunu da eserlerinde gizlemediğini görürüz. Millî bilincin uyanmasında ve vatan bilincinin oluşmasında kitleleri etkilemede onun romanları ve tiyatro eserleri etkili olur.

Ahmet Mithat Efendi, Ziya Paşa, Şinasi, Abdulhamid Tarhan, Şemseddin Sami gibi diğer yazar ve şairler değerlerle ahlakı ilişkilendirir ve eserlerinde bu mevzuu işlerler. Tanzimat döneminin ilk romanlarında özellikle kadın erkek ilişkisi işlenir ve dönemin sosyal şartları gereği kadın erkek ilişkisindeki çarpıklıklar eserlerde irdelenir. Ahlakî, sosyal ve kültürel değerler çatışması yaşayan roman kahramanları Tanzimat romancılarının kaleminden nasibini alırlar.

Millî şair Mehmet Akif Ersoy, değerleri nesillere hitap biçiminde ele alır. Çanakkale şiirinde şöyle bahseder:

“*Asım'ın nesli...diyordum ya...nesilmiş gerçek:*

İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek.”

Akif yukarıdaki dizelerde aradığı, özlediği “Asım” neslini kurtarıcı olarak görür. Şiirin tamamında “Asım” neslinin bilgi ile donatılmış, imanlı, fazilet sahibi, ahlaklı, karakter sahibi, vatanını, milletini, namusunu ve dinini seven bu uğurda onları koruyacak olan nesilden bahsetmektedir. Akif'in Türk gencinde aradığı değerler, dönemin şartları içinde Türk gencini sembolize eder.

Edebiyat, sanat ve değer ilişkisi bağlamında edebiyatın bir sanat dalı olduğu, bilimle de iç içe girdiği gözlemlenebilir. Sanatın bilimsel ve estetik yanı birleşerek edebiyatı etkiler. Takiyeddin Mengüşoğlu sanat ve değer ilişkisini şöyle yorumlar. “*Sanat, daha önce söylediğimiz gibi bir yapıp-etmedir; sanat alanındaki yapıp-etme de, her yapıp-etme gibi, değerler tarafından yönetilmektedir. Bundan dolayı sanatla değer-sferi arasında sıkı bir ilgi vardır. Gerek bilgi, gerekse sanat, insanın dünya ile onun fenomenleriyle, olaylarıyla, doğayla insanın varlık alanı ile, onun eylemleriyle hesaplaşmasının bir sonucudur.*” (Mengüşoğlu, 2015: 328). İnsan davranışları yönlendirici bir etkiye sahiptir. Yapıp etme eylemi, sanatçının dünya görüşü ile esere ve sanata bakışını yansıtır.

İnsan irade sahibidir, yapıp etme iradesi ile planlarını eyleme dönüştürür. Tercihlerini yaparken üstesinden geleceği işleri yönetebilme ve yapma kudretine sahiptir. “*İnsan yapıp ederken, tavır takınır, değerleri duyari yapacağı işi önceden belirler, ister, yapacağı işi ideleştirir, kendini ideleştirdiği işe verir, çalışır. Bilen ve yapıp eden bir varlık olarak insan devlet kurar, inanır, sanat yapar.*” (Çelik, 2002: 5) İnsan, bir eylemde bulunabilmesi için bilgi sahibi olması gerekir. Bilen bir varlık olan insan, zihninde kurgularken önsezilerinden edindiği izlenimlerden yararlanarak sanatını icara eder.

Edebiyat, sanat ve değer ilişkisinde bilen, düşünen, yapan insan, edebiyata ve sanata yaklaşımında sahip olduğu değerlerden yararlanır.

BÖLÜM II

2. TARIK BUĞRA'NIN HAYATI VE SANAT ANLAYIŞI

Tarık Buğra, 1918 yılında Konya'nın Akşehir ilçesinde doğar. İlköğrenimini Akşehir'de tamamlar, liseyi Konya'da bitirir. Sırasıyla Tıp Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi'nde öğrenimlerini yarıda bırakır. Edebiyat Fakültesi'nde okurken tezini bitiremeden oradan ayrılır. Babası ile Nasrettin Hoca gazetesini çıkararak gazeteciliğe başlar. Daha sonra Tercüman gazetesinde çalışır, ancak bir süre sonra buradan da ayrılır. Sanat hayatına edebiyatla devam eder. Roman ve hikâye alanlarında birçok eser yazar. Televizyon ve tiyatrodaki eserleri sahneye uyarlanır, Buğra'ya devlet sanatçısı unvanı verilir. Kansere yakalanır, 26 Şubat 1994'te tedavi gördüğü Çapa Tıp Fakültesi'nde vefat eder.

Tarık Buğra'nın ön adı Süleyman'dır, ancak bu ismini fazla kullanmaz. Babası Erzurumlu Mehmet Nazım Bey, annesi Akşehirli Nazike Hanım'dır. Ailenin tek çocuğu olarak Akşehir'de dünyaya gelir. İlköğretimini bu ilçede tamamlar. Eğitim hayatında onu etkileyen en önemli faktörlerden birisi ailesi olur. Erzurumlu olan babası Mehmet Nazım Bey, Ağır Ceza Reisi'dir. *“Erzurum asıllı olan babam Mehmet Nazım Buğra, hukukçu idi. Kimseyi hor görmezdi. Sevmesini de, kendisini sevip saydırmasını da bilirdi. Küçük Ağa'daki ceza reisi onun karakterinin ve beden yapısının ana çizgilerini taşır.”*(Andı, 2000: 13). Romanlarındaki karakterleri yakın çevresindeki insanlardan esinlenerek eserlerinde yansıtır.

Mehmet Nazım Bey'in kütüphanesinde bulunan edebiyat kitapları Tarık Buğra'nın edebiyatla tanışmasına vesile olur. Okuma yazma bilmeyen annesinden dinî yönden etkilenir. Annesi dindar birisidir, mahalleli kadınlarla belirli günlerde toplanır ve ilahiler söyler. *“Annem ümmi idi. Tarikata bağlı idi, ahretlik ve kardeşleri ile toplanırlar, bilhassa Yunus Emre'den ilahiler, şiirler okurlardı. O tertemiz, o saf o büyük değerleri sezen ve benimseyen seslerin bende büyük hakkı vardır. Bir tek şiirini bile yazılı olarak duyduğum Yunus Emre aşkı onun büyük mirasıdır. Mevlana'ya' da o sayede erdim.”*(Andı, 2000: 14). Tarık Buğra'nın çocukluk yaşamında annesinin etkisi önemlidir. Bu etkiyi eserlerine de yansıtır. Örneğin Çolak Salih'in annesi, okuma yazma bilmemesine rağmen vatanına ve dinine saygılı biri olarak romanda yer alır. Buğra, çocukluk yıllarında edebiyata ilgi duymasında babasının kütüphanesinin yanı sıra ortaokulda edebiyat hocası Rıfki Melül Meriç'in etkisi oldukça önemlidir. Bu hususta babası ile konuşur, ondan oğlu hakkında bilgiler alır. Tarık Buğra'nın okuması için ona kendi kitaplarından verir, şiire ilgisini fark

edince onunla şiirler üzerine konuşur. Ondan şiirler yazmasını ister; Nazım Hikmet, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Necip Fazıl hakkında ona bilgiler verir.

Liseyi yatılı olarak İstanbul Lisesi'nde okumaya başlar. Tarık Buğra, lise yıllarında yetiştirme tarzı olarak kendisinden farklı olan arkadaşları ile kaynaşamaz, onların aralarına katılmaz. Lisede ona yol gösteren Hakkı Süha Gezgin ile tanışır. Hakkı Süha Gezgin, Tarık Buğra'nın hayatında dönüm noktalarından birisi olur. *“Artık her hafta bir kitap devri başlamıştı. Hocamız Hakkı Süha Gezgin'in yıllık Sakarya dergisi için düzenlediği bir yazı müsabakasını kazanınca biraz kendime geldim. Ve muharrir olmaya karar verdim. İçimden, ta derinden en gizli yerden ama. Bir daha bırakmamacasına ama.”*(Andı, 2000: 16). Hakkı Süha Gezgin, lisede onun edebiyat hocalığını yapar.

Yazar, liseyi okurken uzak akrabalarından bir kıza ilgi duymaya başlar. Onunla evlenmek için yazar olmaya karar verir. Genç kızla tanışır, ilişkileri bir müddet devam eder. Ancak mesleğini tam yapamadığı için ilişkisini sürdürmez. Yazarın bazı eserleri bu kısa soluklu ilişkiden yanmalar taşır. İstanbul Lisesi kapatılır ve oradaki öğrenciler Haydar Paşa Lisesi'ne naklolur. Yatılı öğrenciler ile çok kalabalıklaşan Haydar Paşa Lisesi'ne uyum sağlayamayan Tarık Buğra, babasına Konya'ya dönmek ve Konya Lisesi'ne gitmek istediğini söyler; buraya gelerek bu liseden mezun olur.

Liseyi bitirdikten sonra tekrar İstanbul'a döner. Tıp Fakültesini imtihansız kazanır, ancak lisedeki çalışma disiplini devam ettiremez. Babası onun için Akşehir'deki evini satar. Buğra, tıp eğitimi yerine muharrirlik için gece âlemlerinde, meyhane, kahve gibi yerlerde günlerini geçirmeye başlar. Ortaokul hocası Rıfık Melül Meriç ile İstanbul'da Küllük Kahvanesi'nde karşılaşır. Edebiyatın ileri gelen kalemleri ile burada tanışır. İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mükremin Halil Yinanç, Yavuz Abadan gibi isimlerin sohbetlerinde bulunur. Briç oyunu ve kumar oynamaya başlar. Tarık Buğra'nın bu dönem hayatında edindiği bazı alışkanlıklar eserlerine yansır. Beşir Ayvazoğlu, onun kumar alışkanlığının “Borç”, “Şehir Kulübünde”, “Otel Faresi” gibi bazı hikâyelerinde ve “Dönemeçte” romanında kendisini yoğun olarak gösterdiğini belirtir.(Andı, 2000: 18). Tarık Buğra, Tıp fakültesini bitiremez bunun üzerine Hukuk Fakültesi'ne başlar, üç yıl burada okur ancak maddi imkânsızlıklardan bir türlü kurtulamaz. Derslerinin iyi gitmediği bu dönemde Kayseri Pınarbaşı'na subay olarak atanan kuzenin kendisine eşlik etmesi teklifini reddetmeyerek onunla Pınarbaşı'na gider. Burada kitaplarla meşgul olur, bol bol okuma olanağı bulur.

Yazar, askerliğini İskenderun'da yapar. Dönemin Millî Şefi İsmet İnönü'nün talimatıyla askerde herkesin bıyığını kesmesi istenilir. Tarık Buğra, askerde bıyık kesmenin yasak olmadığını, İsmet İnönü'nün kendi bıyığını kestiği için herkesin kesmesini istediğini söyler ve bıyıklarını kesmez, bu yüzden sürgüne gönderilir. Askerlikten sonra tekrar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne 1947 kaydını yaptırır. Askerliğini yaparken tanıştığı Behçet Necatigil ile tekrar İstanbul'da karşılaşır. Necatigil onun Şişli Terakki Lisesi'nde muallim muavini olmasında yardımcı olur. Buğra, bu okulda dersler vermeye başlar. Okul dönemlerinde sıkıntılı hayat geçiren Buğra, öğretmenlik yaparak maddi açıdan biraz rahatlar. Tarık Buğra, İstanbul Üniversitesi'nde derslerine devam ederken Türk edebiyatının üstatlarından Mehmet Kaplan ve Ahmet Hamdi Tanpınar ile tanışma fırsatını bulur, okulda onların öğrencisi olur. *“Edebiyat Fakültesi'nde dersleri kısmen düzenli olarak dinlemektedir. Hocalarından özellikle Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan ile daha fazla yakınlıklar kurmakta, sohbet imkânı bulmaktadır.”*(Andı, 2000: 21). Onlardan aldığı dersler sayesinde edebiyat bilgisini geliştirir. Buğra, edebiyat öğrencilerinin çıkarmış olduğu “Zeytin Dalı” adlı dergide “Kekik Kokusu” ve “Oğlum” adlı hikâyeler yazar. “Oğlum” adlı hikâye Yunus Nadi'nin çıkardığı Cumhuriyet gazetesinin açtığı yarışmada ikinci olur. Bu hikâyeden ona bir altın kalem verilir. Tarık Buğra artık çeşitli gazete ve dergilerde hikâyeler yazmaya başlar. Milliyet gazetesi ondan haftada üç hikâye, Yusuf Ziya Ortaç ise Çınaraltı dergisi için haftada bir hikâye yazmasını ister. Yalnızlar romanı Çınaraltı dergisinde tefrika edilirken dergi kapanınca yarıda kalır. Ancak daha sonra romanını tamamlar.

Mehmet Nazım Efendi, Demokrat Parti'nin kurucularındandır, İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Partisi aleyhine çalışır. Akşehir'e dönen Buğra burada babası Mehmet Nazım Efendi ile Nasrettin Hoca gazetesini çıkarır, gazete 26 Temmuz 1949'da yayınlanmaya başlar. Konya Akşehir'de çıkan gazete, İstanbul'da ulusal basında çıkan Vatan ve Hürriyet gazeteleri ile ilişkilidir. Ancak gazetede bir olay yaşanır. Olay neticesinde gazetesini Orhan Drahor'a devretmek durumunda kalan Buğra, 1952'de babasını kaybeder. İstanbul'a döner ve Milliyet gazetesinde “*Sanat Hareketleri*” başlığı altında sanat ve edebiyat eleştiriciliği yapar, denemeler yazmaya başlar.

1950'de Edebiyat Fakültesi'nden tanıdığı Jale Baysal ile evlenir. Jale Hanım da kendisi gibi o yıllarda hikâyeler yazar. Onunla evliliklerinden bir kız çocukları olur. 18 yıl evli kalırlar. Jale Hanım'dan ayrılır. Yine hikâye yazan Hatice Bilen ile 1977'de evlenir.

2.1. Sanat Hayatı:

2.1.1. Gazetecilik Yönü:

Tarık Buğra gazeteciliğe 1947’de babası ile çıkardığı Nasreddin Hoca gazetesi ile başlar. Haftada bir çıkan bu gazete ile Buğra, edindiği deneyim ile diğer gazetelerde köşe yazarlığı yapar. Bu gazetelere ilaveten tek sayı olan ve Talat Tekin ile çıkardığı “*Zeytin Dalı*”, üç ay çıkarılan “*İstanbul Haftası*” gazeteleri ve “*Yol*” dergisi bunlar arasında yer alır. “1948’den itibaren *Çınaraltı, Akın, 1951-1955 arasında Nokta, Küçük Dergi, Hisar, Seçilmiş Hikâyeler, Yeditepe, Yenilik, Yücel, İstanbul Beş Sanat, Dost Onun Süleyman Yücel, Mehmed Nazım Yahut Tarık Buğra isimleriyle yazdığı gazete ve dergilerdir.*” (Andı, 2000: 33). Buğra, iki kez girdiği Yeni İstanbul gazetesinden üçüncü kez de kovulunca maddi sıkıntılar çekmeye başlar. Milliyet gazetesinde İbiş’in Rüyası adlı tiyatro oyununu tefrika eder. 1969’da Tercüman gazetesinde yazmaya başlar.

Yazarın İbiş’in Rüyası adlı tiyatro oyunu Milliyet gazetesinde tefrika edildikten sonra kitaplaştırılır. 1985’te Ankara Devlet Tiyatrosu’nda oynanır. İbiş’in Rüyası adlı oyun TRT Sanat dalında ödül alır ve 1979-1980 yılları arasında televizyonda oynanır.

Gazetecilik Buğra’nın sevdiği bir iş değildir, maddi sıkıntılar yüzünden gazetecilik yaptığını söyler. Bir röportajında konu hakkında şunları söyler: “*Gazeteciliğim, köşe yazarlığı dâhil, benim hamallığım ve edebiyatçılığım mecburi ihanetim oldu. Ekmek parası... Ev kirası vereceksin, bakkala, kasaba para ödeyeceksiniz. Mecburen bu hamallığı yaptım. Tekrar ediyorum, edebiyatçılığım çok şey kaybetti. Çünkü gazetecilik ayrı üslup ister, ayrı ilgi ister.*”(Andı, 2000: 34). Tarık Buğra, gazetede son yazısı olan ve 1994 yılında “*Yapılacak Son Şey*” isimli yazısı ile son yazısını yazar.

2.1.2. Gazete Yazıları:

Tarık Buğra, hikâyelerinin ve romanlarının bir kısmını gazetelerde tefrika eder. Özellikle Milliyet Gazetesinde Siyah Kehribar romanını, Aşk Esirleri ve İnce Hesaplar adlı hikâyelerini bunlardan bazılarıdır. 1953-1954 yıllarında Milliyet gazetesinde fıkralar yazar. “*Yarın Diye Bir Şey Yok*”, “*İki Uyku Arasında*” adlı hikâyelerini yayınlar. Siyah Kehribar adlı romanı tefrika edilirken çok eleştirir alır. Çünkü romanın kurgusu yurt dışında geçmekte, İtalya’nın tek partili yönetimi ve Mussolini’yi eleştirmektedir. Bu bağlamda Türkiye’deki tek parti Cumhuriyet Halk Partisi’ne gönderme içermektedir. “*Ayvazoğlu, konusu Roma’da geçen bu romanın aslında 40’lı yılların tek partili baskısının tenkidini*

ihtiva ettiğini söyler ve daha sonraki eserlerinde iyice belirecek olan baskıcı yönetimlere isyan tavrının Siyah Kehribar'da belirgin olarak kendisini gösterdiği tespitinde bulunur."(Andı, 2000: 25). Siyah Kehribar dışında İsmet İnönü'yü eleştirir ve Halk Partisi'ni tek partili totaliter parti olarak nitelendirir. Siyah Kehribar dışında bazı tiyatro oyunlarında da siyasi görüşlerini eserlerinde yansıtır. "*Ayakta Durmak İstiyorum*" oyunu bunlardan birisidir. Buğra, muhafazakâr bir çizgide sanatını sürdürür, markisizme karşı çıkar. Markisizmin edebiyatı sahteciliğe götürdüğünü söyler. Eleştirilere rağmen Buğra, tefrika romanlar yazmaya devam eder. Bursa Hâkimiyet Gazetesinde "*Abaza Paşa'nın Rüyası*", "*Şehir Uyurken*", Yenigün gazetesinde "*Yanıyor mu Yeşil Köşkün Lambası*" ve Yeni İstanbul gazetesinde "*Ölü Nokta*" bunlardan bir kaçıdır.

Tarık Buğra farklı alanlarda ve gazetelerde yazmaya devam eder. Zaman zaman gazetelerin spor sayfalarında yazılar yazar. Yenigün, Vatan, Milliyet, Tercüman, Yeni İstanbul, Türkiye gazetelerinde yazılar kaleme alır. Küçük Ağa romanını Tercüman gazetesinde tefrika eder ve 1964'te yayınlar. Spor yazarlığı yapan Buğra, spor müsabakalarını izlemek ve müsabakalarda aldığı notlarını gazetede yazmak için yurt dışı seyahatlerinde bulunur. Norveç, Almanya, Rusya'ya millî maçlar için gider. Yurt dışında edindiği izlenimlerini röportaja çevirir. "*Bir Köyden Bir Başşehire, Gagaringrad-Moskova Notları*" röportaj yazılarıdır. 1962'de "*Yol*" adlı dergide Mümtaz Turhan, Erol Güngör, Mehmet Kaplan, Recep Doksat, Mehmet Turgut ve Süleyman Demirel ile çalışır.

2.1.3. Roman Anlayışı

Tarık Buğra, romanlarını genellikle tarihi ve siyasi ekseninde yazar. Küçük Ağa, Küçük Ağa Ankara'da ve Firavun İmanı romanlarında millî mücadele yıllarında Anadolu halkının düşmana karşı savunmasını işler. Anadolu'nun durumunun özeti olarak Akşehir'i merkez edindiği romanlarında tarihi hadiselerden hareketle işgale direnen Anadolu halkını romanlarında konu edinir.

Yazarın, Yağmur Beklerken ve Dönemeç romanları siyasi ağırlıklıdır. Buğra, Dönemeç'te de tek partili rejim altında Cumhuriyet Halk Partisi iktidarındaki Türkiye'nin yeni bir muhalif oluşuma ihtiyacı olduğunu ve bu eksikliğin Demokrat Parti ile giderileceğini söylemeye çalışır. Akşehir merkez alınarak Anadolu'da muhalefet partisi olan Demokrat Parti çevresinde halkın iktidara karşı duruşunu işler. Onun Yağmur Beklerken romanında ise, Türkiye'nin Serbest Cumhuriyet Halk Partisi ile çok partili hayata geçişinde yine muhalif kesimlerin bu yeni oluşum etrafında toplanmaları, iktidarı

elinde tutan Halk Partisi'ne muhalif sesin kasabada meydana getirdiği çatışmalar işlenir. Ancak çok partili denemeler başarısız olur ve Türkiye'deki demokrasinin tam olarak oturması bir sonraki döneme kalır. Dönemekte ve Yağmur Beklerken romanları Küçük Ağa romanı gibi TRT'de diziye dönüştürülerek yayımlanır.

Buğra'nın Gençliğim Eyvah romanı, ülkeyi 1980 ihtilâline sürükleyen olayların anlatıldığı Türkiye gerçeğini anlatır. Bu eser, Tarık Buğra'nın sezgisini, ileri görüşlülüğünü ve siyasi arenadaki zekâsını gösterir. Roman, İhtiyar'ın planlar kurarak yönlendirdiği Delikanlı adlı gencin siyasi eylemlerde bulunması için ona talimatlar vererek karışıklıklar çıkarmasını ister. Gençliğim Eyvah'ta 150 yılı kapsayan bir ucu Osmanlı'nın son dönemi ile 1980'lere varan siyasi kargaşaların ve darbelerin alt yapısını oluşturan olaylar anlatılır. İhtiyar, Türkiye'nin bunalımını hazırlayan etmenleri; Delikanlı ise genç, dinamik ve entrikalara direnen Türkiye'yi temsil eder. Romanda kişiler sembolleştirilerek okuyucuların zihninde somutlaştırılır. Gençliğim Eyvah, önce Tercüman gazetesinde tefrika edilir, ardından 1977'de kitap olarak yayımlanır.

Yazarın Osmancık romanında, Osmanlı Devleti'nin devlet olmadan önce aşiretten beyliğe geçişi ve beyliğin devlet olma sürecini sağlayan Osman Bey'in hayatı anlatılır. Roman Osmanlı Devleti'nin aynı zamanda siyasi yapılanmasını da işler. Göçebe bir topluluğun uç beylik olarak devletleşmesini, Osman Bey'in Beyliği devlet haline nasıl getirdiğini kahramanların romandaki durumları göz önünde bulundurularak anlatılır. Tarık Buğra'nın bu romanı da önce Tercüman gazetesinde tefrika edilir, sonrasında kitaplaştırılır. TRT'de 12 bölüm halinde dizi olarak yayınlanır.

Tarık Buğra'nın Siyah Kehribar romanında işlenen olaylar yurt dışında geçer. Bu romanda Türk genci, doktorasını yapmak için gittiği İtalya'da amacı dışında bazı olaylara karışır. Mussolini İtalya'sının diktatör rejimi altında insanların baskıya maruz kalışları konu edinilir.

İbişi'in Rüyası adlı romanı önce tiyatro eseri olarak sahnelenir, sonra kitap olarak basılır. Bu romanda yazar kendi hayatını konu edinir.

Yalnızlar romanında Kervancılar sülalesinden Murat'ın okumak için İstanbul'a gidip tekrar köye dönmesi konu edilir. Murat'ın rakibi konumunda olan Doktor'un ona beşik kertmesi Hürrem'e karşı davranışlarını eleştirel bir dille ele alır.

2.1.4. Tiyatro Anlayışı:

Tarık Buğra'nın sanat hayatında tiyatronun yeri önemlidir. O, tiyatrodaki söylemek istediğini sahnede seyircilerin önünde söyler. Duygularını aktarırken bazen geçmişini yüzleşir. Sahnedeki aktörlerle geçmişini etkileyen kişileri canlandırır. Bunlar arasında kendisi dışında sevdiği kadınlar, babası ve rakipleri olabileceği gibi eş dost da yer alır. Benim için önemli bir hadise dediği, “*Akümülatörlü Radyo*” oyunu ile tiyatro zevki onda oluşmaya başlar. Oyun oynamaz ancak oyun onda diğer tiyatro eserlerini yazma zevkini sürdürmesini sağlar. Daha sonra tek partili sistemi eleştirmek için “*Ayakta Durmak İstiyorum*” oyununu tiyatro ve sinema oyuncusu Yıldız Kenter ile paylaşır.

Oyun, sol görüşlü çevrelerden eleştiriler alır. Ancak 1965 yılında devlet tiyatrolarınca kabul görerek oynanır. Daha sonra bu oyun Anadolu’da turnelere çıkar ve büyük beğeniler toplar. Macar Muharipler Derneği oyunun kendilerini ilgilendirdiğini söyler ve Tarık Buğra’yı madalya ile ödüllendirir. Tarık Buğra, 1951-1966 yılları arasında İstanbul Şehir Tiyatrosu edebi üyeliğini yapar. Daha sonra devlet tiyatroları Edebi Üyeliği ve Başkanlıklarında bulunur.

“*Yüzlerce Çiçek Birden Açtı*” oyunu Ankara Devlet Tiyatrosu’nda oynanır. “*Güneş ve Aslan*”, “*Bir Ben Vardır Benden İçeri*”, “*Patron*” gibi oyunları tiyatro sahnelerinde oynanır. Ayrıca romanlaştırılan İbiş’in Rüyası da tiyatrodaki sergilenir. Osmanlı Devleti’nin kuruluşunu anlatan “*Osmancık*” tiyatrodaki sahnelendikten sonra, TRT tarafından sinemaya bölümler halinde Kuruluş adıyla yerli dizi olarak aktarılır.

2.1.5. Hikâyeleri:

Tarık Buğra'nın “*Oğlumuz*”, “*Yarın Diye Bir Şey Yok*”, “*İki Uyku Arasında*”, “*Dünyanın En Pis Sokağı*” ve ayrıca Tarık Buğra'nın MEB tarafından 1972’de çıkan “*Sait Faik Abasıyanık-Seçme Hikâyeler*” isimli hikâyeler çalışmaları da bulunur.

2.1.6. Oyunları:

Tarık Buğra'nın tiyatrodaki sahnelenen oyunları “*Ayakta Durmak İstiyorum*”, “*Yüzlerce Çiçek Birden Açtı*”, “*Akümülatörlü Radyo*”, “*İbiş’in Rüyası*”, “*Güneş ve Arlan-Patron*”, “*Sıfırdan Doruğa Patron*” oyunları arasındadır.

Tarık Buğra'nın sanatı, hayatıyla bütünleşir, yazı alanında çeşitli dallarda yazılar kaleme alır. “*Genel çizgileriyle hayatına ve hayattan ayrı düşünemeyeceğimiz sanatçı*

kimliğine dikkat ettiğimizde, Tarık Buğra'nın, hayli erken yaşlardan itibaren sanatçı olmaya mecbur hatta mahkûm bir insan psikolojisini taşıdığını görürüz.”(Tekin, 2011: 31). Yazarın sanat hayatı ve kimliği birbirini bütünlemektedir.

2.1.7. Deneme ve Gezi Yazıları:

Tarık Buğra'nın deneme ve gezi yazıları arasında “*Gagarin*” “*Grad-Moskova*”, “*Gençlik Türküsü*”, “*Düşman Kazanmak Sanatı*”, “*Bu Çağın Adı*” ve “*Politika Dışı*” yer alır.

BÖLÜM III

3. TARIK BUĞRA'NIN ROMANLARININ İNCELENMESİ

Yazarın romanlarında olay örgüsü kahramanlar üzerinden verilir. Romanlar özetlenerek kahramanların roman içindeki konumlarına değinilir. Yazarın dokuz romanı olay örgüsü bağlamında ele alınarak kahramanların olaylar karşısındaki durumları irdelenir. Romanlarda açık ve kapalı mekânlara değinilir, olayların gerçekleştiği zamanlardan bahsedilir. Yazarın romanlarında genelde hâkim bakış açısı vardır. Olaylar kronolojik olarak ilerlemektedir. Ancak Gençliğim Eyvah ve Küçük Ağa romanlarında geçmiş ile gelecek arasında bağlantı kurulabilmesi için bazen geriye doğru gidilir.

3.1. Siyah Kehribar (1955)

Siyah Kehribar romanında İtalya'ya doktora öğrencisi olarak giden ve ismi verilmeyen bir Türk gencinin başından geçen olaylar işlenir. Siyah Kehribar romanı, Tarık Buğra'nın yurt dışında geçen ilk ve tek romanıdır. Burada olaylar bir Türk genci etrafında şekillenir. Roman iki bölüm halinde ve bölümler kendi içinde çeşitli vaka halkalarına ayrılır.

Romanın birinci vaka halkasında Siyah Kehribar'ın tasviri ile başlar ve dönemin İtalyası hakkında bilgiler verilir. Türk gencinin İtalya'ya sanat doktorası yapmak için gittiği belirtilir. İkinci vaka halkasında bir otel odasında Fernando ile tanışması ve onunla dost olması üçüncü halkada Fernando'nun arkadaşları ile Siyah Kehribar'da tanışması işlenir. Dördüncü halkada Türk gencinin Melina'ya ilgi duyması, beşinci halkada Fernando ve sevgilisi Sofiya hakkında bilgiler verilir. Altıncı halkada Türk genci ve Melina'nın Ostia'ya gitmeleri, yanlarında Leonardo'nun oğlu Barbaryo'yu götürmeleri, yedinci halkada Barbaryo'nun bir otel odasında öldürülmesi işlenir. Türk genci ve Melina'nın Roma'ya dönerek Barbaryo'nun ölümünü Leonardo'ya söylemeleri, sekizinci halkada Leonardo'nun oğlunun katili Ciyo'yu öldürmek için plan yapması anlatılır. Dokuzuncu halkada Ciyo'nun Leonardo'yu öldürmesi, onuncu halkada Fernando'nun Ciyo'yu öldürmesi, cinayeti işleyen Fernando ve cinayetin tek tanığı Melisa'nın ifadelerine başvurulması, olayın akabinde Melisa'nın polis silahı ile intiharı, onuncu halkada polisin olayı örtbas etmesi, Fenando ile Niva'nın ülkeyi terk edip Toronto'ya gitmesi anlatılır. On birinci halkada Faşizm aleyhine yazılar yazan Gizo ve İvet'in ülkeyi terk etme teşebbüsünde bulunmaları ve intihar etmeleri, on ikinci halkada Türk gencinin tahsilini

tamamlayamadan Türkiye'ye dönmesi işlenir.

İtalya'nın Roma şehrinde doktora tahsili yapmaya giden Türk gencinin Melina adlı bir kıza ilgi duymasıyla başlayan Roma serüveninde dönemin dikta rejiminin başında bulunan Mussolini'nin faşist baskılarına karşı direnen bir grup genç ile Siyah Kehribar adlı barda tanışmasıyla başlar.

Adı anılmayan Türk genci, ilim tahsili için gittiği Roma'da birçok olaya adı karışır. Farklı milletlerden insanlarla tanışır ancak yaşadığı hadiselerle ilgili olarak tahsilini yarıda bırakır ve yurda dönmek zorunda kalır. *“Roma'ya Sanat Tarihi doktorası yapmaya giden bir Türk genci, orada tesadüfen bir arkadaş grubu edinir ve bu gruptan bir kıza âşık olur. Bir önceki olayın bir sonraki olayı doğurduğu romanda olay örgüsü son derece hızlı bir biçimde ilerler.”*(Bulut, 2014: 279). Olayların içinde kısa zamanda kendisini bulan Türk genci, ilim tahsil etmek yerine kendisini siyasi olayların içinde bulur.

Türk genci, Roma'da Fernando isminde birisi ile tanışır. Onun sarhoş ve hasta olduğunu görür ve ona yardım eder. *“Merdivenleri beraber çıkıyorduk. Hafifçe sarhoştum. Her akşam bir parça içtiğini, arada sırada da o akşamki gibi ölçüyü kaçırıp hastalandığını itiraf etti.”*(Buğra, 2016: 16). Fernando, Türk gencinin kendisine yapılan iyilik karşısında onunla dost olur. Türk gencini Siyah Kehribar adlı bara götürerek arkadaşları ile tanıştır. Türk genci, burada Fernando'nun konservatuardan Atinalı sevgilisi Sofiya, Melina, Profesör Gizo, Gizo'nun karısı İvet, Siyah Kehribar'ın sahibi Leonardo ve oğlu Barbaryo ile tanışır. Melina ile samimi ilişki kurmaya başlar, birbirlerini severler.

Güzel ve alımlı bir kız olan Melina, Türk genci ile ilişki yaşamasına rağmen onu aldatır. Serbest hareket etmeyi seven bu genç kız, evine gelmediği zamanlar olur. Geceleri geç saatlere kadar gezer. Türk genci, Melina'da aradığı samimiyeti bulamaz buna rağmen fedakârlık gösterir ve onu bırakmak istemez.

“Kıskanç mısınız? Bu sual bana tam çeneyi bulan bir yumruk gibi tesir etti. Yukarıda da söylediğim gibi düşüncelerimi düzenleyebilmek imkânını kaybetmiş bulunuyordum. Kafama birazcık olsun hükmedebilseydim, onun bu sualinden en olmaz manayı çıkarmayacak hayatımın tabii aşkını elbette kaybedecektim. Bu gün artık Melina'yı tamamen affetmeme rağmen, benim o şaşkınlığımdan nasıl şeytanca faydalandığını hatırladıkça hep aynı üzüntüyü duyarım.”(Buğra, 2016: 25).

Türk genci, sevdiği kıza kavuşmak için mücadele eder. Diğer yandan Melina'dan ihanet etmesinin hesabını sorar. Sonunda Melina'nın yaptıklarına karşılık onunla ilişkisini

bitirmeye karar verir. Türk gencinin pansiyon arkadaşı olan Fernando, sevgilisi Sofiya ile birbirlerini aldatırlar. “*Sofia, şarkısı bittikten sonra bambaşka birisi olmuştu. Zannederim Fernando’nun Sofia’sı bu idi.*” (Buğra, 2016: 32). Sofiya’nın bu ihanetini Fernando fark eder ve o da Sofiya’ya karşılık vermeye karar verir. O, İspanya’ya gittiğinde Sofiya zengin Frediriko ile çıkmaya başlar. Melina da Türk gencini bırakır. Sofiya ve Fernando bir otel odasında yeniden karşılaşır, genç kız Frediriko’dan aldığı paraları Fernando ile harcamak ister ancak bu durum Fernando’nun hoşuna gitmez. Sofiya’dan ayrılır, konsomatris olan Niva ile çıkmaya başlar.

Melina, Türk genci ile Ostia kentine gitmeye karar verir. Ancak Türk gencine Ostia’ya gitme diye bir not bırakılır. Aldığı kararlarda ısrar eden iki genç, Ostia’ya gider. Ostia’da Türk genci, Melina’nın amcası olan ressam Umberto ile tanışır. Umberto, faşizme karşı direnenlerdendir. Türk genci, Siyah Kehribar’da bar şefi olan Leanorda ve oğlu Barbaryo ile iyi arkadaşlıklar kurar.

Ostia kentine gelen Melina ve sevgilisi Türk genci yanlarına barmen Leonardo’nun oğlu Barborayo’yu da alarak kentte bir otel odası kiralar. Melina ile Türk, genci gezmek için Barbaryo’yu otel odasında yalnız bırakır ve çıkarlar. Odada Umberto’nun iki güzel tablosu vardır. Açgözlü komiser Ciyo tabloları çalmak için Barboryo’yu öldürür. Çünkü arkasında kanıt bırakmak istemez. Barbaryo’nun öldüğünü gören Melina ve Türk genci Leonardo’ya haber vermek için Roma’ya dönerler. Leonardo’ya oğlunun cinayette öldüğünü söylerler. “*Kıymeti yok bunların. Şimdi bence en mühim şey Leonardo’ya haber verme meselesi. Bunu Melina’ya bırakmamalı. Benim de cesaretim yok. Böyle bir konuşma yapabileceğimi hiç zannetmiyorum. Hatta Leonardo’yu görmekten bile korkacağımı sanıyorum. Umberto: Bunu bana bırakın, dedi.*” (Buğra, 2016: 113). Bu cinayeti, devlet adına çalışan Komser Ciyo’nun yaptığı tespit edilir. Leonardo olaylar karşısında üzülür ve oğlunun katili Ciyo’yu öldürmek ister. Türk genci, onu hayat kadınlarının çalıştığı bir yere götürür. Orada elma çiçeği diye seslendiği Melisa adlı bir kızla Ciyo’yu öldürmek için plan yapar. Ciyo planı anlar ve Leonardo’yu öldürür.

Siyah Kehribar’da Ciyo ile Melisa’yı gören Fernando, Ciyo’yu öldürmek için fırsat yakaladığını düşünür. Melisa’nın içeri girmesini bekler. Bu fırsattan istifade eden Fernando, komiser Ciyo’yu öldürür. “*Geniş ağızlı bıçağın boyunun derinliğine gömülmesi için on saniye yetti. Erik çiçeği çılgın bir refleksle gözünü kapadı.*” (Buğra, 2016: 280). Polis soruşturma başlatır. Fernando ve Niva kaçmak isterler. Ancak polis bunları yakalar.

Başta Melisa olmak üzere Fernando'nun ifadesine başvurulur. Polisler, Melisa'ya ifade esnasında çok baskı yaparak onu hırpalarlar. Ancak Melisa, Fernando'yu ele vermez. Bir ara fırsat bulan Melisa, polislerden birinin belindeki silahı kaparak kendi başına sıkarak intihar eder. Polisler olayı örtbas ederler ve Fernando'yu serbest bırakırlar.

Başkomiser, Niva ile Fernando'yu ülkeden çıkmaları ve Toronto'ya gitmeleri için onlara yardım edeceğine dair söz verir.

“Niva ile Fernando onu kapıya kadar geçirdiler. Tam bir samimiyetle vedalaşıldı. Başkomiserin verdiği haberlerin hepside doğru idi: Umberto'dan para geldi. Niva ve Fernando hemen Tarato'ya hareket ettiler. Şili'ye hareket eden bir vapura hemen o gece taşındılar. Ve İtalya'nın, hatta bütün Avrupa'nın hasreti ve ümide olan ve daha yıllarca beklenecek olan hür ve saadet imkânları zincirsiz bir hayata doğru şafakla birlikte yola çıktılar”.(Buğra, 2016: 320).

Fernando'da bir gemici arkadaşının gemisiyle Niva ile İspanya'ya gider. Bu sırada Melina'nın ressam amcası Umberto'da rejim aleyhinde başlatılan faaliyetleri yönetmektedir. Barda Türk genci, dikta rejimine muhalif olan insanlarla da tanışır. Faşizme karşı olan ve üniversiteden kovulan sosyoloji profesörü Gizo, karısı İvet'in imzasıyla faşizm aleyhine romanlar yazar.

Türk gencinin eski sevgilisi Melina, Roma'ya döndüğünde, Gizo ve İvet'e yardım etmek için gittiğini söyler. Gizo ve İvet, Melina ve Umberto'nun yardımları ile kaçmayı başarırlar. Ancak hududu geçemeyeceklerini anlayınca bir dağ otelinde intihar ederler.

Türk genci yaşadığı tüm bu olayların şokunu üzerinden atamaz. Yabancı memlekette farklı kültürlerin içinde, farklı insanlarla tanışır. Doktora yapmak için gittiği ülkede amacı dışında birçok olaylara karışır. Tüm bu olaylardan kurtulmak ister. Melina ile birlikte olunamayacağını anlayarak Türkiye'ye dönme hazırlıkları yapar.

Türk gencinin, dönemin faşist İtalyası'nda dikta rejiminin hüküm sürdüğü bir zamanda İtalya'ya eğitim için gitmesi cesaretli olduğunu göstermektedir. Ancak İtalya'ya gittiğinde, amacından saparak bir takım siyasi olaylara ve cinayete adı karışması romanda onun idealist yönünü eleştirmekte ve onu beklentileri boşa çıkaran bir tip olarak göstermektedir. Roman genelinde siyasi, ahlakî değer çatışmalarının çok işlendiği görülür. Ancak, üzerinde durulan değer çatışması, Türk gencinin amacı dışına saparak tahsil yapmak yerine bir takım olaylara karışmasından ötürü ilmî değer çatışması yaşamasıdır.

Yazarın Siyah Kehribar romanında ahlakî yargulamaların yanı sıra sosyal ve siyasi olaylar esere yansır. Özellikle romanda Duçe olarak bilinen Benito Musolini, döneme damga vurur. 1940-1943 yılları arasında başta İtalya olmak üzere Avrupa'nın büyük bölümünde faşizmin (İtalyan ırkçılığı) hortlatan diktatördür. Siyasi arenada ülkelerin egemenliklerinde tehlikeler oluşturan diktatör Mussoli'ne karşı İtalya'da bir grup gencin rejime karşı direnmesi ve örgütlenmesi anlatılır. “*Sen kovulmuş bir profesörsün. Ha bakın size tanıtırken, belkide nezaketim yüzünden bu noktayı atladım: Gizo hür ve müstakil ve pek muhterem profesörler heyeti tarafından antifaşist damgası vurularak kovulmuş bir profesörsür.*” (Buğra, 2016: 61). Bir grup gençle birlikte elit ve akademik kesimden insanların faşizme karşı direnmeleri romanda vurgulanır. Melina'nın ressam amcası, profesör ve bar çalışanları gibi toplumun değişik katmanlarından oluşan insanların hürriyet için dikta rejimine karşı direnmeleri sıkça işlenir. Mussolini döneminde İkinci Dünya Savaşı zamanında İtalya, yeni sömürgeler bulmak için Avrupa dışında Afrika ve Libya'ya saldırır. Avrupa'da aşırı milliyetçilik (faşizm) hareketleri görülür.

Türk genci, Siyah Kehribar'ı tanıtırken orada tanıştığı arkadaşlarından romanda bahseder. “*Siyah Kehribar, büyük ve eski tarz bir binanın zemin katında bulunuyordu önü dar, vitrini fakirdi. Küçük bir kapıdan girer, dört basamak inerdiniz. Burası küçük bir salondur, iki masa beş altı sandalye ve büfenin önündeki taburelerle büsbütün daralmıştır.*” (Buğra, 2016: 14). Mekânların kısa bir tasvirinin yapılması, yazarın Türkiye dışında İtalya'da bulunmadığını, betimlemelerin hayali olduğunu hissettirir. Siyah Kehribar meyhanesinde Türk gencinin arkadaşları ile tanışması ve Melina'ya ilgi duyması ile geri dönülmez bir yola girdiği söylenebilir. “*Girgin, girişken bir adam değilim. Buna rağmen kısa zamanda unutamayacağım arkadaşlıklar kazandım, hayatımın akışını değiştiren Melina'yı tanıdım. İşte şu satırlar Melina'yı, Melina'dan da çok arkadaşlıkları ve bilhassa Sofia ile Fernando'nun trajedisini anlatmaya çalışacak.*” (Buğra, 2016: 13). Türk genci, arkadaşları ile buluşmasından sonra asıl görevi olan doktora çalışmasını ikinci plana atar. İlim öğrenmek için gittiği bu ülkede işi dışında siyasi olaylara karışır. Bunun yanında ahlaksızlıklara, ihanete, cinayet haberlerine şahit olur. Türk genci etrafında şekillenen olaylarda başta kendisi olmak üzere sevgilisi Melina, pansiyon arkadaşı Fernando ve sevgilisi Sofiya olmak üzere faşizme direnen bir grup ile hareket etmek zorunda kalır.

Tarık Buğra'nın Siyah Kehribar adlı eserinde olayların siyasi ve sosyal tarafı ağır basar. Romanda üç kişinin cinayeti üzerinde durulur ancak cinayetlerde çelişkiler bulunur.

Birbirlerine ihanet eden sevgililer birçok yerde işlenir. Fernando ile Sofiya, Türk genci ile Melina, Ciyö ile Elma Çiçeği'nin birbirlerini aldatmaları ahlakî yönden zaafa düşen toplumun yansıması olarak görölmektedir.

Siyah Kehribar romanında siyasi olaylar ağırlıklıdır. Faşizm ile yönetilen İtalya'da dikte rejimi altında ekonomik buhran yaşayan gençlerin durumu dramatilize edilir. Erkekler, Siyah Kehribar denilen barda gruplar halinde toplanırlar. Ülkenin geleceği hakkında istişareler yaparlar. Genç kızlar, zengin olan ve kendilerine uygun bir erkek bulmak isterler. Baskı rejimi sadece siyasi değil aynı zamanda ekonomik, toplumsal ve kültürel yönden de bir çöküşün habercisidir. Duçe olarak romanda adı geçen Mussolini için iktidarın polisleri, keyfi tutuklama ve yargılamalarla toplumu tek merkezde toplamaya ve sindirmeye çalışırlar. *“Başkomiser onu fazla üzmedi: Pekala!. Bana bu kadarı yeter. Şimdi dinleyin: Fernando, senin Amerikalı dostunu sorguya çekilir çekildiğini öğrenmez sesini kesti. Fakat biletleriniz hazır. Bunu biliyoruz. Bak şunu da söyleyeyim. İş bize kalsa seni bir parça daha terletirdik. Daha samimisi, belki de müessip bir kazaya sebep olabilirdik.”*(Buğra, 2016: 319). Dikta rejiminde keyfi uygulamalar görölmektedir. Romanda siyasi olayların ahlakî yönden de insan hürriyetini kısıtladığı bu nedenle de yaşam hürriyetinin gasp edildiği görölür.

Romanda öznel anlatıcı kişi olarak Türk genci merkeze alınır. Roman kişileri Tanrısal bakış açısı ile anlatılır. Genel olarak onun bakış açısı ile olaylar irdelenir. Olayların akışında Türk genci, Fernando ve yakın arkadaşlarının çevresinde yaşanan olaylar anlatılır. Siyah Kehribar romanı sürükleyici olduğu kadar da kültürel bilgi verme ve mesaj iletme açısından faydalı bir eserdir. Olaylar hızla şekil alarak okuyucu da merak unsuru uyandırır.

3.2. Küçük Ağa (1964)

Küçük Ağa, Tarık Buğra'nın tarihi bir romanıdır. Konusunu millî mücadele yıllarından alır. Yazarın Konya Akşehirli olması, savaş yıllarının sosyo-psikolojik, iktisadi ve siyasi durumu romanın kurgusunu bu minvalde ele almasını sağlar. Romanda Akşehir temel alınarak genel anlamda Anadolu'yu işgallere karşı savunmak için bir önder liderliğinde halkın örgütlenmesi işlenir. Bu direniş Akşehir üzerinden sembolleştirilir. Roman, millî mücadele dönemini yansıtır. Romanda Türk İstiklal Harbi'nin dönüm noktalarını millî mücadele hareketine Akşehir temel alınarak Anadolu halkının işgale karşı direniş anlatılır. Mekân bağlamında Akşehir temel alınarak Anadolu'nun işgallere karşı

direniş Akşehir halkının bakış açısından aktarılır.

Roman, Küçük Ağa ve Küçük Ağa Ankara'da olmak üzere 2 kitap halindedir. Ancak daha sonraki baskılarında tek kitapta toplanır. Olaylar, ikiye ayrılarak incelenir. Birinci kitapta yer alan Küçük Ağa, ikinci kitapta ise Küçük Ağa Ankara'da olmak üzere roman iki ana başlık altında incelenir. Roman kendi içinde çeşitli vaka halkalarına ayrılır.

Birinci vaka halkasında 1919 yılı ile Küçük Ağa romanına başlanır. Osmanlı Devleti savaş halindeyken Akşehir'deki tüm azınlıklar yerel halk ile barış içinde yaşar. Romanın ikinci vaka halkasında Çolak Salih'in çocukluğu, gençliği ve demirci yanında çalışması anlatılır. Üçüncü vaka halkasında Salih'in Niko'yla nasıl arkadaş olduğu, dördüncü halkada da Niko ile bölücü faaliyette bulunan Rumlar'a karşı durması işlenir. Beşinci vaka halkasında, İstanbullu Hoca'nın Anadolu'ya gelişi ve halkı padişah etrafında birleştirmek için çalışması işlenir. Altınca vaka halkasında Çolak Salih kaybettiği Osmanlı ruhunu tekrar kazanır ve mahalleli ile ortak hareket etmeye başlar. Bu durum romanın kırılma noktası olarak kabul edinilebilir. Yedinci halkada İstanbullu Hoca, padişahın yetersiz kalması neticesinde halkın millî mücadeleye olan desteği karşısında halkla beraber hareket etmeye karar verir. Sekizinci halkada o Küçük Ağa'ya dönüşür, önce çetecilere sığınır, sonra çeteyi dağıtmaya çalışır. Dokuzuncu halkada Kuvayı Milliyecilerin kendisi hakkındaki ölüm emrinin kaldırılmasının ardından Kuvayı Milliye'ye katılarak işgale karşı direnir. Onuncu halkada Küçük Ağa, daha önce Emine adında bir kadınla evliliği neticesinde çocuğunun olduğunu öğrenir. Emine'ye kavuşmak ister ancak karısı bir başkası ile evlenir. Zaferin kazanılmasından sonra, Küçük Ağa Ankara'ya hareket eder.

Romanda olaylar şöyle gelişir. Çolak Salih, önceleri baba mesleği demircilik ile geçinir. Babası ölünce annesi ile bahçesi olan bir evde yaşamaya devam eder. Onun yakın mahalleden yavuklusu ve Niko adında Rum asıllı çocukluk arkadaşı vardır. Niko ile arkadaşlığı, çocukken bir kavga sırasında Salih'in Niko'yu korumasıyla başlar. Niko ile Salih'in arkadaşlığı birbirlerine yardım ederek aradaki din ayrılığına rağmen dostluk ve sadakat duygusu içinde gelişir. Ancak Çolak Salih, Halep'e savaşa gider. Orada dört yıl kalır ve kolunu kaybeder, Niko ise gayri müslim olduğu için cepheye gitmez. Çolak Salih cepheden dört yıl sonra döner, tren istasyonunda Niko ile karşılaşır. Niko, Salih'i çaresiz ve kolunu kaybetmiş bir hâlde görünce ona acır, ekmek, yiyecek ve elbise verir. Salih annesinin yanına gider, annesinin hasta olduğunu görür. Annesi oğlunun bir kolunu kaybettiğini görünce üzülür. Niko, işlerini geliştirir ve mahallede zengin bir esnaf olur.

Çocukluktan beri Türkler'den öç almak ister, planlarını Salih üzerinden yapmaya karar verir. Salih'i kendi tarafına çekerek ona bazı teklifler sunar, Salih, onun tekliflerini değerlendirir, cazip bulur ve ondan ayrılamaz. Niko ile onun babasının meyhanesine her gece giden Çolak Salih, yitirdiği umutlarını sarhoşlukta aramaya çalışır. Salih, annesine ait bahçeyi satarak millî mücadele toplantılarının yapıldığı Salim'in kahvesine karşı Rumların toplandığı bir meyhane açarak para kazanmak ister. Çolak Salih'in annesine ait bahçeyi satması, Niko'nun iş yerine gitmesi, Rumların eğlenmesi için meyhane açması iktisadi değerler çatışması içinde olduğunu gösterir.

Çolak Salih, bir gece Rum meyhanesine gider. Ancak içeri girmez. Kapıdan içeride konuşulanları anlamaya çalışır. Meyhanede Rumlar, Osmanlı'yı bölme planları yapar. İçlerinde papaz ve Salih'in arkadaşı Niko, Rum Devleti kurmak için Rumlar'ı ikna etmeye çalışır. Meyhaneden Osmanlı dostu Vasili adında bir Rum çıkar. Vasili Niko'nun Osmanlı'yı bölme planını içine sindiremez ve dışarı çıkar. Kapının dışında Çolak Salih'e pis herif der. Çolak Salih, Vasili'nin kendisini aşağılamasından sonra özüne döner. Kardeşi gibi bildiği Niko'nun ihanet ettiğini görür, ona öfkelenir ve ondan öç almak ister. Niko'nun Türkler'e karşı düşmanca davranışlarına karşılık Çolak Salih'in ona karşı davranışları değişir. Özünde var olan vatan sevgisi, namus, sadakat gibi değerleri hatırlar.

Akşehir, küçük bir Anadolu kasabası olup geleneklerine bağlı, vatanına ve millete sadık insanların yaşadığı bir beldedir. Burada Osmanlı ahalisi ile aynı kaderi paylaşan azınlıklar yaşar. Anadolu düşman işgali altındadır. Akşehir halkı, askerden kaçan, başına buyruk hareket eden çetecilerin baskısı, diğer yandan yoksulluk ve çaresizlik ile mücadele eder.

Romanın başkahramanı olan İstanbullu Hoca'nın etrafında olaylar şekillenir. Asıl adı Mehmet Reşit olan İstanbullu Hoca, İstanbul Hükümeti tarafından Anadolu'ya halkın padişaha olan bağlılığını pekiştirmek için görevlendirilir.

“Göğüsleri izahı reddeden bir emniyet ve ümitle genişliyordu. Üç gün sonra Hoca Reşit Efendi istasyonda Akşehir'in o güne kadar görmediği bir hareketle karşılandı. Halk ileri gelenlerinden çoluk çocuğuna kadar merak ve heyecanla doluydu. Bu yüzden İtalyan Muhafız Kıtasının da karşılama merasimine bütün resmiyetiyle katıldığına dikkat eden olmadı.” (Buğra, 2013: 59).

İstanbullu Hoca, payitahttan geldiği için İstanbullu Hoca olarak anılır. Hoca, payitahtı yani otoriteyi temsil eder. Yönetim ile halk arasında iletişimi sağlar. İstanbul Hükümeti'nin emirlerini halka bildirir, halkın padişaha karşı düşüncelerini öğrenmeye

çalışır. İstanbullu Hoca'nın Anadolu'da padişahın iradesini temsil eder. O, geleneklerine bağlı, padişaha sadakati olan dindar, namuslu ve iyi niyetli birisidir. Halk, Hoca'yı sever, onun her sözüne inanırlar. İstanbullu Hoca'nın halkın ileri gelenleri ile iyi iletişim sağlaması, Akşehir'deki diğer insanlar arasında da ona olan güveni arttırır. Bilgisi, konuşması ve üslubuyla halkı kendisine bağlar. *“İstanbullu Hoca bilirdi. İstanbullu Hoca akıllı idi ve İstanbullu Hoca namuslu idi. Çünkü İstanbullu Hoca onların bilgi, akıl ve karakterlerin en üstün örneği, gelenek, görenek ve inançları ile hava gibi içinde yaşadıkları kanlarında dolaşan hayatın yetkili övülmüş, seçilmiş sözcüsü idi.”*(Buğra, 2013: 89). İstanbullu Hoca, halkın nazarında olumlu imaj bırakarak halkla diyalogunu günden güne geliştirir.

İstanbul Hükümeti'nin etkisinde kalan İstanbullu Hoca, Anadolu'daki mücadele gerçeğini henüz anlayamaz. Bir yandan gücün ve dinî otoritenin sembolü olan hilafet makamına bağlılığı, diğer yanda halkın çaresizlik karşısında millî mücadeleye olan inancı onun ikilemde kalmasına neden olur. O bir karar vermek zorunda kalır, halkla birlikte millî mücadeleye katılır. Akşehirli, daha sonra adı Küçük Ağa olan İstanbullu Hoca ve Kuvay-ı Milliye etrafında örgütlenmeye başlar.

Romanda İstanbullu Hoca, mahallede Emine adında güzel, alımlı genç bir kıza gönül verir. Terbiyesi ve nezaketi sayesinde Emine'yi beğenir. O, on beş yaşındaki Emine ile evlenir. Kuvayı Milliyecilerin Hoca hakkında ölüm emri çıkarmasından sonra Hoca, Emine'yi ve çocuğunu bırakarak kasabadan ayrılmak zorunda kalır. Kasabaya döndüğünde Emine bir başkası ile evlenir.

Romanda Emine, hayâyı, sevgiyi, sadakati, temsil eder. Emine'nin fiziksel olarak güzel ve alımlı olması, estetik değer açısından incelenebilir. Güzel bir bayan olması, Hoca'nın ondan hoşlanmasını ve haz almasını sağlar. Çünkü güzellik, göze ve duygulara hitap eder.

Küçük Ağa'nın olaylar karşısında düşünceleri sürekli değişir. Küçük Ağa, kendisi hakkında Kuvayı Milliyeciler tarafından çıkarılan ölüm emrini haber alması üzerine kasabadan kaçır ve çetecilere sığınır. Çetecilerin başında Çakırsaraylı bulunmaktadır. Çakırsaraylı, ona Küçük Ağa olarak hitap eder. Küçük Ağa, çete reislerinin başına buyruk hareketlerinden rahatsız olur. Çakırsaraylı ve çetesinin halka saldırarak onların mallarını yağmalamaları, mazlum insanları öldürmeleri, Çerkez Ethem ve kardeşi Tevfik Bey'in başına buyruk hareket ederek düzenli orduya muhalefet etmeleri Küçük Ağa'nın çeteden

ayrılmasına neden olur. Küçük Ağa, millî mücadelenin ancak düzenli birliklerle kazanılacağını anlar. Anadolu'nun içinde bulunduğu durumu ve buna karşı İstanbul Hükümeti'nin çaresizliğini anlayarak gizliden Kuvayı Milliye'ye katılır. Millî değerlerden olan vatana sadakati ve bağımsızlığa olan inancı, onun millî mücadeleye hizmet etmesini sağlar.

Çolak Salih, geçmişi hatırlar, annesinin ve sevdiklerinin sevgisini yeniden kazanmak ister. Mücadelesini cepheden Akşehir'e taşır. Ali Emmi, kendisine Küçük Ağa'yı bulmasını ve ona yardım etmesini söyler. O, Küçük Ağa'yı aramak için yollara düşer, artık itaat eden ve beğenilen birisi olarak tanınır. Tüm bu imkânsızlıklara rağmen hayata tutunur ve millî mücadelenin savunucularından birisi olur. Onun yaptıklarından pişman olup özüne dönmesi ahlakî değerlere örnek gösterilebilecek davranışlardır.

Romanda genelde Çolak Salih ve Küçük Ağa gibi kahramanlar üzerinde değerler çatışması işlenir. Adı geçen bazı karakterler, millî mücadelenin kazanılması için mücadele verirler. Küçük Ağa ve Çolak Salih'in çevresinde bulunan bu kişiler zaferin kazanılmasında ortak hareket ederler.

Ali Emmi, yaşlı ve vefakâr birisidir, oğlunu cephede şehit veri, üç torunu ve gelini ile yaşar. Kendisine emanet edilen torunlarının bakımını üstlenir. Dönemin Akşehir halkını temsil eder. Halk, kurtuluş için birtakım arayışlar peşindedir. Vatanın geleceği ve millî mücadelenin kazanılması için çalışırlar. Ali Emmi'nin vatan savunmasındaki kararlı mücadelesi, halk tarafından benimsenir.

Doktor Bey, Halep çöllerinde savaşırken Osmanlı Devleti'ne isyan eden Arap şeyhine esir düşer, burada tıp alanındaki bilgisi gözden kaçmaz. Cephede yaralanan Arap şeyhini tedavi eder. Arap şeyhi, Doktor Bey'e ne isterse kendisinden dilemesini hatta yanlarında kalmasını söyler. Ancak o, bunların hiçbirisini kabul etmez, onun yüzüne kendilerinin Osmanlı'yı arkadan vurduklarını söyler. Doktor Bey'in böyle davranarak düşmanı dahi olsa zor durumda olan birisine yardım etmesi ahlakî değerler açısından güzel bir davranıştır. Doktor Bey, Türk insanının merhametli olduğu mesajını vermektedir.

Doktor Bey, Salih ile Halep cephesinde bulunur ve dostlukları burada başlar. Doktor Haydar Bey'in Arap şeyhinin teklifini geri çevirmesi, açık sözlü birisi olduğunu göstermektedir. Doktor Haydar Bey'in bilgisi ilmî değere, merhamet ederek Arap şeyhini kurtarması ise ahlakî değere örnektir.

Küçük Ağa romanında adı geçen kahramanlardan Ağır Ceza Reisi Mehmet Bey, Osmanlı'nın Akşehir'de adalet işlerinin yönetilmesinde görevlendirilen bir memurudur. Ceza ve yargılama işleri ile uğraşır. Ancak savaş başlayınca Akşehir ve çevresinde Kuvayı Milliye'yi örgütlemesi, asker sayısını arttırması gibi görevlerde bulunur. Ağır Ceza Reisi Mehmet Bey, Çakırsaraylı'nın yüzüne fazla ileri gitmemesini söyler. Ancak, Çakırsaraylı onun sözlerini ciddiye almaz, reis Çakırsaraylı'nın çetesini çökertir. Bir ara İstanbullu Hoca'nın İstanbul lehine yaptığı vaazlarından rahatsız olur, Hoca'yı bu hususta uyarır.

Fatma Teyze, Çolak Salih'in annesidir. Kocasını harpte kaybeder, oğlunu cephede dört yıl bekler, savaş yıllarında fakir bir yaşam sürer. Kocasının ölümünden sonra hiçbir erkekle ilişki yaşamaz. Tüm bunlara rağmen onun millî mücadeleye inancı sarsılmaz. Fatma teyze, sabrı, iffeti, sadakati, vefayı, şefkati ve fedakâr Anadolu analarını temsil eder. Çünkü o dönemde kocasını veya evladını cepheden dönemsini bekleyen her ana sabrı yoldaş eyler.

Roman değerler bağlamında zengin bir içeriğe sahiptir. Belli başlıklar altında incelenir. Bu değerler kendi aralarında, ahlakî, siyasi, estetik, dinî, iktisadi, ilmî (teorik) sosyal ve kültürel değerlerdir. Bu değerler ana gruplar halinde toplanır ve romandaki verilen kavramlar adı geçen değerlerin içinde geçer.

Küçük Ağa romanında, olayların geçtiği belli mekânlar bulunmaktadır. Romanın geçtiği yer Konya'nın Akşehir ilçesidir. Romanda açık mekânlar olarak Akşehir, o dönemde küçük bir kasaba olarak adı sıkça geçer. Akşehir'in Gâvur Mahallesi, Taşoluk Sokağı, Tekke Deresi gibi yerler açık mekânlardır. Kapalı mekânlar ise Çolak Salih'in büyüdüğü ve annesinin yaşadığı ev, Salim'in kahvesi, Yorgo'nun meyhanesi, çetecilerin yaşadıkları mağaralar, cami, kilise gibi yerler romanda kapalı mekânlar olarak geçer.

3.3. İbiş'in Rüyası (1970)

İbiş'in Rüyası, yazarın romandan hareketle önce tiyatroya uyarlanır sonra TV film olarak TRT'de yayınlanır. Tiyatroda yazar hayatını, düşüncelerini, Nahit karakterinde romana yansıtır. Tarık Buğra, Nahit'i İbiş karakteri ile bütünleştirir.

Roman çeşitli vaka halkalarına ayrılır. Birinci vaka halkasında Nahit'in kişiliği ve çocukluğu, ikinci vaka halkasında tiyatroya olan tutkusu, evden ayrılışı, üçüncü halkada Nahit'in iş aramaya başlaması, Darulbedayi'de ilk işe girişi anlatılır. Dördüncü halkada tekrar iş araması; Murat Bey ile tanışarak Nuran tiyatrosunu kurması, Darulbedayi'de

birlikte sahne aldığı Sadi Rıza'yı işe alması ve bu arada Vedia ile evlenmesi, çocuklarının olması, beşinci halkada İbiş rolünü oynaması; altıncı halkada Hatice ile tanışması anlatılır. Yedinci halkada ise Sadi'nin Nahit'i kıskanarak önce Vedia daha sonra da Hatice ile Nahit'in arasını açmaya çalışır. Nahit, Vedia'dan ayrılır ve Hatice ile beraber olmaya başlar. Sekizinci halkada Nahit, Sadi'nin Hatice ile aralarını açmaya çalıştığını anlar ve tiyatro sahnesinde onu zor durumda bırakır. Hatice bu trajediye dayanamaz ve intihar eder. Kurgulanan romanın özeti şöyledir.

Romanda Nahit'in tiyatroyu seven, işini ciddiyetle yapan birisi olduğu vurgulanır. Kadınlara karşı çekingenliği çocuk yaşlarda bilinçaltında bastırılmış duygularından kaynaklanır. Tiyatroya olan merakı çocuk yaşlarda bir tiyatronun etkisinde kalmasıyla başlar. On iki yaşında babası ile tiyatrodaki izlediği bir seyrin etkisinde kalır. Oynanan oyundan ve tiyatrodaki kızdaki etkilenir, tiyatrocuya karar verir. Ancak ailesi onun tiyatrocuya olmasını istemez. O, tiyatro ile dersleri bir arada yürütemez. Okulda sınavlardan bütünlemeye kalır ve okulu uzatır. Nahit'in babası, okulu uzatmasından onu sorumlu tutar. Babasının otoritesinde fazlasıyla çekinen Nahit, diğer yandan da tiyatrocuya olma isteğinden vazgeçmez. On yedi yaşına geldiğinde okulu bitiremeyeceğini anlar. Kendi ayaklarının üzerinde durması gerektiğini düşünür ve okulu bırakarak evden uzaklaşır.

Nahit'in geçim sıkıntısı başlayınca lise arkadaşı Vasfi ile Servili Medrese'de kalır. Nahit, babasından kalma yadigâr saati satarak eline geçen parayla bir müddet geçinmeye çalışır. Ancak parası bitince yine iş aramaya başlar. Darülbedayi tiyatrosuna başvurur. Madam Şake adlı bir Ermeni kadının işlettiği pansiyona yerleşir. Ermeni kadının pansiyonunda bir müddet çalıştıktan sonra tekrar iş aramaya başlar. Şehzadebaşı'nda Darülbedayi'de gördüğü ilana başvurur, işe alınır. Ünlü tiyatrocuya Muhsin Bey ile tanışır. Muhsin Bey'e tiyatrocuya olmak istediğini söyler, Muhsin Bey, onu tiyatrodaki denemeye alır. Muhsin Bey, Nahit'e canlandırdığı tiyatro oyunlarında yardımcı olur. Onunla bazı rollerde birlikte sahne alır. Nahit, tiyatrodaki kantocu kız olan Vedia ile tanışır, birbirlerini sever ve evlenirler, iki çocukları olur. Ancak, Vedia bir müddet sonra tiyatrodan sıkılır ve ayrılır. Nahit'in de tiyatrodan ayrılmasını ister. Nahit, Vedia'nın bu isteğine karşı çıkar ve işine devam eder. Vedia, ondan ayrılır, ancak çocuklarının babasız büyüyemeyeceğini anlayan Vedia, onunla tekrar birleşir. Sadi, Vedia ile Nahit'in arasını açar Nahit, Vedia'dan tekrar ayrılır.

Tiyatroya olan merakı çocuk yaşlarda başlayan Nahit, aldığı rolleri ciddiyetle ve severek yapar, iş disiplininin taviz vermez. Nahit, gülünç bir tiplene olan İbiş tipleneyle sahneye çıkar. Fiziksel görünümü, İbiş tipleneindeki başarısına katkı sağlar.

“Ve derhal başladı “sersem” olmayan bir İbiş portresi çizmek için çalışıp çabalamaya. Artık arsa temizlenmişti. Şimdi Nahit dur dinek bilmeden, ufacık el arabasıyla, gece demiyor, gündüz demiyor, İbiş’i ortaya çıkaracak kumları, çakılları kireçleri, tuğlaları, demirleri taşıyordu. Harıl harıl. Kan ter içinde Ama Vedia’nın verdiği paralel bir mutlulukla.”(Buğra, 2016: 47).

İbiş tipleneğini küçümsemeyen Nahit, komik rolleri oynayarak seyircilerin takdirini kazanmayı başarır.

Nahit, tiyatrodaki bir gün Murat Bey adında zengin bir adamla tanışır, onunla Nuran tiyatrosunu kurar. Sermayesini Murat Bey’in karşıladığı tiyatronun yönetim ve idare işlerini Nahit yürütür. Tiyatroya birçok yenilik katar, yeni oyuncular alır. Bunlardan birisi Darülbedayi tiyatrosunda tanıştığı Sadi Rıza’dır. Hatice tiyatrodaki çalışmak için Nahit’e gelir ve Nahit, onun çalışmasında sakınca görmez.

“Vedia’dan sonra kadınsız kalmamıştı, ama bu uzun, çok uzun, bitip tükenmek bilmeyen zaman aşksız geçmişti. Sık sık kadın değiştirmekten hoşlanmıyor çünkü bir kadına kolay kolay alışamıyordu. Hatta yeni bir kadın buhranı pek andıran yeni tedirginlikler biraz da endişeler, çekingenlikler, güvensizlikler demektir. Ne ise o işte kadın tarafından beğenilmek isterdi.”(Buğra, 2016: 131).

Nahit, Vedia’dan sonra Hatice ile tiyatrodaki tanışır, ona karşı önce çekingen davranır, daha sonra sevgisini belli etmeye başlar. Romandan Nahit’in içe kapanık birisi olduğu anlaşılır. Onun çekingen davranışları tedirgin davranmasına neden olur.

Hatice, tiyatrodaki hasta annesine ve kız kardeşine bakmak için çalışmak ister. Hatice’nin vefakâr birisi olduğunu anlayan Nahit, onu işe alır. Hatice işini severek yapar, işinde başarılı olur. Nahit, onda normal kantocu kızlarda olmayan bir özelliği görür, onun işine olan saygısını takdir eder. Sahnede seyirciler, Hatice’ye diğer kantocu kızlardan farklı bir gözle bakar. Seyirciler arasında kantocu kızlara laf atılırken, ona kimse sataşmaz.

Hatice’nin tiyatrodaki çalışmaya başlamasıyla tiyatronun seyircisi artmaya başlar. Tiyatronun gelirleri artınca Nahit’in işleri yeniden yoluna girer. Nahit, Hatice’ye ilgi duymaya başlar. O, sahnede Selma takma adıyla kendisini tanıtır. Nahit İbiş; Hatice de Selma rolleriyle bütünleşir. Bunların rolleri gereği farklı kişilikleri yansıtmaları ikilem

yaşamalarına neden olur. Sahnede aldıkları takma adlar altında Hatice ve Nahit iç çatışması yaşar. Bu ikisinin birbirlerini çok sevmeleri kıskançlıkları da beraberinde getirir. Kimi zaman İbiş ve Selma rollerinde sahnede izleyicilerin karşısında farklı bir davranış sergilerler. Birbirlerine söylemek istediklerini seyircilere yansıtarak söylemeye çalışırlar.

Hatice, akşamları iş çıkışı yaşlı bir adamla evine gider. Bir gün Nahit'e gelerek kendisini evine götürmesini ister. Nahit, Hatice'nin isteğini geri çevirmez. Hatice, daha sonra fikrinden vazgeçer, Nahit'in evine gitmek istediğini söyleyerek birlikte giderler. Kış mevsiminde, havanın karlı olduğu bir günde Nahit ve Hatice, üşüdüklerini söyleyerek bir şeyler içmek isterler. Evde buldukları konyağı içerler ve sarhoş olurlar, birbirlerini sevdiklerini itiraf ederler.

Diğer yandan işe aldığı oyuncuların birisi olan Sadi, yetenekli birisi değildir. Sahnede seyircilerden ilgi görmez. Sadi Rıza, Nahit'i kıskanmaya başlar ve Hatice ile arasını açmaya çalışır. O, aynı zamanda Hatice'ye ilgi duymaya başlar. Hatice de, Nahit'i kıskandırarak kendisine bağlamak için Sadi Rıza'yı kullanır. Bu yüzden onunla hareket ediyor izlenimi vermeye çalışır.

Sadi bir dönem Dülbedayi'den Nazi propagandası yaptığı için kovulur. Nahit, yönettiği tiyatrodaki Sadi'yi işe alır. Sadi, Nahit'in Vedia'dan sonra Hatice ile arasını açmak için Hatice'ye yaklaşmaya çalışır. O, Sadi'nin Hatice'ye yaklaşmasından rahatsız olur ve onu işten çıkarır. Ancak Sadi, Nahit'e kendisini yeniden işe almasını ister. Nahit, onu tekrar işe alır. Sadi, geçmişte Nahit'e karşı yaptığı hataları tekrarlamaya devam eder. Nahit, ondan kurtulmak için bir fırsatını bulur ve onun planlarını bozar. Nahit, Sadi sarhoş durumdayken onu sahneye çıkarır sahnede seyircilere karşı rezil eder. Seyirciler, Sadi'nin sahnedeki haline bakarak ona hem güler hem de acırlar. Nahit, Hatice'ye sahnede Sadi'yi işaret ederek, "Al malını götür" der. Bu söze çok alınan Hatice gece dışarı çıkar. Sabah olunca Hatice'nin sokakta intihar ettiği duyulur. Nahit, Hatice'nin intihar ettiğini öğrenince üzülür, Hatice'nin intiharı ile çok acı çeker.

Nahit'in hayatında dönüm noktalarından birisi de rüyalarıdır. Nahit, hayalleri kimi zaman gerçek zanneder ve hayal ile gerçeği ayıramaz. Onun rüyalarında gördüğü tiyatrocunun kızı, bilinçaltını etkileyerek tiyatrocunun olmasına vesile olur. "*Galiba kız da tiyatrodaki asıl bunlarla önem kazanıyor, yaşayışın yerini almaya başlıyordu.*" (Öztürk, 2004:143). Kızın fiziğinden etkilenen Nahit, tiyatroya olan bağlılığı günden güne artar. Çünkü çocukken babası ile gittiği tiyatrodaki gördüğü kızını hatırlar. Onun bastırılmış cinsel arzularına tekrar

belirir. O, geçmişte bilinçaltında bastırılmış cinsel arzularını Hatice’de bulmaya başlar.

“Nahit’in cinsel obje olarak gördüğü memeler, rüyasında bir müddet sonra, uzaklaşmak isteyip kaçamadığı, iki büyük tepeye dönüşür, ona zulmeder. Rüyalarındaki kız, Nahit’in hedefinin tiyatronun sembolüdür. Rüyalarda yaşadığı sıkıntı ile hedefine ulaşmanın o kadar kolay olmayacağını, hedefe ulaşmakla da “mutlak saadete de erişilmiş olunmayacağı fikri saklıdır. Nitekim sonraki bölümlerde yaşananlar bu rüyanın şerhi gibidir. (Öztürk, 2004: 143).

Nahit, rüyasında gördüğü kızıdan haz alır. Kıza kavuşmak ister. Ancak rüya ile gerçeği ayırmakta zorlanan Nahit, hayatına başka kadınlar girdiğinde, rüyadan uyanır. Yine de rüyanın etkisinden tam olarak kurtulamaz. *“Tiyatrocu kız, Nahit’in rüyalarda varlığını sürdürürken onun tiyatroya olan bağına da sağlamlştırıcı bir unsur olarak öne çıkar. (Öztürk, 2004: 143)* Rüyalarına giren tiyatrocunun kızı unutamaz. Gerçek hayatta bazı zamanlar sanki tiyatrocunun kızı ile birlikte olduğunu hisseder. Nahit’in bilinçaltında bastırılmış cinsel arzuları, kızını unutmamasına engel olur.

Rüyalar, Nahit’in sosyal yaşamında bazı kararlar almasında etkili olur.

“Nahit, rüyayı sadece uyurken görmez. Uyanırken de bir rüya âleminde, bilhassa gerçek dünyada yaşananlardan sıkıldığı hayatın seyrine müdahale edemediği dönemlerde bir savunma mekanizması olarak, bir kaçış olarak rüyalara sığınır. Söz gelimi Hatice’ye olan ilgisinin arttığı, nabzının hızlandığı ilk dönemlerde duyguları ile iş ahlakı arasında kaldığında (ki o ana kadar tiyatrosunda çalışan hiçbir kadınla gönül ilişkisine girmemiştir.) hayal dünyasından kaçır.” (Öztürk, 2004: 145).

Yazar, gerçek hayatta kadınlarla olan ilişkisini Nahit tiplemesi ile romanda yansıtmaya çalışır.

3.4. Firavun İmanı (1976)

Roman, üç bölümden oluşur. Bölümler kendi içinde çeşitli vaka halkalarına ayrılır. Birinci bölümde Sakarya Savaşı için yapılan çalışmalar anlatılır. Zile’de Fuat Zahir adında birisi halkı ayaklandırarak isyan çıkarır. Hüseyin Avni başta olmak üzere Mehmet Akif Ersoy, Hasan Basri Cantay, Hüseyin Avni Ulaş Hüseyin Salim, Kurtacalı Aziz’in içinde bulunduğu bir heyet Zile’ye isyanı bastırmaya gider. İkinci bölümde Fuat Zahir’in hayatı ve isyan çıkarması, üçüncü bölümde heyette bulunan ancak güvenilmeyen Hüseyin Sadi’nin hayatı ve Fuat Zahir’le ilişkisi anlatılır.

Birinci vaka halkasında Sakarya Savaşı’na hazırlık yapılması ve meclisin Mustafa Kemal’e başkomutanlık yetkisini vermesi, ikinci halkada meclis mebusu Hoca Abdulgafur

Efendi'ye bazı mebusların İştirakiyyum cemiyetini kurmak teklif etmeleri, üçüncü halkada Ali Yusuf'un kişiliği, çocukluğu ve okul yılları hakkında bilgiler verilir. Dördüncü halkada Ali Yusuf'un Tepebaşı'nda bir otele yerleşmesi, parasız kalınca para biriktirmeye başlaması, beşinci halkada otelde Türk edebiyatının ünlü isimleri ile tanışması altıncı halkada Rum kadınla evlenmesi ve Rum kadını onun evini yakması anlatılır. Yedinci halkada Ali Yusuf'un İzmir'e arkadaşının yanına yerleşmesi, sekizinci halkada Ali Yusuf, evini yaktıran kadını bulur ve bunu yaptıran İç İşleri Bakanını sürgüne göndermesi işlenir. Dokuzuncu halkada Ali Yusuf'un Ruslarla irtibata geçerek Zile'de isyan çıkartmak için Çini İzzet'i bulması, onuncu halkada isyanı bastırmak için başında Hüseyin Avni'nin olduğu bir heyetin Zile'ye gitmesi işlenir. On birinci halkada heyeti Ali Yusuf'un karşılaması, on ikinci halkada Zile'de birisinin heyete Ali Yusuf'un aslında Fuat Zahir olduğunu ve isyanda onun parmağı olabileceğini söylemesi anlatılır. On üçüncü halkada heyet içinde yer alan Hüseyin Salim'e güvenilmemesi ve Hüseyin Avni'nin onu takip etmesi için Çolak Salih'i görevlendirmesi, on dördüncü halkada Ali Yusuf'un tepkisini anlamak için heyette bulunanların bir plan yaparak Sakarya Savaşı'nın kazanıldığı haberini yaymaları anlatılır. On beşinci halkada Fuat Zahir'in (Ali Yusuf) duyular üzerine Ankara'ya gitmesi, on altıncı halkada Rusya'ya Moskova Antlaşması'nın imzalanması için bir heyetin gönderilmesi işlenir. On yedinci halkada Ali Yusuf'un ikili oynamaya devam etmesi ve millî mücadelenin kazanılacağını anlayınca Mustafa Kemal'in yanında yer almaya başlaması anlatılır. On sekizinci halkada Hüseyin Sadi hakkında bilgiler verilir. Hüseyin Sadi'nin bir İngiliz subayını vurması, on dokuzuncu halkada Ali Fuat Paşa'nın onu İstanbul'a sürmesi, yirminci halkada Hüseyin Salim ve Hüseyin Sadi'nin öldürülmesi işlenir. Yirmi birinci halkada mecliste inkılâp kanunlarının çıkarılması, yirmi ikinci halkada İzmir'in düşmandan temizlenmesi ve Ali Yusuf'un Mustafa Kemal'i tebrik etmek için İzmir'e gitmesi, yirmi üçüncü halkada Ali Yusuf'un ikili davranmasını devam ettirmesi anlatılır. Yirmi dördüncü halkada Ali Yusuf'un Hüseyin Avni'ye iftira atması ve onun Mustafa Kemal'e suikast düzenleyeceğini söylemesi anlatılır. Yirmi beşinci halkada Hüseyin Avni'nin yargılanarak aklanması, yirmi altıncı halkada Hüseyin Avni'nin İzmir'e gitmek istemesine karşın İstanbul'da kalması anlatılır. Yirmi yedinci halkada cephede birlikte savaştığı Mehmet Çavuşu görmesi, onun iki ayağının olmadığını görünce şükredip intihar etmekten vazgeçmesi anlatılır.

Tarık Buğra, romanda Kurtuluş Savaşı'nın askeri zaferin siyasi diplomasi ile tamamlandığını söylemeye çalışır. Roman, Küçük Ağa'nın devamı niteliğindedir. Küçük Ağa romanında adı geçen bazı kişilere bu romanda da yer verilir. *“Bana bak Hoca Efendi, sen...” Hoca'nın kılı bile kıpırdamadı: Günlerdir hep sana bakıyorum. Göz göze idiler. Çakır sakinleşmiş, da ha da korkunç olmuştu. Hoca onun bakışlarına meydan okudu.*” (Buğra, 2017:159). Küçük Ağa'daki Çakırsaraylı eşkıyası, İstanbullu Hoca ve Çolak Salih bu romanda da adları geçen kişilerdir. *“Firavun İmanı romanı, birçok olayın artarda veya aynı anda gerçekleştiği kompleks bir romandır. Bir tarafta ayaklanma hazırlıkları varken diğer tarafta ordu farklı cephelerde mücadeleler vermekte, birbirinden farklı iki hükümet farklı kararları uygulamaya koymaktadır.”*(Bulut, 2014: 41). Romanda Türk milleti birden çok cephede savaşır. Askeri ve siyasi yönden işgal güçleri, çeteler ve dönemin otoritesi İstanbul Hükümeti'yle mücadele eder.

Birinci bölümde romanda Sakarya Savaşı'na hazırlık yapan halk, Mustafa Kemal çevresinde millî mücadele için tüm hazırlıklarını yapar. Olaylar, 5 Ağustos 1921 tarihinde başlar. Romanın başlangıcı Sakarya Savaşı'na hazırlık sürecinde Meclis'in Mustafa Kemal Paşa'ya Başkomutanlık yetkisi verir.

“Kıran kırana bir güreş bitmiş, Büyük Millet Meclisi, Başkumandanlık yetkilerini Mustafa Kemal Paşa'ya devretmiştir. 318 mebusun yarısından çoğu, bu yetkilerin Meclis'in elinden çıkarmak istemiyordu. Bunlar arasında Meclis'i ordunun üstünde tutan ve savaş için en doğru kararları Meclis'in verebileceğini en yürekte inananlar bile vardı; ama Mustafa Kemal Paşa'ya fazla atılgan, hatta maceracı ve Türkiye'nin kaderini yalnız cepheye bağlamış sayanlar da vardı.”(Buğra, 2017: 5).

Millî mücadelenin en önemli safhalarından birisi olan Sakarya Meydan Muharebesi başlamadan önce teknik ve hukuki hazırlıklar tamamlanır. Dönemin kurucu meclisi Mustafa Kemal'in hızlı kararlar almasını sağlamak için ona başkomutanlık yetkisiyle meclis tüm yetkilerini bir süreliğine devreder. Başkomutanlık yetkisinin Mustafa Kemal'e verilmesi mecliste sert tartışmalara neden olur. Bazı mebuslar, yetkinin meclisi yok hükmünde saydığını dile getirir. Meclis ise Sakarya Savaşı için son hazırlıklarını yapar. Ancak Meclis'te farklı fikirlerde olan ve mesleklerde çalışan mebuslar bulunur. Kurtuluşu farklı yollardan arayanlar olduğu gibi her şeye rağmen savaşmanın makul olacağını düşünenler de var. Mebuslar arasında halifeye bağlı olanlar, Mustafa Kemal Paşa'ya sonuna kadar destek çıkanlar, Rusya'nın yardımlarını alarak ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtulacağını düşünenler de bulunur.

“Birinci Büyük Meclisi’nde 318 mebus ve aşağı yukarı, bir o kadar da ayrı anlayış, ayrı ruh ve kafa yapısı vardı. Küçükklü büyüklü memurlar, doktorlar, dava vekilleri arzuhalciler, hocalar, çiftçiler, zabıtlar ve aşiret reisleri. Kimi Doğu ve Orta Anadolu’dan, güneyden, kuzeyden, batıdan, kimi payitahttan gelmiş çoğu davanın kaba çizgilerinden başka bir şey bilmeyen ve düşünmeyen; bu ana çizgileri de vatani, padişahı, halifeyi ru-yi zemin’i kurtarmaktan ibaret sayan 318 ayrı insan.”(Buğra, 2017: 8-9).

Meclis’te geçen tüm tartışmalar sonunda Mustafa Kemal’e üç aylığına başkomutanlık yetkisi verilir.

Görüşmeler esnasında Hoca Abdulgafur Efendi, Mehmet Akif, Hüseyin Basri ve Hüseyin Avni'nin yanına gelerek daha önce İştirakiyyum cemiyeti kurma fikirlerinden İstiklal Mahkemelerinde yargılanan ancak ceza almayan Mehmet Şükrü Bey ve Şeyh Servet Efendi'nin kendisini ziyaret ettiklerini söyler. Abdulgafur Efendi, iki mebusun İştirakiyyum cemiyetine kendisini üye yapmak istediklerini söyler.

İkinci bölümde Ali Yusuf’un hayatı ve Zile’de isyan çıkarması üzerinde durulur. Takma adı Fuat Zahir olan Asli Yusuf, küçük yaşta babasını kaybeder, annesiyle yaşamaya başlar. Sultani Mektebine kaydolar. 12 yaşına kadar amca diye bildiği insanın aslında amcası olmadığını bu adamın annesini kapadığını öğrenir. O zamana kadar uysal bir çocuk olan Ali Yusuf, bunu öğrenince düşünceleri değişir. *“Sonra ortadan kaybolmuştu amca. Anasına da uğramaz olmuştu adam. Ve Yusuf, on iki yaşına bastığı sıralarda, bir tatil gecesine ses ne gürültü- uyanıverdi ve birdenbire, birisi kulağına fısıldamış gibi, piç olduğunu, zengin sayılan amcanın amcası olmadığını, genç ve güzel annesini kapattığını anladı... bildi.”* (Buğra, 2017: 37) Ali Yusuf, amcası olmayan kişiye karşı sert tepki gösterir. Annesine yapılanı içine sindiremez ve bu nedenle herkesten intikam almaya çalışır. *Her şeyden önce, acıma nedir bilmiyordu. Sonra fırsat kollamasını biliyordu ve tekme yapıştıracak çelme takacak zamanı, içgüdülerinin şaşmazlığıyla seçiyordu. Bunlar kadar önemlisi de, herkese karşı her durumda bütün ilişkilerde sevimli görünebiliyordu.* (Buğra, 2017: 38) Ali Yusuf, insanlara karşı merhametsiz davranmaya başlar. Onlarla çıkar ilişkileri kurar, millî ve manevi değerleri çıkralarına alet eder.

Ali Yusuf, okuldan parasızlık yüzünden atılır. Amcası bildiği kişinin birikmiş servetini harcar. Çevresindekileri dolandırmaya çalışır. Ali Yusuf’un davranışlarındaki değişikliğin sebebi annesine yapılanların intikamını almak istemesidir. Tepebaşında Bürüksel otelinde bir süre kalır, otelde parasız kalınca paranın kıymetini anlar ve birikim yapmaya başlar. Parasını dikkatli harcar, yeme ve içmelerinde hesaplı davranır. Akşamları

Degustasyon lokantasına gider. Çünkü bu lokantayı zamanında ona çok met ederler. Otele perşembe akşamları uğrar orada şair ve yazarların yemek yediğini görür. “*Nitekim bu ünlüleri o da gördü ve Cenaplar, Recaizadeler, Nazımlar, Siret’ler onu da heyecanlandırdı.*” (Buğra, 2017: 41). Recaizade ile tanışır. Recaizade ondan bir dergi için çeviriler ister. Küçük gazetelerde haber taşıyıcısı olarak çalışmaya başlar. İşlerini düzene koyar. Gün geçtikçe yeni haberler getirir ve politika ile ilgilenir.

Ali Yusuf, bir Rum kadına ilgi duyar ve onunla evlenir. Ancak araları açık olan İç İşleri Bakanı, Rum kadını kullanarak ondan Ali Yusuf’un evini yakmasını ister. kadın Ali Yusuf’un evini yakar. *Evi yandıktan yani, o Rum metresi tarafından yakıldıktan sonra, bütün silahlarını ve askerlerini kaybetmiş olarak İzmir’e kaçmak zorunda kaldı.* (Buğra, 2017:43). Evi yanan Ali Yusuf, İzmir’de yaşayan yakın arkadaşı Ulvi Cihat’ın yanına yerleşir. Ulvi Cihat’ın kız kardeşi Nemika’ya âşık olur. Rum metresi Ali Yusuf’a bir mektup yazar. Mektup, Ulvi Cihat’ın eline geçer. “*Bir akşam, yeni ve ötekilerden çok büyük bir başarısının müjdesiyle Ulvi Cihat’ın mağazasına gittiği zaman, okul arkadaşı ve yeni dostu onu buz gibi karşıladı; o da bir şey söylemeden veya sezmeye, hatta toparlanmaya vakit bulamadan, bir mektup uzattı.*” (Buğra, 2017: 45). Mektubu alan Ulvi Cihat Ali Yusuf’un mektupta yazılan kötü mazisini öğrenir. Ali Yusuf, Nemika’ya zarar gelmemesi için İzmir’i terk eder.

Ali Yusuf, Rum kadını bulur. Evini yaktıran İç İşleri Bakanı’nın bir açığını tespit eder ve bakanı sürgüne gönderir. Gazete çıkarır, diplomatik ilişkilere önem verir.

Ali Yusuf, Zile’de Fuat Zahir olarak bilinir, bir Rus diplomatı ile temasa geçer. Ruslar, ondan doğuda bir isyan çıkarmasını isterler. Ali Yusuf, halkı kıskırtmak için Çini İzzet’i isyana teşvik eder.

"Bu romanda birinci meclisin Mehmet Akif, Hüseyin Avni, Hasan Basri gibi ilk fırsatta tasfiye edilmeleri beklenen önemli isimlerinin gözünden, Milli Mücadele ve Milli Mücadele döneminin Ankara’sı anlatılmaktadır. Buğra’ya göre bir devletin batışı ve bir devletin kuruluşu süreci, vurguncular için dört gözle beklenen bir süreçtir. Vurguncular, batışın da doğuşun da kesin olmaması sebebiyle çelişkiye düşmüştür. Firavun İmanı da bu çelişkilerin romanı olmuştur.” (Bulut, 2015: 745).

Ali Yusuf, Zile’de isyan çıkaran Çini İzzet’e destek verirken diğer yandan da oraya isyanı bastırmaya giden heyete isyancıları önlemeye çalışan birisi olduğu mesajını vermeye çalışır. İsyana mecliste etkin gruplardan sert tepki gelir. Hüseyin Avni, Zile’de çıkan bu isyanı bastırmak için bir heyet gönderir. Heyette, başta Hüseyin Avni olmak üzere

Mehmet Akif, Hasan Basri, Kurtaralı Aziz, Mehmet Şakir Bey, Hüseyin Salim bulunur. Hüseyin Avni, Zile ayaklanmasının çıktığı sıralarda Meclis tarafından ayaklanmanın sebebini öğrenmek ve bastırılması için görevlendirilir. Vatanperver birisidir, milli mücadelenin kazanılacağına inanır.

“Hüseyin Avni bir yay boşalır gibi doğruluverdi. Boynu bükük ve alçak gönüllü görünüşüne karşı ne kadar da çevik ve kuvvetliydi. Bir gün Meclis’e nasıl ve kimin isteğiyle girdiği bilinmeyen ve ortalığı karıştırmaktan, en iyi niyetli tartışmaları kavgaya doğru körüklemekten başka bir şey yapmayan ama bunları da iyi beceren, onu buna, bunu ona düşüren haklıyı değil kuvvetliyi tutan bir Rus bozuntusuna, öyle gerilmeden, hatta öfkelenmeden bir yumruk kondurmuştu da, koca adam gerisindeki iki kişiyle birlikte yere serilmişti.”(Buğra, 2017: 10).

Ancak Hüseyin Avni heyette bulunan Hüseyin Salim'e güvenmez. Onu takip etmek için Küçük Ağa romanında da adı geçen Çolak Salih'i görevlendirir.

Ali Yusuf, isyanı bastırmaya gelen heyeti karşılar. Heyete Zile'nin tehlikeli olduğunu söyler, sonra Zile'ye heyette bulunanlara beraber gitme teklifinde bulunur. Zile'de bulunan halktan birisi Ali Yusuf'un Fuat Zahir olduğunu onlara söyler. Diğer yandan şüpheli davranışlarda bulunan ve heyet içinde yer alan Hüseyin Salim'i, Hüseyin Avni heyetten uzak tutmak için Zile'ye gönderir. Mehmet Akif, bir akşam halkı toplar. Hüseyin Avni ve Akif bir plan yaparlar. Sakarya Savaşının kazanıldığı haberini ortaya atarak Fuat Zahir'in tepkisini anlamaya çalışırlar. Fuat Zahir bu haberi alınca Ankara'ya gider. Diğer yandan heyettekiler, Hüseyin Salim ve Çini İzzet hakkında raporlar toplamaya başlarlar.

Rusya'ya bir heyet gönderilir. Mustafa Kemal Paşa tarafından gönderilen heyeti Rus Çiçerin karşılar. Rus heyeti adına Lenin'in adamlarından Çiçerin, Türk heyeti adına Yusuf Kemal Bey çalışmalarda bulunur. Yusuf Kemal Bey, Lenin'den etkilenir. Moskova Antlaşması için giden heyetten antlaşma metinlerinin öğrenilmesi istenir. Yusuf Kemal Bey, taraflar arasında geçen görüşmeleri Mustafa Kemal Paşa'ya rapor eder. Mustafa Kemal Paşa, Türk devletinin o günkü zor şartlar gereği Moskova Antlaşması'nın imzalanmasını ister.

“Bu kadar büyük bir iyi niyet ve dostluğu kim omuz silkebilirdi? Nitekim kimse silkemiyordu. Ancak bu işin pratiğe aktarılması için masaya oturan sorumluların karşısına bir fakat dikiliyor ve Rusya'nın yarı resmi, belki de hiç yetkisiz temsilcileri fakat diyorlardı, bu dostluk isteği diplomasi işi değildir. Doğrudan doğruya Rus halkından gelmektedir.”(Buğra, 2017: 114).

Ruslar, Ankara ile bazı konularda ortak hareket etmek isterler. Ermenileri kontrol edeceklerini ve işgal edilen yerleri tekrar Türkler'e vereceklerini söylerler. Onların amacı Ankara'ya yardım karşılığında sosyalizmi Anadolu'da yaymaktır. İki heyet arasında olumlu görüşmeler yapılır, Ankara Heyeti'ne savaşta kullanılmak üzere beş yüz bin altın hibe verilir. Türk heyeti görüşmeler sonunda istediklerini alır.

Ali Yusuf ikili oynama devam eder. Firavun İmanı olarak bilinen Ali Yusuf, önce millî mücadeleye inanmaz. İşgalci güçleri ile iş birliği yapar, millî mücadele aleyhine çalışmalarda bulunur. İşgallerin başarısız olacağını anlaması üzerine safını değiştirir, Mustafa Kemal'in yanında yer alır. Onun olaylar karşısında farklı davranması Mısır'daki Musa peygamber ve rakibi Firavun'un hikâyesini akıllara getirir.

“Firavun İmanı, Küçük Ağa romanının fikrî sahadaki devamı mahiyetindedir. Bu romanda yazara göre, vatani kurtaran ve kuran kimseler ile vatan iradesine sahip çıkıp yetkili mercilere gelen şahıslar aynı kişiler değildir. Her iki kesim de birbirine taban tabana zıt fikirler taşımaktadır. İkinci kutup için Milliyetçi demek son derece yanlış olacaktır. Ancak, Firavun imanlı olarak ifade edilen bu ikinci kutup, vatan için canını ortaya koyan kesimi yani ilk kutbu saf dışı bırakmasını bilmiştir. (Bulut, 2014: 69).

Mehmet Akif ve Hüseyin Avni vatanını savunan kişilerin oluşturduğu grupta Ali Yusuf, vatana ihanet eden ikinci grupta yer alır. Millî mücadelenin kazanılmasından sonra Ankara ile hareket etmeye başlar.

Üçüncü bölümde Hüseyin Sadi'nin hayatı ve Ali Yusuf ile ilişkisi anlatılır. Hüseyin Sadi, Ali Yusuf'un yakın arkadaşıdır, onun da hain birisi olarak romanda adı geçer. İngilizlerle iş birliği yapar, onlardan para alır. Onlarla iş birliği yaptığı anlaşışınca Ruslar'a sığınır, bir İngiliz subayını öldürür. Kendisi toplantılarda İstanbul Hükümeti'nin faaliyetlerinin devam ettiği yönünde beyanatlar verir. Ali Fuat Paşa onu İstanbul'a sürer. İstanbullu Hoca diye bilinen ile Çakırsaraylı'yı buluşturmak üzere emir alır. İkisinin anlaşması için çabalar. Ancak Küçük Ağa, Çakırsaraylı ve Hüseyin Sadi'nin fikirlerine karşı çıkar. Çünkü ikisi de millî mücadele aleyhine çalışır. O, kurtuluşun Kuvayı Milliye ile sağlanacağını yüzlerine söyler.

“Hoca fısıldadı: Doğru... Başını kaldırdı, simsiyah gözleri gözlerinin içindeydi. Ve beyninin bütün hücrelerini tartar gibiydi. Nefes alıp verişleri iştir olmuştu. Birdenbire konuşmaya başladı ve Sadi bambaşka birisiyle karşı karşıya olduğunu hissetti. Bana söyler misiniz beyefendi; bütün bu adamların ve burada olup bitenlerin padişahımız efendimiz hazretleri ile Kuvayı Milliye ile ne alakası vardır.”(Buğra, 2017: 161).

Sadi, millî mücadelede Ankara aleyhine çalışmaya devam eder. Kurtacalı Aziz, Sadi'nin neler yaptığını öğrenir, onlar Eskişehir ve Afyon'a gönderilir. Hüseyin Sadi'nin babası vatanını seven birisidir. Oğlu Hüseyin Sadi'nin de vatanını seven bir asker olduğunu düşünür. Ancak Hüseyin Sadi'nin babası oğlunun para için işgal güçleri ile işbirliği yaptığını bilmez. Hüseyin Sadi, hem asker olduğunu hem de düşmanla iş birliği yaptığını düşündükçe rahatsız olmaya başlar, bu durumu kendisine yediremez. Bir isyan bastırılması sırasında o ve arkadaşı Hüseyin Salim öldürülür.

Mecliste inkılâp kanunlarına muhalefet edenler için bir kanun çıkarılmaya çalışılır. Ali Yusuf bu kanunu destekler. Ancak Hüseyin Avni, onun çıkarılacak kanunu desteklemesinden şüphelenir, çıkarlarını korumak için kanunu destekleyeceğini düşünür. Hüseyin Salim ve arkadaşı Hüseyin Sadi'nin öldürüldüğü haberini alan Ali Yusuf çok üzülür.

Türk ordusu Afyon yönünden taarruza geçer, düşmanı İzmir'de denize döker. Zaferi ilan eden Mustafa Kemal'in safına geçmeye çalışan Ali Yusuf 9 Eylül'de İzmir'e onun yanına giderek zaferi kazanması vesilesiyle onu kutlar. Hüseyin Avni, Ali Yusuf'un ikili oynamasına öfkelenir. Ali Yusuf, onu Mustafa Kemal Paşa'ya düşmanlık yapan muhalif olarak tanıtır. Mustafa Kemal Paşa, Hüseyin Avni'nin yargılanmasını ister. Suçsuzluğu kanıtlanan Hüseyin Avni beraat eder. Hüseyin Avni çok istemesine rağmen İzmir'e yerleşemez, İstanbul'da kalır. Bir gün Afyon cephesinde düşmana karşı beraber mücadele ettiği Mehmet Çavuş ile karşılaşır. o iki bacağına kaybeder, yine de hayata tutunmaya çalışır. Hüseyin Avni'yi kahveye davet eder ve ona bir kahve ısmarlar. O, Mehmet Çavuş'un iki bacağına kaybetmesine rağmen hayata sarıldığını görünce intihar etmekten vazgeçer.

Roman, bütün olarak ele alındığında ayrı bir kitap olarak görünse de olayların akışı ve işlenen konular Küçük Ağa romanının devam niteliğindedir. Sakarya Savaşı ile başlayan bu süreç daha sonra zaferle sonuçlanır. Askeri zaferin ardından siyasi zaferler elde edilir. Bazı kişiler her iki romanda da ortaktır, Çolak Salih, İstanbullu Hoca (Küçük Ağa) Çakırsaraylı gibi kişilerin adları her ikisinde de geçer.

“Firavun İmanı, Tarık Buğra'nın ünlü Küçük Ağa dizisinin üçüncü cildi sayılabilir ve başlı başına bir romandır. Kurtuluş Savaşı'nın Kuvâ-yı Milliye ve Çerkez Ethem dönemlerini anlatan Küçük Ağa'dan sonra, Sakarya Savaşı öncesi ve sonrasını ele aldığı için de çemberi tamamlayan son halkadır. Tarık Buğra, Firavun İmanı'nda çıkarıcıları, vurguncuları, satılmışları ve bunlara

karşılık eşsiz yiğitleri ile yeni bir devletin kuruluş günlerini anlatmaktadır.”
(Cabur, 2006: 13).

Firavun İmanı romanı, Küçük Ağa romanını tamamlar niteliktedir. Bu romanda, kişilerin iç dünyaları daha kapsamlı bir şekilde işlenir.

Hüseyin Avni, Zile ayaklanmasının çıktığı sıralarda Meclis tarafından ayaklanmanın sebebini öğrenmek ve bastırılması için görevlendirilir. Vatanperver birisidir, millî mücadelenin kazanılacağına inanır.

“Hüseyin Avni bir yay boşalır gibi doğruluverdi. Boynu bükük ve alçak gönüllü görünüşüne karşı ne kadar da çevik ve kuvvetliydi. Bir gün Meclis’e nasıl ve kimin isteğiyle girdiği bilinmeyen ve ortalığı karıştırmaktan, en iyi niyetli tartışmaları kavgaya doğru körüklemekten başka bir şey yapmayan ama bunları da iyi beceren, onu buna, bunu ona düşüren haklıyı değil kuvvetliyi tutan bir Rus bozuntusuna, öyle gerilmeden, hatta öfkelenmeden bir yumruk kondurmuştu da, koca adam gerisindeki iki kişiyle birlikte yere serilmişti.”(Buğra, 2017: 10).

Hüseyin Avni, manevi değerlerden olan vatan sevgisinin bilincine varan birisidir. Ülkenin içinde bulunduğu durumu iyi özümser, kurtuluşun tüm ulusla yekvücut olarak kazanılacağına inanır. Ruslar’a karşı tepki göstererek vatanın müdafaasını savunur. O romanda siyasi değerlere sadık birisi olarak vurgulanır.

3.5. Gençliğim Eyvah (1979)

Romanda, İhtiyar adında birisinin ülkenin tüm kurumlarına sızarak ülkeyi ele geçirmek için planlar yapması anlatılır. Roman, Köşk, Güliz Dönemi, Delikanlı Dönemi, Örümcek, Aşka Davet, Kırkıncı Oda, Oynamadan Önce, Bedel, Taş Sürmek, Anahtar Nerede olmak üzere on bölümden oluşur. Kendi içinde çeşitli vaka halkalarına ayrılır. Birinci vaka halkasında İhtiyarın gençliği ve Darülfünun Üniversitesindeki yılları, ikinci halkada evlenmesi, cinayetten tutuklanması ve karısını öldürmesi anlatılır. Üçüncü halkada millî değerlerle alay etmesi, adamlarını kullanarak devletin tüm organlarına sızmaya başlaması, dördüncü halkada Güliz ile bir gemide tanışması, onu himaye etmesi, beşinci halkada Delikanlı’yı keşfetmesi, altıncı halkada lokanta ve gazino gibi kendisine ait yerleri kullanarak insanları ağına düşürmeye çalışması anlatılır. Yedinci vaka halkasında Güliz’i ve Delikanlı’yı amaçları için kullanmaya çalışması, sekizinci halkada Güliz ile Delikanlı’nın birbirlerini sevmeleri, İhtiyar’ın kendilerini planları için kullandığının farkına varmaları, dokuzuncu halkada İhtiyar, Delikanlı’ya konsolosluğu bombalaması için talimat vermesi ve Delikanlı’nın konsolosluk yerine onun gazinosunu bombalaması,

onuncu halkada Güliz'in Delikanlı'yı korumaya çalışması, on birinci halkada İhtiyar'ı zehirlemeye amaçlaması ve İhtiyar'ın Güliz'i vurması ve her ikisinin de ölmesi anlatılır.

Gençliğim Eyvah romanının bazı bölümleri kronolojik değildir. Sonun Başlangıcı bölümü kendisinin varisi olarak gördüğü Delikanlı ile aralarında geçen konuşma ile başlar.

Romanın başkışisi İhtiyar, bir şeyhin oğludur. Gençlik yıllarında iyi huylu, bilgili, zeki birisidir. Üniversiteyi Darülfünun'da okur. *“Birinci Dünya Savaşı yaklaşırken, İhtiyar çiçeği burnunda bir Darülfünun üniversite mezunu idi. Evliliği de öyle. Nikâhı, diploma töreni ile aynı günde kıyılmıştı: Bütün Osmanlı ülkesinde tanınan, bir şeyhin tek oğluna yakışan bir evlilikti bu ve o da babasının gücüne, varlığına ve ününe yakışan bir oğuldu.”* (Buğra, 2015: 33) Osmanlı Döneminde halkın şeyh, hoca gibi din adamlarına karşı hassasiyetini iyi bilen İhtiyar, şeyhin oğlu olduğunu sürekli vurgular. Onun karısı ile nikâhlanması diploma töreni ile aynı günde olur. İhtiyar, evlenmeden önce iyi niyetli, çevresine karşı saygılı ve dürüst birisi olarak bilinir. Evliliği ile birlikte İhtiyar'ın düşünceleri değişmeye başlar, insanları küçümser, menfaatleri için kullanmaya çalışır.

Evliliğinin ilk yıllarında İttihat ve Terakki Fırkası'nın üç adamını öldürür. Cinayetten suçu sabit görülen İhtiyar ve adamları idam cezasına çarptırılır, onu idamdan karısı kurtarır. İhtiyar'ın her işinde karısından çok baldızına güvenmesi, bacanağını kışkandırır. O, kendisini idamdan kurtaran karısını bilinmedik bir sebepten dolayı zehirleyerek öldürür. Karısının ölümünden sonra gizli işler yapmaya başlar.

“Karısını öldürmeye mecbur kalıp da kişiliğini bir ilah teklifine ve bağımsızlığına kavuşturduktan sonra derhal işe girişti. Büyük av dediği bu işte irili ufaklı, rüşvet, kaçakçılık ve cinsel sapıklık erbabını ökseye, ağa veya oltaya düşürmekten başka bir şey değildi. Şantajdan alabildiğine hoşlanıyor, ama hep bilinmeyen olarak kalıyordu”(Buğra, 2015: 64).

İhtiyarın insan hassasiyetini umursamayan, toplumu yaralayan ve ahlakî değerleri hiçe sayan davranışlarda bulunması ahlakî değerler açısından çatışma yaşadığını gösterir.

Romanda Cumhuriyet öncesi döneme vurgu yapılır, İhtiyar'ın geçlik yıllarında Darülfünun Üniversitesi'nde okuduğu belirtilir. İhtiyar, Osmanlı Döneminde Darülfünun'dan mezun olduktan sonra birtakım siyasi olayları yönlendirmeye başlar. 1930'lu yıllarda güçlenmeye başlayan İhtiyar, gücünü artırmak için ülkenin en önemli kurumlarını hedef alır. Bürokrasi kanalıyla basın, üniversite, eğitim kurumları, akademisyenler dâhil toplumun değişik katmanlarında görev alan kişileri kullanarak devlet kademelerine sızmaya çalışır. Ülkenin yönetiminde daha fazla rol almak için

“Sersemlikleri Koruma ve Geliştirme Vakfı”nı kurar. Vakıf sayesinde insanları ağına düşürüp onlardan faydalanmak ister. “Yeteneklerini ve imkânlarını ve güçlerini aşan isteklere ve özellikle, tutkulara kapılmak sersemliktir.” (Buğra, 2015: 43). Eğitim alanında reform adı altında okullara sızmaya çalışır. Mezun olduğu ve iyi bildiği Darülfünun’a ayrıca önem verir, buralara özel olarak seçilen akademisyenler gönderir.

İhtiyar, planlarını hayata geçirmek için dinamik ve zeki olan, hırsına yenik düşebilecek kişileri seçer. Güliz ve Delikanlı İhtiyar’ın aradığı nitelikte olan gençlerdir. Delikanlı’yı kendisinin varisi olarak görür. Bunların, planlarını sorgusuz yerine getirebileceğine inanır. O, Güliz’den Delikanlı’yı etkilemesini ister. Güliz, İhtiyar’ın isteklerini yerine getirebilmek için Delikanlı’yı etkilemeyi başarır.

Romanda köşkten sonra lokanta adı geçen diğer bir mekândır. İhtiyar, kendi ağına çekmek istediği insanları yemek bahanesi ile lokantaya davet eder. Adamlarını seçerken özen gösterir. Lokantanın yemekleri mükemmel hazırlanır, personeli özenle seçilir. “Lokanta temizdir. Yemekleri nefis değil, enfestir. Karaköy’de, gemici meyhanelerinin, şaraplarının, bitirim yerlerinin yanı başında; ama takım taklavatından, masa örtülerinden, garsonlarına, komilerine varıncaya kadar, hiçbir şeyi bu çevreyi andırmaz.”(Buğra, 2015: 208). Lokantanın gösterişli ve yemeklerinin lezzetli olması lokantayı cazibeli bir mekân haline getirir.

Romanda adı geçen mekânlardan birisi de gazinodur. Gazinoya, İhtiyar’ın adamları sıkça uğrar, tüm meseleler burada rahatlıkla konuşulur. Güliz ve Delikanlı’nın ilişkisi de bu lokantada başlar.

İhtiyar, Türkiye’nin siyasi, sosyal, kültürel, eğitim, askeri, dinî, teknik, sağlık gibi birçok alanda söz sahibi olmak için söz konusu yerlere adamlarını yerleştirir, bu kişiler İhtiyar’ın direktifleri ile hareket eder. İhtiyar, bir gün gemide seyahat ederken küçük bir kıızı görür. Kızın elindeki kâğıtta anne ve babasının hasta olduğu ve yardıma ihtiyaçları olduğu yazılıdır.

“Bu küçümencik kız beş altı yaşlarında bir şeydi. Belki daha büyüktü, ama öyle kavruktu ki yüzünün donukluğu ve gözlerindeki keder fark edilmese beş yaş bile zor yakıştırılırdı. İhtiyar bu kederi yakaladığı zaman, ‘Bak mendebura...Benden yaşlı diye düşünmüştü. Bu kederi oluşturabilmek için bitmek tükenmek bilmez yıllar gerekirdi.’”(Buğra, 2015: 74).

Kızın asıl adı Sıdika’dır. Çok küçük olmasına rağmen zeki, açıkgozlü ve çevik olan Sıdika, okulda derslerinde başarılıdır. Ancak kendisi dışında kimseyi sevmez ve sevgiden

nefret eder. İhtiyar için aranan nitelikte birisidir. İhtiyar ona “*Elma Çiçeği*” diye hitap eder. Bahar mevsiminde elma ağaçlarının çiçek açma zamanı elmanın içine giren kurt larvaları olgunlaşmaya başlayıp içinden çürümesine benzeterek bu adı onun ismini Güliz olarak değiştirir. Güliz’in yaşının küçük olması, hayata bakış açısı, arkadaşlarına karşı kaba davranışları İhtiyar’ın hoşuna gider. “*Belliydi: Küçümsemeyi, aşağılamayı öğrenmişti. Gerçekten söver gibiydi kelimeyi söyleyişi. Ve adının Güliz olmadığı da belliydi: İhtiyar’ı hatırlayıvereceği yirmi binden her hangi birisi olabilirdi ama Güliz değildi.*” (Buğra, 2015: 75). Romanda onun hırsı ve hayata bakışı İhtiyar’a benzetilir.

İstanbul’a üniversiteyi okumak için gelen ve asıl adı Raşit olan Delikanlı, İhtiyar’ın girdiği bir derste ona bir soru sorar ve onu şaşırtır. Delikanlı’nın kendisine ulaşmasını ve onunla irtibata geçmesini bekler, ancak bu bekleyiş uzun sürer. Delikanlı, üniversite yıllarında İstanbul’da çok zor günler geçirir. Para sıkıntısı çeker, aç gezer, sefalet içinde yaşar. Bir gün üstegmen arkadaşı Mustafa ile karşılaşır, Mustafa, ona askere gitmesi gerektiğini söyler. Delikanlı üç yıl askerlik yaptıktan sonra İstanbul’a döner. Birçok işe girer ancak hiçbirinde tam çalışamaz, sefalet içinde yaşamaya devam eder. İhtiyar, Delikanlı’dan haber alır ve onun peşine adamlarını gönderir. Onun adamları Delikanlı’yı lokantaya getirir. O, kendi varisi olarak gördüğü Delikanlı’ya telkinlerde bulunur, onu kendi emelleri için kullanmaya çalışır. Delikanlı, ihtiyar’ın sözlerine inanır, onu yol gösterici olarak görür. İhtiyar, onu ikna etmek için Güliz’i görevlendirir. Güliz ve Raşit bir resim sergisinde karşılaşır. Güliz, Delikanlı’yı kendine âşık ederek onun davranışlarını İhtiyar’a rapor eder. “*Delikanlı artık iyice dağılmıştı: Yenik, bütün gücünü tüketmiş ve horlanmış! Öyle buluyordu kendini. Başını çevirdi ve duvardaki büyük aynada, ihtiyar dâhil, bin bir görüntüden hiçbirisini değil, Güliz’i gördü. Aynayı doldurmuştu kız. Çocuksu gülüşü ile.*” (Buğra, 2015: 14). İhtiyar, Delikanlı olarak bilinen Raşit’e Kaya Yılmaz adında sahte bir kimlik düzenler. Bu kimlik ile Delikanlı eylemlere karışacak, sahte kimlik sayesinde adı suça karışmayacak. Ayrıca eylemlerin arkasında olan İhtiyar’ın suçla ilişkisi kurulamayacak. İhtiyar, Delikanlı’nın bir konsolosluğu bombalamasını ister, ancak Delikanlı, İhtiyar’ın ne yapmak istediğini anladığı için konsolosluk yerine Gazino’yu bombalar. Delikanlı ve Güliz birbirlerini sevdiklerini anlarlar, kendilerini örgüt işlerinde ve eylemlerde kullanan İhtiyar’dan intikam almaya kara verirler. Güliz, İhtiyar’ın ihlamuruna zehir katar ve onu zehirler. Zehirlendiğini anlayan İhtiyar, Güliz’i vurur. Delikanlı da ikisinin ölümünü seyreder. Cenazeleri amca yeğen cenazesi olarak kaldırılır ve onun kendisine bağlı adamları tarafından defnedilir.

3.6. Dönemeçte (1980)

Dönemeçte romanı, Her İnsan Başka Bir İnsan, Hep Aynı Şarkılar ve Kader Olanlardır adlı üç bölümden oluşur ve bölümlerde kendi içinde çeşitli vaka halkalarına ayrılır. Birinci vaka halkasında Doktor Şerif'in Kızılışık Kasabası'na gelişi ve Handan'ı tren istasyonunda beklemesi, ikinci halkada aynı istasyonda inen Savcı Yardımcısı Orhan Bey'in kasabaya gelerek Handan'ı görmesi ve ondan etkilenmesi anlatılır. Üçüncü halkada Handan ve Savcı Yardımcısı Orhan Bey arasında yakınlaşma başlar. Dördüncü halkada Doktor Şerif'in gözlemleri anlatılır. Kasabada aydın olarak bilinen memurların vakit geçirmek için Şehir Kulübü'nde içki içmesi ve kumar oynamalarını eleştirir. Beşinci halkada Handan'ın hayatı anlatılır. Doktor Şerif ile geçmişte yaşadıkları ilişki ve bu ilişkiyi bitirme nedenleri, altıncı halkada Handan'ın kış tatili için kasabaya dönmesi işlenir. Yedinci halkada Eczacı Celâl Bey'in hayatı ve Handan'a olan sevgisi anlatılır. Sekizinci halkada Cevdet Bey'in kumar oynayarak borçlarını ödeyememesi ve bu yüzden evini satmak istemesi, dokuzuncu halkada Cevdet Bey'in kumar borçlarını ödeyebilmek için kızı Handan'ı Celâl Bey ile nişanlaması, bu hususta kızının isteksiz davranması, onuncu halkada Doktor Şerif'in unutamadığı Handan'ı Savcı Yardımcısı Orhan Bey ve Eczacı Celâl Bey'e karşı korumaya çalışması anlatılır. On birinci halkada Handan'ın Celâl Bey'i istememesi ve Orhan ile evlenmek istemesi, on ikinci halkada Handan'ın Celâl Bey'den kurtulmak için onun eczanesinden aldığı zehri Celâl Bey'e içirmek istemesi, ancak zehri yanlışlıkla Celâl Bey'in içmesi anlatılır. On üçüncü halkada Celâl Bey'in Handan'ın kendisine zehir içirmek istediğini mektupla Doktor Şerif'e bildirmesi, on dördüncü halkada Celâl Bey'in ölümü kayıtlara intihar olarak geçmesi, on beşinci halkada ise Handan'ın intihar etmesi, Doktor Şerif'in Demokrat Parti'den milletvekili seçilmesi anlatılır.

Kızılışık Kasabası'na hükümet doktoru olarak atanan Doktor Şerif, gün ağarırken İstanbul'dan gelen trende arkadaşı Cevdet Bey'in kızı Handan'ı kasabada Şehir Kulübü olarak bilinen bir handa bekler. "*Tanyeri neredeyse ağaracaktı. Dağlar kül rengi bir aydınlığın içinde kapkara yükseliyordu. Son yıldız vadinin üstünde bir yanıp, bir söniyordu. Şehir kulübünün az ötesindeki caminin müezzini sabah ezanını okumaya başladı. Bu seste insanı küçük hesaplardan, hırslardan... ve dertlerden utandıran bir şeyler vardı.*"(Buğra:2016: 5). Doktor Şerif, trenden inen Handan'ı Şehir Kulübü'nde beklerken aynı trenden kasabaya yeni atanan Savcı Yardımcısı Orhan da kulüpte iner.

Doktor Şerif ile Handan arasında önceden bir ilişki yaşanır. Ancak ilişkileri fazla sürmez. Doktor Şerif, kasabaya yeni gelen Handan'la aralarındaki ilişkinin bitmesine

rağmen birbirlerini unutamazlar. Doktor Şerif, Handan'a istediğini veremediğini düşünüp vicdan azabı çeker. Onu üzdüğünü, bu nedenle onun gönlünü alabilmek için korumaya çalışır. Aralarında abi kardeş ilişkisi izlenimi vermek ister. Ancak olaylar Doktor Şerif'in istediği şekilde gelişmez. Handan, Savcı Yardımcısı Orhan ile ilişki yaşamaya başlar, Eczacı Celâl Bey de Handan'ı sever. Doktor Şerif, kasabada Eczacı Celâl ve Savcı Yardımcısı Orhan Bey'in ne yapmak istediklerini bildiği için onu ikisinden uzak tutmak ister, ancak başaramaz.

Kasabanın en gözde yeri Şehir Kulübü'dür. Burası çeşitli mesleklerden insanların vakit geçirmek için uğradıkları mekândır. İnsanlar, vakitlerinin arta kalanını burada kumar oynayarak, içki içerek geçirirler. *“Dönemeçte romanı 1940'lı yılların Türkiye'sinde bir Anadolu kasabasında geçer. Demokrat Parti'nin Anadolu insanı üzerinde nasıl tesir yaptığını, nasıl faaliyet gösterdiğini aşk olgusu bağlamında anlatır.”*(Bulut, 2014: 59) Romanda kasaba halkı siyasetle ilgilenmesi ve Doktor Şerif'in Handan'a olan ilgisi anlatılır. Romanda verilmek istenen diğer mesaj ise aydın-toplum çatışması ve aydın diye bilinen memur kesiminin kasabalıya karşı bakışı işlenir. Aydın kesim, Şehir Kulübü'nde poker oynarlar, içki içerler, kitap okumazlar ve hayatı alaya alırlar. *“Dönemeçte romanında, Tarık Buğra, Doktor Şerif'i bilen bir aydın olarak ele almış, onun bakış açısıyla diğer roman kahramanlarını okura sunmuştur. Doktor Şerif, romandaki anlamlı çalışması, değerleri duyması, tarihselliğini kurması bakımından Buğra'nın kabul ettiği aydın tiplmesidir.”*(Yıldırım, 2014: 9). Doktor Şerif, önce memurların kulüpteki vurdumduymaz davranışlarını yadırgar, fakat o da bazen onlara ayak uydurmak zorunda kalır. *“Bir handı burası. Sağ dip köşeyi Şehir kulübü tutuyordu. Dik açının bir kenarı, iki bilardo masalı kocaman bir salon. Daha uzun olan öteki kenarda da içerisi denilen ve poker oynanan bir büyücek oda, mutfak, kahve ocağı, lokanta ve okuma odası. Han iki katlıydı.”*(Buğra, 2016: 6). Şehir kulübünde bir fiskiyenin ucunda bir top bulunur. Top kafesin içindedir. Top suyun tazyiki ile aşağı yukarı kalkar. Doktor Şerif, bazen topun su ile oyununa dalar, sinirlenince topu ezmek ister. O sudaki topu insana, suyu da kadere benzetir. İnsanın kaderden hiçbir zaman kurtulamayacağını söyler.

Handan, küçük yaşta annesini kaybeder, babası ile birlikte yaşar. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğrenciyken, Doktor Şerif'le birbirlerini sevmeye başlarlar. Doktor Şerif'in ağabey diye hitap ettiği Operatör Cevdet Bey'in kızı Handan ile ilişkisi birtakım nedenlerden ötürü biter. Aralarındaki muhabbet abi kardeş ilişkisi olarak devam eder, ancak birbirlerini sevmeye devam ederler. Doktor, aralarındaki ilişkinin

bitmesinden kendisini sorumlu tutar.

Handan, küçük yaşta annesini kaybeder, babası Operatör Cevdet Bey başka bir kadınla evlenir. Ancak üvey annesini sevmemesine rağmen üvey annesi onu sever. “*Eski dönüşleri hatırlıyor, anasını hatırlıyor ve artık anasız kalan eve dönüşlerini hatırlıyor. Şerif’i düşünmek istiyor. Hem de iyi niyetle ve yeniden dirilişi mümkün sayarak. Ama aynı anda ve her zaman olduğu gibi, üvey anası da bir kasılma halinde bütün benliğini sarıveriyor.*”(Buğra, 2016: 61). Annesinin ölümü ve Doktor Şerif ile olan ilişkisinin bitmesi onu derinden etkiler. Handan, geçmiş günlerini özlemle anar.

Handan, kış tatili için kasabaya gelir. Bir zamanlar çok sevdiği Doktor Şerif ile barışmak ve ilişkilerini kaldığı yerden sürdürmek ister. Ancak Handan’ın Doktor Şerif’i hem sever hem de ona karşı öfkesi devam eder. Bu nedenle Doktor Şerif’ten öç almaya karar verir.

Eczacı Celâl Bey, eczacılık okurken, tıp eğitimi alan Şerif ile bazı ortak dersleri alır, ucuz bir pansiyonda beraber kalırlar. Parasız ve yoksul olan Celâl Bey, pansiyon sahibinin kızı Rabia ile bir ilişki yaşar. Romanda çekici bir tarafı bulunmayan, fiziksel yönden çirkin birisi olarak tasvir edilen Celâl’in Rabia ile ilişkisi onun için bir umut olarak belirtilir. Çünkü Celâl, maddi açıdan zor durumdadır ve pansiyon kirasını ödeyemeyecek hale gelir. Ancak pansiyon sahibi kadın ve kızı Rabia ile samimi ilişki kurar, ailenin bir ferdi gibi davranır. Bir müddet sonra Rabia’nın annesi ölür. Rabia, Celâl ile evleneceğini zanneder, ona önceleri bir erkekle ilişki yaşadığını anlatır. Celâl’e borç para verir. Celâl, Rabia’dan aldığı para ile kasabada işlerini yoluna koyar. Daha sonra nezaketi gereği Rabia’ya bir mektup yazar ve ona kendisine yardım ettiği için teşekkür ederek, borcunu öder. Rabia’nın daha önce bir erkekle ilişkisi olduğunu düşünerek onunla evlenemeyeceğine karar verir.

Handan’ın kasabaya gelişi, Doktor Şerif’i memnun etmez. Handan’ın babası Operatör Cevdet Bey kumar oynar. Elinde avucunda neyi varsa kaybeder. Kaybetmediği bir evi kalır, evini satılığa çıkarır, Eczacı Celâl Bey’den evi almasını ister. Celâl Bey ise Cevdet Bey’e kızı Handan ile nikâhlanması şartı ile evini alacağını söyler. “*Celâl Bey İstanbul’da idi. Gitmeden önce Handan’a bir mektup yazmış, nikâh ve kuracakları ev için neler istediğini, istediklerinin renk ve biçimlerinin de nasıl olmasını istediğini, en küçük ayrıntılarına kadar sormuştu.*”(Buğra, 2016: 136). Handan, Celâl ile evlenmeyi istemese de babasının kumar borçları yüzünden içine düştüğü durumdan ancak bu şekilde

kurtulacağını düşünür. Handan babasının borçları için Celâl Bey ile nikâhlanmayı kabul eder. Nikâh hazırlıkları sürerken Handan, Savcı Yardımcısı Orhan ile evlenebileceğini, Celâl ile evlenemeyeceğini düşünür. Handan, önce babasını sonra da Doktor Şerif'i Celâl Bey'e göndererek onunla evlenemeyeceğini söylemelerini ister. Celâl Bey ise nikâh hazırlıklarını yaptığını bildirir. Cevdet Bey'in kendisinden aldığı borçları ödemesi ister ve Cevdet Bey'e şantaj yapmaya çalışır.

Doktor Şerif, Handan'ı hâlâ sever. Handan'dan ayrılmasında kendisini suçlu hisseder ve vicdan azabı çeker. Doktor Şerif, Handan'ı Savcı Yardımcısı Orhan Bey ve Eczacı Celâl Bey'e karşı korumaya çalışır. Çünkü üçü de Handan'ı sevmektedirler.

“Açıkça görüldüğü gibi Dönemeçte bir aşk romanıdır. Roman boyunca Handan hem kendisi çok büyük acılar çekmiş, hem de Dr. Şerif'i tarifi imkânsız ıstıraplar içinde bırakmış, onu bunalımdan bunalıma sürüklemiştir. Bu açıdan baktığımızda Handan, sanki divan edebiyatından alınma, işi gücü cevr ü ceffa çektirmek olan bir sevgili, Dr. Şerif ise onun elinde acılar içinde kıvranan bir Fuzûlî dir.”(Bağcı, 2004: 15).

Handan, Doktor Şerif, Eczacı Celâl Bey ve Savcı Yardımcısı Orhan Bey arasında krize neden olur. Doktor Şerif, Handan'ı Orhan Bey'den uzaklaştırmak için kasabada kendisine en yakın hissettiği Fakir Halid 'den fikir alır.

Fakir Halid, kasabada entelektüel birisi olarak bilinir. Radyo dinler, gazete okur, okumayı, okutmayı ve hayır yapmayı sever. Doktor Şerif, arkadaşları arasında en çok Fakir Halid'e güvenir. Fakir Halid, ticaretle uğraşır, servet sahibi birisidir. Dindar birisi olarak kasabada tanınır, ibadetlerini aksatmaz. Herkese hoşgörüyü yaklaşır. Doktor Şerif, Fakir Halid'in fikirlerinden yararlanır. Romanda Fakir Halid, Doktor Şerif'i yönlendirici birisi olarak bilinir. Fakir Halid, zengin birisidir, ancak hiç evlenmez. Yetim bir çocuk olan Ruziye'yi alır ve onu büyütür.

Handan, Orhan Bey'i sevdiğini bu nedenle Celâl Bey ile evlenemeyeceğini ona söyler. Onu kendisiyle evlenmekten vazgeçirmek için onun evine gider. Handan Celâl Bey'e içki verir, onun eczanesinden aldığı arsenik zehrini içkisine katar. Celâl Bey, kendisine hazırlanan zehirli içkiyi Handan'a içirmek ister. El çabukluğu ile içkileri değiştirmeye çalışır ancak içkiler karışır. Celâl Bey, içkiyi yudumlarken Handan onu içmemesini söyler. Celâl Bey ise içinde zehir olduğunu anlar ama yine de içer. Çünkü Handan'ın yaptığı kendisini gücendirmiş ve onu çok sevdiği için ondan ayrılacağını düşünerek intihar eder.

Celâl Bey, ölmeden önce Handan'ın kendisine zehirli içki hazırladığını mektupta Doktor Şerif'e yazar. Doktor Şerif bu mektubu Cevdet Tarihi adlı kitabın içinde gizler. Celâl Bey'in ölümü Doktor Şerif, Orhan ve Handan üzerinde derin etki bırakır. Onun ölümü kasabada tartışmalara neden olur. İntihar mı etti, cinayet nedeniyle mi öldü?. Ölümü hakkında söylentiler başlar. Handan, Orhan ve Doktor Şerif'ten başka gerçeği bilen olmaz. “Şerif, ölüyü hükümet tabibi olarak gördü. Ölüm için kasabalılar kimi kalpten, kimi de rakıdan diyordu; doktor eve giderken rakıdan çatlamaş len, dediklerini duymuştu.”(Buğra, 2016: 239). Doktor, Celâl Bey'in ölümünü intihar olarak rapor edilir, savcıya, savcı da yardımcısı Orhan'a verir.

Romanda Celâl Bey ve Handan'ın intiharları, Cevdet Bey'in kumar yüzünden her şeyini kaybetmesi, Orhan'ın Handan'dan ayrılması, psikolojik birer vaka olarak işlenir. Doktor Şerif, çok partili hayatta yeni gelişmeleri takip etmeye başlar. Demokrat Parti'den milletvekili seçilir. Kasaba halkının güvenini kazanmaya başlar, onlara hizmet eder.

3.7. Yalnızlar Romamı (1981)

Yalnızlar romanı, üç bölüm halinde ve bölümler de içinde çeşitli vaka halkalarına ayrılarak incelenir. Birinci vaka halkasında Yenice Köyü zenginlerinden Kervancı Çiftliği'nin sahibi Murad, üniversite okumak için köyden İstanbul'a gider, ancak üniversiteye devam etmez müzik ile ilgilenmeye başlar. İkinci halkada Murad, çocukluk arkadaşı Hurrem ile birbirlerini sevmelerine rağmen ona sevdiğini söyleyemez. Üçüncü halkada Hurrem'in doğum gününde annesi Hayriye Hanım parti düzenler, Doktor Rıza Candaş ile Murad'ı partiye davet eder, Doktor ve Murad'ın partide tanışması, dördüncü halkada Murad, Doktor Rıza Candaş'ın davranışlarını beğenmez Doktor ise Hurrem'i etkilemeye çalışır. Beşinci vaka halkasında Doktor, Hurrem ile evlenir, evlendiğini eğlence kulübünde Murad'a söyleyerek onun üzülmeye sebep olur, altıncı halkada Murad, eğlence kulübünde arkadaşı Macit ile karşılaşır, Macit Murad'ın davranışlarından Hurrem'i unutamadığını anlar. Yedinci halkada Macit, karısı Küçük ile birkaç kez tiyatro açması, açılan tiyatroların kısa zamanda kapanması, sekizinci halkada onun yarım kalan bestesini tamamlaması ve geniş bir salonda arkadaşına çaldırması işlenir. Dokuzuncu halkada salonda Murad'ın bestesini dinleyenler arasında Doktor da bulunur. Doktor'un onu evine davet etmesi işlenir. Onuncu halkada Doktor'un Murad'a Yenice Köyü'ne gideceklerini söylemesi, on birinci halkada Hurrem'in Murad'a bir mektup yazarak Doktor'un köye

gittiğini kendisinin yalnız kaldığını söylemesi, on ikinci halkada Doktor'un çiftliğe yerleşmesi çiftlikte bulunanlarla ve köyde yaşayanlarla ilişki kurmaya çalışması, çiftliğin işlerine el atması anlatılır. On üçüncü halkada Doktor, Murad'ın beşik kermesi Şükriye'yi etkilemeye çalışması, on dördüncü halkada çiftliğe onun dönmesi için çiftlikteki işlerin eskisi gibi olmadığını söylemesi ve ona para gönderilmemesini söyler. On beşinci halkada Murad'ın çiftliğe dönmesi ve annesi Nigar Hanım olmak üzere çiftlikte bulunanların bu olaya sevinmesi on altıncı halkada Doktor Rıza Candaş'ın Şükriye'yi ve babası Hüseyin Bey'i etkilemeye çalışması, Şükriye'yi önce bayılıp ardından ona kusturucu ilaç vererek ayağa kaldırması işlenir. On yedinci halkada Doktor'un Şükriye'ye yakınlaşmasını gören Hürrem'in bunu bir fırsat olarak değerlendirip ondan ayrılmaya karar vermesi, on sekizinci halkada çiftlikte bulunanların onun ikiyüzlü davranışlarını anlamaları, on dokuzuncu halkada ise Doktor'u tek kayıtsız destekleyen çiftlik çalışanı Ali Efendi'ye çiftlikte kalmasının mümkün olmadığını ve gideceğini söylemesi, yağmurlu bir günde çiftliği terk etmesi anlatılır.

Yenice Köyü'nün zenginlerinden olan ve Kervancı çiftliğinin sahibinin oğlu Murad, üniversite okumak için köyden İstanbul'a gider. Köyden ayrılalı altı yıl olur. Ancak üniversiteye gitmez, müzikle ilgilenir ve beste yapmaya karar verir.

Murad, çocukluk arkadaşı Hurrem'i sever, Hurrem de ona karşı boş değildir. *“Onun asıl korkaklığı Hurrem'e karşı idi: Hurrem kalbinde biraz daha kuvvetlendikçe o Hurrem'den biraz daha kaçmıştı.”* (Buğra, 2016: 5). Hurrem'e açılmaz ancak onu sevmeye devam eder.

Doktor Rıza Candaş ile Murad'ın tanışmaları bir doğum günü partisinde gerçekleşir. Hurrem'in annesi Hayriye Hanım, Hurrem'in doğum günü partisine Doktor Rıza Candaş ve Murad'ı davet eder. Murad, davette Doktor Rıza Candaş ile tanışır. Doktor, Murad ile bir iddiaya tutuşur. Murad, Doktor Rıza Candaş'ın davranışlarını beğenmez. Doktor, Hurrem'i etkiler, ona yaklaşmaya çalışır. Hurrem, çocukluk arkadaşı Murad'dan uzaklaşır, Doktor ile evlenir. Evlenmelerine onun annesi razı değildir, nikâh törenlerine katılmaz. Romanda Doktor, hayatta her şeyi elde edebileceğini zanneden birisi olarak tanıtılır.

“Tarık Buğra'nın 'Akümülatörlü Radyo' adlı tiyatro oyununun romanlaştırılmış hali olan 'Yalnızlar' romanında ise Murad Kervancı ile Şükriye, Tarık Buğra tarafından kabul edilen kahramanlardır. Doktor ile Hurrem ise yüksek değerlerden uzak, insanın varlık şartlarını

gerçekleştirememiş kahramanlar olarak, Buğra tarafından kabul edilmezler.”(Yıldırım, 2014: 11).

Murad, Hurrem ile Doktor’un evlendiğini bir gün eğlence kulübünde Doktor’dan öğrenir. Hurrem’e olan ilgisinin bittiğini düşünür. Murad üzülür ve Hurrem’e olan ilgisinin bitmediğini anlar, ancak Doktor’a olan öfkesi gittikçe artar. Eğlence kulübünde tiyatrocu arkadaşı Macit ile karşılaşır. Macit, Murad ile konuşurken onun Hurrem’e karşı beslediği hisleri anlar. *“İnkârın ne gereği var azizim... ve inkar neye yarar azizim. Bu ağırlığı senin için verilen hükmü sen bile çoktan kabullendin. Öyle olmasaydı, Hurrem’i her gün bir parça daha kaybettiğini bile bile onu elde etmek için didinmeden durabilir miydin?”*(Buğra, 2016: 62). Macit, Murad’la konuşmasında onun her ne kadar Hurrem’i unuttuğunu söylese de onu sevdiğini ve ondan ayrılamayacağını ona söyler.

Macit’in Küçük adlı bir sevgilisi vardır. Macit ve sevgilisi açtığı tiyatro da çalışır. Ancak, Macit daha önce birkaç kez tiyatro açar, başarılı olamaz ve tiyatroları kapanır. Tiyatroyu çok sevdiği için tekrar bir tiyatro açmaya karar verir.

Murad, bestesini tamamlar, virtüöz olan bir arkadaşına geniş bir salonda çaldırır. Dinleyenler arasında Hurrem, Doktor ve iş adamları da bulunur. Bestesi salonda bulunanlar tarafından beğenilir. Bestesini beğenen Doktor, Murad’ı evine yemeğe davet eder. Yemekte Murad’a Yenice köyüne gideceğini söyler. Hurrem, köye gitmek istemez. Hatta Doktor köye gittiğinde Murad’a köye gitmeyeceğine dair bir mektup yazar ve kendisinin yalnız kaldığını söyler. Murad, onu görmeye evine gider fakat evinde bulamaz. Hurrem, Doktor’un yanına gider. Sürekli bir ikilem halinde olan Hurrem, aslında neyi istediğini bilmemektedir.

Doktor ve Hurrem, köye yerleşir. Doktor Rıza Candaş, Murad’ın annesi Nigar Hanım, beşik kertmesi Şükriye, Şükriye’nin babası avukat Hüseyin Bey ile iyi ilişkiler kurar. Hurrem’i kendisine bağlayan Doktor, beşik kertmesi Şükriye’nin de kendisiyle ilgilenmesini ister. Köydeki insanlarla iyi ilişkiler kuran Doktor, bilgisini gösteriş amaçlı kullanır. Formül denilen farklı bir karışım yaparak sağlık açısından ilaçlar yaptığını köylüye söyler. Çiftlik işlerine el atarak çiftliğin tüm işleriyle ilgilenir.

Doktor, çiftliğin gelir ve gider tablosunu çıkarır. Çiftlik gelirinden düzenli olarak Murad’a giden para hakkında bilgi verir. Yalan beyanda bulunarak paranın yetmediğini, artık Murad’a para gönderilmemesi gerektiğini söyler. Bu durum önceleri tepki çekse de bir bahane ile onun çiftliğe geri dönmesi gerektiğini ailesine söyler. Murad’ın ailesi bu

habere sevinir, haberi alan Murad, çiftliğe dönmeye karar verir. Doktorun amacı, Murad ile yarım kalan hesabını tamamlamaktır. Onun çiftliğe dönmesi karşısında Hurrem ve Şükriye farklı tepkiler verir.

“Oysa Şükriye kendi halini bile düşünemiyordu. Korkuyordu sadece. Doktordan kaçamayacak hale geldiğini seziyor ve gerçekten korkuyordu. Murad işte onun hesabına, yalnız onun hesabına geliyor, gelmekte dünyanın en güzel işini yapıyor ve tam zamanında geliyordu. Ve Şükriye, gelenin nasıl bir Murad olacağını düşünecek, iyi veya kötü ihtimallerin hesabına girecek durumda değildi. Sadece genç ve sağlıklı kızlığının aşk arayışından korkuyordu o.”(Buğra, 2016: 142).

Murad köye döner, Doktor’un kendisine ne planlar hazırladığını sezmeye başlar. Hurrem gergin davranır, çiftlikte Murad ile yalnız kalmamaya çalışır. “*Yalnızlar romanının kadın kahramanı Şükriye, intihara karar verir. Onu bu yola iten nisanlısı Murad’ın Hurrem ile olan ilişkisidir. Hurrem’in eşi Doktor Rıza Candaş, Şükriye’nin bu kararı almasında etkili olur.*”(Öztürk, 2008:104). Doktor, Murad’ı herkesin nezdinde küçük düşürmeye çalışır. Diğer yandan Şükriye’yi etkilemek ister. Bir kusturucu ilaç yapar ve ilacı Şükriye’ye içirir. Şükriye, ilacı içince fenalaşarak bayılır. Doktor ona müdahale eder ve onu ayağa kaldırır. Şükriye’nin ayağa kalktığını gören Hüseyin Bey, Doktor ile yakından ilgilenmeye başlar.

Hurrem, Doktor’un Şükriye’ye yakınlaşmasından ötürü bunalım geçirir. Doktor, Hurrem’e Şükriye’yi sevdiğini, artık kendisi ile yapamayacağını söyler. Hurrem de onun sözleri karşısında ondan uzaklaşmak ister. Hurrem, ona duygularını anlatır. “*Hiç değilse beni benimsemeliydin. Gururun, annemi, akrabalarımı, bütün yakınlarımızı kaçırdı bizden. Beni de uzaklaştıracağını anlamalıydın. Pekâlâ anlayabilirdin. Anlamadın. Sonra ben sana buradan gidelim buradan dedim durdum, dinlemedin beni. Üstelik herkesin işine karışmaktan, kendinizi küçültmekten vazgeçmediniz.*”(Buğra, 2016: 225). Hurrem’in Doktor Rıza Candaş’a olan inancı sarsılır. Doktor’dan ayrılmak için bir fırsat olduğunu düşünür. Romanda Doktor’un gösteriş meraklısı birisi olduğu, çıkarları için herkesi kullanmak istediği belirtilir.

Doktor’un ikiyüzlü davranışları çiftlikte fark edilir, nasıl birisi olduğu anlaşılır. Ancak çiftlikte kayıtsız olarak onu destekleyen ve her dediğini yapan Ali Efendi diye birisi vardır. O, bir gün Ali Efendi’ye kendisinin artık çiftlikte kalamayacağını söyler. Çünkü Hurrem’in çiftliğe gelmesiyle kendisinin çiftlikte kalmasının anlamı kalmadığını söyler. Doktor, yağmurlu bir akşamda çiftlikten ayrılır.

Romanın genelinde kadın erkek ilişkisi işlenir. Aldatma ve kıskançlık roman kahramanlarının sıkça yaşadığı ahlakî değer çatışmasıdır. *“Tarık Buğra’nın Yalnızlar romanı, kadın – erkek ilişkisinin trajik şekilde sonuçlandığı bir başka romandır. Bu romandaki trajiklik, ilişkinin mutlu bir sonla sonuçlanmamasıdır. Yine bir aşk üçgeni hatta dörtgeni mevcuttur ve yine hiç kimsenin istediği olmamıştır.”*(Bulut, 2014: 75). Kadın erkek ilişkileri beraberinde insan psikolojisi üzerinde farklı etkiler oluşturur. Romanda yazar, kişilerin trajik ilişkiler kurduğunu ve yaşamlarında hep ikileme düştüklerini işler.

3.8. Yağmur Beklerken (1981)

Roman, on bölümden oluşur. Romana bir parkın açılışı ile başlanır. Serbest Fırka’nın gündeme gelmesi ve halk arasında fırka kelimesinin geçmesi, Rahmi’nin Kenan Bey ile ilişkisi, halkın yağmur için duaya çıkması anlatılır. Diğer bölümlerde onun bahçeyi nasıl aldığı, Kenan Bey’le tanışması ve fırka işini konuşması, Halk Fırkası müfettişi Hilmi Bey ile tanışması, Kenan Bey’in ölümü ile Rahmi Bey’in Fırka işini üzerine alması, seçimlerin yapılması, Serbest Fırka’nın kapatılması ve yağmurun yağması gibi bölümler üzerinde durulur. Romanda tek partili hayatın sosyal yaşam üzerindeki etkileri işlenir.

Romanda bölümler kendi içinde çeşitli vaka halkalarına ayrılır. Bu vaka halkalarında bazen geriye gidilerek kronolojik bir sıra takip edilir. Birinci vaka halkasında, Cumhuriyet Halk Fırkası döneminde kasabada bir parkın açılışı yapılır ve açılışa kasabanın ileri gelenleri ve halk katılır. İkinci halkada kasabanın zenginlerinden Mumcu Rıza Efendi ve avukat olan yeğeni Rahmi Bey hakkında bilgiler verilir. Üçüncü halkada kasabada Cumhuriyet Halk Fırkası’na karşı Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın adı zikredilmeye başlanır ve halkın iki parti arasında tercihleri konu edilirken diğer yandan kasabada kuraklığın sürmesi ve yağmurun yağmasını beklenir. Dördüncü halkada Rahmi Bey’in Kenan Bey’e karşı bir davayı kazanması vesilesiyle onunla dost olması işlenir. Beşinci halkada Kenan Bey’in Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın kasabada temsil edilmesi için Rahmi Bey’i teşvik etmesi, Rahmi Bey’in amcası başta olmak üzere ailesinin teklife karşı çıkması anlatılır. Altıncı halkada kasabaya yağmurun zamansız yağması nedeniyle felakete yol açması, yedinci halkada Kenan Bey’in Serbest Fırka’nın kasabada temsilcisi olma teklifini Rahmi Bey’in önce reddetmesi ve bu konuda ikileme düşmesi, sekizinci halkada Kenan Bey’in hastalandığını öğrenen Rahmi Bey’in onu ziyaret etmesi ve kendisine önceden söylenen teklifi kabul etmesi işlenir. Dokuzuncu halkada Halk Fırkası

müfettişi Hilmi Bey'in kasabaya gelişi ve Rahmi Bey ile tanışması, onuncu vaka halkasında tüm tepkilere rağmen Rahmi Bey'in parti teşkilat çalışmasına başlaması, on birinci halkada Kenan Bey'in ölümü, on ikinci halkada seçimlerin yapılması, Halk Fırkası'nın seçimleri kazanması, SCF'nin kapatılması ve Rahmi Bey'e Ankara'dan gelen bir mektupta milletvekili adayı olmasının istenmesi işlenir.

Romandaki olaylar, Cumhuriyet döneminde bir parkın açılışı ile başlar. Olayların akışında en büyük etkiyi yeni bir siyasi oluşumun ayak sesleri oluşturur. Roman kurgusu siyasi ve sosyal ağırlıklıdır.

Tek partinin iktidarda olduğu yıllardır. Kasaba halkı geçim kaynağı toprağa bağlı olup topraktan elde edilen gelire yıl boyu geçimlerini sağlar. Romanda kasabaya o yıl beklenen yağmur yağmaz, ürünlerinin kuraklıktan etkilenmesinden endişelenen halkın yağmura olan ihtiyacı işlenir. Umutlar, yağmurun yağması, kuraklığın bitmesi üzerinedir.

Roman, Cumhuriyet Halk Fırkası döneminde kasabada bir parkın açılışı ile başlar. *“Tören 17:30'da, hükümet daireleri kapandıktan yarım saat sonra başlayacaktır. Ama belediye çavuşu yanında jandarma onbaşı, çarşığı ve arastaları dolaşmış, esnafa kepenk kapattırıştır. Bu yüzden de kaymakamlığın sol ilerisindeki küçük alanda daha şimdiden birkaç yüz kişilik kalabalık birikmişti.”* (Buğra, 2017: 7). Parkın açılışına Rahmi Bey ile amcası Mumcuların Rıza Efendi de katılır.

Romanın başkışisi Rahmi Bey, avukat kimliğine sahip, kasabanın varlıklı ailelerinden Mumcu Rıza Efendi'nin yeğenidir. Önce babasını, dokuz yaşında annesini kaybeder, kız kardeşi ile amcaları Mumcu Rıza Efendi'nin yanında kalır. Rahmi Bey, Anakız adında bir kızı sever. Ancak Anakız, kasabada sıtma doktoru olarak bilinen birisiyle evlenir. Rahmi Bey ise Güldane ile evlenir, Serdar ve Müberrer adında biri kız iki çocukları olur. Rahmi, bahçeli bir ev alır. Evi Güdük Hacı ile girdiği bir açık artırmada kazanır. *“Dert etme be hacım...ev mi yok bu günlerde? Sen de bitişigindekini alırsın, komşu oluruz gine..”* (Buğra, 2017: 26). Rahmi Bey aldığı bahçeli eve çok sevinir.

Geçimleri toprağa bağlı kasabalının Halk Fırkası'nın kuraklığa çözümler üretememesi ve halka adil davranmaması nedeniyle kasabada Serbest Cumhuriyet Fırkası adı zikredilmeye başlanır. Kasaba halkı arasında Halk Fırkası ve Serbest Fırka arasında tercihler konuşmaya başlanır. *“Tarık Buğra, Serbest Cumhuriyet Fırkası dönemini ele alan romanında “toplumun kaderinin, yani bağımsızlığın insana ve insanın hürlük kavramına yeteneği ile bağlantılı olduğunu göstermeye çalışmıştır.”* (Öztürk, 2008: 85).

Kasabada Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bazı kişilerin su meselesi yüzünden halka zulmettiği söylentileri halkın tepkisine neden olur. Deli Yakup'un su meselesi nedeniyle tepki göstermesi, halkın mevcut otoriteye olan isyanını da tetikler. Kasabada Serbest Fırka temsilciliği açılacağı herkes tarafından güçlü bir şekilde dillendirilmeye başlanır.

Halk bir yandan da kuraklığa çareler arar, yağmur duasına çıkar. *“Rahmi, amin'lerin hiç bu kadar güür, bu kadar yürekten koptuğunu hatırlamıyordu. Ve seslerden gürlükten başka bir şeyler var gibiydi; mesela bir titreşim ki, insan bir bilinmez yolla gezegenler arası bir haberleşmedir sanabilirdi.”*(Buğra, 2017: 80). Kasabalı yağmurun yağmasına umut bağlarken halk arasında siyasi idarenin yağmurla değişmesi gerektiği algısı oluşmaya başlar.

Rahmi, avukatlık mesleğini yaparken diğer yandan da tarımla ilgilenir. Kasabada sorun hâline gelen kuraklık onu da etkiler. Bu nedenle kuraklığa çözüm aramaya başlar. Ürünlerinin susuzluktan kurumaması için İstanbul'dan pompa getirir.

“O gün Ağır Ceza'daki ilk duruşma onundu. Ama önce tarlaya gitmesi gerekiyordu. İlden aldığı su pompası dün geceki yük treni ile gelmişti. Denemek, çalıştırmak istiyordu. Suyu şimdilik bitişikteki kerpiçlik denen küçük gölden alacak, bu arada da kuyu kazdıracaktı. Mazot bidonları, pompa, hortumlar ve işçiler tarlada idi.”(Buğra, 2017: 58- 59).

Köylüler de Rahmi Bey'in getirdiği pompadan istifade ederler, ürünlerini pompayla sularlar. Ancak bu durum ürünlerinin ancak bir kısmını kuraklıktan kurtarır.

Rahmi Bey, kasabada bir davayı Kenan Bey'e karşı kazanır ve bu vesileyle onunla tanışır. Kenan Bey kasabada pek dava kaybetmez, ancak ilk defa haksız olduğu bir davayı alır ve Rahmi Bey'e karşı kaybeder. Rahmi Bey ile Kenan Bey'in arası bir süre açılır, daha sonra barışırlar. Rahmi Bey, avukatlığının ilk yıllarında fazla iş bulamaz, onu kasabanın deneyimli avukatı Kenan Bey yanına alır. Kenan Bey, aldığı bazı davaları ona vererek onun deneyim kazanmasını sağlar. Rahmi Bey, Kenan Bey'in yanında kendini geliştirerek mesleğinde ilerler ve çevre edinmeye başlar.

Avukat Kenan Bey, Serbest Fırkanın kasaba teşkilatlanması görevini yürütür. Bir gün hastalanır, yatağa düşer. Meslek arkadaşı Rahmi Bey'i yanına çağırır, ondan Serbest Fırka'nın başına geçmesini ister. Ancak o, Kenan Bey'in teklifini geri çevirir, parti işleri ile uğraşmak istemez.

Kasabaya yağmur yağar ancak istenilen zamanda değildir. Yağmurun zamansız

yağması hasatların ıslanmasına neden olur ve felakete yol açar. Romanda istenilen işlerin zamanında olmamasıyla halkın içine düştüğü durum anlatılmak istenir. Kasabada, halk arasında parti yüzünden gruplaşmalar meydana gelir.

“Bu arada Güldane ve elbette daha nicesi farkına bile varmadan, bu döneme kadar pek sevdiği bir takım arkadaşlarından söz ederken, buruklaşmaya hatta aman bırak onu Allah’a sen, demeye başlamıştı. Demek evlerde dükkânlar, bürolar, mağazalar, kahveler gibi birbirlerinden kopuyordu. Ankara ile Bab-ı Ali onları da gruplaştırıyor, yan yana iken, karşı karşıya getiriyordu.”(Buğra, 2017: 174).

Rahmi Bey, bir taraftan yeni çevreler edinirken diğer yandan bazı akrabalarını karşısına alır. Parti çekişmeleri yağmur sorununu da bastırır.

Romanda, yağmurun yağması değişimin gerçekleşmesi anlamına gelir. Yazar, tek partili yönetimde o dönemin iktidarını elinde bulunduran fırkanın arkasına gizlenen bazı yöneticileri eleştirir.

Rahmi Bey, Kenan Bey’in teklifini önce reddeder. Amcası Mumcu Rıza Efendi’ye Kenan Bey’in kendisini siyasete girme teklifini iletir. Amcası, ona siyasetten uzak durması telkininde bulunur.

Kenan Bey’in hastalandığını kasaba doktoru Faik Bey’den öğrenen Rahmi Bey, onu ziyaret eder. Kenan Bey, ona kasabada Serbest Fırka’nın temsilciliğini açmasını ve kendisinin de fırka temsilcisi olmasını tekrar ister. Rahmi Bey, Kenan Bey’i kırmak istemez ve onun teklifini kabul eder. Ancak amcası Mumcu Rıza Efendi’ye parti temsilcisi olacağını söylemez.

Halk Fırkası’nın müfettişi Hilmi Bey kasabaya gelir ve Rahmi Bey’le tanışır. Hilmi Bey’in Rahmi Bey’le görüşmesi, yeni kurulan partiyi ciddiye alıyor olarak yorumlanır.

Rahmi Bey, bir yandan siyasetle ilgilenmek isterken diğer yandan avukatlık mesleğini, tarımla uğraşmayı, ailesi ve kasabalı ile olan ilişkisini düşünerek ikilem yaşar. Onun çekimser davranması hanımı, çocukları ve en önemlisi de amcası Rıza Efendi’nin tepkisidir. Bir müddet Rahmi Bey, Muşlu’nun yerini parti binası olarak kullanmaya başlar, parti işlerini buradan yürütür. Rahmi Bey’in kasabada parti çalışmasından amcasının haberi olmaz. Rıza Efendi İstanbul’a değirmen almaya gider. Rahmi Bey, amcasını ikna etmek ister, ancak ona bir türlü açılmaz, fakat bir akşam onunla konuşma fırsatını bulur. Amcasından Serbest Fırka’ya katılacağını, kendisini anlayışla karşılamasını, bu hususta da

desteklemesini ister. Rıza Efendi'nin biri İstanbul'da olmak üzere iki tane bankası bulunur. Rahmi Bey, banka işlerinden elini çekmek zorunda kalır.

Partinin teşkilatlanma çalışmaları hızlanır, parti açılışı Şehir Binasında bir perşembe günü yapılır. Rahmi Bey, partinin başına geçer. Rahmi Bey, siyasete atılınca onun davranışları değişmeye başlar. Rahmi Bey'e bazı akrabaları ters düşer. Siyaset kasabayı ikiye böler, yağmurdan da önemli olmaya başlar.

Fırka çalışmaları Rahmi Bey'in akrabaları ve dostlarının arasının açılmasına neden olur. Süleyman, ondan uzaklaşır. Sami ise onun rakibi Muallim'e yaklaşır. Ama tüm bunlara rağmen Rahmi Bey, Kenan Bey'e verdiği sözü tutar, parti çalışmalarına devam eder.

Rahmi Bey'in seçimlere girmesi için Ankara'da bulunan Gazi'den izin alınır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, ülkede demokrasinin işlemesi için muhalefetin olması gerektiğini savunur. Rahmi Bey'in parti çalışmaları rakipleri Gülbeyazlar'ın Asım ve Mahmud tarafından hoş karşılanmaz. Çünkü ikisi de karşı fırkadandır. Rahmi Bey, bunlara muhalif olarak kasabada teşkilatlanmasını sürdürür. Parti çalışmaları devam ederken dedikoduların da arkası kesilmez. Kimileri Rahmi Bey'in rüşvet aldığını, komünist olduğunu, akrabalarına sırtını çevirdiğini söyler.

Kenan Bey'in ölmesini haber alan Rahmi Bey, cenazesine katılmak için İstanbul'a gider, orada Hilmi Bey ile tekrar görüşür. Hilmi Bey, ona politika hakkındaki düşüncelerini söyler.

Seçimler yaklaşır, Halk Fırkası taraftarları sindirme ve yıldırma faaliyetlerinde bulunur. Seçimler yapılır, on gün süren seçimlerde propaganda faaliyetleri kavgaya dönüşür. Kasaba halkı arasında husumetler başlar.

Yazara göre, seçimlere hile karıştıran Halk Fırkası seçimleri kazanır. Serbest Fırka, bir süre sonra siyasi bir karardan ötürü kapanır. Rahmi Bey'e daha sonra Ankara'daki Nâki Bey'den bir telgraf gelir. Kendisinin kontenjandan vekil seçildiğini bildirir ve hayırlı olsun temennisinde bulunur. Rahmi Bey'in vekil olduğunu öğrenen kasabalılar onu tebrik eder. Rahmi Bey, Serbest Fırka'nın kapatıldığına fazla üzülmez. Seçimlerden sonra halk arasındaki husumet biter ve kasabadaki düzen eskisi gibi olmaya başlar.

Romanda, siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal konular ağırlıklıdır. Serbest Fırka'nın seçimlere girmesi ve muhalefetin ülke gündemindeki yeri siyasi, yağmur için halkın beklentide bulanması ekonomik, park yapımı ile başlayan süreçte kasaba halkının birbiri ile ilişkileri sosyal ve kültürel konular olarak ağırlık kazanır.

Romanda verilmek istenen mesaj, yağmurun yağması yeni bir oluşumun habercisi olarak değerlendirilir. Ülkede demokrasinin iyi işleyebilmesi için iktidarın yanında onu denetleyebilecek muhalefet mekanizmasının gerekliliği vurgulanır. Çok partili hayata geçme süreci başarısızlıkla sonuçlanır.

3.8. Osmancık (1983).

Roman beş bölümde oluşur. Bölümler kendi içinde olayların akışına göre çeşitli vaka halkalarına ayrılır. İlk vaka halkasında Ertuğrul Bey'in obasının başka bir yaylaya bahar mevsimi ile göç edileceği anlatılır. İkinci halkada Ertuğrul Bey, Osman Bey ve oba hakkında bilgiler verilir. Üçüncü vaka halkasında Şeyh Edebalı'nın avdan dönen Osman Bey ile karşılaşması ve onu hırsından dolayı uyarması, dördüncü halkada Osman Bey'in Mihail adlı bir Bizanslı'yı Bizansın çetelerinden kurtarması ve onunla dost olması işlenir. Beşinci halkada Mihail'in Osman Bey'i köyüne davet etmesi ve onun kız kardeşi Zoe'nin Osman Bey'e ilgi duyması, altıncı halkada Kaboloz'un Mihail ile Osman Bey arasındaki dostluğu kıskanması, Zoe ile evlenmek istemesi, yedinci halkada Osman Bey'in Şeyh Edebalı ile tanışmasından sonra onun fikirlerinden etkilenmeye başlaması ve bey olmaya karar vermesi anlatılır. Sekinci halkada Osman Bey'in Şey Edebalı'nın dergahına gitmesi, Malhun Hatun'u görüp beğenmesi, Şeyh Edebalı'den kızını istemesi, dokuzuncu halkada Malhun Hatun'u Osman Bey dışında Eskişehir Bey'i Al Zahir'in de istemesi, onuncu halkada Al Zahir'in Malhun Hatun'u almaya karar vermesi, Şeyh Edebalı'den kızını istemek için Edebalı'nın dergahına gitmesi ancak onun ve müritlerinin Ertuğrul Bey'in obasına göç ettiğini öğrenmesi romanda anlatılır. On birinci halkada İnönü Bey'i Mahmud Bey'in Osman Bey'i bir ziyafete davet etmesi, ziyafeti Al Zahir'in basması ve Osman Bey'i Mahmud Bey'den istemesi üzerine Mahmud Bey ve Osman Bey'in Al Zahir'i öldürmesi, on ikinci halkada Osman Bey'in Şeyh Edebalı'den kızını tekrar istemesi, Kumral Abdal'a rüyasını anlatması anlatılır. On üçüncü halkada Osman Bey'in bey olma düşüncesini obada bulunanlara söylemesi ve onun bey olmasını obadakilerin kabul etmesi, on dördüncü halkada yaylalardan Söğüt'e göç hazırlıklarının başlaması, on beşinci halkada Osman Bey'in Kuluca Hisar'ı almak için tekfurdan Aya Nikolay'a karşı yardım istemesi işlenir. On altıncı halkada Osman Bey'in Malhun Hatun ile evlenmesi ve çocuklarının

olması, on yedinci halkada Kulucahisar'ı alması, Çavdaroğulları'nı topraklarına katmak istemesine karşılık amcası Dünder Bey'in ona muhalif olması, on sekizinci halkada Osman Bey'in adalet anlayışının çevre obalarda duyulması ve onu hakem olarak seçmek istemeleri anlatılır. On dokuzuncu halkada Osman Bey'in oğlu Orhan Bey'in Yeğli Pazarı'nda Dukas'ın kızı Holifera'yı beğenmesi, Osman Bey'in oğluna Dukas'tan kızını istemesi, yirminci halkada Osman Bey'in beyliğini genişletmeye devam etmesi ve yeni topraklar fethetmesi, yirmi birinci halkada Konya'daki Selçuklu Sultanı'nın Osman Bey'e bir mektup göndermesi ve İlhanlılar'ın Selçuklu'yu kuşattığını söylemesi, Osman Bey'in beylik alametleri olarak hutbe okutması, para bastırması anlatılır. Yirmi ikinci halkada Bilecik tekfurunu öldürmesi ve Dukas'ın kızı Holifera'yı oğluna alması ve Dukas'ı affetmesi, yirmi üçüncü halkada Şeyh Edebalı'nın ölmesi, Orhan Bey'in Murad adında oğlunun olması anlatılır. Yirmi dördüncü halkada Osman Bey'in yaşlanması, ölmeden önce son dileği Bursa'nın alındığını görmek istemesi, yirmi beşinci halkada Osman Bey'in karısı Malhun Hatun'un ölmesi, Bursa'nın alındığını Osman Bey'e müjdelenmesi olarak roman vaka halkalarına ayrılır.

Osman Bey'in ölmeden önce Bursa'nın fethini görmek istemesi ile romana başlanır. Romanın sonlarında Osman Bey'in ölmeden önceki son dileğini kronolojik bir sırada romanın başlarında belirtilir. “Ölümdür bu gelen. Azrail'in ayak sesleridir işittiği. Ama gene de hazır değildir. Bir burukluk var içinde. Allah'tan nice zamandır, gece gündüz dudakları kıpır kıpır mehil ediyor.”(Buğra, 2017:7). Yazar, Osman Bey'in son zamanlarını ve romanın yazılma amacını anlatmaya çalışır. Osman Bey, Bursa'nın fethini çok ister, buranın alındığını görmeden ölmek için Allah'a dua eder. Onun duası kabul olur, Bursa'nın alındığını öğrenir ve ölür.

“Romanın başkışisi, tarihî gerçekliği olan ve romanda kurmaca bir figür olarak yer alan Osman Bey'dir. Ancak o, Osmancık adıyla ve karakteriyle okurun karşısına çıkar ve dolayısıyla da romanda Osman Bey'in değil, beylik ve hanlık sürecine doğru yol alan Osmancık'ın hayatı hikâyeye edilir. Bin kadarcık göçer evli Kayı aşiretinin cihan hâkimiyetine koşusundaki sır da, Osmancık'ın yaşadığı değişimle adım adım gözler önüne serilir.” (Tarakçı Gül, 2011: 46).

Osmancık, beyliğin kuruluş aşamasından itibaren babası Ertuğrul Gazi'nin mirasını devralarak beylikten devlete geçişte üst bir görev alır. Şeyh Edebalı'nın öğütleri, Osmancık üzerinde derin etki bırakır. Liderlik vasıflarını üzerinde taşıyan Osmancık, beyliği devlet yapma bilinci ile alacağı kararlarda obadaki beylerle istişarelerde bulunur.

Yazar, romanın ilk bölümlerinde Osman Bey'in yaşının küçük olması nedeniyle Osmancık olarak adı geçer. İlerleyen bölümlerinde Osmancık büyür ve bey olur

Birinci bölümde, ilkbaharla yeni bir göçün yapılacağı anlatılır. Göçebe bir beyliğin başında 90 yaşlarında Ertuğrul Gazi bulunur. Yaşının verdiği deneyim ile beyliği yönetir. Ertuğrul Bey'in Sungur Bey, Savcı Bey ve Osmancık adında üç oğlu bulunur. Sungur ve Savcı Bey'ler evli, Osmancık ise bekârdır. Romanda Osmancık'ın karakteri üzerinden bahsedilir. Yiğit, gözü perk ve hırslı birisi olduğu vurgulanır. Şeyh Edebali, Osmancık'ta gördüğü hırsı onun yüzüne söyler. Edebali, Osmancık'ta hırsını dizginlemesini, devletin başına geçerek adaletli bir yönetici olması için ona öğüt verir.

Bir gün Osmancık avdan dönerken Şeyh Edebali ile karşılaşır. Şeyh Edebali yol üzerinde ona birtakım sorular sorar.

“Edebali soruyor: Sen mi avladın onları? Ben diyor Osman. Ve atını mahmuzluyor. Ne var ki ses attan çok hızlıdır, yetişebiliyor. Avun Osmancık, avun! Osman gem kasıyor. .Al-ışık şahlanıyor, dönüyor. Edebali ile Osman bir süre bakışıyorlar. Osman burnundan soluyor, Edebali gülümsüyor ve gene soruyor. Babanın kılıcını kardeşin Gündüz'e vermesi seni incitmez mi. O kılıcın senin hakkın olduğunu, hak etmeyi düşünmez misin?”(Buğra, 2017: 17).

Osmancık, Şeyh Edebali'den işittiği sözler karşısında öfkelenerek ona kendisi ile abisinin arasını açmamasını söyler. Edebali, Osmancık'a iyi bir lider olacağını ancak, öfkesine hâkim olması gerektiğini söyler. Edebali'nin romanda yönlendirici bir tiplene olduğu belirtilir.

“Yazar, Osmancık isminin çağrışım değerlerini ad almak veya dünyaya oturmak için görevlendirilmiş soylu kahramanın sonsuzluk iştiyakıyla birlikte ele alır. ‘Osmancık’ın, kendi kişiliği ve kimliğinde gerçekleştirilmek zorunda olduğu kişisel macerası, onun “ben”liğinin sırlarını kavraması ve kendi ülküsel mitini gerçekleştirilmesiyle ilişkilidir.”(Şahin, 2015: 112).

Edebali, Osmancık'ta gördüğü cevherin onun benliğinde gizli olduğunu, öfkesine hâkim olduğu takdirde, bunu çıkaracağı kanaatindedir. Bir yol gösterici rolüne sahip olan Edebali, Osmancık'ın iç benliğinde kendisini aramasını ve doğru olanı bulmasını söylemeye çalışır.

Osmancık, Mihail adlı Bizanslı birisini, Bizanslı çetelerle savaşarak onlara karşı savunur. Mihail'in dostluğunu kazanır. Mihail, onu köyüne davet eder, onunla dost kalmak ister. Osmancık ve Mihail arasındaki dostluk, Mihail'in arkadaşı Kabaloz'un hoşuna gitmez. Çünkü Osmancık köye vardığında, Mihail'in kız kardeşi Zoe Osmancık'a ilgi

duyar. Kabaloz da Zoe ile evlenmek ister. Kabaloz ve köydeki bazı kimseler, Mihail'e yabancı birisiyle arkadaşlık kurmamasını söyler. Mihail baskılara dayanamaz ve Osmancık'ı uyararak köye bir daha gelmemesini ona söyler. Ancak Mihail ile Osmancık'ın arkadaşlıkları köy dışında devam eder. Zore, Kabaloz ile evlenir.

Osmancık, Şeyh Edebalı ile karşılaşmasından sonra onun düşünceleri değişir. Şeyh Edebalı, kendisine beyliğin yakıştığını, babasının kılıcının abisine değil de Osmancık'ın hakkı olduğunu söyler. Osmancık öfkesine hâkim olmasını, akli ile hareket etmesini ister. Osmancık bir gün Şeyh Edebalı'nın dergâhına gider, Şeyh Edebalı ile görüşmek ister. Şeyh Edebalı, Osmancık'ın sabrını ölçmek için kendisini beklemesini söyler. Ancak Osmancık, Şeyh Edebalı'nın kendisini bekletmesine öfkelenir. Edebalı'nın müritlerinden Dursun Fakı, Osmancık'ı bir odaya alır, Osmancık odanın duvarında asılı duran Kur'an-ı Kerim'i görür. Dursun Fakı, zamanında Ertuğrul Gazi'nin de sabaha kadar odada ayakta Kur'an okuduğunu ona söyler. Osmancık'a ikramlarda bulunur. Odanın penceresinden Osmancık, Edebalı'nın kızı Malhun Hatun'u görür. Daha sonra rüyasını Dursun Fakı'ya anlatır. O, Osmancık'a büyük bir devlet kuracağını sınırlarını genişleteceğini söyler.

Osman Bey Şeyh Edebalı'nın kızı Malhun Hatun'un yanına giderek onunla konuşur.

“Osman Ben... dedi. Arkasını getirmede. Kız gülümsemeye çalıştı: Bilirim; Ertuğrul Beğ Gazi'nin oğlu Osmancıksın. Yo, dedi Osman. Ben, seni, çok çok sevdim. Kız irkilir, titrer gibi oldu. Dudakları kenetlendi. Yeşil ela gözleri irileşti. Osman'a dimdik baktı. Sonra başını çevirip eğdi. Yokuş yukarı koşmuş gibi. Soluk soluğa fısıldadı. İster öyleyse.”(Buğra, 2017: 56).

Sonra Şeyh Edebalı'den kızını ister. Ancak Edebalı kızını Osmancık'a vermek istemez. Osmancık'ın Şeyh Edebalı'nın kızı Malhun Hatun'u istemesi, Eskişehir Bey'i Al Zahir'in öfkelenmesine neden olur. Al Zahir de Malhun Hatun'u istemektedir. Şeyh Edebalı, Al Zahir'in kendisinden kızını isteyeceğini anlar ve müritleri ile birlikte Ertuğrul Gazi'nin obasına taşınır.

Al Zahir, Osmancık'tan öcünü almak ister. Konya'daki sultana haber gönderir. Kayı boyunun sultana isyan edeceğini söyler. İnönü Bey'i Mahmut Bey bir ziyafet verir, ziyafete Osmancık da katılır. Al Zahid, ziyafeti basarak, Mahmud Bey'den Osmancık'ı kendisine teslim etmesini ister. Mahmud Bey, misafir vermenin töreye aykırı olduğunu söyler. Osmancık ve Mahmud Bey bir olup Al Zahid'i öldürür.

Kolonoz, Mihail'in kız kardeşi Zoe'ye Osmancık'tan intikam alacağını söyler.

Zoe, ona karşı çıkar ve Osmancık'ı öldüremeyeceğini söyler, bunun üzerine Zoe'yi öldürür. Kolonoz, Germiyanlılar, Al Zahid ve Aya Nikola'yla ortak hareket ederek Osmancık'a karşı ittifak yaparlar.

Osmancık, Edebalı'den tekrar kızını ister. Dergâhta bulunan Kumral Abdal'a gördüğü rüyasını anlatır. Osmancık, rüyasında Malhun Hatun'un koynuna girdiğini ve çınar ağacı şeklinde dallanıp budaklandığını söyler. Kumral Abdal rüyasının hayra alamet olduğunu, kendisinin bey olacağını ve büyük bir ulusa sahip olacağını ona anlatır.

“Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarının anlatıldığı 'Osmancık' romanında Tarık Buğra, bencil, araç değerleri benimsemiş, ideleştirmeyen, önceden görmeyen Osmancık'ı kabul etmez. Şeyh Eda Balı'yı ve kızı Malhun Hatun'u Osmancık'ın kabul edilebilir bir insan olmasına vasıta kılar. Bir değişim ve dönüşüm geçiren Osmancık, kötü hasletlerinden sıyrılarak, idealleştiren bir insan kimliğiyle tarihselliğini kurmuş, Buğra'nın kabul ettiği bir kahramana dönüşmüştür.”(Yıldırım, 2014: 10).

Şeyh Edebalı, Osmancık'ın öfkesini yendiğini anlar ve ona kızını vermeye razı olur. Osmancık, bir toplantıda yakın çevresine bey olma düşüncesini söyler. Ertuğrul Gazi, Gündüz Alp'e konu hakkındaki kararını sorar, o da Osman Bey'in isteğini onaylar. Osmancık'a beylik verilir.

“İkinci metin halkasını en önemli gerçek ve yasayan tek gerçek geçen günlerdedir, başlıklı bölüm oluşturmaktadır. Bu metin halkasındaki mana birliklerinde Osmancık'ın yavaş yavaş kendini buluşu anlatılmaktadır. Daha önce abisi Gündüz'ün babasının kılıcını almasına ses etmeyen Osmancık, artık kılıcın çok farklı anlamlara geldiğini düşünmektedir.”(Öztürk, 2008: 94).

Yaylalara göç eden Kayılar'ın Söğüt'e inme zamanı yaklaşır. Harlak'ta toplanan Kayılar, göç için hazırlıklara başlar. Osman Bey, Kulaca Hisar'ı almak ister, Uruz Derviş, Aya Nikola'nın Kulaca Hisar'da Söğüt'e baskın yapma hazırlığında olduğunu Osman Bey'e söyler. Osman Bey, hediyeler getirdiği Bilecek tekfuruna Kuluca Hisar'ı alacağını ve onun kendisine Aya Nikola'ya karşı yardım etmesini ayrıca Kayı Boyu'na pazarda yer vermesini ister. Tekfur, Osman Bey'e Aya Nikola ile savaşmasına karışmayacağını ancak, Kuluca Hisar'ın alınmasına da karşı çıkmayacağını söyler.

Osman Bey, Aya Nikola'dan Kuluca Hisar'ı almak için hazırlıklara başlar. Beyleri ve amcası Dünder Bey'i bilgilendirir. Ancak Dünder Bey, Osman Bey'in bey olmasına itiraz eder, onun yüzüne söylemese de aldığı her karara karşı çıkar. Malhun Hatun'un bir oğlu olur. Osman Bey, önce annesini sonra babası Ertuğrul Gazi'yi kaybeder.

“Osman Bey, Kulacahisar’ı düşürür ve gazadan döndüğünde annesi Cankız’ı kaybeder. Ardından babası Ertuğrul Bey’i kaybeder ve oğlu Orhan dünyaya gelir. İnegöl gazasına giderken Ermeni Beli’nde yeğeni Bay Koca, Kalanoz tarafından şehit edilir. Müteakip İkizce gazasında ağabeyi Savcı da Kalanoz tarafından şehit edilir. Ve Osman Bey gaza yerinde Kalanoz’u toprağa gömer.”(Dalar, 2014: 46).

Osman Bey, Kuluca Hisar’dan sonra düşmanla işbirliği yapan Çavdarlar’ı ortadan kaldırmak ister. Amcası Dünder Bey, Çavdarlar’ın kâfir olmadığını, onlarla savaşmasının doğru olmayacağını söyler. Aya Nikola’yı ortadan kaldırmak için Kuluca Hisar’a sefer düzenler, Kuluca Hisar’ı alır, savaş meydanında bazı arkadaşlarını şehit verir, Mihail bu savaştan sonra İslamiyet’i seçer, Osman Bey’in şehit olan arkadaşı Abdullah’ın adını alır. Malhun Hatun ikinci çocuğunu dünyaya getirir. Osman Bey’in yaptığı seferlerde kazandığı savaşlarla adı tüm civar obalarda anılmaya başlanır. Diğer oba beyleri de ona katılmak isterler.

Osman Bey’in adaletli davranması civar obalarda duyulur, herkes ona güvenmeye başlar. O, insanların davalarına hakemlik yapar, sorunlarını gidermeye çalışır. Onun oğullarından Orhan ve Alaaddin belli bir yaşa gelir. Orhan’ın küçük kardeşi Alaaddin genellikle Şeyh Edebalı’nın tekkesinde kalır. Orhan Bey, 14 yaşına geldiğinde Yeğli Pazarı’na gider. Pazarda Dukas’ın kızı Holifea’yı beğenir, pazarda aldığı tarağı ona hediye eder. Orhan, Holifera’yı görmek için pazara sık sık gitmeye başlar. Osman Bey, Orhan Bey’in pazardaki davranışlarını takip eder. Dukas’a elçi gönderir, oğlu Orhan Bey için kızı Holifera’yı ister. Dukas Osman Bey’in isteğini kabul etmez.

Osman Bey’in amcası Dünder Bey, Osman Bey aleyhine konuşur, Kayı Boyu’nu rezil ettiğini çevreye yaymaya başlar. Osman Bey, onu son kez sözlü olarak uyarır. Kendisinin Kayı’nın işlerine karışmaması gerektiğini ona söyler. Osman Bey, fetihlerine devam eder, Harmankaya, Beştaş, Sorkun, Mudurnu, Göynük gibi yerler alınır. Başkent Konya’daki Selçuklu sultanı yerleşmesi için ona Söğüt’ü verir.

Bilecik tekfuru ile iyi ilişkiler kuran Osman Bey, oğlu Orhan için Dukas’ın kızı Holifera’yı istemesiyle arası açılır. Bilecik Tekfuru Aleates oğluna Dukas’ın kızını almak ister. Yarhisar tekfuru Dukas ve Bilecik tekfuru Aleates Osman Bey’i Bilecik’e düğüne davet ederek onu öldürmeyi planlarlar, Bursa Tekfuru da plana ortak olur.

Selçuklu Sultanı Osman Bey’e bir mektup gönderir. Mektupta Selçuklu’nun durumunun iyi olmadığını, devlet yetkisinin kendisinde toplanmasına dair emirler yazılıdır.

Osman Bey için bir fırsat doğar. İlhanlılar, Konya'da Selçuklu Sultanını esir alır. Osman Bey ise uçlardaki genişlemesine paralel olarak diğer Anadolu Beyleri ile de iyi geçinmeye devam eder. Kendi adına hutbe okutur ve para bastırır. Bilecik'e gider, kendisine kurulan pusudan haberdardır. Bilecik Tekfuru'nu öldürür, Yarhisar Tekfuru Dukas'ı ise affederek serbest bırakır. Dukas, kızı Holifera'yı Orhan Bey'e verir, Holifera Müslüman olur, Nilüfer adını alır.

Osman Bey, gittikçe güçlenmeye devam eder, yeni yerler fetheder. Fetihlerde yol arkadaşlarını kaybetmeye başlar. Şeyh Edebalı'den bir mektup alır, Edebalı sağlığının iyi olmadığını ve Osman Bey ile görüşmek istediğini söyler, onunla görüşükten sonra ölür.

Orhan Bey'in bir çocuğu olur, ona Murad ismini verir. Osman Bey, gün geçtikçe yaşlanır, hastalığı ilerler. Ancak Bursa'yı fethetmeyi çok arzular, Karısı Malhun Hatun, Orhan Bey'i babasının yanına çağırır. Onun ölmeden önceki son dileği Bursa'nın alınması ve mezarını buraya gömülmesidir. Önce karısı Malhun Hatun ölür, Bursa'nın fethi Osman Bey'e müjdelendir. O, bu haberi öğrendikten sonra ölür.

BÖLÜM IV

4. TARIK BUĞRA'NIN ROMAN KAHRAMANLARINDA DEĞERLER ÇATIŞMASI

Tarık Buğra'nın romanlarında kahramanların yaşadıkları değerler çatışması bağlamında incelenir. Roman kahramanlarının değerler çatışması yedi başlıkta ele alınır.

4.1. Ahlakî Değerler Çatışması

Roman kahramanlarının davranışları, toplumla olan ilişkileri, ahlakî, millî ve manevi değerlere karşı yaklaşımları, romanlarda olayların akışı içinde incelenir.

4.1.1. Siyah Kehribar'da Ahlakî Değerler Çatışması

Romanda, Türk genci, kendi kültüründen uzak bir ülkede arkadaş çevresi edinir. Melina adında bir İtalyan kadına ilgi duyar, onunla nikâhsız birlikte olmaya başlar.

“Neden sonra aynı kolaylıkla sıyrılıp kollarımdan kurtuldu. Bir adım geri çekildi. Saçlarını keskin bir silkeleyişle geri attı. Dimdik, göğsü gergin, yüzü dalga dalga öylece durdu, gülümsüyordu. Bu gülümseyişte ve bütün görünüşünde, hele bakışlarında vahşi bir dişi hali vardı. Sözüünü öylece tamamladı: Yoksa böyle sarılabilir, öpebilir miyim?(Buğra, 2016: 27).

Türk gencinin, Türk âdetlerine göre nikâhsız bir kadınla beraber olması ahlakî bağlamda değerler çatışması yaşadığını gösterir. *“Konuşulanlara ve Melina'nın duygularına rağmen, onun bütün sıcaklık ve yapısıyla bana bu kadar yakın olduğu anda kollarım bana ait değildi, yumuşaklığını tatmak hırsından başka bir şey tanımıyorlardı. Göğsü hizasından kucaklayarak Melina'yı kendime çektim.”*(Buğra, 2016 :47). Türk gencinin şehvet duygusu ile hareket ederek kadına sahip olması kadar, kadının da erkeğin heveslerine teslim olması ahlakî açıdan her iki cinsin de değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Melina, Siyah Kehribar'ın sahibi Leonardo'nun oğlu Barbaryo'yu üç ay boyunca evinde ağırlar. İtalyan kültürüne göre bu durum normal karşılanır. Ancak Türk genci, sevdiği bir kızın yabancı birisi ile üç ay aynı evi paylaşmasını içine sindiremez. Melina'ya yabancı bir gençle neden aynı evi paylaştığını sorar. Melina ise bu soruyu garipser. *“Hangi hakla mı diye sordu. Evet, hangi hakla, dedim. Göz göze idik: Bense bütün hakların senin olmak üzere bulunduğundan korkmağa başlamıştım, diye fısıldadı.”*(Buğra,

2016: 45). Melina bir evde yabancı bir erkekle yaşamayı normal karşılar. Barbaryo'yu arkadaş olarak görür. Melina'nın Türk gencinin sorusuna verdiği cevap, onu şaşırtır. Türk geleneklerinde sevdiği birisine bağlanma duygusu hâkimken, İtalyan kültüründe ise bu durum normal karşılanır. "*Ah dedi; demek ümide başladıktan sonra kıskanıyor, kırılıyorsun? Güzel olan bu mudur? Ümitten sonra inanış gelir, emniyet gelir, huzur gelir ve aşkı güzel yapan, insana kuvvet veren de ancak budur.*" (Buğra, 2016: 46). Melina tepkisinde haklı olduğunu, sadece korunmak ya da birisine ait olmak için yaşayamayacağını; aşka inanarak huzur ve sevgi ile aşkın güzelleşeceğini söyler. Türk genci Melina'dan farklı düşünür. Birbirini seven farklı kültürlerde yetişmiş iki insan arasındaki görüş ayrılıklarının nedeni kültürel farklılıktır. Melina'nın sevgi anlayışı özgür davranma, Türk gencinde ise geleneksel aidiyet yapısına uygun davranma, kıskançlık, sahiplenme, koruma içgüdüleri olarak romanda vurgu yapılır.

Türk genci, bir gün Melina'yı tekrar aramaya başlar. Siyah Kehribar'a Melina'yı bulmaya gider. Ancak orada Erik Çiçeği diye kendisini tanıtan, adı Silva olan kişi Leonardo'yu beklediğini söyler. Ancak Türk genci onun yalan söylediğini anlar. "*Leo ne dedi sana Allah aşkına? Gene gülümsemeye çalışarak gözlerini kapıdan güçlülükle ayırdı: Leo bana dedi ki... Şey, dedi. Arkadaşım gelecek onu eğlendir, dedi. Leonardo'yu tanımadığına artık emindim. İçimden ona şiddetli bir bravo gönderdim. İhtimal son dakikada almıştı kokuyu.*" (Buğra, 2016: 134). Romanda Silva'nın tereddüt içeren konuşmasından anlaşıldığına göre Leo'yu gerçekte tanımadığı, sadece vakit geçirmek için Türk genci ile konuştuğu anlaşılır. Silva'nın yalan söylemesi ahlakî bakımdan bir değer çatışmasıdır.

Fernando'nun sevgilisi Sofiya, Fernando ve Frederiko ile flört etmeye başlar. Frederiko'nun zenginliği onu cezp ederken diğer yandan da onun Fernando'ya olan ilgisi devam eder. Fernando'nun parasız olmasına karşılık onu bırakmak istemez. Onunla evlenebilmek için için Frederiko'yla para karşılığı ilişkide bulunur.

"Sofiya çırılçıplak odayı gördükten sonra mustarip bir sesle: Ah Fernando böyle olmamalıydı. Ben seninle kendimi daima güzellikler içinde düşündüm, dedi. O sanki muhterem ve yakışıklı Sinyor Frederiko'ya aylarca metreslik yapan Sofiya değildi ve zaten bunu Fernando'ya düşündürmüyordu bile. O Fernando için her zaman ilk aşkın beraketini duyacaktı." (Buğra, 2016: 172-173).

Sofiya'nın cinsel arzularını tatmin etmek için ikili oynaması, ahlakî değer bakımından çatışma yaşadığını göstermektedir.

Frederiko, metresi haline gelen Sofiya'ya karşı kızgınlığını bastırmak ve ondan öç almak ister. Bu hususta onun parasız kaldığını bilir ve bundan faydalanmaya çalışır. Sofiya'yı bulur ve onun yüzüne paraları çarparak birlikte olmaya mecbur bırakır. Sofiya'da çaresiz kalır, Fernando'yu düşünerek Frederiko'yla birlikte olur. "*Frederiko'nun yüzünden tiksinti ifadesi akıyordu. O duyguya uygun bir gülümseyişle Sofiya'ya doğru ağır ağır yürüdü. Genç kadın büzülerek bağırdı: Vurma, vurma artık. Frederiko: Hayır vurmuyacağım, dedi. Ve kolundan tutarak: Gel, diye çekti. Sofiya'nın mukavemeti kat'i değildi. Frederiko onu yatağa kolayca attı.*"(Buğra, 2016: 176- 177). Frederiko para ile ona sahip olmak ister. Fakat Sofiya'nın gönlünün Fernando'da olduğunu hisseder ve ondan intikam almaya karar verir. Frederiko'nun para karşılığında bir başkasına sahip olmak istemesi onun ahlakî değerlerden yoksun olduğunu göstermektedir.

Tarık Buğra'nın romanlarında ahlakî açıdan değerler çatışmasında göze çarpan asıl unsur kadın erkek ilişkisindeki çarpıklıktır. Tiyatro eserlerinde olduğu gibi Siyah Kehribar romanında da Türk kültürüyle bağdaşmayan İtalyan kültüründe kadın erkek ilişkisi irdelenir. Kadın erkek ilişkilerindeki mekânın yapısı ve çevrenin rolü önemlidir. "*Tarık Buğra'nın tiyatro eserlerinde üzerinde durduğu konulardan biri de aşktır. Aşk temasını, oyunlarında kaçınılmaz gören Buğra, karakterler arasında ayırım yapmadan, onları aşk için uğraşan, ama aslında aşktan nasibini alamayan kişiler olarak kurgular.*"(Kuşak, 2012: 153). Kadın erkek ilişkisinde sadakatin ve mahremiyetin olmadığı romanda anlaşılır. Fernando- Sofiya, Türk genci- Melina arasındaki ilişkiler bu doğrultudadır. Birbirlerini sevmelerine rağmen, kişisel arzuları ve para için birbirlerini aldattıkları görülür.

4.1.2. Küçük Ağa Romanında Ahlakî Değerler Çatışması

Romanda Çolak Salih'in Niko ile hareket etmesi, halkın Salih'e güvenini zedeler, mahalleli ve yakın dostları ona sırtını döner. Salih ise kendisine yapılan muameleye bir anlam veremez. Niko'nun ihanet ettiğini papazın Rumlar'la konuşurken tesadüfen öğrenir. Papazın Pontus Devleti'nin kurulmasına çalıştığını ve bu amaçla Niko'nun papaz ile ortak hareket ettiğini bu hususta Rumları örgütlemeye çalıştığını görür. İhanet etmek istemeyen bir Rum'un toplantıdan çıkarken Salih'i görüp ona hâlâ sen bunları anlamadın, pis herif demesiyle Salih'in olaylara karşı yaklaşımı değişir. "*Niko'ların meyhanesinde görüp işittikleri Salih'i ta yüreğinden sarsmış bir başka adam bu değilse bile bambaşka duyguların ve arzuların adamı yapmıştı. Bir sorumluluğu olduğunu artık seziyor, hatta*

anlıyordu. Bu sorumluluğu açıkça öğrenmek bunu karşılamak için neler yapabileceğini, neler yapması gerektiğini bilmek istiyordu.”(Buğra, 2013: 104). Çolak Salih, Niko'nun ihanetini içine sindiremez ve ondan nefret etmeye başlar. Onun tüm uyarılara rağmen ihanet edenlerle birlikte hareket etmesi, millî ve ahlakî değerler çatışması yaşadığını göstermektedir.

Niko hakkında vatana ihanet eden ve fırsatçı birisi olarak romanda vurgu yapılır. Onun hayatını devam ettirebilmesi için terzilik yapması doğaldır. Ancak halk savaştayken işini büyütür, çok para kazanmaya başlar, parasını ve gücünü vatandaşı olduğu devletin halkına isyan etmek için kullanmaya başlar. Onda ahlakî ve iktisadi değerler çatışması tespit edilir.

Çakırsaraylı kaba, zalim ve okuma yazma bilmeyen bir çete reisidir. Askerden kaçan kaçaklardan oluşan çeteyi yönetir. Akşehir'i basmak ister, halk ondan çekinir. Ancak Ağır Ceza reisi onun çetesini etkiler ve adamlarının bir kısmını kendi yanına alır. Çakırsaraylı, fırsatçı, zalim, başına buyruk, vatan hainidir, zulmetmekten kaçınmaz. Kuvayı Milliye, başına buyruk hareket eden Çakırsaraylı ve çetesini ortadan kaldırır. Çete reisinin ve çetecilerin eğitimsiz olması kültürel olarak yetersiz kaldıklarını, çetecilerin kendi içlerinde çıkar çatışması yaşamaları ise ahlakî değerler çatışması yaşadıklarını gösterir.

Rum ve Ermeni Çeteciler ve Kilise Papazı: Savaştan önce Akşehir halkıyla iyi geçinen ve onlarla aynı ortamda yaşayan bu insanlar, savaş çıkınca fırsat kollayarak azınlık çetelerini destekler, papaz da çetecileri dışarıdan istihbarat toplayarak örgütlemeye başlar. İsyan eden azınlıklar, fırsatçılığı, sadakatsizliği, ihanet ve güvensizliği temsil ederler. Bunların isyan etmeleri, ahlakî değerlerden yoksun olduklarını gösterir.

Çakırsaraylı, Ethem -Tevfik Beyler'in din düşmanları dururken bir düzenli orduya katılmazlar, düşmanla işbirliği yaparak millete sırtını dönerler. Millete ihanet etmeleri ahlakî değerler çatışması yaşadıklarını gösterir.

Benlik Bilinci: Kişinin arketipsel yolculukta kendi içinde dönüşümleri anlatılır. Salih ve İstanbullu Hoca'da bu durum açık bir şekilde belirtilir.

“Kasabaya gelip, trenden indiği zaman Salih'i çocukluk arkadaşı Niko karşılar. Niko da eskisi gibi değildir. Önceden saklamaya çalıştığı Rum aksanını, bu sefer daha da belli etmeye çalışarak konuşan Niko, halinden memnun görünür. Perişan durumda olan Salih'in karnını doyuran ve onu bir

süre ağırlayan Niko, bir faytona bindirdiği Salih'i evine gönderir.” (Atik, 2013: 147).

Çolak Salih, Halep cephesinden tek kollu olarak döndüğünde savaşın ve sefaletin verdiği bıkkınlıkla hayata küser. Vatan, namus ve manevi değerler, onun için bir şey ifade etmez. Çocukluk arkadaşı Niko'yu eskisi gibi tanır, dostluklarının kadim olduğuna inanır. Ancak, Niko'nun azınlık isyancılarla ortak hareket ettiğini düşünür. Kasabada dost olarak romanda geçen Rum vatandaşı Vasili, kiliseden çıkarken Salih'in yüzüne tükürerek ona hakaret eder. Dıştan gelen bu çağrışım ile özüne dönen Salih, azınlık isyancılarına ve arkadaşı Niko'ya kin bağlar, vatanını kurtarmak için her emri yerine getirmeye başlar. Bu hususta İstanbullu Hoca'nın da görüşlerinin değişmesine vesile olur.

Azınlıkların Osmanlı tebaasından olduklarını unutarak savaş çıkınca Akşehir halkını desteklemek yerine ideolojik hayalleri olan Pontus Devleti'ni kurmak için birtakım işgal girişmelerine destek vermeleri sadakatsiz olduklarını gösterir. Ahlakî değer çatışması yaşayan azınlıklar davranışları bu bağlamda değerlendirilir.

Gâvur Mahallesi: Bu mahallede azınlık olarak bilinen Rumlar ve Ermeniler Türklerle yaşar. Salih'in çocukluk arkadaşı Niko bu mahallede doğar, büyür. Onunla birlikte diğer azınlıklar, Osmanlı tebaasına tabi oldukları halde hiçbir savaşa katılmaz. Yaşadıkları kasabada önceleri Osmanlı halkı ile dostça ilişkileri olmasına rağmen daha sonra halkın içine düştüğü vahim durumu fırsata çevirip düşmanca hareket ederler. Gâvur Mahallesindeki ecnebler, Akşehir halkı kadar sıkıntı çekmezler, eğlencelerle hayatlarına devam ederler. Rumlar, beraber yaşadıkları Türkler'i cephede savaşırken onları yalnız bırakırlar.

4.1.3. İbiş'in Rüyası Romanında Ahlakî Değerler Çatışması

Nahit'in iyi niyetli davranmasına rağmen Sadi Rıza'nın ihanet etmesi kıskançlık yapması ve beceriksizliği onunla karşı karşıya kalmasına neden olur. Sadi Rıza, sahne arkasında Nahit'e karşı birtakım planlar yapar. Onun Nahit'e karşı düşmanca davranması, fırsatçılık yapması ve ona ihanet etmesi onun gözünden kaçmaz. Nahit, Sadi'nin kendisine yaptıkları karşısında onu iki kez cezalandırır. İlkinde Sadi'yi işten kovar ama o yüzsüzlük yapar ve ona kendisini işe alması için yalvarır. Nahit, onu tekrar işe alır, ancak yine boş durmaz ve Hatice ile arasını açmaya çalışır. Bu defa onu sarhoşken seyircilerin önünde bir oyun esnasında rezil eder. Hatice ise Nahit'i kendisine daha çok bağlamak için Sadi'nin tuzaklarına alet olur ve onunla ortak hareket ediyor izlenimi verir. “*Sadi sağda solda*

Hatice'nin adı geçti mi manalı manalı tavırlar takınıyor, karşısındakilerin onunla olan yakınlığını düşünmeye hatta bunun üzerine konuşmaya çekiyordu."(Buğra, 2016: 220). Nahit, olayları gerçeğe yorar ve Sadi'yi cezalandır, Hatice'yi de Sadi'ye verdiği destekten ötürü kınar. Nahit'in vefalı, fedakâr, iyi niyetli, dost canlısı, mütevazı olması ahlakî değerlere sadık bir insan olduğunu gösterir. Sadi Rıza'nın arkadaşına ihanet etmesi, onu kıskanması; Hatice'nin de Sadi ile hareket etmesi ikisinin de ahlakî değerler çatışması yaşadıklarını gösterir.

Nahit'in Sadi'yi tekrar işe almasına karşın Sadi, Nahit'in başarılarını kıskanır ve eksikliğini ortaya çıkarmak ister. Nahit, Sadi'nin kendisine nasıl davrandığını anlamaya çalışır. Bir gün tiyatro sahnesindeyken Nahit, sahnede seyircilerin önünde Sadi'yi küçük düşürür. Nahit'in Sadi'ye böyle davranmasının nedeni Sadi'nin onu yeterince üzmesidir. Nahit'in onu herkesin önünde küçük düşürmesi hem ahlakî hem de profesyonel olarak bir tiyatrocuya yakışmaz. Nahit, kendisine yapılan ihanete karşılık böyle bir tepki vermek zorunda kalır. Onun bu şekilde davranması, kendi içinde bir çatışma yaşadığının gösterir.

Sadi Rıza'nın işini tam yapamamasına karşın Nahit'i kıskanarak küçük düşürecek birtakım planlar yapmaya çalışır, onun yerine kendisini daha çok ön planda göstererek şöhret olmak ister. Onun şöhret olmak istemesinin nedeni zengin olmaktan ziyade, kendi yeteneksizliğini örtbas etmesidir. Nahit'in erdemli davranmasına karşılık, Sadi Rıza'nın kısa yoldan şöhrete ulaşmak istemesi, ahlakî manada bir değer çatışması yaşadığını gösterir.

4.1.4. Firavun İmanı Romanında Ahlakî Değerler Çatışması

Ali Yusuf, romanda olayların merkezindeki kişidir, ona "Firavun İmanı" benzetmesi yapılır. Ali Yusuf çocukken annesiyle bir evde yaşarlar. Babasını tanımaz, ancak amca diye bildiği adam onun annesiyle ilişki yaşar. Ali Yusuf, çocukken çok uysal, yardımsever ve çalışkan birisidir. Bir gün amca diye bildiği adam onun annesini kapatma yapıp ona zorla sahip olur. O, bunu öğrenince hayatı değişir. Sakin ve uysal halinden iz kalmaz. On iki yaşına geldiğinde birileri ona amcası olarak tanıdığı adamın amcası olmadığını, annesine zorla sahiplendiğini söyler.

"O geceye kadar uysal, geçimli, kendine güvenen, elinden gelen yardımı kimseden esirgemeyen bir çocuk, çalışkan bir öğrenciydi. Değişti. Ama değişiklik birdenbire olmadı; yavaş yavaş, bu yüzden de kesin, köklü. On beş yaşına bastığında zaman Ali Yusuf artık yanlış kopya veren, kopya yapmakta onları öğretmene hissettiren, iftiracı, ustaca çamur atan, alttan alta fitne

kaynatan, sinsi ama hır çıkarmaktan da çekinmeyen, dişi geçerse hart diye ısıran, geçmezse yaltaklanan ve daha kuvvetliye ezdirtmek için dolap çevirebilen... Yakışıklı, erkek güzeli olmaya aday bir oğlandı.” (Buğra, 2017: 37- 38).

Ali Yusuf’un davranışlarının değişmesinin nedeni, amcası olarak tanıdığı kişiye karşı öfkelenerek önüne çıkan herkesten intikam almak istemesidir. İç çatışma yaşayan Ali Yusuf’un davranışlarında meydana gelen değişmeler, ahlakî değer çatışması yaşadığını gösterir.

Yine Ali Yusuf, iş ilişkilerinde ve çevresindeki kişilerle münasebetinde çıkarlarını daima korumaya çalışır. *“Ali Yusuf hayatını bu görüşe bağlamıştır. Sahne şöhretleri ile siyasi iktidar için mücadele edenleri kendi çıkarlarına alet edecekti. Prensibini İstanbul’da, gençliğine ve tecrübesizliğine rağmen pekâlâ yürütebilmişti. Ankara’da, bunca tecrübeden sonra neden başarılı olmasını?”* (Buğra, 2017: 120). Tüm ilişkilerini kendi çıkarları üzerine kurduğu için ahlakî değerlerden yoksun birisi olduğu romanda vurgulanır.

Ali Yusuf’un ilk sevgilisi ve takma adı Madmazel Edvij Blanşar olan Rus kadın, İç İşleri Bakanı tarafından izlemek için görevlendirilir. Kadın aynı zamanda İç İşleri Bakanı Mehmet Şevket ile ilişkisi bulunur. Kadın, sesi güzel ve alımlı birisidir. Bakanla ilişkisini sürdürürken diğer yandan Ali Yusuf’la beraber yaşamaya başlar. *“Kadın Roz Nuvar’da şarkı söylüyordu O da takma bir ad almış Fransa’dan gelmiş, ünlü şantöz Matmazel Edvij Blanşar olmuştu. Fransızca şarkılar söylüyor, İstanbul’un türedi zenginlerini deli ediyordu. Eski nazırla ilişkisini sürdürüyordu. Adam, onu sözle ve büyük hediyelerle yeni elde etmişti.”*(Buğra, 2017: 47). İç İşleri Bakanının Rus kadınına para ve hediyelerle Ali Yusuf’a karşı şantaj olarak kullanır, onu takip eder. İç İşleri Bakanı ve Rus kadınının habersiz olarak onun özel hayatı ile ilgili bilgiler edinmeye çalışması ahlakî bağlamda değer çatışması yaşadıklarını gösterir.

Hüseyin Sadi: Ali Yusuf’la arkadaşlıkları çıkar ilişkisine dayanır. Ancak o Ali Yusuf kadar ön planda olmasa da menfaatleri gereği gibi gücün arkasında durur. Anadolu işgal altındayken Sadi, çete reisi Çakırsaraylı’yla İstanbullu Hoca’yı bir amaç için birleştirmeye çalışır. Çakırsaraylı’yı İstanbul Hükümeti’nin emrine vermek bahanesiyle ona Anadolu’da derebeylik vaat eder. İstanbullu Hoca’nın payitahtın emirlerini dinlemediğini ve Kuvayı Milliye’ye dönmek istemediğini haber alınca onun bu düşüncesinin yanlış olduğunu ona söylemeye çalışır. Hüseyin Sadi, Anadolu’da İstanbul hükümetinin otoritesini attırmak için

bir yandan halk üzerinde büyük etkisi olan önceleri Küçük Ağa'yı, diğer yandan da çetecileri kullanarak silahlı gücü ve siyasi otoriteyi arkasına alarak halk üzerinde nüfuz sahibi olmak ister. Ancak bu işi vatana ihanet edecek noktaya kadar sürdürür. Hüseyin Sadi, anne ve babasına da yalan söyler. Onun hakkında ahlakî değerlerden yoksun ve fırsatçı birisi olarak romanda vurgu yapılır.

“Babasını sevdiğini bir gün olsun düşünmemiştir. Ama birdenbire, o buruş buruş, o insanı ürküten mavilikleri ile kabar kabar olmuş, buz gibi ellere kapanıverdi: hıçkırık boğazında düğümliyor, gözleri yanıyordu, göğsü dalgalanıyor, önleyemediği iç çekişleri nefes almasını güçleştiriyordu. Sonra doğruldu; yüzüne mert, hatta yiğit bir ifade verdiğini, babasının da bunu anlayacağını sanıyordu.”(Buğra, 2017: 168).

Hüseyin Sadi'nin babası onu askerde bilir. Babasının sorularına yalan cevaplar verir, kendisinin askerde olduğunu düşmanların ülkeyi terk edeceklerini babasına söyleyerek onu aldatır. Hüseyin Sadi'nin ikili davranması, yalan söylemesi, kendisinden başka yakınları dâhil kimseyi düşünmeyen menfaatçi birisi olması onun ahlakî bağlamda değer çatışması yaşadığını gösterir.

Yine Hüseyin Sadi gibi Hüseyin Salim de menfaatçi ve güvenilmez birisidir. Zile'ye giden heyetin içinde yer alır. Hüseyin Avni, Çolak Salih'ten onu sürekli izlemesini ister. Çünkü onun güvenilmez birisi olduğunu sezer. Hüseyin Salim, Hüseyin Sadi gibi Ali Yusuf'un menfaatçi dostudur. Hüseyin Salim, bir yanda Zile isyanını bastırmak için giden heyette yer alırken diğer yandan da Ali Yusuf'a hizmet eder. Onun ikili davranması, güvenilmez ve menfaatçi birisi olarak ahlakî değerler çatışması açısından eleştirilir.

4.1.5. Gençliğim Eyvah Romanında Ahlakî Değerler Çatışması

Romanın başkişisi İhtiyar, kendi emellerini gerçekleştirmek için birtakım planlar yapar, insanları basamak olarak kullanır. Üç yıl önce fakültede ders verdiği Delikanlı'yı tekrar bulur ve onu etkilemeye çalışır. Onun Delikanlı ile konuşmasında şöyle der: *“Ayak takımının yapacağı işlerden sana ne be! Budala.”* (Buğra,2015: 26). İhtiyar, Delikanlı'ya yaptırmak istediği işleri yüceltir, ona yapmak istediği işlerin ayak takımı olarak nitelendirdiği insanların yapabileceği işler olduğunu söyler. Onun insanları ayak takımı olarak görmesi, onlar aleyhinde aşağılayıcı sözler sarf etmesi, ahlakî değerler çatışması yaşadığını gösterir. O, başkalarına yardım yapmanın gereksiz olduğunu düşünür.

“Halktan da tiksiniirdi. Ve bunu belli etmekten hoşlanırdı. İnsanları umursamazdı. Öteki enayilerin aksine ve onların anladığı biçimdeki yardımın

olamazlığına inanırdı. Bir akşam, Roz Nuvar Birahanesi'nde avucunun içini masaya patlatarak Yardım insana ihanettir ve kendini beğenmişlerin ve kendini bir matah sananların ihanetidir dediği zaman yirmi iki yaşında idi. O sözüyle de, soyları hala yaşayan devrimci tıbbiyelilerin aforozuna uğradı.”(Buğra, 2015: 34).

İhtiyar, halka karşı kin bağlar, onları küçümser, duygularını açıkça belli eder ve söylemekten çekinmez. İnsanların sosyal düzenini sağlayan ve paylaşma ruhunu besleyen yardım konusundaki görüşlerinden anlaşılacağı üzere onun bencil birisi olduğu anlaşılır. İnsan ahlakını tamamlayan erdemlere karşı umursamaz yaklaşımı ile halkı aşağılaması onun ahlakî değerler çatışması yaşadığını göstermektedir.

İhtiyar'ın işlerini yaptırdığı bir baldızı var. Onu olmadık işlerle uğraştırır. “*Sonunda baldızını avucunun içine almıştı. Artık ufak tefek işlerini karısına değil ona yaptırıyordu; hem de inadına inadına, kocası yanlarında iken ve kendi karısı da varken.”(Buğra, 2015: 38).* O, karısının yanında baldızını her işinde kullanır, diğer yandan insanları kendi çıkarları için kullanarak onlardan faydalanmaya çalışır. Onun bu şekilde davranması menfaatçi birisi olduğunu gösterir. İnsan ahlakına aykırı davranışlar sergilemesi ahlakî değerle çatışması yaşadığını gösterir.

İhtiyar, kimi ahlakî erdemleri gereksiz görür, onlara itibar etmez.

“İnsanları sevmekten, doğrudan, haklıdan yararlıda gerçekte anlamaktan çok, anlaşmazlıktan didişmekten küçümsemekten düşman olmaktan hoşlanana inanıyordu. Gururun en pisi, en çürütücüsü, en kolayı büyüğe, güzele, başarıya burun kıvrımla ve ya omuz silkivermekle veya görmezlikten gelmekle büyümek, üstünleşmek kuruntusu”. Benim malzemem budur, derdi.”(Buğra, 2015: 46).

İhtiyar, ahlakî erdemlerden sevgi, doğruluk, hak gibi kavramları gereksiz görür; gurur, anlaşmazlık, kargaşa gibi insanı kötileyen ahlaksızlıkları över. O, bu manada ahlakî değerler çatışması yaşar.

İhtiyar'ın kendisine bağladığı adamlarından birisi de Güliz'dir. O, küçük yaşta Güliz'i bir gemide seyahat ederken keşfeder. Güliz, onun ideallerini gerçekleştirme için ideal birisidir. İhtiyar, onun hakkında kendisinin bir kopyası olduğunu düşünerek onu yönlendirmeye çalışır. “*Bağımsızlık! İhtiyar'ın sözlüğünde bağımsızlığın anlamı şudur: Hiç kimseye ve hiçbir erdeme, hiçbir değer yargısına bağlanmamak! Saymamak, özellikle de sevmemek! Özellikle; çünkü sevmekle kalmamak, sevgiyi ve seveni yani zinciri ve kendi kendini zincire vurarak küçük, değersiz, işe yaramaz ve bayağı bulmak!”(Buğra, 2015: 84-*

85). Güliz, İhtiyar'ın her emrini irdilemeden yerine getirmeye çalışır. Çocuk yaşlarda annesiyle kalan Güliz'in yaşam tarzı annesine benzer. O, okulda çalışkan olduğu kadar da söz dinlemez bir çocuktur. *“Adı Sıdıka idi. Yaşı hangi beş altı? Tam dokuzdu. İlkokul üçüncü sınıfa geçmişti. Hem de pekiyi ile. Çok akıllı ve semtinin oğlanlarını bile sindirecek kadar da pis ağızlı imiş. Küfür icat edermiş. Anası da ondan geri kalmazmış. İkisi ana, kız bir kapaştılar mı, yedi mahalleye şenlik.”*(Buğra, 2015: 77). Güliz'in asıl adı Sıdıka'dır. Güliz ismini ona ihtiyar sonradan verir. Onun aile terbiyesi almaması ileriki yaşlarda kişilik gelişimini de etkiler. Küfürbaz, çirkef birisi olarak adı mahallede anılır. Güliz'in aile terbiyesinden yoksun olarak büyümesi, birtakım ahlakî değerlerden de mahrum kalmasına neden olur.

Güliz, annesi ile beraber yaşar, ondan etkilenir ve bazı davranışları ona benzer. Romanda onun annesinin iffetli bir kadın olmadığı belirtilir. *“Ana alkol ve erkek delisi. Gazhane sırtlarındaki gece konduda oturuyorlar. Orada herkes yoksul mu yoksul. Ama bunlar sefil. Kadı üç, beş kuruş verenher erkeği içeri alıyor. Birazcık baksa kendisine, en konu güzel, çekici, sağlıklı olacak. Bunu söyleyen adamın birisine senin gibiler için mi demiş.”*(Buğra, 2015: 77). Güliz'in annesinin ahlaksız davranışlarda bulunması, kızına kötü örnek olur. Onun iffetsiz davranması ve alkol bağımlılığı ahlakî açıdan değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Güliz ile Raşit geniş bir bahçede gezinirken bir masaya otururlar. Güliz, Raşit'in parasız ve aç olduğunu anlar, oradaki garsona yiyecek bir şeyler söyler.

“Geniş bahçede fazla insan yoktu. Öndeki masalardan birisine, karşı karşıya oturdular. Kız garsona güzel sandviçler ve çay ısmarladı. Bu saatlerde iki lokma bir şey iyidir. Ve gülüverdi. Dostça ve sonra cesur: Beklide açsın? ha? Sayılır. İyi yeriz işte. Parasız mısınız? Yani fakir mi? Oldukça. Yani lüzumundan fazla iyi. Ben zenginim lüzumundan fazla çok.”(Buğra, 2015: 134).

Güliz, Delikanlı'nın halini anlar, onu İhtiyar'ın ağına düşürmek için etkilemeye çalışır. O, zengin birisi değildir, İhtiyar'ın verdikleri ile geçinir. Ancak Delikanlı'ya karşı zengin birisi olduğu imajını vermek ister. İki gencin konuşmasından anlaşılacağı üzere Güliz'in yalan söylemesi, karşısındakini küçümsemesi ahlakî değer çatışmasına örnek verilebilir.

Delikanlı, İhtiyar'ın anlattıklarını düşünür, İzmir Suikastı hakkında konuşurken İhtiyar'ın *“vefa”* kelimesine tepkisini hatırlar. *“Sonra bu İzmir Suikastı hikâyesinde, vefa kelimesini kullanınca, ihtiyarın kendisine tiksiner bakışını ve. Ne? Vefa mı? Hele*

piyonlara vefa? Hele hele acıma? Diye bağırsını düşündü. Evet, işi bu idi. Halk içinde hoşnutsuzluk yaratmak için her şeyden ve kimleri, neleri feda etmek pahasına da olsa yararlanmak.”(Buğra, 2015: 304). İhtiyar, vefanın sadakat, iyilik, masumiyet ve merhamet duygularını beslediğini söyler. Vefayı hiçe sayarak insanların birbirleriyle kaynaşmasını istemez. Onun vefa hakkındaki olumsuz düşünceleri ahlakî değerler çatışması bağlamında eleştirilebilir.

4.1.6. Dönemeçte Romanında Ahlakî Değerler Çatışması

Romanda, ahlakî değer çatışması, başta Eczacı Celâl Bey olmak üzere Cevdet Bey, Savcı Yardımcısı Orhan üzerinden tespitler yapılarak incelenir. Orhan ile Celâl Bey'in Handan'a sahip olma istekleri onların, kişiliklerinde birtakım ahlakî çözümlere yol açar.

Kasabanın zenginlerinden olan Eczacı Celâl Bey, Handan'a kavuşmak için parasını kullanır. *“Bu inançla Handan'ı pek kolay bir konu saymıştı. Karar vermişti. Handan kendisinin olacaktı. Verdiği kararlar birlikte işe koyuldu; gırtlığına kadar borca batan, günlük ihtiyaçlarını bile karşılayamayacak duruma düşen Operatör Cevdet'in kendisinden borç istemesini ustaca sağladı.”*(Buğra, 2016:34). Eczacı Celâl Bey, Handan'ı elde etmek ister. Handan'ın babası Operatör Cevdet Bey, kumar tutkusu nedeniyle elindekileri satar. Celâl Bey, Operatör Cevdet Bey'in kumar zaafından yararlanmaya çalışır. O, Cevdet Bey'in kumar yüzünden borçlanıp hacizde satılığa çıkardığı evi kurtarır ve Handan'a verir. Handan'ın ve babası Cevdet Bey'in gözüne girmeye çalışır. Celâl Bey, insanların zor durumlarından yararlanmak ister. Onun parayı kullanarak, Cevdet Bey'i kendisine muhtaç eder. Handan'ı da bu vesile ile ikna etmek istemesi, ahlakî değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Diğer yandan zor durumda kalan ve kumar borçlarını ödemek için Eczacı Celâl Bey'in teklifine evet diyen Operatör Cevdet Bey, kızı Handan'ı onunla nikâhlar. Handan'ın Celâl Bey ile gönülsüz nikâhı yapılır. Babası Operatör Cevdet Bey'in zor durumda olması onu Celâl Bey ile nikâhlanmasına mecbur eder. *“Haber kasabada bomba gibi patlamış, ama kısa bir süre sonra da, olması gereken bir şeymiş gibi görülmeye başlamıştı; Orhan görevli olarak gönderildiği komşu ilçeden döndüğü zaman artık konuşulmuyordu bile. Handan'ın Celal Bey'le nişanlandığı.”*(Buğra, 2016: 130). Operatör Cevdet Bey'in kızının gönlü olmadığı hâlde kumar borçlarını kapatmak için kızı Handan'ı Eczacı Celâl Bey ile nikâhlaması Cevdet Bey'in ahlakî bağlamda değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Romanda, Doktor Şerif'in ilim tahsilini yaparken kadın hakkındaki bazı görüşleri ahlakî değerler çatışması bağlamında irdelenir. Yazar, Doktor Şerif'in kadına bakışını şöyle dile getirir. “*Doktorun delikanlılık dönemi kadını kutsallaştırırdı. Seks aşkın ürünü sayılırdı. Aşk ondan başka bir şeydi ve aşk olursa olmalıydı o. Ötesi kiralık kadınlar işiydi. Öyle sanılırdı onlar. Gene onlara göre kadın ancak aşka razı olmalıydı. Aşk yoksa seksi duymamalıydı.*” (Buğra, 2016: 145). Doktor Şerif'in tıp okurken öğrendikleri, toplumun kabul ettiği değerlerle çatışır. Doktor Şerif, kadının kutsallığını cinsellikle bağdaştırır, iffet duygusunu ve aile kavramını göz ardı eder. Onun kadına karşı bakış açısında görülen çarpıklık toplumun bakış açısıyla uyumsuz. Türk toplumuna göre kadın, ailenin bir üyesidir. Bu nedenle Doktor Şerif'in gençlik döneminde, öğrenim gördüğü yıllarda kadına bakışı ahlakî değerlere ters düşer.

Romanda yazar kasabanın tapucusu ile Doktor arasında geçen bir diyalogdan söz eder. Doktor ve kasabalılar, kasaba tapucusunun az bir parayla iş yaptığını bilirler. O, kendisine muayene olmaya gelen tapucunun yüzüne söyler. “*Şerif'e göre tapucunun asıl meselesi dişleridir; gerçekten de berbattır dişleri. Ama yaptırmaz bir türlü. Şükri bir türlü düpedüz ve yüzüne karşı Tapucu be, ha bi rüşvette diş paran için alıver, demiştir. Tapucu rakı parasını rüşvetten çıkarır, bunu da bütün kasabalı bilir.*” (Buğra, 2016: 215). Ancak, kasabalıdan işlerini görmesinin karşılığında sadece rakı parasına yetecek kadar cüzi miktarda rüşvet alır. Tapucunun kasabalının tapu işlerine bakması devlet işlerini görürken rakı parası adı altında rüşvet alması, tapucunun ahlakî değerler çatışması yaşadığını kanıtlamaktadır.

Orhan'ın Handan'a olan ilgisini bilen Doktor Şerif, ondan istifade etmek ister. Orhan'ın canını sıkacak sözler söyleyerek ıstırap çekmesi için çalışır. Handan'ın Celâl Bey'le nikâhlandığını ona söyler. Orhan Handan'ın nişanlanmasına üzülür. “*Orhan kıvranıyordu. Bu da doktorun çok hoşuna gidiyor, işkenceyi sürdürmek istiyordu. Aradığı da bundan başka bir şey olmamalıydı; düşündü bunu. Orhan doktorun pek aptalca bulduğu bir anlayışsızlıkla direniyordu.*” (Buğra, 2016: 179). Doktor Şerif, onun için Celâl Bey ve Orhan arasındaki mücadeleyi fırsata çevirir, onu Celâl Bey ve Orhan'a kaptırmak istemez. Doktor Şerif'in Orhan'ın Handan'a karşı olan zaafından faydalanarak onun hakkında Orhan'ı üzecek haberler vermesi, ahlakî değerler çatışması yaşadığının gösterir. Doktor Şerif'in Handan'a karşı hisleri hâlâ devam eder. Ama gerekli ilgiyi zamanında ona göstermez. Handan'la beraber olmak isteyenlere cephe alır, onu herkesten kıskanır.

4.1.7. Yalnızlar Romanında Ahlakî Değerler Çatışması

Yalnızlar romanında ahlakî değer çatışması genelde, aldatma, yalan söyleme, ihanet etme, gösteriş yapma, küçümseme gibi kavramlar etrafında şekillenir. Olayların yönlendirilmesinde iyi ve kötü karakterler ön plandadır. Murad ve Doktor Rıza Candaş merkezinde değerler çatışması işlenir.

Murad, üniversite okumak için İstanbul'a gider ancak, müzik tutkusu onun üniversite eğitimi almasını engeller. Besteler yapmaya başlar. *“Murad tanıdıklarına fakülteyi bitirdiğini söylemişti; oysa son yıllarda derslere uğramamıştı bile. Murad, üç beş yıldır bir müzik şaheseri yaratmak üzere olduğunu, üstü kapalı da olsa, söyleyip duruyordu; ama üç beş şarkıdan başka bir şeyi yoktu.”*(Buğra, 2016: 21). Murad'ın fakülteyi bitirmediği halde, yakın çevresine bitirdiğini, müzik alanında besteler yaptığını söyleyerek çevresini aldatmaya çalışması ahlakî değerler çatışması yaşadığına örnek verilebilir.

Doktor Rıza Candaş, tıp alanında ihtisas yapar, doçent unvanını alır. Gösteriş meraklısı birisidir, bilgisini insanlara hizmet etmek yerine gösteriş yapmak için kullanır. *“Ve adam, doçent, oldukça çirkin bir bayanın ilgisinde teselli ararken, Kervancı'nın yanına geldi.”*(Buğra, 2016: 11). Doktor, kulaktan dolma birkaç Fransızca kelime söyleyerek, yabancı dil alanındaki bilgisini sezdirmek ister. Ancak Murad, yalan söylediğini anlar, ancak ne yapmaya çalıştığını öğrenmek ister. *“Kervancı, yalanına arka çıkmasına rağmen, adamın gözlerinden dudaklarına da geçen küstah gülümseyişine fena halde tutulmuştu. Fransızca bilmeye mecbur muyum beyefendi.?”*(Buğra, 2016: 11). Murad ona kızmasına rağmen ondan etkilendiğini de inkâr etmez. Doktor'un tam bilmediği birkaç Fransızca kelime söyleyerek karşısındaki kişiyi etkilemeye çalışması, yalan söylemesi ahlakî anlamda değerler çatışması yaşadığını kanıtlar.

Doktor ve Hurrem arasında nikâhsız ilişki ahlakî anlamda bir fiyaskoya dönüşür. *“Kapı açıldı. Hurrem loş merdivenleri, başını iki eliyle daha sık tuttuğu doktorun koluna gömerek çıktı. Girdikleri odada, hala göstermek istemediği o güzel yüzünü yastıkların arasına gizledi. Doktor onu soyarken hiç diremedi, yardımcı oldu... hep gözleri kapalı olarak ve gittikçe pembeleşerek.”*(Buğra, 2016: 26). İki arasındaki nikâhsız birliktelik onların ahlakî değer çatışması yaşadıklarını göstermektedir.

Doktor, Murad'ı rencide etmeye çalışır, ona ne hissettiğini söyler. “Yaşım otuz sekiz. Hatalarım ve aldanişlarım duygularımın otoritesini aslında çoktan iflas ettirdi. Sempati ve antipati hikayeleri artık bana vız geliyor. Sizinle arkadaş olmak isteşimin tek sebebi yalandan hoşlanışım ve yalan söylemesini becerebilenlere saygı duyuşumdur.”(Buğra, 2016: 12). O, kendisini sürekli över ve Murad'ı aşığılar. Bencil birisidir, arkadaş edinemez ve karşısındakileri sözleri ile yıpratmaya çalışır. Onun gösteriş yapması samimi davranmasını engeller.

Romanda, Doktor'un ahlakî manada değerler çatışması yaşadığı örnekler verilerek açıklanır. İnsanların zaaflarından yararlanması, zaaflarını yüzlerine söylemesi onun bencil davranmasına sebep olur. “Doktor bir iki lokma atıştırdı. Zevkle çiğniyordu. Aslında ise ona zevk veren yedikleri değil, Murad'ın öfke ile utanç arasında sallanıp duran kızarıp bozarmaları idi. Daha da keyiflenmiş olarak devam etti.” (Buğra, 2016: 33). Doktor, küçük hesapların peşinden koşan birisidir. Onun davranışlarından Murad'a karşı kin beslediğini anlaşılır. Bu şekilde davranması onun ahlakî değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Doktor, rakibi gördüğü Murad hakkında asılsız sözler sarf eder. “Doktor umursamazlıkla omuzlarını silkti: Yok canım. Onunla ilgili bir yığın müşahedem var. Öyle hallerini gördüm ki, maddi ve manevi değerleri kavrayamadığı kolayca anlaşılır. Ruhunu sağlam bir insana akrabalarından bu kadar kopabilir mi?”(Buğra, 2016: 68). Doktor'un çiftlikte Murad'ı evinde akrabalarına şikâyet etmesi, onun hakkında yalan ithamlarda bulunması, ahlakî manada değerler çatışması yaşadığını kanıtlar.

Hurrem, Murad ile Doktor arasında ikileme düşer. “Doktor on gün önce gitmişti. Şimdi, bu kadarcık zamanda orası için çok iyi şeyler öğrendiğini yazıyor. Buradan ayrılmak istemediğimi açıkça ve tekrar tekrar söylememe rağmen, mümkün olduğu kadar çabuk gitmemi istiyor. Yalnızlığımı ve dertlerimi bildiğin için yardımına geleceğime inanıyor, bekliyorum.”(Buğra, 2016: 77). Hurrem'in Murad'a mektupta yazdıkları onu düşündürür. Doktor ve Murad arasında karar veremez. Hurrem'in bir kişi üzerinde karar verememesi ahlakî değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Murad'ın evli bir bayana karşı hisleri ve davranışları ahlakî açıdan eleştirilir. Hurrem'i seven Murad, onun Doktor ile evli olduğunu bildiği halde ona sahip olmaya çalışır. “Murad'ın deminki baş dönmesi şimdi onu farkına bile varamayacak kadar yenilemişti; artık yaptıkları da, söyledikleri de onun değildi. Hurrem'in sıcaklığı ve

diriliği vardı, kokusu vardı. Saçlarını avuçladı, başını kaldırmaya çalıştı. Elleri titriyordu, gücü tükenmiş gibiydi. Hurrem birden bire doğruldu ve Murad onu kollarında buldu.”(Buğra, 2016: 83). Murad’ın Hurrem ile yakınlaşması ikisinin de ahlakî değer çatışması yaşadığını gösterir.

Evli olan Doktor ve Hurrem’in aralarındaki ilişki çiftliğe döndüklerinde zayıflar. Doktor, davranışları ile onun nazarında kötü imajlar bırakır. Hurrem, Doktor’un gün geçtikçe nasıl birisi olduğunu anlamaya başlar. *“Hurrem, onu bir içki ve kumar düşmanı olarak tanırdı. Oysa Doktor burada içkinin de kumarında övücüsü olup çıkmıştı. Pokerde mutlaka kazanıyor ve kazandığını çeşitli tarzlarda, mutlaka geri veriyordu. Kim bilir hangi büyük adama özentisi idi bu.”* (Buğra, 2016: 86). Doktor’un bir ailenin sosyal ve iktisadi hayatını tutan bağları yok sayarak kumarı ve içkiyi meşru görmesi, bunları iyi bir şeymiş gibi övmesi, ahlakî değer çatışması bağlamında irdelenebilir.

Doktor’un insanı akıl kılan değerlere bakış açısı, nasıl bir karaktere sahip olduğu romanda özetlenir.

“İnsanın ve bütün canlıların etinde, kemiğinde sinirlerinde olduğu gibi, düşünce ve duyu yapısında, kesin olarak, akıcı zamana bağlı olduğunu kabul ediyor, süreklilik iddiasında her konuda her ölçüde saçma buluyor, bu yüzden de vefasızlık diye bir şey tanıımıyordu. Vefa, sadakat, kadir bilme gibi piçleriyle hafıza, tabiatın, yaratılışın yozlaştırıcısıdır.” Diyor onu hayata aykırı buluyor, hatta ihanet sayıyordu.”(Buğra, 2016: 101).

Doktor’un vefa gibi erdemlerle alay etmesi, ahlakî anlamda değerleri hiçe sayması, tüm ahlakî değerlerden yoksun olduğunu kanıtlar.

4.1.8. Yağmur Beklerken Romanında Ahlakî Değerler Çatışması

Parkın açılışı esnasında, halkın ilk defa böyle bir organizasyonda bulunması, orada bulunan hükümet doktorunun ilgisini çeker ve doktor, halkı küçümseyici sözler söyler. *“Seyredişleri veya bakışları dinleyişlerinden çok daha ilgi çekiciydi. Hükümet doktoru onları göstererek: Bakar körlere benziyorlar, dedi ve pekiştirdi de: Tıpkı öyle.”*(Buğra, 2017: 35). Hükümet doktorunun halkı bakar köre benzetmesi, onları küçümsemesi, ahlakî değerler bağlamında çatışması yaşadığını eleştirilir.

Eczacı, yeni kurulacak parti için, Kenan Bey’in parti kurma girişimlerini alaya alır. *“Pöh diye burun kıvırdı eczacı. Öyle de olsa Kenan Bey, fırkayı kurmaya kalkıştı mı, baldırı çıplaklardan, ayak takımından, ipsiz, sapsızlardan kaybedecek bir şeyleri*

olmayanlardan başkasını bulamaz.”(Buğra, 2017: 49). Eczacının, Kenan Bey’in yeni parti kurma çalışmalarını hafife alarak onu destekleyecek kitleyi küçümser ve onları ayak takımı olarak niteler. Onun bu denli söylemlerde bulunması ahlakî değerler çatışması yaşadığını göstermektedir.

Romanda kasabadaki memurlar ile kasabalı arasındaki iletişimsizlik Rıza Efendi’nin bakış açısından değerlendirilir. *“Rıza Efendi memurlarla, okumuşlarla oturup konuşuyorsa hoşlandığı için değildi bu. Hele övünmek için hiç değildi. Biliyordu Rahmi. Aldırmazdı. Rıza Efendi bu okumuş yazmış takımının kasabadaki yaşayış tarzını, halkın görenek ve geleneklerini umursamayışlarına, hatta onlara zıt bir yol tutturmalarına.”*(Buğra, 2017: 53). Memurlar, o dönem kasabada belli bir elit kesimi temsil eder. Kasabada yerli halk, geçimini tarlalardan elde edilen ürünleri satarak sağlar, memurlar devletten aldıkları maaş ile geçinir. Onların devletten aldıkları maaş sayesinde kasabanın yerel halkının dertleri onları pek ilgilendirmez. Onlar halkın dertleri ile ilgilenmediği gibi onlarla da alay eder. Memurların halk ile iletişim kopukluğu yaşamaları ve onları alaya almaları sosyal ve ahlakî değerler çatışmasına örnek gösterilebilir.

Dönemin belediye reisi su konusunda halk arasında ayırım yapar, onlara suyu adaletli dağıtmaz.

“Belediye reisi ile firka başkanının, çaydaki ve Taşoluk’taki serçe parmağı kadar kalmış suyu, gündüzleri baştan çevirtip, geceleri de, nöbeti möbeti unutup sadece hasım akrabalarının bahçelerine salıverdikleri, belediye çavuşunun “Nöbet benim veya “benim nöbetim gelmeyecek mi diyenleri, sövüp sayarak kovdukları, hatta biraz ileri gidenleri hırpalamaya kalkıştıkları söyleniyor. Bu söylentilerin homurdanmalara sebep olduğu, hatta Kupdeller’in Deli Yakup gibileri çarşı pazarda bağırıp çağırttığı biliniyor.” (Buğra, 2017: 57).

Belediye reisi ve firka başkanının su konusunda usulsüz davranmaları, ayrımcılık yapmaları, zorluk göstererek halka zulüm etmeleri ahlakî değerler çatışması yaşadıklarını göstermektedir.

Rahmi Bey, kapısına gelen Veli Ağa’ya karşı onu küçümseyen ifadelerde bulunur. *“Rahmi güllüyor... sessiz sessiz. Ve aklına gelen düşünce ile, dalga geçiyor. En iyisi kapıdan çevirmek miydi dedin? Vay dangalak vay... herif o zamanda, anladı lan ne deyeceğimi de, sora görüşürüz Veli a, bek işim var şinci diye govmaya getirdi diyecekti.”* (Buğra, 2017: 71). Veli Ağa’ya ayaküstü sözler söyler. Onun Veli Ağa’yı kapıda küçümseyici sözlerle karşılaşması ahlakî değer çatışması yaşadığını kanıtlar.

Halk Fırkası ile Serbest Fırka'nın seçime gireceği haberleri üzerine dönemin gazeteleri doğru haber yapmak yerine yanlış haber yapar. Gazete yazarları halkı galeyana getirecek haberler servis eder.

“Ve gazeteler. Meşrutiyet döneminden kalma çirkin gelenek hortlamış, haber ihanetleri ve fıkra, makale üslupları ile çamur atmaktan, sövmekten böylece de kendilerini seçen okuyucuları birer savaşçı yapmaktan başka bir şeyi umursamaz görünüyorlardı. İki yandan da kaleminden kan damlayan yazarlar vardı. Ve Rahmi, hiç de az olmayan rastlantılarla, onları okuyan ve dinleyenlerin şehveti andıran bir haz duyduklarını görmüştü.”(Buğra, 2017: 200).

Gazetelerde yazan kalemlerin halkı doğru bilgilendirmemeleri, onları kışkırtmak istemeleri, gazete yazarların dürüst davranmadıklarını gösterir. Bu kalemlerin demokrasinin işleminde katkı yapması gerekirken, yanlış davranarak yalan haberlere yer vermeleri ahlakî değerler çatışması bağlamında eleştirilir.

Romanda ahlakî değerler çatışması, kasabada yönetimi elinde bulunduran fırka temsilcisi ve Belediye reisinin su kaynaklarının kullanımında halka adaletli davranmaması, onlar arasında ayırım yapması ahlakî değerler çatışması bakımından eleştirilir.

Ayrıca fırka çalışmaları kapsamında Rahmi Bey'e cephe alanların davranışları değişir. Halk arasında asılsız haberlerin çıkması, gazetelerde bu doğrultuda yazılar yazılması ahlakî değerler çatışmasına örnek verilebilir.

4.1.9. Osmancık Romanında Ahlakî Değerler Çatışması

Romanda, ahlakî değerler çatışması, hırs, menfaat ve beylik içindeki çekişmeler üzerinde örnekler verilir. Bizans tekfurlarının kendi içindeki çekişmelerini ahlakî boyutta değerlendirilir.

“Tekfurların birbirlerine karşı tutum ve davranışları da daha sert olmak üzere aynı idi. Onlar da birbirlerini kıskanıyor, çekemiyor, düşman görüyorlardı. Biri dara düştü mü, ötekiler bayram yapıyordu. Düşene bir tekme de onlardan geliyordu. Dostlukları yüze gülücükten başka bir şey değildi; birbirlerine güvenmedikleri, güvenmemeleri gerektiğini bildikleri için. Ve birlikte yiyip içme, eğlenme ile bir de kuvvet, güç ve servet gösterme kastıyla sınırlıydı.”(Buğra, 2017: 77- 78).

Kişisel çıkarları, birbirlerine karşı samimiyetsiz davranmaları, tekfurların güven bunalımı içinde olduklarını göstermektedir. Onların tüm bu sebepler göz önünde alınarak

ahlakî değerler çatışması yaşadıklarını romanda vurgulanır.

Romanda Bizans tekfurunun Osman Bey'i huzuruna kabul etmesinde ona karşı nezaketsiz davranır. *“Tekfur, Osman Bey'i kıvıldamadan karşıladı; buyur etmedi; tek kelime söylemeden konuşmasını bekledi.”*(Buğra, 2017: 182). Onun konuğa karşı gösterdiği nezaketsizlik, misafir ağırlama adabına uymaz, Osman Bey'i umursamaz bir şekilde karşılaması ahlakî değerlerle bağdaşmaz.

Beylik içindeki anlaşmazlıklar romanda ahlakî değerler çatışması açısından irdelenmektedir. *“Dünder Beğ, anlaşılması zor, açıklanması ise imkansız bir saplantı ile, öteden beri ve Osman Beğ'e karşı duyulan sevgi ve saygı arttıkça keskinleşen bir hırsla yeğenini çekiştirmektedir. Osman Beğ'in yapıp ettiklerini, en azından yanlış bulmaktadır, zararlı görmektedir.”*(Buğra, 2017: 308- 309). Dünder Bey'in beylik çekişmelerinin altında yatan sebep iktidar hırsıdır. Ertuğrul Gazi'den sonra beyliğin başına geçmeyi ister. Osman Bey'in yaptıkları doğru işleri bile göz ardı ederek onu çekiştirmesi, ahlakî değerler çatışması yaşadığını göstermektedir.

Bilecik tekfurı Aleates ile arası iyi olan Osman Bey, bazı zamanlarda birbirlerini destekler. Osman Bey'in oğlu Orhan Bey, pazarda Aleates'in kızı Holifera'yı görür ve ona ilgi duyar. Ancak Yarhisar tekfurı Dukas da oğluna Aleates'in kızını ister, Osman Bey'i de sevmez. Aleates ile Osman Bey'in arasını açmak ve Holifera'yı kendi oğluna almak için Aleates'i tehdit eder.

“Aleates, gerçi Osman Beğ'i hala ötekilerin gözüyle görmemekte korkulacak bir düşman gibi görmemektedir. Ama dünür adayı Dükas, Holifera ile Orhan ilişkisini ustaca kullanarak kışkırtmayı başarmıştır. Dukas bu konuda yalana bile başvurmuş ve Aleates'e Osman Beğ'in kendisine haber gönderdiğini, 'Kızın Holifera, ya oğlum Orhan'a ya kara toprağa' dediğini, o kadarla da kalmayıp “Aleates'i de oğulsuz korum' gibi tehditler savurduğunu söylüyor.”(Buğra, 2017: 321).

Dukas'ın insanların arasını açmak için yalana başvurması ahlakî manada değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Bilecik'te Holifera'nın Dukas'ın oğlu ile düğünü yapılır. Dükas ve Aleates düğüne Osman Bey'i de çağırır, Osman Bey düğüne gitmeye karar verir. Değerli eşyalarla Bilecik'e silahsız yaşlılar ve kadınları gönderir. Çakırpınar'da yapılması düşünölen düğüne onun değerli eşyaları, silahsız yaşlılar ve kadınlarla göndermesi iki tekfuruları memnun eder. *“Aleates, teklifin ikisini de sevinęle karşılıyor. Dükas'a haber salıyor:*

Türk'ün erkeği, kadını elime girdi, diyor.”(Buğra, 2017: 339). Tekfurların, Osman Bey'in iyi niyetine karşılık savunmasız insanları tuzağa düşürmek için planlar yapması merhametsiz ve ikiyüzlü olduklarını göstermektedir. Aleates'in bu denli bir yaklaşımda bulunması, ahlakî değerler çatışması bağlamında değerlendirilebilir.

4.2. Siyasi Değerler Çatışması

Romanlarda kahramanlar, siyasi anlamda yaşanan olaylardan derinden etkilenirler. Romanlarda siyasi değerler çatışması olarak, rejim baskısı altında yaşayan ülkenin dramı, yeni siyasi oluşumlar ve siyasi partilerin ülkede çok partili hayata geçiş için demokrasi denemeleri, millî mücadele yıllarında cephede ve cephe gerisinde yaşanan siyasi gelişmeler roman kahramanları ve kitleler üzerinden değerlendirilmiştir.

4.2.1. Siyah Kehribar Romanında Siyasi Değerler Çatışması

Duçe'nin iktidarındaki İtalya'da halk her türlü baskı ve zulme karşı direnir. Bunlar arasında Melina'nın arkadaşları da vardır.

“Satılmışlar Senatosu, Gizo'yu kovduktan sonra evlendiler. Bu evliliğin bilinmemesi lazımdı. Çünkü Gizo'nun kovuluşu onu aç bırakmak içindi. Artık ona bir tek açık kapı bile bulunamayacaktı. Çok büyük ve pek muhterem ilim adamlarından müteşekkil profesör heyeti küfretmek ve kararı imzalarırken aç kalsın pis antifaşist kızıl köpek demek mecburiyetinde idiler. Vicdan meselesi Gizo'nun komünist olmadığını bal gibi bilirlerde ama ne yapsın yavrucaklar. Antifaşist lakabının bir değer ifade edebilmesi için peşine bir de, işte öyle, kızıl köpekkuyruğunun takılması şart. Bunları da biliyor muydun?”(Buğra, 2016: 140).

Romanda dikta rejiminin emirlerinin uygulandığı işlenir. Duçe'ye karşı olanlar ve bağlı olanlar dahi onun emirlerini yerine getirmek zorunda kalırlar. Onun haklı ya da haksız olması gerekmez. Ülkenin siyasi geleceği baskı altında yeniden şekillendirilmek istenmektedir.

Faşizme karşı direnen ve hakkında haksız karar alınan Gizo, önce müteşekkil profesörler heyetinden kovulur. Alınan karar hem siyasi hem de ilmî açıdan sakıncalıdır. Gizo'yu parasız bırakarak Duçe lehine yazmasını isterler. Baskı altında profesörlerin aldığı bu karar, hem siyasi hem de ilmî açıdan değerler çatışması olarak değerlendirilebilir.

Yazar bu romanında dönemin Türkiyesine de gönderme yapar. *“Roman, İtalya'da faşizm dönemini anlatıyor görünse de aslında ülkemizdeki baskıcı yönetimin tutum ve*

uygulamalarını eleştirmektedir. Tarık Buğra, Türkiye'deki gelişmelerden memnuniyetsizliğini dolaylı olarak İtalya'daki rejim vasıtasıyla ifade etmeyi seçmiştir.” (Yıldırım, 2014:121). Mussoli'nin iktidarda olduğu yıllarda Türkiye'nin durumu ile kıyaslayarak yazar, siyasi görüşünü romanda okura hissettirmek istemeye çalışır.

4.2.2. Küçük Ağa Romanında Siyasi Değerler Çatışması

Niko, Rumları ve azınlıkların yaşadığı Gavur Mahallesinde terzilik yaparak geçinir. Savaşta cepheye gitmez, Osmanlı savaşa girdiğinde, Salih ve Akşehir'in yerli halkı cephede millî mücadele için çarpışırken Rumların bölücü emellerine hizmet ederek devlete ihanet eder.

Tevfik ve Ethem Beyler, önceleri Kuvayı Milliye adına çalışır, vatanın savunmasında işgal güçlerine ve isyancılara karşı halk ile birlikte hareket ederler. Güçlenmeye başlayınca, Ankara tarafından düzenli orduya katılmak istemezler. Hatta Ethem Bey, Anadolu'da şekillenen bu harekete karşı Yunanla iş birliği yapar. Tevfik Beyler, burada kontrolsüz gücü, böbürlenmeyi, isyanı, düzensizliğin simgeleri. Çetecilerin isyankâr oluşları ahlakî açıdan düzenli orduya katılmayıp devlete isyan etmeleri, düşmanla işbirliği yapmaları siyasi değerler açısından çatışmaya örnek verilebilir.

Çeteciler, Azınlık İsyancıları, İşgal Kuvvetleri, Baskı Altındaki İstanbul Hükümeti:

İstanbul Hükümeti'nin baskı altında kararlar alması bağımsız hareket edemediğini göstermektedir. Çetecilerin fırsat kollayıp Osmanlı Devleti'nin güçsüz düştüğünde yağmalama yapmaları ve adam öldürmeleri, azınlık isyancılarının fırsat kollayarak ihanet etmeleri siyasi değerlere aykırı davrandıklarını göstermektedir.

“Kimlik en genel şekliyle, bireyin dünyada kendini tanıma ve tanıtmasını içeren bir kavramdır. Bu kavram, özünde “ben kimim?” sorusuna verilen cevap niteliği taşır. Kendini tanımaya ben ve ötekiler ayrımı ya da benzerliğinden yola çıkarak başlayan insan, yaşam alanında sürekli bir kimlik edinme çabası içerisindedir. Bu çaba, elbette öncelikli olarak önceden hazırlanmış belirli normların ve kodların içerisinde şekillenir. Kimlik kazanma çabası, bireyin kendi yaşamı ve yaşadığı çevre ile yakından ilintilidir.”(Kanter, 2015: 1608).

İstanbullu Hoca ikileme düşer ve kimlik çatışması yaşar. Onun iki siyasi güç arasında tercih edecek olması onda birtakım kimlik bunalımlarına neden olur. Psikolojik olarak etkilenen Hoca, siyasi değerler çatışması yaşar.

4.2.3. İbiş'in Rüyası Romanında Siyasi Değerler Çatışması

Tiyatro, kişilerin iç yaşantılarını, hayallerini, sosyal yaşamdaki ilişkilerini senaryo gereği seyircinin gözü önünde farklı bir dünyada yaşıyormuş gibi sunabilme sanatıdır. Romanda ise tiyatrodaki baskın olan Nahit'in rüyalarının yansımasıdır. Bazen uyumadan rüyalar görür. Onun çocukluktan beri tiyatrocunun olma hayali ileriki yaşlarda tiyatrodaki usta sanatçı olmasını sağlar. Hayalleri, arzularını tetikler ve amacına ulaşmasına vesile olur. Tiyatro onun için vazgeçilmez bir unsurdur. Ancak Nahit, çocuksu duygularla sahne özlemini ilerleyen yıllarda farklı rollerle gerçekleştirir.

Diğer yandan Nahit'in doğaçlama olarak rol aldığı İbiş karakterinde siyasi mesaj vermez. Arkadaşı Sadi Rıza ise sahnede farklı davranır, siyasi mesajlar vermeye çalışır. Sadi Rıza, o dönem Türkiye'de yasaklanan Alman Nazi propagandasını savunur. Daha önce bu nedenden ötürü işten çıkarılır. Ancak o yinede siyasi içerikli mesajları piyeslerinde dolaylı olarak kullanmak ister. Tiyatro sahnesinde oynanan oyunlardan birinde ihtilal yapılır. İhtilâli yapan Hatice'dir. İhtilâl, ihaneti çağrıştırdığı bu oyunda Nahit, Hatice'yi kendisine ihanet edebilir diye algılar. Hatice'nin ikili oynaması, Nahit'in onu sadakatsiz ve güvenilmez birisi olarak anlamasına neden olur. Hatice, Sadi'nin oyunlarına alet olduğu için Nahit'in gözünde saygınlığını yitirir. Hatice'yi gözlemleyen Nahit, onun davranışlarındaki değişikliğin nedenlerini araştırır. Onun kendisine yaptığı ihanetin nedenini Sadi'nin Hatice'yi kullanmasına bağlar. Siyasi değerler bakımından Türk siyasi anlayışında ve toplum yapısında uymayan ırkçılığı özendirilen fikirleri Sadi'nin siyasi değerler bağlamında çatışma yaşadığını gösterir.

4.2.4. Firavun İmanı Romanında Siyasi Değerler Çatışması

Büyük Millet Meclisi, savaş yıllarında vatanın kurtarılması ve milletin bağımsızlığının sağlanması için kurucu meclis sıfatı ile hızlı kararlar alır. Mecliste farklı meslek, grup ve fikirlerden birçok mebus bulunur. Mebusların ortak noktası vatanın kurtuluşu için çalışmasıdır. Farklı fikirlerin tartışıldığı mecliste millî mücadele lehine fikirler ileri sürülse de bağımsızlık için kayda değer görülmez.

Mebuslar arasında vatanın savunulmasında halifenin ve saltanatın gücünü savunanlar, Kuvayı Milliye etrafında birleşenler ve işgal devletleri dışında yardım alınmasını isteyenler bulunur. İşgal devletleri dışında Ankara Hükümeti'ne Rusya destek verir. Rusya, Anadolu'da işgali sonlandırmak ve Ankara'ya teknik ve mali destek vermek

için sosyalizmin Anadolu’da destek görmesini ister. Mebuslardan Şeyh Servet Efendi ve Mehmet Şükrü Bey, sosyalizmin siyasi uzantısı İştirakiyyum hareketini mecliste savunur ve karşılığında tepkiler alır. Hatta iştirakiyyunu savunanlardan birkaçı idam edilir. “*Ama susmanın sebebi bambaşka bir şeydi. Daha çok şaşkınlıktandı. Bu iştirakiyyun macerasını biliyorlardı, unutmaları da söz konusu olamazdı. Ama bu hikâye geçen temmuz ayında, İstiklal Mahkemesi’nde birkaç idam ve bir yığın hapis cezası ile kapanıp gitmişti.*” (Buğra, 2017: 15). Vatanın kurtarılması ve selametın sağlanması noktasında hem fikir olan mebuslar, bu amacı gerçekleştirmede farklı düşünürler. Türk milletinin siyasi değerlerine aykırı olan iştirakiyyun görüşü mecliste sert tartışmalara kadar varır ve kabul görmez. Ancak Şeyh Servet Efendi ve Mehmet Şükrü Bey’in Rus menşeli olan ve Türk siyasi dokusuna uymayan görüşte ısrarcı olmaları onların siyasi manada bir değer çatışması yaşadıklarının izahıdır.

Millî mücadelenin kazanılmasından sonra diplomatik ilişkilerde Ali Yusuf, Ankara ve Moskova arasında ikili oynamaya devam eder. Ancak ikiyüzlü politikası bazen onun kazanmasına neden olur.

“Sadi, Hüseyin Salim’i hatırlayınca asıl engeli de karşısında görüverdi. Bu engel Ali Yusuf’un Ankara’da uyandırdığı büyük güvendi. İki taraflı çalışan hiçbir ajan bu kadar iyi beceremezdi. Zavallı Sadi, Ali Yusuf’un artık, Moskova’ya tamamen sattığını, sürmekte olan ilişkiyi Paşa ile çevresinin düzenlediğini bilmiyor, böylece de son ümit olarak, Ali Yusuf’un onu en çok tutanlar vasıtasıyla bertaraf etmeyi düşünmeye başlıyordu.” (Buğra, 2017: 172).

Zaferin kazanılması Ankara Hükümetini ve Mustafa Kemal Paşa’nın elini güçlendirir ve siyasi otoritenin yeni gücü Ankara olur. Ali Yusuf bunu fırsata çevirip otoritenin yanında olmaya devam eder. Ankara ve Moskova arasında gidip gelen Ali Yusuf, çıkarıcı olması sebebiyle siyasi bir değer çatışması yaşar.

Ali Yusuf, millî mücadele aleyhine faaliyetlere devam eder. Bu hususta işgal kuvvetleri, ve isyan eden çetelerle ilişkisini sürdürür.

“Fuat Zahir’in, Ali Yusuf’un Çini İzzet ile temas ettiği en ufak bir bilgi edinemedi. Hatta onun Çini İzzet’e ve benzerlerine her fırsatta atıp tuttuğunu söylediler. Ama eli silah tutan birçok insanın daha çıkardığını da öğrendi. Bu adamcağızları Kuvvayı Milliye’nin ilk günlerinden beri yürütülen malum taklitle kandırıyormuş; Ankara padişaha ve halifeye başkaldırmış, hükümet etme hırsı yüzünden memleketi batırıyormuş. Ankara için silaha sarılmak cehennemlik olmak demek imiş.” (Buğra, 2017: 91- 92).

Bir yandan çetecilerin ayaklanmasını isterken diğer yandan Ankara'nın ayaklanmaları bastırıldığı takdirde çetecilere verdiği desteği kesecek ve örtbas edebilecek. Romanda yazar, bu hususta Ali Yusuf'un ikili oynadığını aşağıda şöyle özetler: “*Ali Yusuf Zile'den uçar gibi kaçmış ve soluğu Ankara'da almış, zehrini Meclis çevrelerine akıttıktan sonra da cepheye koşmuştu. Artık herkes veya gerekenler, söz sahipleri Zile başarısının sahibi olarak onu tanyorlardı. Heyet işi zorlaştırmaktan başka bir işi yaramıyordu. Şahidi de vardı. Hüseyin Salim.*” (Buğra, 2017: 105). Meclis tarafından Zile ayaklanmasının incelenmesi için gönderilen heyet aleyhinde propaganda yapar. İsyanı bastırıldığı izlenimi vermeye çalışır, herkese kendisini kahraman gibi gösterir. Ali Yusuf'un, Ankara aleyhinde çetecileri desteklemesi Zile'ye giden heyet tarafından anlaşılır. Onun ikili oynayarak, ülkenin içinde bulunduğu zor durum karşısında, makam ve mevki sahibi olmak için çalışması siyasi anlamda değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Ali Yusuf'un zaferden sonra siyasi arenada kendisi dışında bazı olaylar gelişir.

“Ali Yusuf'un özellikle bu nokta ilgilendirmişti. Bu dikkate bir keşif denilebilirdi. Siyasi kudreti elinde toplayanlar eninde sonunda başkalarının çıkarları oyunları için çalışmaya başlıyor, kuklalaşıyorlardı. Ali Yusuf işte bunu tespit etmişti, cümlesini de buldu: Diktatörler kukladır. Bir takım çıkar grupları, şuurlu ve ya şuursuz teşkilatlanmış olarak veya değil, iktidar düşkünlerinin arasından en uygununu buluyor ona omuz veriyor ve koltuğuna oturuyorlardı. Belki onların desteğine ihtiyaç duymadan yükselmeler de vardı; amma eninde sonunda onlarda büyük çıkar gruplarının desteğine muhtaç düşünüyorlardı” (Buğra, 2017: 119- 120).

Ali Yusuf'un tespitleri doğrudur. Çünkü gelişen olaylardan ilham alır. İnsanlar, çıkarları için, güce yaklaşır, basamak olarak iktidarı kullanır, belli bir mevkiye gelebilmek için çeşitli planlar yapar. İktidardakiler de fırsatçıları kullanır ve karşılıklı çıkarlar, fırsatçılığa dönüşür. Devlet işlerinde çıkar ilişkileri ön plana olmaya başlar.

İktidarı kullanarak menfaatleri gereği devlete sızarak devletin düzeninde ve teşkilatlanmasında bozuk bir sistemi oluşmasına neden olurlar. İktidardaki menfaatçilerin siyasi çıkarları devlet içinde bozulmaların yaşanmasına sebebiyet verir. Devlet düzenini menfaat ilişkileri içinde iktidar kanalıyla yönetmeye çalışmak siyasi değerler çatışması açısından değerlendirilir.

4.2.5. Gençliğim Eyvah Romanında Siyasi Değerler Çatışması

Romanda tüm toplumsal kargaşaların kaynağı İhtiyar'ın olduğu vurgulanır. O planlarını yaparken arkasında iz bırakmak istemez. Temel değerleri hiçe sayar, kimi

zamanda toplumun millî ve manevi değerlerini kullanır. Siyaset, din, eğitim, bürokrasi, ekonomi gibi alanlarda faaliyet gösteren kurumlara adamlarını yerleştirir. İnsanları kutuplaştırarak ülkede bölünmeleri tetikler.

Romanda mekân bağlamında köşk, lokanta ve gazino dikkati çeker. Köşk, İhtiyar'ın tüm işlerini planladığı, adamlarına direktiflerini verdiği bir yerdir. Köşk, Kandilli sırtlarında haber alma ve yönetme merkezi olarak kullanılır. Kandilli sırtları, dışarıdan masumane bir yer olarak görülse de onun planlarının yaptığı bir mekândır. “*Köşk, Boğaziçi'nin Anadolu yakasında, küçük bir koya kırk metre kadar yukarıdan bakardı.*” Köşkün bulunduğu yer, tasvir edilir. “*Adı artık bir tapuda, bir telefon rehberinde yazılı idi. İki kilometre kadar ötedeki karakol görevlileri, ona çoktandır ihtiyarın köşkü derlerdi. Ama aralarında ihtiyarı gören bile yoktu. Adamın bütün işlerini sağır ve dilsiz bir uşak görüyordu.*”(Buğra, 2015: 9). İhtiyar, işlerini bu sağır ve dilsiz adama yaptırır. Onun Türkiye üzerinde kurguladığı kargaşa senaryolarının karargâhı olan köşk, adamlarını yönlendirmede merkez üssü konumundadır. Ülkenin dört bir yanına gönderdiği adamlarını tarikat gibi örgütler ve bunlar Derviş adı altında tarikata bağlı gönüllü elçilerdir. Dervişler'in dinî görevleri dışında siyasi ve bürokratik görevleri de bulunur.

4.2.6. Dönemekte Romanında Siyasi Değerler Çatışması

Roman kurgusunda aşk ve entrika ağır basar, aynı zamanda dönemin siyasi yapısını yansıtır. Çok partili hayata geçişte kasabalının siyasete bakışı irdelenir. Kasabada yaşayanlar yerli halk ve aydınlar olarak ikiye ayrılır. Aydınların siyasete bakış açısı kasabanın yerli halkından farklıdır. Yerli halk kendi aralarındaki ilişkilerinde daha samimidir.

Çok partili hayata geçiş aşamasında demokrasi denemeleri yurttan birtakım beklentileri de beraberinde getirir. Demokratik sürecin işleme için yararlı olabilecek fikirlerin yanında, devlet kademelerindeki görevlerini kötüye kullananlar da bulunur.

“Alışılmış yaşayışı sürdüremeyen, hatta düpedüz geçimi sağlayamaz hale gelen iş veya meslek onları bu ilgilere sürüklüyor, mahkûm düşürüyordu. Aratıyordu bu ilgileri. Yeni takılan adı ile demokrasi, aslı ile de politika, ikinci, üçüncü partilerin kuruluşu ile bu şaşkın arayışlara pek çekici geldi; beklenen kurtuluş ve çıkış yolu gibi göründü. Asıl değişim de, bir patlama halinde bu idi. Devlet sorumlularının Devlet'i bölmeleri, devlet ile didişir hale gelmeleri idi.”(Buğra, 2016: 42).

Demokratik hayatın vazgeçilmez unsuru olarak bilinen çok partili hayatın devamında devletin işleyişi birtakım kişi ve çevrelerce baltalanmak istenir. Bundan istifade etmek isteyen çevreler, devlet kademelerinde daha fazla yer edinmek ve nüfuz alanı kazanmak isterler. Haksız bir şekilde devleti ele geçirme arayışında olanlar, bölmeye ve yıpratmaya çalışırlar. Böyle düşünenlerin siyasi değerler çatışması yaşadıkları görülür.

Kasabada uyanık birisi olarak bilinen Karcı Yusuf, elde etmek istediklerini en ince ayrıntısına kadar planlar. Demokrat Parti'nin kasabada güçleneceğini hissedince bundan yararlanmaya çalışır.

“Karcı Yusuf arada bir coşuyor, başyazılar da yazıyordu. Bunlarda ırz, namus kalmadığını, kadınların erkeklerle oturup kalktığını, dinin, imanın elden gittiğini, camilerin ahır veya depo yapıldığını yazıyor, ilçeye fabrika kurulmasını istiyor, biz hükümet olunca diye, demokrat Parti iktidara gelirse memleketin fabrika bacalarından bir ormana döneceğini söylüyordu.”(Buğra, 2016: 49).

Karcı Yusuf'un Demokrat Parti adına çalışıyor izlenimi vermesi, asılsız haberler çıkararak kara propaganda yapması siyasi değerler çatışmasını örnek verilebilir.

Yazar, dönemin lider kadroları ve basın hakkındaki görüşlerini romanda Doktor Şerif'in bakış açısından siyasi değerler bağlamında şöyle dile getirir:

“Lider kadroları ve basın, devlet sorumluluğunu bir karakter çizgisi edinecek eğitimden de, geleneklerden de çok uzak geliyordu. Şerif'e. Devletin temel yararları ile bağ kuramamış, zamanı kendi ihtirasları ile sınırlamış, yani ülkenin ve ülke insanlarının nesillerce öteye uzaması gerekirken meselelerini kavrayacak şekilde yetişmemiş bir türedi demokrasi politikacıları ve basın en iyi niyetli hallerinde bile demagojiye, halk kandırmasına mahkûmdur, diyordu, doktor.”(Buğra, 2016: 112).

Politikacıların devletin bekası yerine kendi ihtiraslarını ön plana çıkarmaları, Doktor Şerif'e göre siyasi faydadan ziyade devletin kötüye gitmesine teşkil edecek bir durum oluşturmaktadır.

Siyasi değerler çatışması romanda kişilerin partileri destekleme amaçları dışında bir takım çevrelerin kışkırtmalarına maruz kalmaları eleştirilir. Demokrasi adı altında parti liderlerinin arkasındaki güçler, basın dâhil insanları yalan haberlerle kışkırtarak ülkeyi bir kaosa sürüklemek isterler.

4.2.7. Yalnızlar Romanında Siyasi Değerler Çatışması

Yazarın bu romanında, bazı romanlarında görülen siyasi içerikli konular pek bulunmaz. Roman ahlakî değerler çatışması bağlamında ağırlık kazanır. Ancak romanın bir bölümünde Doktor'un devlet ve politika hakkındaki görüşlerini yazar şöyle özetler. *“Doktor, gerçekten, müthiş değişmiş, bir kutuptan ötekine geçmişti: Politikanın belli üç, beş kişinin elinde memuriyet gibi bir şey olduğu bu yerde ortaya akıl almaz fikirler ve görüşler ortaya atıyor, devlet düzeni diye bir şeyler yumurtluyor, Markisizm, Fabyanizm, Sendikalizm, Sosyalizm gibi işitilmemiş deyimler için nutuklar çekiyordu.”* (Buğra, 2016: 86). Doktorun devlet düzeni, politika hakkındaki düşünceleri onun bilgili birisi olduğunu göstermektedir. Fakat bazı kavramlarında markisizm, sosyalizm gibi Türkiye Cumhuriyeti devlet geleneğine aykırı söylemler içeren nutuklar çeker. Devleti yönetenleri küçümser. Onun nutuklarından anlaşılacağı üzere siyasi değerler manasında çatışma yaşadığını kanıtlamaktadır.

4.2.8. Yağmur Beklerken Romanında Siyasi Değerler Çatışması

Yağmur Beklerken romanı muhtevası bakımından bir gönderme niteliğinde kaleme alınır. Romanda yağmur, değişim konusu olarak ele değerlendirilir. İktidardaki Halk Fırkasına muhalif olarak Serbest Fırka'nın kurulmasıyla yeni oluşumun sancılarının kasabadaki yansıması değerler çatışması bağlamında incelenir.

“Meclisin ilk yıllarında tek partili dönemi yaşayan devlet ve millet hayatı yazara göre demokrasiden oldukça uzaktır. Bu sebeple insanlar çok partili hayatı arzulamaktadır. Yazar bu konuyu Yağmur Beklerken romanında işlemektedir. Romanda beklenen bereket sadece yağmur değil âdeta "Serbest Fırka"nın da kurulmasıdır. Çünkü halka karşı büyük bir hor görüş söz konusudur. Bu hor görüşün yapılmadığı kesim ise sadece "Halk Partisi"nden olanlardır.” (Bulut, 2014: 81).

Halk yağmurun yağmasını isterken diğer yandan siyasetin de değişmesini ister. Yeni oluşumların devleti yönetmesi, yağmurun yağması ile ilişkilendirilir.

Serbest Fırka kurulma çalışmaları kasabadaki halk arasında farklı görüşlerin tartışılmasına neden olur. Yeni kurulan fırkayı destekleyenler ve ona karşı çıkanlar bulunmaktadır.

“Serbest Cumhuriyet Fırkası adına fisebillullah, çalışanlar, karılarını, kızlarını da seferber etmiş, ev ev, memleket ve millet kurtulsun diye, Gazi hazretleri kurdurttu. İsmet'ten ve İsmet mutemetlerinden kurtulmak için başka yol bulamadı. Gazi Paşa'ya gelmek olur mu diye yayıyor, hatta oy

kullanmayan kadınların hapse atılacağını söylüyorlardı.”(Buğra, 2017: 197).

Fırka çalışmaları devam ederken, Ankara’da Gazi ile İsmet İnönü’ye atfen birtakım dedikodular çıkarılır.

Doğru kaynağa dayanmayan bu bilgiler, nifak çıkarmak isteyen çevrelerce teyit edilir. Dedikoduların çıkarılmasındaki amaç, siyasi kargaşaları desteklemektir. *“Naki Bey, seçim sonrası olabilecekleri yorumlarken, Gazi Paşa’nın İsmet Paşa’yı feda etmesinin uzak bir ihtimal olduğunu, ayrıca yeni partide vazgeçemeyeceği isimlerin bulunduğunu söyler.”(Örgen, 2003:53).* Kasabada asılsız haberlerin çıkması siyasi değerler çatışması yaşandığının kanıtı olarak değerlendirilebilir.

Tarık Buğra romanda, seçimlere hile karıştığını, seçimi hile ile Halk Fırkası’nın kazandığını söyler.

“Halka gelince kadın, erkek, oyunu kullanmak istiyor ve oyunu kullanıyordu. Ama Rahmi’nin çirpinişleri, başvuruları sonuç vermemiş, sandık halkçılara kalmıştı. Asker ve jandarma onu halkçılar için koruyordu. Sonunda da, onuncu seçim gününün yatsı üzeri, Gülbeyazlar’ın Mahmud sonucu davullarla, zurnalarla, sokak sokak ilan ettirdi: Seçimi Halk Fırkası kazanmıştı.”(Buğra, 2017: 212).

İktidardaki fırkanın kolluk kuvvetlerini kendi lehinde kullanarak ve seçimi çeşitli tedbirler alarak kazandığını yazan yazarın, kasabadaki siyasi iradenin içine düştüğü durumu eleştirir. Hile ile kazanılan seçim siyasi değerler çatışması olduğunun kanıtıdır.

4.2.9. Osmancık Romanında Siyasi Değerler Çatışması

İki uç beyinden biri olan Çavdarlar’ın Kayılara olan husumeti romanda şöyle geçer.

“Koca Kumlaş kardaşım sana derim. Allah var ve dahi şahitlerim vardır ki, şu demin bize dediğin babam rahmetli Ertuğrul Beğ Gazi’nin ulu yoldaşı Şeyh Mahmud’u ayağına yollayıp Çavdar oğluğa dedirtmişimdi. Çavdar oğlu bizi kendisinden korkar sanmıştır; horlamıştır; bizden bac istemiştir. Bu yetmemiştir; daha çok Müslüman kırıp daha çok ilki, daha çok kaytaban, daha çok davar vurmak umuduyla daha çok Müslüman kırmaya kâfire el vermiştir.”(Buğra, 2017: 199).

Çavdarlar’ın Kayılar’a karşı husumet beslemeleri, onları küçük görmesi, onlara karşı düşmanla işbirliği yapması siyasi etik açısından hoş olmayan bir durumdur. Çavdarlar’ın tutumunu eleştiren Osman Bey, Kayılar’ın sürekli olarak başına iş açtığını söyler. Onların Kayılar’a karşı takındıkları bu tutum siyasi değerler çatışması içinde olduklarını göstermektedir.

Osman Bey, Bizans tekfurı Kalanoz'dan Aydos'u, savaş yapmadan almak için arkadaşı Abdullah'ı elçi gönderir. Abdullah, ona Osman Bey'in kaleyi kendisine savaş yapmadan devrettiği takdirde kimsenin canına kıymayacağını söyler. Ancak Kalanoz, Osman Bey'in iyi niyetine karşılık onun sözleri karşısında çok olur ve onu burçlardan atarak şehit eder. *“Adam artık tir tir titriyordu; deli gibi bağırdı. Atın bunu burçlardan. Elçi etraflı sarılıp kısıkvrak tutulurken, aynı serinkanlılıkla gülümsüyordu. Yumuşacık bir sesle; Arkamdan tez gelirsin dedi.”*(Buğra, 2017: 255). Diplomaside devletlerarası ilişkileri sağlayan elçilerin görevini yerine getirirken öldürülmeleri siyasi kriz olarak değerlendirilir. Tekfur Kalanoz'un Osman Bey'in elçisi Abdullah'ı öfkesine yenilerek burçlardan atarak şehit etmesi siyasi değerler çatışması yaşadığını göstermektedir.

4.3. Estetik Değerler Çatışması

4.3.1. Siyah Kehribar Romanında Estetik Değerler Çatışması

Melina'nın ressam amcası olan Umberto, zamanının büyük bölümünü atölyesinde çalışarak geçirir, hayranları onun resimlerini görmeye gelirler.

“Artık onu şaheserler galerisine sürerseniz de faydası yok. Bakın beklenmedik hayranlarınıza. Bahçe kapısının önünde duran lüks bir otomobilden kadınlı erkekli bir grup iniyordu. Umberto onlara gülümseyerek baktıktan sonra: hayranlarımdan hiçbir zaman şikâyetçi değilim. Anlayışsızlıktan, bilhassa aptallıkları ve anlayışsızlıkla aptallıktan doğan züppelikleri hayatımı renklendiriyor. Onlarla konuşurken kızıyorum, küfrediyorum dedi.”(Buğra, 2016: 90).

Umberto ve hayranları arasındaki ilişi sanatçı ve sanatsever ilişkisinden farklıdır. Sanatçı ve hayranlarının birbirlerine olan davranışlarındaki ciddiyetsizlik, estetik manada Umberto ve onun hayranlarının değer çatışması yaşadıklarını göstermektedir.

Sofiya'nın sesinin güzelliği sebebiyle Siyah Kehribar'a gelenler onun söyledikleri şarkıları dinler ve şarkılarından keyif alırlar. Ancak o bazen içkiyi fazla kaçırmca kendisinden geçer ve sanatını icra edemez. Gecenin ilerleyen zamanlarında dinleyenlerde ortamın havasına eşlik ederek tembelleşirler ve dinlediklerinden bir şeyler anlayamaz hâle gelirler.

“İçerde hava, o, ancak aşınaların gediklerin benimseyebilecekleri cinstendi, müzikte ancak onların anlayabilecekleri cinsten bir müzikti. Bununla beraber onların tereddüdü fazla sürmedi. Zaten çekingenlik duyan sadece Fernando idi. Sofiya onu umursamayan bir gülüşle teskin etti. Garsonun gösterdiği bir köşeleme bir masaya oturdular. Erkekler açık saçık konuşuyor,

kadınlar en kaba nüktelere bile en cömert kahkahalarla mukabele ediyorlardı. Akordeon bütün bu seslerden doğan uğultunun ve sigara dumanlarının ta ötesinde imiş gibi, acayip bir hüznle halk türküleri, bayatlamış tangolar çalıyordu. Hüznün belki de o melodilerde hakikaten vardı.”(Buğra, 2016: 168).

Sofiya'nın sanatını barda icra ederken insanları eğlendirmesinden ziyade oradakilerin sanatsal hazdan ve estetik zevkten yoksun oluşları göze çarpar. Sofiya ve dinleyiciler içkinin verdiği sarhoşlukla barda ciddiyetsiz davranırlar. Müziğin böyle bir ortamda mahiyeti dışında icra edilmesi romanda estetik değer çatışmasının yaşandığını göstermektedir.

4.3.2. İbiş'in Rüyası Romanında Estetik Değerler Çatışması

Romanda, Nahit, işini ciddi yapan ve sanatına gönül veren birisi olarak geçer. Bu yönü onun eğitimci ve sanatsever birisi olduğu gösterir. Sanatta amaç, faydanın yanında sanattan haz almaktır. Ancak o daha ziyade toplumu eğlendirirken düşündürerek eğitmek ister. Bir yandan rüyalarında iç dünyasındaki duyguları sanatına yansıtarak seyirciye farklı mesajlar vermek ister. Birlikte olduğu kadınların güzelliği onda estetik bir etki bırakır. Kadını büyücü ve ulaşılmaz bir nesne olarak görür. *“Romanın birinci bölümünde ayrıntılı olarak aktarılan rüyada iki kişi vardır: Rüeyayı gören Nahit ve tiyatrodaki kız. Kusursuz bir tabiatla kıza ulaşmak isteyen Nahit'in bu arzusu, kızın yüzündeki değişmeyle beraber kaçma çabasına dönüşür.”*(Öztürk, 2014: 143). Nahit, arzuladığı kadının hayali ile avunur. Ona kavuşmak ister ancak kavuşma arzusu hep rüyalarından öteye gitmez. Fuzuli'nin beyitinde geçen acı çekerek sevgiliyi arzulamak ancak arzulanan sevgiliye bir türlü kavuşamamak düşüncesi Nahit'in iç dünyasını sürekli meşgul eder.

*“Mende Mecnundan füzun âşıklık istidadı var,
Aşık-ı sadık menem, Mecnun'un ancak adı var.”*

Nahit, sevgisini ilgi duyduğu kadınlara açamaz, içe kapanık bir kişiliğe sahiptir. Fuzuli'nin mısralarında belirtildiği üzere asıl âşık kendisidir. Onun aşkı anlayacak bir yanı bulunur. Kendisi bu yönü ile Mecnun gibidir. Ancak Mecnun başından geçen olaylarla ünlenir. Nahit de böyle bir estetik algı oluşturmak ister. Ancak o sevgisini sahnede oynadığı rolleri ile yansıtmaya çalışır.

Nahit'in rakibi olan Sadi Rıza ise sanatını icra ederken estetik yönden Nahit kadar etkili değildir. Yeteneksizliğinin yanında sanat dışında ciddiyetsiz tavırları ile birtakım planlar peşine düşer. Zevksiz birisi olduğu kadar menfaatinin peşinden giden kişiliğe sahiptir.

Akkuyruk güvercin, Nahit'in sanat anlayışında estetik bir simgedir. Akkuyruk güvercini, çocukken baba ocağında besler.

“Bir gün Beyazıd’da Soğanağa’daki bir arkadaşına bir akkuyruk güvercin vermişti. Kapkara ama çelik mavisinden yakamozlu, kuyruğu beyaz bir güvercin. Akkuyruk üç gün sonra gene böyle bir güz kuşluğunda dönüp gelmişti. Karşı çatin kıyısında boynunu su dalgaları gibi oynatıyor ve yuvasına dört açıdan bakarak “guuuk guuuk guuuk diyordu”. Nahit onu yorgun, kederli ve umutsuz, sitem yüklü görmüştü. Yüreği yanmıştı. Şimdi onu hatırlıyor ve geçmiş yıllara doğru kanaat vuran düşüncelerini, duygularını ona benzetiyordu.”(Buğra, 2016: 7).

Buğra, Nahit’te çocukluğunu ararken geçmişe dönük özlemlerini çizdiği karakter üzerinden vermeye çalışır.

Nahit, kuş ile arkadaşlığında ona duyduğu özlemi geçmiş günlerde arar. Kendisini kuşla özdeşleştirerek, geçmişin özlemini kuşun kanadında, kuyruğunda, boynunda ararken onunla özdeşleşir. Nahit’in onda aradığı özellikler ile geçmişin estetik beğenisinden haz alır. Geçmişin sadece iyi güzel yanları ile değil, üzüntülü ve yorgun yönüyle de hatırlayarak estetik algı oluşturmaya çalışır.

4.3.3.Gençliğim Eyvah Romanında Estetik Değerler Çatışması

Romanda, estetik değerlere fazla değinilmez. Ancak Delikanlı ile İhtiyar’ın bir konuşma esnasında Delikanlı memleketi Lice’den bahseder. Lice’nin fiziki durumu hakkında İhtiyar’a bilgi verir, konuyu resme getirir. *“Resam olsaydım elli bin kuyu resmi yapardım. Kaç şiir denemişimdir kuyu başları için kaç. Belki de elli bin. Vazgeç istersen. Nasıl da bilirdi aşağılamasını ihtiyar! O da nedenmiş? Gene göz göze gelmişlerdi aynada. İhtiyar tısladı. İçlenmek, duygulanmak: Romantizm! Bunlar bu işte pişmanlığın.”* (Buğra, 2015: 18). Delikanlı, memleketini özler, gözünde somutlaştırır, resme, şiire dökmek ister. Duygularını İhtiyarla paylaşmaya çalışır. İhtiyar, onu alaya alır ve romantik davranmasının gereksiz olduğunu söyler. Onun memleketindeki kuyular için şiir yazmasını, kuyuların resmini yapmasını alaya alır. İhtiyar, Delikanlı’ya bu düşüncelerinden ötürü aşağılayıcı bir gözle bakar. Onun böyle davranması sanattan zevk almadığını ve estetik değerler çatışması yaşadığını gösterir.

4.3.4. Yalnızlar Romanında Estetik Değerler Çatışması

Romanda, müzik, sanat gibi alanlarda kişilerin estetik değerlere karşı yaklaşımları konu edinilir. Romanda Hüseyin Bey ile Doktor bir günüçki içerlerken Doktor'un radyoyu açması ile Hüseyin Bey radyodaki müziğe karşı sert tepki verir. “*Doktor radyoya gitmiş, düğmeyi çevirmişti: İstasyonda bir saksafon solo vardı. Hüseyin Bey onu taklit ederek: Kapatın şu zırlıtyı, Allah aşkınıza, dedi.*” (Buğra, 2016: 210). Hüseyin Bey'in ani tepkisi karşısında şaşırın Doktor, radyoyu kapatır ama onun tepkisinin nedenini öğrenmek ister. Hüseyin Bey, ona kendisinin fasıllarını milletin nasıl dinlediğini söyler. Aralarında şöyle bir konuşma geçer. “*Asil duygular; pekâlâ... Ama siz bu saksafondaki hüznü fark etmiyor musunuz?. Hüseyin Bey tam bir tartışmacı idi artık; bırakıverdi Şükriye'yi hatırlatan duyguları: Fark etmez bir şey ifade etmez, doktor... İlk sevgilisini leylek yutmuş dişi kurbağanın sabaha karşı okuduğu mersiyede hüznünlüdür.*” (Buğra, 2016: 210). Hüseyin Bey'in radyoda çalan solo şarkıya tepkisi sert olur. Solo şarkıyı kurbağa sesine benzetmesi, müzikten sanatsal manada zevk almadığını bu bağlamda onun estetik değer çatışması yaşadığını göstermektedir.

Murat İstanbul'da arkadaşı ile bir tiyatro kurar. Tiyatro parasını Murat karşılarken teknik işleri ve personel teminini ise Macit üstlenir. Ancak tiyatroya alınan elemanların sanattan anlamayan kişilerden seçildiği romanda belirtilir.

“*Murad geldiği zaman, kadro Gece Güneşi'nin arka taraftaki küçük salonunda midelerine, çoktandır hasretini çektikleri mezeleri indirmekle neşeleniyorlardı. Bunlar, kadınlı, erkekli, hepside ömürleri boyunca güzel yemeğe hasret duymuş, içkiyi de deli gibi seven sanatı sırrına eremedikleri için mabutlaştırın ve hayatlarını başka bir iş beceremedikleri için sanata adamaktan mistik bir tat duyan ikinci sınıf tiyatro oyuncularını idi.*” (Buğra, 2016:51).

Macit'in tiyatrodaki çalışmak üzere aldığı kişilerin sanattan beklentisi olmayan günöbirlik yaşayan, yeme, içme, vakit geçirme kaygısındaki kişilerden oluşur. Bunların estetik hazdan anlamaması; Macit ile tiyatro oyuncularının estetik değerler bakımından çatışma yaşadıklarını gösterir. Roman'da Macit'in birkaç kez tiyatro açtığı ancak uzun süreli başarılı olamadığı belirtilir.

4.4. Dinî Değerler Çatışması

Romanlarda dinî değerler çatışması, bir toplumda maneviyatın çökmesi, din istismarı ve dinin siyasete alet edilmesi, dinî değerlerden uzaklaşma gibi değer çatışmaları

kahramanlar üzerinden örnekler verilir.

4.4.1. Siyah Kehribar Romanında Dinî Değerler Çatışması

Melina'nın amcası Umberto, dönemin İtalyası hakkında birtakım çıkarımlarda bulunur. Siyasi çalkantılar yaşayan İtalya'da diktatörlük uygulamaları sosyal hayata yansır. İtalya'nın yanı sıra Avrupa'da da durum farklı değildir. Çünkü Umberto'ya göre maneviyatın yerini aklın hâkimiyeti alır, manevi değerler ikinci planda kalır.

“Doğru, Gizo haklıydı: Avrupa yeni bir peygamber arıyordu. Eski peygamberler o keşmekeşin içinde ve her şeyden önce eriyip gitmişti. Ve artık beklenen o peygamber o keşmekeşin teklif ettiği peygamberdi. Evet, Gizo haklıydı: Akıl dönünce veya insan bir an için olsun o uğultunun dışına çıkıverince mutlak yalnızlık mukadderdi, çıldırış mukadderdi, yaşama gücü kendiliğinden iflas ederdi.”(Buğra, 2016: 150).

Kargaşa ortamında maneviyatın çökmesi ile insan yalnızlığa düşer, çıkış arar. İslam inancına göre her kavme farklı dönemlerde peygamberlerin gönderildiği belirtilir. Peygamberler, kargaşanın yaşandığı dönemlerde insanları doğru yola yönlendirmekle Allah tarafından görevlendirilirler.

Umberto, keşmekeş hâle gelen ve girift olayların içinde bocalayan insanların çıkış için bir peygambere ihtiyacı olduğunu söyler. Maneviyatın önemsenmemesi ve akılla hareket ederek sadece sorunların yine onun üstesinden gelineceğini düşünür. Akıl maneviyat dengesini iyi kuramamış Avrupa toplumu, aklın maneviyatın önüne geçmesinden ötürü onu peygamber olarak kabullenir ve dünyevi arzuları insan ilişkilerinde daha çok hâkim olmaya başlar. Avrupa toplumunun dinî değerler çatışması yaşadığını Umberto görüşlerinde bu şekilde dile getirir.

Gizo ile Siyah Kehribar barının şef garsonu Leonardo arasında bir konuşma geçer. O, içkinin teskin edici özelliğinden bahseder. *“Şampanyayı beni hatırlamadan için. Neşelenin. Hüzün bu devrin kaldırabileceği yük değil, hüzne tükürün. Hüzne tükürün ki, kader bütün kötü hilelerinin iflasını görüp aptallaşsın, dedi. Karabaht artık faziletlerle, faziletleri kemire kemire besleniyor.”*(Buğra, 2016: 66-67). Gizo'nun içkili bir ortamda kaderi kötülemesi İslam inancına göre dinî değer çatışması yaşadığını söyleyebiliriz.

4.4.2. Küçük Ağa Romanında Dinî Değerler Çatışması

Küçük Ağa romanında İstanbullu Hoca ve Çolak Salih değişim yaşayan kahramanlardır. İstanbullu Hoca'nın dinî anlamda bir değer çatışması yaşadığı

söylenemez. Küçük Ağa'nın Akşehir'e din adamı sıfatı ile görevlendirilmesi, halk ile sağlıklı bir iletişim kurmasını sağlar. Onun dinî açıdan değerler çatışması yaşadığı düşünülmez.

Romanda değişim yaşayan diğer bir karakter ise Çolak Salih'tir. O, cephede kolunu kaybeder ve umutsuzluk içinde memleketine döner. O cepheye gitmeden önce dinî değerlerine bağlı olarak yaşar. Cepheden döndükten sonra tüm değerlere sırtını döner ve her şeyi alaya almaya başlar. Çocukluk arkadaşı Niko, onun içinde bulunduğu ruh hâlinin farkına varır ve onu etkilemeye çalışır. Niko, Salih'i maddi yönden destekler. Salih'i halkla karşı karşıya bırakarak kasaba halkından intikam almak için kullanmaya çalışır.

Romanda Niko'nun Salih'i meyhaneye götürdüğü, ona içki ısmarladığı vurgulanır. Ondan mahalle kahvesinin yanına meyhane açmasını ister. Salih camiye gitmemeye başlar, hatta cuma namazlarını kılmaz, dinî ibadetlerini yerine getiremez hale gelir.

Salih'in Niko ile birlikte hareket etmesi, aynı dinden olmayan birisini arkadaş edinmesi Akşehir halkını rahatsız eder. Ancak Niko'nun onlara beslediği kini ve düşmanca tavırlarını halk hisseder.

Salih ile Niko'nun arkadaşlıkları çocuklukta başlar. Farklı inançlara sahip olsalar da aralarındaki samimiyet bu açığı kapatır.

“Salih Demirci Hamdi ustanın, Niko'da terzi. Yaninin yanında çalışıyordu. Biri Cuma öteki Pazar günü tatil yapardı. Salih beş vakit namazını kılar, Niko kilisesine devam ederdi. Fakat bütün ayrılıklara rağmen arkadaşlıkta değişen bir şey yok gibiydi. Hâlbuki bütün bu zaman içinde, o birbirine karşı zıt iki büyük dünyanın birer minik örneği daha oluşmuş. Salih bunu çok geç, yıllar sonra anlayacak, hayatı da bu öğrenişle bambaşka bir hedefe yönelecekti.”(Buğra, 2013: 13).

Ancak Niko ve Çolak Salih'in aralarındaki samimiyet onun Türkler'e karşı düşmanlık yapmaları gün yüzüne çıkana kadar devam eder.

Bir gün Çolak Salih, akşamüzeri Niko'yu ararken onların meyhanesine yönelir. Kapıyı hafif aralar ve konuşulanları dinler.

“Tarih, Rum neslinin ikbalini vaad eden bir dönüm noktasındaydı. Bu noktada gafiller ve menfaat düşkünleri büyük bir cehennemlik hainler olarak cemaat ve kilise tarafından tel'in edilecekti. Bereket versin böyleleri çıkmıyor, Trabzon'a ve İstanbul'daki emiyete para yardımı yağıyordu. İrkdaşların uyanıklığı ve gayreti bu kadarla da bitmiyordu; Rum gençleri, yalnız gençleri değil, eli silah tutanların çoğu akın akın Pontus ruhunu gerçekleştirme için

Trabzon'a koşuyordu. Bu mukaddes yarışmada Akşehir Rumları utanılacak bir duruma düşmemeliydi.”(Buğra, 2013: 85).

Çolak Salih, meyhanede bir papaz etrafında toplanan içlerinde Niko'nun da bulunduğu toplantıyı gizlice dinler. Toplantıda Rum azınlıkları vatani bölmeyi planlarlar. Kilise'nin Rum cemaatindeki gençleri örgütleyerek kasaba içinde kargaşa çıkarmak istediklerini öğrenir. Çolak Salih, Niko'nun gerçek bir dost olmadığını anlar. Onun yaşanan olaylardan haberdar olması düşüncelerinin değişmesine vesile olur, o değerlerini yaşamaya başlar.

Çolak Salih'in Niko ile arkadaşlık kurması, onunla meyhaneye gitmesi, içki içmesi, cami yerine kiliseye gitmesi gibi dinî değerlerden kopması değerler çatışması yaşadığını gösterir.

4.4.3. Firavun İmanı Romanında Dinî Değerler Çatışması

Tarık Buğra romanları içinde Küçük Ağa ve devamı sayılabilecek olan Firavun İmanı'nda dinî değerler diğerlerine oranla daha çok işlenir. Din adamlarının ve dinin halk üzerindeki etkisi dinî değerler bağlamında incelenir. “*Denilebilir ki incelenen romanlar arasında dini motiflerin en ağır bastığı roman Firavun İmanı'dır. Sakarya'nın kurtuluşuyla birlikte kahramanlar şükretmek için Kur'an okurlar: “Akif ile Hasan Basri beraber kaldıkları odada, sabaha kadar Kur'an okurlar.”(Öztürk, 2008: 127).* Romanda dine inananların aynı zamanda millî mücadeleye ve zafere de inanan kimseler olarak vurgulanır. Bu kişiler dinî değerlerle bütünleşerek ulusal kurtuluşa rol oynar.

Toplumun inançlarını kullanarak halkı isyana teşvik edenler kendi menfaatleri için dinin halk üzerindeki etkisinden yararlanmaya çalışır. Romanda Zile isyanını çıkaran Fuat Zahir'in durumu bu doğrultuda değerlendirilir. O halkın inancını emellerine alet etmek ister. Fuat Zahir, halifenin söylediklerini halka aktardığı kanısını vermeye çalışır. “*Ama Ali Yusuf tövbe etmiyor, eski mizacına ve tutumuna yeni ve parlak şanslar arıyordu. Yalnız da değildi, sürüyle Ali Yusuf var Ankara'da.”(Buğra, 2017: 143).* Fuat Zahir'in tövbe etmesindeki maksadı işgalcilerle hareket etmeyi bırakarak millî mücadele ile aynı safta yer almanın gerektiğine inanır. Yukarıda bahsi geçen insanların ahlakî, siyasi ve dinî değerler bağlamında çatıştıkları gerçeği çıkarılabilir.

Vatan ve millet savunması uğruna savaşarak gazi olmak ya da şehit düşmek dinî bir değerdir. Vatan uğruna yapılan gaza ve cihat anlayışı da bunu gerektirir. Mücadele

anlayışını idrak edemeyen kişiler, vatan bilincinden yoksundur. Romanda, vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı bilincini kazanamayan kişiler siyasi değerler çatışması bağlamında eleştirilir.

“Bu her şeyi açıklayan bir remizdi: Bugün Ankara’yı milli harekâta asla inanmayanlar, onunla alay edenler, akıllarına, zekâlarına güvenerek çıkarlarının nerede olduğunu iyi bildiklerine inanarak, milli harekâtı baltalamaya çalışanlar sarsmıştı. Onlar da tıpkı Firavun gibi, Ankara’dan mucizeler göstermesini gülererek hezele alarak istediler. Ama onlara ne direnişin trajedi yetti, ne de Sakarya. Aralarında Afyondan sonra tavırlarını değiştirmeyenler, hatta İzmir’den sonra dahi neticeyi İstanbul’a devredebileceklerine inananlar vardı.”(Buğra, 2017: 211).

İnancından şüphelenenler için tarihten örnekler verilerek bu kişilerin akıbetlerinin ne olduğu anlatılır. Romanda millî mücadelenin kazanılması inan ile ilişkilendirilir.

Fuat Zahir olarak bilinen Ali Yusuf, Moskova-Ankara diplomasisinde kendine pay çıkarmak ister. Bolşeviklerin iki adamını halkın gözünde yücelterek inançlı Müslüman olarak göstermeye çalışır. Halkta, Ali Yusuf hakkında birtakım kanaatler oluşmaya başlar.

“Söylenenlere bakılırsa ondan daha âlim, ondan daha vatanperver, ondan daha dinine, imanına bağlı ve alçak gönüllü insan bulunamazdı. Tam bir Osmanlı beyefendisiydi o. Açıkça söylememiş ama Şeyh Rıza Efendi hazretleri kendi gözleri ile görmüş, padişahımız, halifemiz efendimiz hazretlerinin fermanını hamilmiş. Zat-ı şahane için çalışmış. Bunu söylemediği halde adı da, itibarı da bütün civara yayılmış. O millete kul köle, millet onun bir dediğini iki etmezmiş. Durum bu.”(Buğra, 2017: 76).

Ali Yusuf kendisini halka hoca, âlim, İstanbul beyefendisi gibi sıfatlarla tanıtır. Padişah ve halife yanlısı gibi davranır. Menfaati gereği halka dindar görünerek padişahın ve halifeliğin gücünü kullanmaya çalışır. Onun dinî değerleri ve gücü kullanarak halkı etkilemeye çalışması dinî değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Meclis’te iştirakiyyumu savunan mebuslardan Mehmet Şükrü Bey, bu konuda dinî bağlamda farklı bir görüşü savunur. İslam geleneği ile bağdaşmayan Rus komünist fikirlerini savunur, İslam’a bağlı olduğunu söyleyerek din istismarı yapar. Onun bu şekilde davranması dinî değerler bağlamında çatışması yaşadığı söylenebilir. *“Mehmet Şükrü Bey, kendi söyleyişi ile İslam’ın ilk dört dönemindeki Asr-ı Saadetteki ortak samimiyet ve aile haklarının şeriat dairesinde korunması kayıt ve şartı ile komünist idi. İstiklal Mahkemesi’nde bu noktanın üzerinde özellikle direnmiş, kurdukları Komünist Partisi’ni ilmî bir şekilde çalıştığı sürece desteklediğini söylemişti.”*(Buğra: 2017: 15). Romanda Mehmet Şükrü Bey, komünizmin fikirlerini benimser. Komünizmin yargıları, İslam dininin değerleri ile bağdaşmaz. Mehmet Şükrü Bey’in komünizmin fikirlerini savunması, onun

dinî değer çatışması yaşadığının gösterir.

4.4.4. Dönemeçte Romanında Dinî Değerler Çatışması

Kasabada Demokrat Parti ile iktidardaki İsmet İnönü'nün partisi Cumhuriyet Halk Partisi arasındaki çekişmeler yaşanır. Yazar, Millî Şef olarak bilinen İsmet İnönü'nün arkasına saklanan bazı kimselerin davranışları, Fakir Halid'i rahatsız ettiğini söyler. *“Gerçekten de, anında cezalandırmadığı veya cezanın ne olduğunu bilmedikleri için Tanrı'ya karşı kabadayılaşan bu adamlar, milli Şef bir yana, onun kaymakamına, parti başkanına kavuk sallarlardı. Şerif'in onlarla ilgisi yoktu. Şerif'in derdi kendisi ile. Fakir Halid böyle bilirdi ve onun düze çıkması için dua ederdi.”* (Buğra, 2016: 38). Parti arkasına sığınıp onun liderini öne sürerek birtakım hesaplar peşinden koşan bu kişiler, Fakir Halid'e göre Allah'a da direneceklerini sanırlar. Dinî inançları zayıf olan bu insanların romanda, dinî değerler çatışması yaşadığı vurgulanır.

4.4.5. Yalnızlar Romanında Dinî Değerler Çatışması

Yalnızlar romanında dinî değer çatışması, roman kahramanlarının din ve inanç adına söylediklerinin dine aykırılığından hareketle dinî değerler çatışması birkaç örnek üzerinde işlenir.

Macit ile Murad'ın konuşması esnasında Murad'ın Hurrem'e olan ilgisinden haberi olan Macit, onun içkili halde sofradan kalkmak istemesi üzerine ona İslam yaratılış inancına aykırı sözler söyler. *“Yemin ederim ki Allah'ın pişmanlıklarından birisi de, kullarını âşık olacak kadar budala yarattığı içindir. Yo, yo; yadırgama, karşı da çıkma: Sırf cinsiyetinin saplantısı yüzünden bütün insanlık duygularını ve kişiliğini silip atan âşık Allah'a aykırı düşmez mi?”*(Buğra, 2016: 38). Macit'in Murad hakkındaki düşüncelerini eleştirir. Onun Allah'ın yaratma kudretini sorgulaması İslam inancında hoş karşılanmaz. Macit'in sarf ettiği sözler dinî değer çatışmasına örnek verilebilir.

Murad, Beyoğlu Caddesi'nde gezerken geçmişi hatırlamaya başlar, geçmişte onu tedirgin eden nedenleri düşünür. Eve gelir, yatağına sırt üstü yatar, tekrar geçmişi düşünmeye başlar.

“Bu hal onda, bitkinlik ve bezginliğine rağmen, isyanı andıran veya isyanı özetleyen bir şikâyet, belki de bir sızıldanma isteği uyandırdı. Şimdi kaderini çizen gücü veya güçleri bilek, varlığını silikleştiren ümitsizlik için birisini veya birilerini, bir şeyleri suçlayacak bu halden kurtulmak istiyordu. Ama kimi, kimleri, neyi? Allah'ı mı? Ama bu zayıf inancını büsbütün yok etmek için

züppece bir gurur duymuş, kendisini kuvvetli saydığı günlerinde isteklerini ve eğilimlerini her türlü bağlantılardan kurtarmak için, hiç duraklamadan: kuvvetli olan, kaderini kendi çizer” demeyi bir marifet saymıştı.”(Buğra, 2016: 42).

Murad, derin düşüncelere dalar, kaderini sorgularken isyan eder. İslam inancında Allah’ın yarattıkları kuşkusuz eleştirilmez, kader ve kaza Allah’tan gelir. İnsan amelleri ile kaderinin tayininde ona sığınır ve ondan yardım ister. Murad’ın inancının zayıflığı, onda Allah’a ve kadere karşı bir isyan düşüncesini doğurur. O bu bağlamda dinî değerler çatışması yaşamaya başlar, ancak doğru yolu bulmak için çıkış arar.

Doktor, Murad gibi geçmiş günleri düşünür. Kırk yaşlarındaydı, yaşlandığını hisseder ve gücünün eskisi kadar olmadığı kanaatine varır. Allah’tan kendisine kuvvet vermesini diler. *“Ey benim Tanrım, gururum; gençliğim, olgunluğumun Tanrısı gururu; seni benim kuvvetim yaratmıştı, şimdi de sen bana kuvvet ol. Bana kuvvet ver de, o güzel maceramı ve seni ey benim Tanrım, seni, alçaklaşarak çirkinleştirmeyeyim.”*(Buğra, 2016: 103). Doktor, eski gücüne kavuşmak ister. Kibirlenir, Allah’a isyan eder, O’nu yaratılan ve tabiatın nesnesi gibi düşünür, bu yönde ifadeler de bulunur. Her şeyi yaratan Allah’ı onun gururu yarattığını ve bu yaratma işinin karşılıklı olduğu söyler. Onun şirk içeren sözleri, kibrinin ve çaresizliğinin kanıtı olarak yorumlanabilir. Doktor’un bu şekilde konuşması dinî değerler çatışmasına örnek verilebilir.

Murad’ın annesi Nigar Hanım ile Hüseyin Bey arasında bir konuşma esnasında Nigar Hanım’ın onun çok şarap içmesi nedeniyle zararlı çıkacağına dair telkinlerine karşılık o sert tepki verir. *“Boyuna şarap... Acıyorum sana, enişte. Bir gün demircilerin deli Bekir gibi küt diye devrilip gideceksin. Ama söylediklerinden başka hiç kimse değil kendisi korktu: töbe töbe! Hüseyin Bey ise keyiflenmişti. Bunun için üzülme, sen dedi; iş olacağına varır: Şarap içiyorum diye Allah baba kontratımızı bozacak değil a?”*(Buğra, 2016: 158). Nigar Hanım’ın tüm ikazlarına karşın Hüseyin Bey’in şarap içme konusundaki inadı inancının zayıflığını gösterir. Şarabı keyif için içer, başına gelecekleri umursamaz ve her şeyi yaratan Allah’ı baba olarak niteler. Allah ile kontrat yapmadığını söyleyerek İslam inancına aykırı sözlerle Nigar Hanım’ı hayretler içinde bırakır. Hüseyin Bey’in şarap düşkünü olması ve dine karşı kayıtsız kalması dinî değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Hüseyin Bey’in inançsızlığı bununla da kalmaz. Doktor ile konuşurken bir ara geçmişi düşünür. Doktor, onun düşünceli halini gözlemler. Hüseyin Bey, biraz hayıflanarak konuşmasına şöyle başlar *“Mekteb-i Hukuk’u bitirdiğim zaman kendimi*

büyük hayallerimi gerçekleştirmiş sanıyordum. Ama gözlerimi Mardin'in bir kazasında açiverdim. Ne kaza! Buraların köyleri bile ona göre Cennet! Allah baba orayı sanki günahkâr kullarına tecrit kampı olsun diye kurdurtmuştu.”(Buğra, 2016: 186). Onun Mardin'in bir kazası hakkındaki düşüncelerinden anlaşılacağı üzere İslam inancına aykırı benzetmeler yapması, Allah'a eş koşarak Allah baba diye şirk içeren sözler söylemesi, dinî değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Doktor, sadaka, yardım gibi sosyal paylaşmayı düzenleyen dinî değerleri küçümser, bu işi yapanlarla alay eder.

“Günlerden bir gün, medreseye yardım sağlamak için resmi makamlara ve tanınmış zenginlere başvurmak istemişlerdi. O, bu düşünceyi ortaya atanlara; yardım istenmezi... Dilenciliktir o. Yardım edilecekleri arayıp bulmak yardım yapılabileceklerin vazifesidir. Sadaka vermek zevkini tattıracaksanız soysuzlara bir de yalvarmak küçüklüğüne katlanmak neden?”(Buğra, 2016: 95).

Doktor, yardımlaşmayı sağlayan sadaka hakkındaki görüşlerini aktarırken yardım alan ve verenler için dinî açıdan sakıncalı sözler sarf eder. Romanda Hüseyin Bey, Murad ve Doktor'un din ve inanç hakkındaki sözlerinden örnekler verilerek onların dinî değerler açısından çatışma yaşadıkları söylenebilir.

4.5. İktisadi Değerler Çatışması

Romanlarda, para, mal, mülk, gayrimenkul gibi iktisadi alanda kıymete değer görülen nesnelere, roman kahramanlarının ahlakı ile ilişkilendirilerek onların iktisadi anlamda yaşadıkları çatışmalar bu bağlamda incelenir.

4.5.1. Siyah Kehribar Romanında İktisadi Değerler Çatışması

Sofiya serbest yaşam tarzıyla sevgilisi Ferrnando dışında zengin olan Frederiko ile çıkmaya başlar. Ancak Ferrnando, Sofiya'nın kendisini aldattığını ve Frederiko'yla para için birlikte olduğunu anlar. Sofiya, Frederiko'dan daha fazla para almaya çalışır.

“Frederiko elleri boş kaldıktan sonra Sofiya'ya uzun uzun bakarak cüzdanını çıkardı ve bir deste bankonot aldı. Onları sol eliyle tutuyor, sağ avucunun içine muntazam aralıklarla vuruyordu. Bu esnada Sofiya'yı tipik bir sevinç dalgası, bütün uzuvlarında şöylece bir yokladı. Budala bana bir de servet verecek. Yanılmıyordu: Frederiko tüküren bir ifadeyle yüzünü buruşturarak al, dedi. Sofiya bir çocuk masumiyetiyle binlik bankonotlardan müteşekkil desteyi aldı, çantasına koydu, çantayı iyice kapatıp taksiye yerleşirken de: çok teşekkür ederiz, sinyor Frederiko. Fernando'nun buna

ihtiyacı vardı, dedi.”(Buğra, 2016: 177- 178).

Sofiya, Fernando ile rahat bir hayat sürmek ister, onu hâlâ sever. Fernando ile rahat bir gelecek kurmak için başkaları ile ahlaksız bir ilişki yaşamayı göze alır. Ancak Frederiko, Sofiya'nın ikiyüzlülüğünü anlayınca elindeki paraları onun yüzüne saçar. Sofiya ise hiçbir şey olmamış gibi davranır, kendisini rezil eden Frederiko'nun elinden düşen paraları toplayarak ona teşekkür eder. Frederiko'nun sinirlenerek paraları Sofiya'nın yüzüne saçması, onun saçılan paraları yerden toplaması, ikisinin ahlakî ve iktisadi değerler çatışması yaşadıklarını göstermektedir.

4.5.2. Küçük Ağa Romanında İktisadî Değerler Çatışması

Millî mücadele yıllarında mücadeleye destek vermek için Akşehir halkı, bir kahvehanede toplanır. Ancak Niko ile ortak iş yapmaya başlayan Çolak Salih'in mahalle halkına karşı Rumlar için eğlence yeri açarak onlara hizmet etmesi iktisadi değerler bağlamında eleştirilir.

“Çatışma kavramına edebiyat açısından bakıldığında, çatışmanın psikolojik ve sosyolojik boyutları üzerinde durulduğu fark edilir. Gürsel Aytaç, edebiyatta daha çok çatışmanın sosyolojik yönüne işaret ederek edebi eserde çatışmayı karşıt şeylerin çarpışması ve tartışılmasıyla karşıt değerlerin ortaya konulması olduğu belirtilir.”(Bingöl, 2011: 13).

İktisadi değerler çatışması yaşayan Çolak Salih toplumsal bağlamda da eleştirilir. Toplumun değerlerine karşı hakaret etmesi sosyal anlamda mahalle halkına yabancılaştığı söylenebilir.

4.5.3. Firavun İmanı Romanında İktisadi Değerler Çatışması

Ali Yusuf, para için kirli ilişkiler kurar. Onun ilişki kurduğu kişiler, millî mücadele aleyhtarlarıdır. Rus Bolşevik ajanlarından birisi ona kendisinin Paris'te çıkan Maten gazetesinin röportajcısı olduğunu söyleyerek onun gazetesine sıkça uğramaya başlar. Ali Yusuf, adamın kim olduğunu öğrenir ve onunla pazarlık yapar. *“Herif işbirliği teklif ediyor, bunu da Ali Yusuf'u bile heyecanlandıran parlak sözler ve çil çil altınlarla destekliyordu. Sözler, Türkiye'nin ve Türk halkının mutluluğu ile ilgili idi. Altınlara gelince, onlar da, kardeş Rus halkının büyük dava yürütülsün diye, dostluğu son belgeleri ve yapılabilecek son fedakârlıları idi. (Buğra: 2017: 55).* Ali Yusuf'un para kazanma uğruna Bolşeviklerle kirli pazarlıklar yapması iktisadi değer çatışması yaşadığını göstermektedir.

Ali Yusuf'un menfaatleri gereği siyasi ve ahlakî anlamda her türlü kirli işleri yapacak karakterde birisi olarak romanda sıkça vurgulanır. O, Rus ve İngilizlerle kirli pazarlık yapar, Doğu'da bir isyan çıkması için onlara yardım eder. *"İşte tam bu günlerde Yusuf, biri Rus, öteki İngiliz iki ayrı ajandan aynı teklifi aldı. Doğu'da çıkartılacak bir ayaklanma akıl almaz bir servet ve istenen imkânlarla ödenecek veya onların deyişi ödüllendirilecekti. Üstelik bu işi padişah hazretleri de istemekte idiler. Ajanların ikisi de aynı şekilde bunu söylüyordu."*(Buğra, 2017: 57). Ali Yusuf, içte isyancıları ve çeteleri kıskırtarak onların gücünü, dışarıda da işgal devletleri ve Bolşeviklerin desteğini alarak isyanı geniş alana yaymaya çalışır. Onun kirli pazarlıklar yaparak para kazanmaya çalışması, iktisadi değerler çatışmasına örnek gösterilebilir.

Romanda genelde tüm değerler çatışmasını üzerinde toplayan Ali Yusuf'tur. Olayların merkezinde olan Ali Yusuf, çatışma yaşadığı değerlerin nedenleri romanda irdelenir. O, millî mücadelenin kazanılacağına inanmaz, işgalcilerle hareket ederek kendisine bir pay çıkarmaya çalışır, siyasi rant peşine düşer. Hüseyin Avni, ondan şüphelenir, onun hakkında karar alırken düşünceleri bunu destekler niteliktedir.

"Ali Yusuf'u düşün, Avni. Hükümün kararını vermiş o. Türkiye batacak demiş. Tufandan ne farkı var bunun? Şimdi o tufandan, hem de çok büyük kazançlarla kurtulacak bir adam olarak görüyor kendini. Bu da bir deha işidir. Kim bilir dehasıyla ne kadar övünüyor Ali Yusuf? Belki de mes'ud. Ve elbette bizleri budala bulmaktadır. Oyuncak yerine koyduğuna inanmaktadır."(Buğra, 2017: 90).

Ali Yusuf, memleketin batmasından faydalanarak nasıl para kazanacağını düşünür. Hüseyin Avni ve Mehmet Akif'in onun hakkındaki düşünceleri bu yöndedir. Çünkü heyete katılan Hüseyin Salim'in onun emirleri ile hareket ettiği heyet tarafından gözlemlenir.

"Gökyüzü ne kadar güzeldi. Bu kristal laciverdi, yıldız ışıklarındaki bu berraklığı İstanbul'da bulamazdınız. Ankara güzeldi. Ankara çok güzel olacak, çok geçmeden İstanbul'a bir efendi, bir damak gibi taşınacaktı. Pera Ankara'nın olacaktı. Ada Ankara'nın olacaktı. Şehzadebaşı Ankara'nın olacaktı ve Ankara demek biraz da Ali Yusuf demektir. Ali Yusuf Bab-ı Ali'yi ve büyük iş yerlerini, borsayı düşündü. Tepebaşı'nı ve oteli düşündü. (Buğra, 2017: 195).

Ali Yusuf, önceleri İstanbul Hükümeti'nin yanındayken Ankara'da zaferin ilanından sonra onun davranışları değişir. Artık İstanbul'un, Ankara'ya hâkim olmadığını, bağlı olacağına inanır. İstanbul eski gücünü ve iradesini yitirir, Ankara'nın siyasi geleceği şekillenirken diğer yandan Ankara, yeni ekonomik atılımlar yapar. Ali Yusuf, çalışmalarını bu yönde planlar. Ankara'nın yanında olduğu izlenimi verir. Yeni rantlar elde etmek için

çalışır. Pera Şehzadebaşı, Bab-ı Ali gibi mekânları kazanç elde edilecek yerler olarak görür. O, yeni ilişkiler kurarak borsada para kazanmayı planlar. Savaştan yeni çıkan milletin toparlanma hamlelerinden istifade etmeye çalışır. Onun menfaatleri gereği Ankara ve İstanbul'un un ekonomik hamlelerine göre yön değiştirmesi iktisadi anlamda değer çatışması yaşadığını gösterir.

4.5.4. Gençliğim Eyvah Romanında İktisadi Değerler Çatışması

Suikast girişiminin arkasında olan İhtiyar, farklı yollara başvurarak kargaşa çıkarmak için yeni planları uygulamaya başlar. Meclis'teki adamlarına talimatlar verir, adamlarından birisini kendisini yazar olarak tanıttırmasını ister. Yazar, parayı seven bir gazeteciyle tanışır. *“Ortada bir de şart vardır: İşte paralar... Arkası gelecek. Ama yazarın kim olduğunu, kendisi, yani gazete sahibi dâhil, kimse bilmeyecektir. Yazı örnekleri işte hazırdır. Bakar, beğenirse basar. Dilerse altlarına da uyduruk bir ad veya kendi adını koyabilir. Zaten para diye kıvranıp duran sersem yemin üstüne balıklama daldı ve zokayı yuttu”*(Buğra, 2015:51). İhtiyar'ın sürekli kargaşa çıkarmak için basını kullanarak para karşılığında gazetelerde yalan haberlerin çıkmasını ister. Ortaya çıkacak yalan haberleri Türkiye'ye servis ederek yeni bir kargaşa ortamı oluşması için çalışır. İhtiyar'ın parayla basın ve siyasette yalan haberler çıkarmak istemesi, iktisadi değerler çatışması olarak değerlendirilebilir.

Delikanlı, İhtiyar'ın lokantasına gittiğinde oradaki ortamı gözlemler. Lokantada filinta gibi delikanlılar, güzel kızlar, bol yemeler, içmeler, muhteşem denilecek kadar iyi düzenlenmiş hizmetleri görür. Hepsinin para ile yapıldığını düşünür. *“Ah para diye dış gıcirdatıyor. Bu lokantaya ve onların gittikleri daha başka yerlere... ki düşünemiyor bile ama, öyle yerler olduğuna kestirebiliyor... Gidecek parası kılık ve kıyafeti olmadığı için paraya ve paralılara daha bir kin duyuyor.”*(Buğra, 2015: 105). Delikanlı'nın para sıkıntısı çekmesi, parayı mutluluk olarak görmesi iktisadi değer çatışmasına bir örnektir. Ayrıca İhtiyar, tuzağına düşürdüğü diğer insanlar gibi Delikanlı'yı lokantada ağırlar. Lokantayı cazibeli bir mekân haline getirerek tuzak merkezi olarak kullanmaya başlar. İhtiyar'ın lburayı kullanarak insanları ağına çekmesi iktisadi değerler çatışması yaşadığını kanıtlar.

İhtiyar, Çağdaş Kulub'ün yönetim kurulu başkanı olan kumarhane başkanı ile bir pazarlık yapar. Pazarlıkta İhtiyar'ın doçent olan adamları, kumarhane yönetim kurulu başkanı ile onun adına ortaklık kurar. Orada bulunan hukukçu, onun ortaklıkta enayi durumuna düştüğünü söyler. Ancak İhtiyar bu durumun kendi lehine olduğunu, enayi

olmadığını hukukçuya söyler.

“Kim enayi? Yüzde elli kayba karşılık yüzde yüzlük garanti. Haklıydı elbette; çünkü aynı adam bir değil, birkaç badireden bu ortaklık sayesinde, zırnık zarara uğramadan paçayı kurtardı. İşi büyüttü, silah kaçakçıları ile bağlantı sağladı. O zamana kadar sigara, içki, kap kaçakçılarıyla bağlantı sağladı. O zamana kadar, sigara, içki, kapkaçak, giyim kuşam, parfümeri gibi adi ve bayağı maddeler üzerinde adam çalıştıran İhtiyar, her yönüyle işine layık ve gerekli bir konuyu ele geçirmiş oluyordu.” (Buğra, 2015: 213).

İhtiyar'ın kirli işlerle uğraşması, kişiyi, aileyi, toplumu bataklığa sürükleyen ve madde bağımlılığı oluşturan sigara, içki, kaçakçılık, kumar gibi kötü alışkanlıkların finansmanlığını yapması, bunlar için ortaklar araması iktisadi değerler çatışması içinde olduğunu kanıtlar.

İhtiyar, Delikanlı ile konuşmasında, onu kendisine bağlamak için ikna etmeye çalışır. Ona kendi gücünün büyüklüğünü anlatırken Türkiye'den ve Dünya'dan örnekler verir. Dünya'da çetelerin yaptığını kendisinin küçük ekiplerle yaptığını ve insanları kendisine muhtaç duruma düşürdüğünü, bundan zevk aldığını anlatarak büyüklüğünü ispatlamaya çalışır.

“Onlar, o söylediklerim parti kuruyor, Devlet gasp ediyor, devlet gücü kullanarak insanların boğaz tokluğuna çalıştırıyorlar; sonra da kârı, vurgunu, yukarıdan aşağıya doğru azalan yüzdelerle paylaşıyorlar. Kâr'a gelince, düpedüz paradır o. Ama paradan ibaret değildir; aynı zamanda keyiftir ve dokunulmazlıktır ve tahakkümdür ve insanları küçültmek zevklidir ve ayaklar altında süründürmek ve korkutmak ve yaltaklandırmak ve el oğuşturmak ve yalvartmak ve ezme şehvetlidir.” (Buğra, 2015: 252).

İhtiyar, Türkiye'de yapmak istediği planlarının finansmanı karşılamak için yasal yollardan gelir elde etmek istemez. İşlerini sürdürmek ve gelirlerinin devamını sağlamak için kirli pazarlıklar yapar, ortaklıklar kurar, insanları kendisine muhtaç ederek onlardan her türlü istifade etmeye çalışır. Romanda onun bu yollu birisi olduğu örneklerle belirtilerek iktisadi bağlamda değerler çatışmasının merkezindeki kişi olduğuna vurgu yapılır.

4.5.5. Dönemeçte Romanında İktisadi Değerler Çatışması

Romanda, iktisadi değerler çatışması bağlamında savaştan sonra kasaba halkının ekonomik durumu üzerinde tespitler yapılır. İkinci Dünya Savaşı biter, tarım alanında yeni gelişmelere paralel olarak buğday fiyatları artar ve kasabalının elindeki buğdaylarda değerlenir. *“Köyünde elektrik yok, elektrikle çalışan buzdolabını vurduğu gibi tatar*

arabasına, kağnısına evine götürüyor, tel dolap yerine kullanıyor. Sağlığına düşkünlüğü de buna göre artmış; vara yoğa doktora dayanıyor. Bi iğne yapıver bana da doktor bek, diyor.”(Buğra, 2016: 13). Buğday fiyatlarının artması ile kasaba halkı, yetiştirdiği ürünlerden çok gelir elde etmeye başlar. Bu refahlık onların lüks harcamalar yapmalarına neden olur. Kasabada israfın artması iktisadi değerler çatışmasına örnek verilebilir.

Kasabada köylülerin ve esnafın gelirlerin artması ile aşırı harcamalarına neden olur. Durumu iyi olanların aşırı harcamaları ve esnafın müşterilerine pahalı mal satmaları iktisadi açıdan sıkıntıları beraberinde getirir. Fakir Halid’in kasabadaki bu durumu şöyle dile getirir.

“Nası esker gelince yiyecek içeceğinden, giyeceğine kadar her bir şeyler ve ev kiralari ateş pahasına çıkıverdiyse, bu da öyle, doktor bey. Heriflerde para bol... Ha başlarında sözüm yabana bit, ha ceplerinde para edeceklerini, neye harçayacaklarını bilemiyorlar, yazık. Kendilerine, garılarına, kızlarına, çocuklarına her ne rast gelirse alı alıveriyorlar. Kaçamış bu? Deyen yok. Esnaf da, Allah taksiratlarını bağışlasın, tutturabildiğine sokuşturu sokuşturuverir.”(Buğra, 2016: 186).

Kasabada hali vakti yerinde olanların israflı davranmaları ve esnafın müşterilerine karşı ürünlerini değerinden fazlasına satmaları, iktisadi değerler açısından çatışma yaşadıklarını gösterir.

Celâl Bey’in para kazanma hırsı parayı her şeyden daha değerli görmesine neden olur. Celâl Bey, sadece para ile kuvvetli olunabileceğine inanır.

“Kitapları bu dillerle yazılmış şeylerdi. Bu kitaplardan biri Bayer İlaç Fabrikası’nın kuruluş ve gelişme hikâyesini anlatıyordu. Celal o adamı kendisine çok benzetiyor, yaptıklarını da kendi yetenekleri, kendi kafa yapısı için mümkün görüyordu. Para en büyük kuvvetti, başarı da erkeğin her şeyi hak eden karşı gelinmez, direnilmez çekiciliği.”(Buğra, 2016: 33-34).

Celâl Bey’in her şeyi para ile elde edebileceğini düşünmesi, onu araç yerine amaç olarak görmesi, iktisadi manada değerler çatışması yaşadığını kanıtlar.

4.5.6. Yalnızlar Romanında İktisadi Değerler Çatışması

Romanda iktisadi değer çatışmasına fazla rastlanılmaz. Ancak Doktor, geçmişini hatırlarken mukayese yapar. Romanda Doktor’un bencil bir kişiliğe sahip olduğu vurgulanır. *“Pençesiz ayakkabılar içindeki iğrenç çoraplar... gereğince yıkanmamış ve yaşanmamış iç çamaşırların vicdanı aşağılayan baskısı... pardesüz geçen kışlar... simitten ve beş kuruşluk işkembe çorbasından nefrete varan bıkkınlık... borç arama ve istemedeki*

aldatıcı çaresizlik”(Buğra, 2016: 93). Doktor, küçük yaşlarda okul yıllarında parasızlık nedeniyle çaresiz kalır bu nedenle sıkıntılı dönemlerden geçer.

“İçindeki sallantılara rağmen gülümsedi... gururla. Bu gülümseyiş, ince üst dudağının kıyısındaki bu yukarı çekilişle birlikte gözlerinde parıldayıveren bu her şeyi horlayış, işte o yıllarda doğmuş ve tik haline gelmişti; kendisini bu gülümseyişle kurtardığına inanırdı; özelliklerine onlar başkalarının elinde iken, kendisinde değilken böyle gülümsemeyi becerebilmişti.”(Buğra, 2016: 93-94).

Doktor, sefalet yıllarını hatırladıkça öfkelenir. Gün geçtikçe bencilleşerek mala mülke kanaatsizce sahip olma hırsına kapılır. Onun böyle davranması iktisadi değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Doktor’un sefalet yıllarında bencil davranmasından ötürü arkadaş edinemez. Ancak Rahmi adında kendisine yakın hissettiği bir öğrenci arkadaşı vardır. O, Rahmi’ye keyfine göre davranır, bazen arka çıkar bazen de onu küçümser. Kendisinden dört yaş küçük olan Rahmi amansız bir hastalığa yakalanır. Psikolojik sorunlar yaşayan Rahmi, intihar etmek ister, ancak onu görenler intihardan vaz geçirirler.

“Bu sıralarda Doktor, henüz servete değilse de, para sıkıntılarından uzak ve şöhrete açık bir hayata ayak basmış bulunuyordu. Rahmi ile ilgilenmesini, onu bu parça parça intihardan vazgeçirmesini rica etmek için gelenlere, sadece gülümsüyor ve Budalalar, bir canlının mutlak iflasa doğru doludizgin gidişindeki hazzı asla anlamayacaklar, diye düşünüyordu.”(Buğra, 2016: 100).

Rahmi’nin hastalanmasından rahatsız olmayan Doktor, para kazandıkça bencilleşir. Ona yardım etmek isteyenleri küçümser. Doktor, iktisadi ve ahlakî manada değerler çatışması yaşar.

4.5.7. Yağmur Beklerken Romanında İktisadi Değerler Çatışması

Romanda, kasaba halkının temel geçim kaynağı tarımdır. Tarlalardan elde edilecek ürünler onlar için hayati öneme sahiptir. Kasabanın üretim metodu romandan anlaşılacağı üzere yağmura bağlı bir üretimdir. İktisadi hayatı tarıma dayalı olan kasabalının değerler çatışması genelde yağmurun beklentisi üzerinden verilir.

Rahmi Bey, yağmurun yağmaması nedeniyle ürünlerinin kurumaması için tedbir alır, İstanbul’dan su pompası getirir. Pompayı kendisi kullandığı gibi ihtiyacı olanlara da verir. *“Pompa bedavaya kaldı diyorlardı. Ama Rahmi’nin aldığı para, tıpatıp mazot parası oluyordu. Yaptığı tek namus değil, namussuzluk hali vakti pek iyi olmayanlardan*

kırdığı varlıklara bindirmektir. Buna karşılık: Bu da benden oluversin dedikleri de oldu.”(Buğra, 2017:6 4). Rahmi Bey, varlıklı birisidir. Kasaba halkı ürünlerini kuraklıktan korumak için ondan su pompasından yararlanmak isterler. Rahmi Bey’in pompadan yararlanmak isteyenlere karşı fırsattan istifade edip onu yüksek fiyattan kiralaması, iktisadi değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Romanda bahsi geçen yıllar 1929 yılının da içinde bulunduğu Dünya’da ekonomik kıtlığın olduğu yıllardır. Ekonomik kıtlık ülkemizde de hissedilir, halkın belini büker. Kasaba halkı ekonomik kıtlık ile uğraşırken Ankara’daki milletvekillerine yüksek oranda zamlar yapılır.

“Rahmi iyi hatırlamaktadır. Bir önceki kuraklık yılında... Rahmi toy bir avukattı o zaman. Mal Müdürlüğünde, kaymakamlıkta, savcılıkta. Vallahi zararım var, diye ağlayan koca koca tüccarları görmüştü. Ama işe yaramıyordu bu inanmış adamların yeminleri de, gözyaşları da. Çünkü Ankara para istiyordu. (Rahmi burada, milletvekillerine yapılan büyük zammı ve partisinin karşı çıkışını da hatırlıyordu).”(Buğra, 2017: 190).

Ekonomik kıtlıklar sürerken, vergiler üst üste biner, halk ciddi manada sıkıntılar çeker. Böyle bir durumda milletvekillerine yapılan büyük orandaki zam, iktisadi değerler çatışması açısından değerlendirilir.

Cumhuriyet Halk Fırkası üyelerinden Hilmi Bey, kasabaya gelişinden sonra halkın ekonomik durumu ve idarenin halka karşı yönetim anlayışı hakkında bir rapor hazırlar.

“Hilmi Bey, bölgesinde yaptığı teftişler sonucunda bir rapor halinde, Halk Fırkası merkez kuruluna ve Gazi’ye sunmuş. Bu raporda İsmet Paşa ve yakınların arasının açılmasına sebep olmuş; çünkü raporda halkın durumu ve vergilerin ağırlığı ile tahsil şekillerindeki insafsızlık ve fırka mütemedlerinin derebeylik denecek kadar, başına buyruk duygularına ve çıkarlarına bağlı davranışları anlatılıyormuş.”(Buğra, 2017: 211).

Hilmi Bey’in raporu, Ankara’da ses getirir. Fırka’nın kasabadaki yöneticilerinin halka karşı ağır vergiler alması, onlara adaletsiz davranmaları, iktisadi değerler çatışma yaşadıklarını gösterir.

4.6. Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması

Roman kahramanlarının sosyal çevreleriyle olan ilişkileri üzerinden Türk kültüründe yeri olmayan davranışlarda bulunmaları eleştirilir.

4.6.1. Siyah Kehribar Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması

Farklı bir ülkede ulusal kültürel değerlerinden uzak kalan Türk gencinin kültürel

çözülmesi romanda ele alınır. Türk genci, arkadaş grubu ile bara gider. Barda eğlenenler, içkiyi birbirlerinin sağlığına diyerek kadeh kaldırır.

“Şuna bak şuna dedim: O gidip sokakta zıp zıp oynayacaksa daha iyi olmaz mı? Leonardo akşamın en kuvvetli kahkahasını basarak: Oğlum dedi. Bütün sarhoşluğuma ve aramızdaki havaya rağmen bir hayli şaşladım: Oğlunuz mu? Evet, Barbaryo benim oğlumdur. Bunun için kalıbımı basarım. Üstelik onunla iftihar ediyorum Bir gün o babasının yanılmadığını ispat edecektir. İnaniyorum dedim ve haydi Barbaryo'nun sıhhatine içelim.”(Buğra, 2016: 21).

Türk gencinin arkadaşları ile meyhaneye gitmesi, “evlat” gibi bir kavramın içki ile anılması, kültürel değerler çatışması açısından eleştirilebilir.

Melina'nın arkadaşı Barbaryo'yu üç ay evinde barındırması, Türk gelenekleri ile bağdaşmaz. Türk gencinin Melina'ya ilgisi, Melina'nın da bu ilgiye kayıtsız kalmaması Melina'nın zor durumda kalmasına neden olur. Çünkü Türk genci, Melina'ya üç ay boyunca Barbaryo'yu neden evinde misafir ettiğini sorar.

“Melina ceketini çıkaracaktı. Barbaryo bir geyik gibi sıçrayarak ona yardım etti, ceketini alarak soldaki odaya götürdü. Kapıyı açık bırakmıştı. Oranın yatak odası olduğunu gördüm. Barbaryo gardıroba ceketini astı. Bunları yaparken kendi evinde gibiydi, her şeye rağmen içim bir kere daha burkuldu. Melina beni anlamış olmalıydı. Barbaryo üç ay kadar bende misafir kaldı, diye fışıldadı.”(Buğra, 2016: 43).

Türk adet ve geleneklerine göre hoş karşılanmayacak davranışlardan birisi de yabancı bir erkekle aynı evi paylaşmaktır. Barbaryo'nun Melina'nın yatak odasına elini kolunu sallayarak girdiğini gören Türk genci Melina'ya sert tepki verir. Ancak Melina, Barbaryo'nun odasına izinsiz girmesini normal karşılar. İki kültür arasında kalan Türk gencinin kendi kültürünü bırakıp İtalyan kültürüne adapte olmaya çalışması kültürel çatışma yaşadığını gösterir.

Melina, serbest yaşamaya seven birisidir. Arkadaşları ile çekinmeden Türk kültüründe yadırganan bazı davranışları herkesin önünde yapar.

“Leonardo şişeyi bıraktı. Barbaryo onun ceketini getirmişti, giyindi. Kapıya doğru yürüdük. Önde Barbaryo vardı. Melina onu yanağından öptü. Leonardo ona: Ben de seni öpmek istiyorum, dedi. Melina gülerek: Pekâlâ ihtiyar çapkın öyle olsun, diye razı oldu. Bu sırada ben elimi uzatmış bekliyordum. Melina kal, dedi. Onlar dış kapıya varmışlardı. Onlar dış kapıya varmışlardı. Susuyordum. Tekrarladı: Kal.”(Buğra, 2016: 52).

Melina'nın hayat arkadaşı olan Türk genciyle beraber olduklarında erkek arkadaşlarını öpmesi, Türk gencini üzer. Sevgilisiyle beraberken erkek arkadaşlarına

gereğinden fazla ilgi göstermesi, onları öpmesi, ahlakî değerler çatışması bakımından eleştirilir.

Türk genci çevre edinirken arkadaşlarına Türk kültürünü tanıtıcı bilgiler vermez.

“O halde dans tarihinden bahsedeyim Melina dedim. Şakaya hiç alınmadan kabul etti. Hazır orkestrada çalarken bundan iyi mevzu da mı olabilir? Haydi; sonra da dans ederiz. Seninle hiç dans etmedik. Çocukça kapılıverdiğimiz bu oyuna. Önce Latin Amerika danslarından mı, yoksa Avrupa’ya Asya danslarından mı bahsedeyim, diye sorarak başladım.”(Buğra, 2016: 223).

Türk gencinin Türk folklarına ait oyunlar yerine başka ülkelerin oyunlarından bahsetmesi kültürel değerler çatışmasına örnek verilebilir.

4.6.2. Küçük Ağa Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması

Ulusal kültürüne yabancılaşan Çolak Salih’in durumu örnek gösterilebilir. O, cephede kolunu kaybedince içine kapanır, Niko’nun ihanet etmesini önceleri fark edemez, mahallelilerin tüm ikazlarına rağmen Niko ile ilişkisini devam ettirir. Cuma namazlarını kılmaz, içki içer, günlerinin büyük kısmını Niko’yla geçirir. Değerlerine yabancılaşan Çolak Salih’in kültürel yozlaşma yaşadığı Halep cephesinden döndükten sonra davranışlarına yansır.

4.6.3. Firavun İmanı Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması

Ali Yusuf’un iyi bir gözlemci olduğu romandan anlaşılmaktadır. Ali Yusuf, siyasi ve ticari çevrelerle iletişim kurarak onların davranışlarını gözlemlemeye çalışır. Politikacıların ve iş adamlarının sosyal ilişkilerinde çatışma yaşadıkları romandan anlaşılır.

“O politikacılar ve iş adamları da herkes gibi konuşuyor, başarıları ile övünüyor, başarısızlıklarının dersini sebeplerini, özürlerini sayıp döküyor, yapmayı tasarladıklarından söz ediyorlardı. Ali Yusuf ise bir rastlantıyı değerlendirerek anlamıştı ki, en rahat ve en çok konuşulan yerler de, berber dükkânları, lokantalar, kahvelerdir. Ve arabacılar, garsonlar, berberler önemsenmezler, hatta fark edilmezler.”(Buğra, 2017: 41).

Politikacıların ve iş adamlarının sosyal ilişkilerinde ve davranışlarında olduklarından farklı görünmeye çalışmaları, sosyal değerler çatışması yaşadıklarını gösterir.

Ali Yusuf, İzmir’in kurtarılmasından sonra farklı planlar yapar. Mustafa Kemal Paşa’nın İzmir’e geleceğini haber alınca erken saatlerde yol alır. *“Ali Yusuf 9 Eylül sabahı İzmir’de idi, akşamki ziyafeti hazırlıyor ve Paşa hazretlerinin özel bir istekleri olup olmadığını soruyordu. Diğer erkâna gelince, Ali Yusuf onlara karşı tebriklerini ve*

teşekkürlerini bekler gibi davranıyordu.”(Buğra, 2017: 198). O, daha önce millî mücadele aleyhine çalışırken zaferin kazanılmasından sonra fikirlerini değiştirerek Mustafa Kemal Paşa'ya yakınlaşmaya başlar. Erkâna karşı millî mücadele taraftarı gibi görünerek onun yanında olduğu izlenimi vermeye çalışır. Ali Yusuf'un böyle davranarak ilişkilerinde çıkar gözetmesi sosyal değerler çatışma yaşadığını kanıtlamaktadır.

4.6.4. Gençliğim Eyvah Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması

İhtiyar'ın toplumsal ve kültürel değerler açısından eleştirilir. İhtiyar elde etmek istediklerini kültürel değerleri kullanarak yapmaya çalışır. Toplumun değer verdiği kültürel mirasla alay eder. *“İhtiyar o Fransa işi hürriyetin, özgürlüğün, âşıklarından değildi. Namık Kemallerle Tevfik Fikretlerle dalga geçer; Osmanlı toplum ve insanların yapısı ile kültür birikimi ile ilgisini, ilişkisini bulamadığı, gümrük kaçağı sloganlarını, alaya bile almazda tiksinti ile küçümserdi.”*(Buğra, 2015: 34). İhtiyar, Türk edebiyatının ender şahsiyetlerini, Osmanlı tebaasını, kültürünü küçümser. Onun kültürel değerler ve toplumun yapısı hakkındaki düşünceleri kültürel bir erozyon yaşadığını göstermektedir. Sosyal ve kültürel değerleri bu denli aşağılaması değerler çatışması bağlamında eleştirilebilir.

İhtiyar, kendi emelleri doğrultusunda Güliz'i etkilemeyi başarır. Güliz, toplumun benimsediği değerleri hiçe sayan bir kişiliğe dönüşür.

“Gözünde aşk o kadar iğrençleşmişti ki, genç erkeklerden tiksinti ve paralel olarak soğukluğu geçen yıla kadar sürdü. Aşkı yücelten kutsallaştıran, hatta sadece önemseyen tanıdığı kızları budala ve zavallı buluyor, öylelerini konu alan romanları, hikâyeleri, piyes ve filmleri de küçük görüyordu, ergen kızların ahmaklıkları için düzenlenmiş yutturmacalar sayıyordu.”(Buğra, 2015: 157).

Güliz, sosyal-kültürel değerlere bakışı İhtiyar'ı memnun eder. Aşkın kutsallığını sorgular, insanların sevgi temalı edebi ürünlerini küçümser, bunların hiçbirisine inanmaz. Romanda onun İhtiyar gibi düşünmesinden anlaşılacağı üzere, sosyal-kültürel değerler çatışması yaşadığı anlaşılır.

Türk milletinin değer verdiği ve millete benlik bilincini kazandıran dil hakkında İhtiyar'ın söyledikleri ahlakî bağlamda eleştirilebilir. Ona göre dil birliği saçmadır. Dilin anlaşmazlık konusu olduğunu, onu toplumsal kargaşanın vasıtası olarak görür. *“Ben anadili bile bir anlaşmazlık, bir kavga konusu yapmışımdır demiş ve kurumları, grupları hatta ana partileri ile bu dil çekişmelerinin taraflarını, şah-mata kadar bütün hamleleri*

iyice hesaplamış, piyonları, atları, filleri, kaleleri gibi göstermiştir.” (Buğra, 2015: 209). Romanda İhtiyar’ın Türk milletinin birleştirici ana unsurlarından anadil hakkındaki ifadelerinden hareketle kargaşa yaratmaya çalışan birisi olduğu anlaşılabilir. İhtiyar, anadili anlaşma ve toplumu birleştirme aracı olarak görmez. Siyasi ideallerini gerçekleştirebilmek için toplumu bölme ve kaosa sürüklenme aracı olarak anadili kullanmak ister. Bu anlayışla insanları kutuplaştırmaya, ayrıştırmaya çalışır. Onun anadil hakkındaki düşünceleri sosyal-kültürel değerler çatışması yaşadığını kanıtlar.

İhtiyar, Türkiye’deki inkılâp devrimlerinden bahsederken, onui ciddiye almaz. Dünya ülkeleri hakkındaki düşüncelerinde harf inkılâbı ve diğer inkılâplar hakkında görüşlerini belirtir. Romanda İhtiyar, inkılâplarla alay eder. *“Onlar harf devrimin yapmadılar da ne oldu? Bizden geri midir onlar? Anlayamıyorum bir türlü. Ve aynı şeyi öteki devrimler ve ilkeler içinde yapıyor, kılık kıyafet devrimlerinden geçerek işi büyük devrimine kadar vardiroydu.”* (Buğra, 2015: 226). İnkılâpları ciddiye almamasına karşın, fırsat buldukça onlardan yararlanarak insanlar üzerinde birtakım planlar yapmak ister. Sosyal yaşamın düzenlenmesinde rol oynayan inkılâplar hakkında görüşlerini belirten İhtiyar, sosyal-kültürel anlamda değerler bağlamında çatışma yaşar.

İhtiyar, Güliz’i fikirleri ile yanlış yönlendirir, Delikanlı’yı da aynı doğrultuda ikna etmeye çalışır. Delikanlı’ya düzen ve kâinatın amacı hakkında bilgiler verir. Düzene karşı nasıl ayakta kalabileceğini, toplumu ve olayları nasıl yönlendirebileceğini anlatır.

“Yok etme... yıkma değil, yok etme tutkusu, ihtiyar’ın açıklamaları bu hatırlayışları ile birleşince Delikanlı’nın beynine, idrakine bir kor gibi düşüyordu. Üniversite, basın, sendikalar, dernekler, partiler, sanat, edebiyat, sinema, tiyatro, radyo, televizyon, işgaller, boykotlar, gösteri yürüyüşleri, sabotajlar, cinayetler, çatışmalar, sloganlar. Kısacası kıran kırana bir dövüşe giden ve boyuna bölündükleri için savaş cepheleleri boyuna çoğalan, uyduruk inançların grupları!...” (Buğra, 2015: 243).

İhtiyar’ın toplumun kaynaşmasında ve insanların birbiri ile iletişim sağlamasında etkili olan unsurları kullanarak onlar üzerinde kargaşa çıkarmaya çalışması sosyal-kültürel değerler çatışmasına örnek gösterilebilir.

4.6.5. Yalnızlar Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması

Romanda, sosyal ve kültürel değerler olarak, örf ve adetler, yaşam tarzları, yeme, içme, sosyalleşme, giyim, kuşam, insan ilişkileri gibi değerler bağlamında kahramanların içine düştüğü çatışmalar irdelenir.

Hurrem'in Murad'ı sevdiğini onun yüzüne söyleyememesi yetişme tarzından kaynaklanır. “Görgüleri, bilgileri, aldığı terbiye, kısacası yetişme tarzı doktorun eline geçecek ömrü için belirsiz endişeler duymasına sebep oluyor, ama buna karşılık kadınlığı bu adamı istiyordu”(Buğra, 2016: 18). Romanda Hurrem'in davranışlarından anlaşılacağı üzere Doktor'a göre birisi olmadığı anlaşılır. Ancak o, içindeki sese direnemez, arzularına yenik düşer. Onun dünya görüşüyle uyuşmayan birisine ilgi duymaya başlaması sosyal-kültürel değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Macit'in sevgilisi Küçük, onun bir anlık dalmasını görerek ona sorular sorar. “Söylesene, neden o kadar dalmıştın? Neler düşünüyordun gene? Gidenleri mi? Demek Murad'la beraberdin... İki iç nefes çekildikten sonra söndürülmüş yenice izmaritlerinden belli. Ukalanın biri olacak; köylü sigarası içiyor. Bu kulüpte köylü sigarası. İh. Ben polis hafiyesi olmalı imişim, değil mi?”(Buğra, 2016: 39). Küçük'ün sorularına Macit, ona onay verir gibi davranır. Küçük, köy halkının sigara içme keyfinden bahseder ve onlarla alay eder.

Doktor'un söyledikleri ile yaptıklarının uyuşmaması romanda şu örnekle açıklanabilir.

“Gene bir zamanlar, Dünya’da en tiksindiğim şey insanlardaki tabi ve mutlak duygu ve inanışların istismarıdır. Diyen Doktor, şimdi milli bayramlarda, Onuncu Yıl Alanı’na kurulmuş ve krem rengi beyazla vişneçürüğü kırmızıya boyalı kürsüye çıkararak, her yaşasından sonra memurlarını ve hocalarını taklit ederek yaşasın diye tekrarlayıp alkışladıkları söylevler veriyordu.” (Buğra, 2016: 88).

Doktorun millî değerlere yaklaşımında, değerlerimiz hakkındaki düşünceleri, onun söyledikleri ile yaptıklarının tutarsız olması soysal-kültürel değerler çatışması açısından eleştirilebilir.

Hurrem'in Doktor hakkında iyi düşünmez. Onun insanları ve değerleri hiçe saydığını düşünür.

“O bir şey değil, yerlilerin Tanrı armağanı gibi kabullendikleri geleneksel yaşayış tarzını en sert dille kötülüyor, aşağılıyor, mağara devri ile bir tutuyordu. Musikiyi bir gelenek, bir alışkanlık sayan bu insanlara çok sesli müziğin üstünlüklerini anlatmaya girişiyor, resim deyince akıllarına Foto Yılmaz gelen kimselere sürrealizm bildirisini yorumluyordu.”(Buğra, 2016: 86).

Doktor, yörede yaşayan insanların yaşayış tarzlarını ve kültürel değerlerini aşağılar, onlara bilgi sahibi olmadıkları konulardan bahsederek onları etkilemeye çalışır. Onun sosyal ve kültürel manada çatışma yaşadığı anlaşılmaktadır.

Doktor'un toplumda insanları birbirine bağlayan değerlere karşı bakışı toplumsal ilişkilerine yansır. “Artık, bir zamanlar hasretleri içini burkan- kimi de yakan insanlık süs duygularla faziletler alay ediyordu: dürüstlikle, sevginin her çeşidiyle, acımayla, dürüstlikle, hoşgörüyü, kısacası her şeyle, ama her şeyle.”(Buğra, 2016: 93). Doktor, insanın erdemleşmesini ve statüsünü belirleyen değerlere karşı yabancılaşır.

Doktor, geçmişte toplum nazarında hoş karşılanmayan davranışlarda bulunur. Mektepte okurken arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kuramaz. “Servili Medrese günlerinde kendisine benzeyenlere ve kendisinden zayıflara karşı daima öfke, tiksinti, hatta düşmanlık duymuştu. Medrese sığınan kırk elli talebeden en çok beşiyle selamlaşır.”(Buğra, 2016: 94). Medrese’de okurken doktorun arkadaşlarına karşı güven vermeyen davranışlarda bulunması onlarla arasının açılmasına neden olur. Hiç kimse ondan olumlu bir davranış beklemez.

4.6.6. Yağmur Beklerken Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması

Yağmur Beklerken romanında kasabada kültürel değerler çatışması, örnekler verilerek açıklanır. “Romanda, Anadolu’nun küçük bir kasabası ve insanları perspektifinden, siyasetin sıradan insanları bile nasıl kutuplaştırdığını, hiç yoktan düşmanlıklar yarattığını ve bu dönemde Türkiye’de yaşanan büyük kuraklıkla paralellikler de kurularak okuyucuya sunulmuştur.”(Cabur, 2006: 7). Sosyal ilişkiler bağlamında kuraklık nedeniyle yağmur bekleyen kasabalının umutları ve seçimler yaklaşırken yeni kurulan bir fırkanın halk üzerindeki etkisi incelenir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında kasabada çeşitli etkinlikler düzenlenir. Parkın açılışı bunlardan birisidir. Parkın açılışında bir balo verilir. Baloya Rahmi Bey ve eşi dâhil, memurlar, eşleri, kasabalılar katılır. Balo büyük bir ses getirir, günlerce anlatılır.

“Eee, emir emirdir... memurluk kolay değildir, ne yapsınlar yazık. Bi yudum da sen içmen mi avrat? Bu da, aynı balo ile ilgili, ama aslı faslı olmayan bir söylentiye dokundurmadır: Sözüm ona, baloda heriflere karılarda öyle bir çekmişler ki kafayı, tarifi mümkün değil? Ömürlerinde loğusa veya Mevlid şerbetinden başka bir şey içmemiş zavallı kadıncağızları kafa çekerken düşünmek, namussuzca hoşlarına gidiyordu insanların. Rahmi’nin de.”(Buğra, 2017: 32).

Kasabada o güne kadar balo tarzında etkinlikler yapılmaz. Kasabalının o güne kadar yaptığı etkinlik, romandan da anlaşılacağı üzere mevlit okutmalarıdır. Kasabanın yerli halkından farklı düşünen memurlar, eşleriyle baloda aşırı eğlenmeleri, içkiyi fazla kaçırmaları o güne kadar burada görülmemiş bir olaydır. Yerli halk bu tarz eğlenceleri yadırgar ve dedikodular yayılmaya başlar. Memurların ve eşlerinin hatta Rahmi Bey'in de baloda ölçüyü kaçırdıkları anlatılır. Türk kültüründe yeri olmayan balo tarzı eğlencelerinin dönemin yöneticileri tarafında düzenlenmesi, eğlenenlerin aşırıya kaçmaları, memurların kültürel değerler çatışması yaşandığını göstermektedir.

Kasabada parkın açılışından bir ay sonra insanlar buraya gelmeye başlar. “*Geri kalan insanlar, özellikle de kasabanın perşembe günleri kurulan pazarına gelen köylüler, parkın gramofonunda çalınan yeni şarkıları ve tangoları, alafrangayı, kimi kaldırımlara oturmuş, kimi duvarlardaki parmaklıklara dayanmış, dışarıdan dinliyor, içerdikleri seyrediyorlardı.*” (Buğra, 2017: 35). Kasaba halkı parkta çalınan tangoları, şaşırılmış bir halde dinlerler. Türk kültüründe yeri olmayan tangonun halka hoparlörlerle dinletilmesi kültürel erozyona sebebiyet verir. Çalınan yabancı şarkılar, halka çağdaşlaşma adı altında sunulması kültürel değerler çatışması olarak eleştirilir.

4.6.7. Osmancık Romanında Sosyal ve Kültürel Değerler Çatışması

Romanda, toplumsal bozukluklara da işaret edilir. Buluş çağına girmemiş çocukların evlendirilmesi romanda birkaç yerde geçer. Orhan Bey, 14 yaşında Holifera ile evlendirilir. Yine Bay Koca ile çocuk yaştaki Emine'nin evlendirilmeye çalışılması şöyle geçer. “*On üçünü sürmeye başlayan Emine duyduğu ürkeklik ve heyecanla büsbütün güzelleşmişti. Banu Çiçek onu kucaklayarak cesaretlendirdi.*” (Buğra, 2017: 221). Çocuk yaşta evlilikler, insanların kendilerini yeni tanımaya başladığında ergenliklerini tamamlamadan evliliğe sürüklenmeleri sosyal değerler açısından sıkıntılar doğurur. Banu Çiçek'in kardeşi için Emine'yi evliliğe ikna etmesi sosyal değerler çatışmasına örnek verilebilir.

Bizans tekfurlarının ve din adamlarının keyfi davranmaları karşısında Bizans halkı çekindikleri için tepki veremezler.

“Ve bütün bunlar papazların, tekfurların; yani kilisenin ve Bizans İmparatorluğu'nun halleri halka vız geliyordu. Durumun farkında bile değildi halk. Halk sadece zorlandığı için yapıyor ve ya yapmıyordu. Korkulacak şeyler iyi öğrenilmişti; halkı ancak korku yönetip yönlendiriyordu ve korkunun işlerlik alanı çok mu çok daralmış toplum hayatı kilisenin ve devletin elinden

çıkarak kişisel çıkarlara, açıkgozlülüklere, dalaverelere kalmıştı.”(Buğra, 2017: 78).

Halkın papaz ve tekfurların dinî ve siyasi güçleri karşısında sessiz kalması, yönetici ve din adamlarının halka karşı baskı kurmaları onların sosyal manada değerler çatışması yaşadıklarını kanıtlar. Bizans tekfurları, halk ile iletişimlerini baskı ve korkutma üzerine kurar.

4.7. İlmî (Teorik) Değerler Çatışması

Roman kahramanlarının ilim öğrenmek yerine başka işlerle uğraşmaları, ilmî çevreleri kendi çıkarlarına göre hedef seçmeleri, uzmanlık gerektiren bilimsel konularda yetersiz kalmalarına rağmen her alanda bilgi sahibi birisi imajı vermeye çalışmaları “Siyah Kehribar”, “Firavun İmanı”, “Yalnızlar” adlı romanlarda eleştirilir.

4.7.1. Siyah Kehribar Romanında İlmî (Teorik) Değerler Çatışması

Romanda, Türk gencinin ilmî değer çatışması yaşaması üzerinde durulur. İtalya’ya Sanat Tarihi doktorası yapmak için giden Türk genci, gerçek amacı olan ilmi çalışmalarda bulunmak yerine cinayet ve siyasi işlerle uğraşmaya başlar. Onun sanat doktorası için üniversiteye gittiği romanda şöyle geçer “*Bu güzel sokak üniversiteye çok yakındı. Üç köşe döndükten sonra bulvara iner, kırk elli adımda da meydana çıkardım.*” (Buğra, 2016: 13). Ancak, Türk gencinin sanat doktorası için okulda neler yaptığı, hangi dersleri gördüğü, öğrenci ve hocaları ile ilişkisi, akademik çalışmaları gibi konulardan romanda bahsedilmez. Onun amacı dışında çalışması ilmî değerler çatışması yaşadığını gösterir.

4.7.2. Firavun İmanı Romanında İlmî (Teorik) Değerler Çatışması

Ali Yusuf, okul yıllarında zeki ve uyanık birisi olarak bilinir. Okulu terk ettikten sonra ilmî çalışmalarda bulunmaz. Birikim yapmak için Tepebaşı’nda bulunan Brüksel Otel’ne yerleşir, otelde yeme, içme ve harcamalarında titiz davranır, para biriktirmeye başlar. Ancak, perşembe akşamları ünlü isimlerin uğradığı Degustasyon lokantasına gitmeye başlar. Burada şair ve gazetecilerle yemek yer ve vakit geçirir.

“Nitekim bu ünlüleri o da gördü ve Cenaplar, Siret’ler onu da heyecanlandırdı. Ama Yusuf, “ağabeyler”den farklı olarak bunlara sokulmasını, kendisi ile ilgilenmelerini başardı: Okulda hiç uğraşmadığı halde “failatün failatün, failatün’ler karalamak olmuştı. Bunların kiminde Namık Kemal kesiliyor, kiminde Tevfik Fikret’leşiyor ve daha yenilerinden birisi oluyordu. Baudelaire’i, Verlaine’i, estirmeye kalkıştıkları da vardı.”(Buğra,

2017: 41).

Ali Yusuf, edebiyatla ilgilenmediği hâlde ilgileniyor izlenimi vermeye çalışır. Rezaizade Mahmut Ekrem ondan dergi için çeviriler yapmasını ve daha sonra gazetelerden birinde haber taşıyıcısı olarak çalışmasını ister. Onun şair ve yazarlara edebiyatla ilgilenen birisi olarak kendisini tanıtmaya çalışması ilmî açıdan değerler çatışması yaşadığını göstermektedir.

Ali Yusuf, edebiyat ve tarih alanlarında bilgi sahibi değildir. Ancak o gelecekle ilgili planlarını yapar. Kimi zaman geçmişte yaptıkları bencillikleri düşünür ve pişman olur. Sonra yaptıklarının normal olduğunu düşünerek ikilem yaşar.

“Ama Yusuf ölçüyor, biçiyor, o pek güvendiği aklını ne kadar zorlasa da, Türkiye için bir çıkış yolu bulamıyordu. “Grafik tamamlanmış, bu yüzden de Roma’yı kurtarabilecek bir deha çıkmamıştı. Roma batmıştı. Bu iş eski Mısır, eski Yunan için de, Fenike, Asur, Elam, Kalde, Kartaca ve daha niceleri için de böyle olmuştu; grafik tamamlanınca insanlar beyhudeleşmişti.”(Buğra, 2017: 59).

Ali Yusuf, tarih bilgisi olmadığı halde tarihi olayları yorumlama gücü onlar hakkında örnekler vererek çıkarımlar yapar, tarihi olaylardan sürekli kötü örnekler verir. Türkiye’nin kaderini kötüye yorumlar, millî mücadelenin kazanılacağına inanmaz. Onun tarihi olaylar hakkındaki olumsuz düşünceleri ve vatanın işgale uğrayacağına dair beklentisi ilmî değerler çatışması bağlamında eleştirilir.

4.7.3. Yalnızlar Romanında İlmî (Teorik) Değerler Çatışması

Romanda genelde tüm değerler çatışmasını üzerinde toplayan Doktor’un ilmî değerler çatışması yaşadığı romandan örnekler verilerek açıklanır. Doktor, bilgilerini gösteriş için kullanır. Bazı önemli bilgileri ve isimleri ezberleyerek her şeyi ayrıntılı olarak biliyor imajı vermeye çalışır. *“Ama, isim ezberlemekle kitap okumaktan başka bir işi olmayan doçentin pes etmeye hiç de niyeti yoktu. Dışlerinin arasından küçücük üç kahkaha benzeri fırlattıktan sonra Gaston mu dediniz, diye sordu ve ekledi: Fakat azizim, bu sakın Eski Mısır’da yaşamış olmasın?”* (Buğra, 2016: 10). Doktor’un her alanda bilgisi olduğu izlenimi vermeye çalışması, tüm alanlarda uzmanlaşmanın ne kadar ciddiyet gerektirdiğinin bilgisine varamadığını kanıtlamaktadır. O, tarih, ekonomi, tıp gibi alanlarda da bahsi geçen konularda bilgisinin olduğunu göstermeye çalışır. Tartışmaya başladığı kişilerle fikir münakaşası yaparak onlara üstünlük kurmak ister, onları rencide etmeye çalışır.

Murad diplomasını almadığı halde aldım diye arkadaşlarına yalan söyler. Onun fakülteyi bitirmek için şehre gittiğini, ancak bitirmediğini, müzik ile ilgilendiği bilinmektedir. Doktor, Murad'ın eksiklerinin farkına varır. Onun fakülte diplomasını almadığını dolaylı yollarla ona ima eder. “Sizin fakülteden aldığınız diploma ile metresinizin sigarasını yaktığınızı daha önce işitmiş olsaydım arkanızdan konuşulanların bayalığını tam manasıyla anlayamazdım.”(Buğra, 2016: 33). Murad'ın fakülteyi bitirmediği halde bitirdim diye yalan söylemesi, Doktor'un da bunu kullanarak yüzüne söylemesi ahlakî değer çatışması yaşadığını göstermektedir. Diğer yandan fakülte diploması gibi ilim tahsili gördüğünü kanıtlar bir belgeyi, hiçe sayarak onu sigara ile yakmak istemesi, Murad'ın ilmî değer çatışması yaşadığını belirtir.

Romanda Doktor'un fakirlik içinde öğrenim gördüğünden bahsedilir. Bu yıllarda okul harçlığını biriktirebilmek için babasından kalma değerli kitapları sattığını hatırlayarak kendi geçmişi ile alay eder.

“Öyle işte; kendisi onlardan daha iyi bir durumda bulunuyordu: Babasından kalma yetim maaşı o günlerin şükre değer bir nimeti idi. Ve gene babası iki sandık kitap bırakmıştı ki bütün miras iyice parasız kaldığı günlerde bunları birer ikişer satarak simit veya Allah kahretsin bunu işkembe çorbası bulabiliyordu. Bu kitap konusunu hatırlamak doktoru gülümsetti; her kitap satışından sonra o hınç ve nefret kusan gülümseyişi ile saadet kitaplardadır, derdi.”(Buğra, 2016: 95).

Doktor'un karnını doyurabilmek için kendisine emanet edilen kitapları değerinin altında satması, elde edilen para ile karnını doyurması ilmî değer çatışması yaşadığını gösterir. Eline geçen Şeyhi'nin el yazması Divanını satmak için bir sahaf bulur. Sahafın sahibi Acem'e kitabın ne kadar değerli olduğunu söyler. “Ne kadar eder demiştiniz o şeyhi Divanı için? Acem soruyu, fiyata bir lira daha ekleyerek cevaplandırdı. Adam kitaba neredeyse atlayacaktı. Doktor bunu fark et etmemiş göründü; kitabı iç cebine yerleştirdi.”(Buğra, 2016: 97). O, ilmî değerler konusunda ciddi düşünmez, değerli kitapları para için satar. Kitapların içindeki bilgilerin onun için kıymeti bulunmamaktadır. Doktor'un tarihi el yazması kitapları değerinden aşağıya satması ilmî değerler çatışması yaşadığını gösterir.

Doktor'un ilim hakkındaki sözleri romanda şöyle geçer. “Şarap, rakı, konyak... Biliyoruz bunları Hüseyin Bey. Hepsini de tattım, likörleri, votkayı, cini... Hepsini Herkes de bilir bunları. Ama bir de ilim zihniyeti denen şey var. Durun... Durun lütfen, ilim demedim, ilim zihniyeti dedim. Her konuda gerekli ve yardımcıdır o. Ne ise; ukalalıktan hoşlanmam”(Buğra, 2016: 176). Onun ilim hakkındaki sözleri Hüseyin Bey'i de etkiler.

Bilmediği konular hakkında biliyor gibi davranması ilmî değer çatışması yaşadığını göstermektedir.

SONUÇ

Tarık Buğra, romanlarında gelenekçi kimliğini korur, insan ilişkilerini ve sosyal hayatı bu doğrultuda tüm yönleri ile ele almaya çalışır. Roman kahramanları günlük hayatta karşımıza çıkan tipler olarak kurgulanır.

Yazarın romanlarında kasaba, oba, çiftlik gibi mekânları, ülke ve devlet gibi kavramları ele alır. Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatında sosyal ve ideolojik olarak köy merkezli romanlar fazla yazılır. Edebiyatımızda Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü, Mahmut Makal'ın Bizim Köy, Kemal Tahir'in Sağır Dere, Orhan Hançerlioğlu'nun Ekilmemiş Topraklar, Orhan Kemal'in Bu Topraklar Üzerinde, Yaşar Kemal'in İnce Memed, Talip Apaydın'ın Sarı Traktör gibi örnekler verilebilir. Toplumsal gerçekçi romanlarda sosyal başkaldırı, emek, toprak gibi konular işlenir

Tarık Buğra o dönemlerde mekâna farklı bir boyut kazandırarak köy ve şehir gerçekliği dışında kasabayı ele alır. Romanlarının genelinde kasabadan bahseder. Akşehir en çok işlenen kasabadır. Millî mücadele yılları burası merkez alınarak işlenir. Küçük Ağa, Küçük Ağa Ankara'da ve Firavun İmanı romanlarında mekân bağlamında Akşehir merkez kasaba olarak ele alır. Dönemeçte, Yağmur Beklerken romanlarında mekân bağlamında kasabayı ele alan yazarın Yalnızlar romanında İstanbul ve çiftlikten bahseder. Siyah Kehribar onun ülke dışında geçen tek romandır. Dönemin İtalyası ve Mussolini'nin dikte yönetiminden bahseden yazar, bu romanında dönemin Türkiye'si'ne göndermelerde bulunur.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun işlendiği Osmancık romanında konargöçerlikten beyliğe geçiş işlenir. Küçük Ağa, Küçük Ağa Ankara'da, Firavun İmanı romanlarında devlet vurgusu yapılır. Millî mücadelenin kazanılması ile yeni kurulacak devletin siyasi omurgası oluşturulmaya çalışılır. Osmancık romanında beylikten devlete geçiş aşamasından bahsedilir.

Tarık Buğra romanlarında değerler çatışması kahramanlar üzerinden verilir. Roman kahramanları genelde tarihi ve siyasi bir kimliğe sahiptir. Yazarın tarihi romanlarında görülen kahramanlar, olayların seyrini değiştiren çok yönlü kişilerdir. Küçük Ağa romanında İstanbullu Hoca, önce padişah yanlısı olarak bilinir. Olayların gelişmesine göre düşüncelerini değiştirerek millî mücadele lehine çalışır. Çolak Salih cepheden döndükten sonra hayatı bir müddet umursamaz. Kasaba halkına kin besleyen çocukluk arkadaşı

Niko'yla arkadaşlığını devam ettirir. Onun bir gece azınlıklar adına işgali destekleyen sözlerini işitince düşünceleri değişir. Küçük Ağa romanında kahramanların ağırlıklı olarak siyasi, sosyal ve kültürel çatışma yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Küçük Ağa romanında, değerler kişiler, kavramlar, semboller, mekân ve zaman başlıkları altında incelenir. Bu bağlamda insan hayatını ve davranışlarını etkileyen bazı kavramlar temel değerler çerçevesinde işlenir. Siyasi, sosyal ve kültürel, dinî, estetik, iktisadi, ahlakî olmak üzere başlıklar altında toplanmıştır.

Romanlarında değerler kavramı üzerinde durulur. Bayrak, yurt, vatan gibi siyasi semboller işlenir. Yazarın arketipsel bağlamda üzerinde durduğu rüya sembolü roman kahramanlarının iç yolculuklarında belirleyici olur. Osmanlı romanında Osman Bey'in bir rüya görerek rüyanın etkisinde kalması, Şeyh Edebalı'nın kızı ile evlenerek beyliğin başına geçmesi gibi roman kahramanının bir dönüşüm yaşamada rüyalar etkili olur. İbiş'in Rüyası romanında Nahit'in bir rüya âleminde yaşıyor gibi davranması, rüya ile gerçek hayat arasında kalması rüya sembolünün roman kahramanı üzerindeki etkisini göstermektedir.

Değerler, bakış açısına göre öznel ve nesnel kaynaklı olarak değerlendirilir. Özne etrafında genelde Küçük Ağa ve Salih'in fikirleri değişir. Kahramanların Küçük Ağa romanında fikirlerini değiştirmesi romanda kırılmaların yaşanmasına neden olur.

Tarik Buğra'nın diğer tarihi romanı, Firavun İmanı'nda değerler çatışması bağlamında ele aldığı konular itibari ile kişilerin yaşamları ve çevresel faktörlerin etkileri düşünüldüğünde yazar, insanların trajik yönlerini tarihsel bir perspektiften inceler.

Yazarın Firavun İmanı adlı romanında millî ve manevi düşünceler ekseninde ele aldığı merkez konumundaki kişi Ali Yusuf'un değerler bağlamında düştüğü çatışmalar incelenerek çatışma nedenleri romanda alıntı ve örneklerle belirtilir. Firavun İmanı olarak bilinen başta millî mücadele aleyhinde çalışan ancak savaş kazanılınca zafere sevinen ve bundan pay çıkarmaya çalışan kişilerin içine düştükleri durumlar işlenir. Bunların başında Ali Yusuf gelir. Onun ahlakî, siyasi, dinî, sosyal ve kültürel anlamda düştüğü çıkar çatışmaları romanda sıkça işlenir.

Firavun İmanı romanı, tarihi bir konuları içerir, Küçük Ağa romanının siyasi devamı niteliğindedir. Küçük Ağa romanında millî mücadelenin kazanılmasında aktif görev alan kahramanların romanda adları fazla zikredilmez. Ancak Çolak Salih, Küçük

Ağa gibi kahramanlara yer verilir. Çolak Salih'e Zile'ye giden heyet içinde güvenilmeyen birisini takip etme görevi verilir. Romanda kahramanlar tarihi kişiler olarak kurgulanır.

Yazarın bir başka tarihi romanı Osmancık'tır. Selçuklu Devleti'nin bir uç beyliği olarak Bizans sınırlarında kurulan ve Osman Bey'in yönettiği beyliğin kuruluşu anlatılır. Beyliğin bir yandan Bizans tekfurları diğer yandan da kendi içindeki sorunlarla uğraşması ve beylikten devlete geçişi işlenir. Osmancık, devleti yönetebilme bilincini babası Ertuğrul Gazi'nin yönetim anlayışından alır, Şeyh Edebalı'nın öğütleri ile bey olma vasıflarını kazanır. Beyliğin jeopolitik konumunu ve demografik yapısını iyi bilen Osmancık'ın geleneğin sürdürülmesi inancıyla devlet idaresinde yönetici olma fonksiyonlarını bünyesinde tamamlar.

Romanda beylik içindeki çekişmelerden Osmancık Bey'in amcası Dünder Bey'in kıskançlığı, Bizans tekfurlarının düşmanca davranışları, beylerin kendi içindeki beylik mücadeleleri romanda değerler bağlamında çatışma unsurları olarak örnekler verilerek açıklanır. Kahramanların birbirlerini kıskanmaları, ihanet etmeleri, ahlakî ve siyasi yönden üzerinde en çok durulan değerler çatışması olduğu söylenebilir.

Tarık Buğra'nın tarihi romanları dışında Dönemeçte, Yalnızlar, Yağmur Beklerken, Siyah Kehribar siyasi romanlarıdır.

Tarık Buğra'nın Siyah Kehribar romanını yazma düşüncesi bir kurgudan ibaret olup askerdeyken yazmaya karar verir.

Yazar, romanını kurgularken ilhamını gençliğine borçlu olduğu düşünür. Yazmak işini gençlik ile özdeşirmek ister.

Siyah Kehribar romanında, Türk genci, sanat doktorası yapmak için dikta yönetimi idaresindeki İtalya'ya gider ve burada onun başından geçen olaylar anlatılır. Siyasi olaylar içine giren Türk genci, Melina adında bir kıza ilgi duyar. Onun akrabaları ve yakın arkadaşları ile tanışan Türk genci kendisine yakın bulunduğu Fernando ile arkadaş olur. Adı cinayete karışan Fernando'nun cinayet olayının üstü örtbas edilince kız arkadaşı ile İtalya'yı terk eder. Türk genci ise tahsilini tamamlayamadan Türkiye'ye döner. Roman, siyasi ağırlıklı olarak kurgulanır, Türk genci dışındaki roman kahramanları farklı milletlerdendir. Romanda olayların seyrine göre onun ilmî, sosyal ve kültürel değer çatışması yaşadığı görülür.

İbiş'in Rüyası romanında yazar, kendi yaşamını Nahit karakteri üzerinden yansıtır.

O, rol yaparken gerçek hayatta dile getiremediği ve söylemek istediklerini İbiş rolüne bürünerek dile getirir. Nahit'in ve İbiş'in iki farklı kişilik ile yaşamaları değerler çatışması açısından incelenebilir. Onun tiyatroya olan ilgisi küçüklüğünde gittiği bir tiyatrodaki sahnede gördüğü kadını rüyalarında görür ve bilinçaltına yerleşir. O, gerçek ve hayal arasında ikileme düşer, söylemek istediklerini sahnede komiklik yaparak vermeye çalışır.

Gençliğim Eyvah romanında, başkişi İhtiyar'dır. İhtiyar, evlendikten sonra davranışları değişir değerler çatışması yaşar. Romanda onun Türkiye'nin tüm meselelerinde söz sahibi olmak için çeşitli kargaşalar çıkarmak ister, bu yolla kendi adamlarını devlet müesseselerine yerleştirerek kargaşalar çıkarmaya çalışır. İhtiyar'ın sosyal, dinî, siyasi, kültürel, ahlakî, ilmî, iktisadi ve estetik yönden değerler çatışması yaşadığı romandan örnekler verilerek açıklanır. Ayrıca onun kendisine yakın tuttuğu Güliz ve Delikanlı'nın da ona uydukları görülmektedir.

Dönemeçte romanında Cumhuriyet Halk Partisi'nin yönetiminde olan ülkede tek partili hayattan çoklu partili hayata geçiş denemeleri işlenir. Çok partili hayata geçişte dönemin Türkiye'sinin kasabadaki yansımalarına vurgu yapılır.

Kasabada aydın olarak bilinen birtakım memurlar ile yerli halkın yaşamları Dönemeçte romanında eleştirilerek işlenir. Yazar, mesai saatleri dışında Şehir Kulübü'nde hayatlarını kumar oynama ve içki içmekten ibaret sayan, kendilerini fikri ve kültürel yönden geliştirmeyen aydın kesimi eleştirerek yerli halkı yüceltir. Aydın kesimden olan Doktor Şerif, halka hizmet etme düşüncesinden hareketle onların halkla olan ilişkilerinden yakınıdır. Romanında Doktor Şerif, Handan'a ilgi duyar, onunla yeteri kadar ilgilenmediği için kendisini suçlu hisseder. Onu Savcı Yardımcısı Orhan ve Eczacı Celâl'e karşı korumaya çalışır. Doktor Şerif, Handan'ı korumasına rağmen ona istediği yardımı yapamaz. Handan'a onun dışında Savcı Yardımcısı Orhan Bey ve Eczacı Celâl Bey de ilgi duyar. Handan üç erkeğin kendisiyle ilgilenmesinden bunalır ve doğru bir karar veremez. O, bunalımlı günlerin ardından intihar eder.

Dönemeçte romanında çok partili hayata geçişin sancıları kasabada hissedilir. Serbest Fırkanın kuruluş ve teşkilatlanmasında Doktor Şerif'in rolü irdelenir. O, milletvekili olarak seçilir. Yazar, romanda siyasi gelişmelerin paralelinde bir kasabada yaşanan olayların, entrika, ayrılık, aydın kesimin içinde bulunduğu vurdumduymazlıkları eleştirel bir bakışla işler.

Yalnızlar Romanı, Doktor Rıza, Murad, Hurrem, Şükriye ekseninde aşk, entrika,

iharet, bencilik sarmalında bireyin içine düştüğü yalnızlığının getirdiği sıkıntıları yansıtır. Roman, daha önce devlet tiyatrolarında oynanır ve televizyona dizi olarak uyarlanır.

Romanda ahlakî, siyasi, sosyal, kültürel, dinî, ilmî ve estetik değerler çatışması altında roman kahramanlarının yaşantı ve davranışlarından yola çıkarak değerlendirmeler yapılır. Romanda insanı niteleyen, toplumu bütünleyen değerlerin saptanması ve incelenmesi açısından ele alınarak bireyin içine düştüğü yalnızlığın nedenleri irdelenir.

Yağmur Beklerken romanında geçimini topraktan sağlayan kasaba halkının kuraklık nedeniyle ürünlerinin kurumaması için umudunu yağmurun yağmasına bağlaması işlenir. Romandan anlaşılacağı üzere üretim nadas tarımına dayalıdır. Halk tüm geçimlerini toprağa bağlı olarak sağlar. Romanın başkişisi olan Rahmi Bey'in Kenan Bey'in teşviki ile siyasete girmesi, ailesi başta olmak üzere yakın çevresiyle ilişkisi sorgulanır. Rahmi Bey, siyasete girince kasabada değişiklikler yapmak ister. Yağmur beklentisi ve fırka çalışmaları halk tarafından yeni gelişmeler olarak değerlendirilir. Yazar, romanda ona bir anlam yükler, yağmurun yağması kuraklığın bitmesini ve tek partili hayatın değişmesi gerektiği mesajını vermeye çalışır. Yağmur bereketin ve değişimin habercisi olarak yorumlanabilir. Zamansız yağın yağmur kasabada istenileni karşılamaz, seçimler yapılır ancak çok partili hayata geçişin tam manasıyla oturmadığı anlaşılır.

Tarık Buğra'nın romanlarında kahramanların psikolojisi üzerinden tespitler yapılır, sosyal ilişkileri irdelenerek değerler çatışması yaşadığı durumlar eleştirilir.

Yazarın, roman kahramanlarından hareketle, ahlaklı, erdemli olma, merhametli birey yetişmesini sağlama, arkadaşlık, dostluk, vatan sevgisi, devletin gerekliliği, hukukun üstünlüğü, adaletin gerekliliği, kasaba sevgisi, aile bilinci, dinî ve kültürel bağlar gibi kavramların Türk toplumu için elzem değerler olduğunu kavramlar üzerinden işleyerek tez çalışmamda kullanmaya çalıştım.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Ö. (2005). Toplumsal Zihniyet Olgusu ve İktisadi Gelişme İle İlgisi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (32), 91-123. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/iusoskon/issue/9520/118931>.
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 9-27. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/ded/issue/29184/312499>.
- Akıncı, A. (2013). Siyaset Ahlakı İle İş Ahlakına Teorik Bir Bakış, *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources Dergisi*, 15 (2), 82- 96. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/isguc/issue/25458/268621>.
- Aktaş, K. (2014). Etik-Ahlâk İlişkisi ve Etiğin Gelişim Süreci, *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (2), 22-32. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/145032>.
- Altan, H. Zeynep. (2006). Kişilerarası İletişimde Bir Sosyal Baskı Düzenegi: Korku Kültürü. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*,(25),5-16. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/iuifd/issue/22864/244136>.
- Andı, M, F. (2000). *Tarık Buğra*, İstanbul. Şule.
- Anık, C., Soncu, A, G. (2011). Kültür, Medeniyet ve Modernizm Üzerine “Yaprak Dökümü” Bağlamında Bir Değerlendirme. *Global Media Journal Küresel İletişim Dergisi*, 1 (2), 52-83. <https://www.academia.edu/4949728/>.
- Arkan, A. (2010). Globalleşme Sürecinde Kültür Ve Medeniyetler Arası İlişkiler Üzerine Düşünme: İbn Meymun Örneği. *Usûl İslam Araştırmaları Dergisi*, 13(13),111-146.Retrievedfrom<http://dergipark.gov.tr/usul/issue/16716/173819>.
- Arslan, M. (2005). Ziya Gökalp'te Kültür Ve Uygarlık Anlayışı. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (10), 11-19. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/iusosyoloji/issue/524/4853>.
- Arslanoğlu, İ. (2000). Kültür ve Medeniyet Kavramları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Velî Araştırma Dergisi*, (15), <http://hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/issue/view/23>.
- Atılğan, Y, S. (2013). İslam Düşüncesinde İlimin Kaynağı, İmkânı ve Sınırları. *AnemonMuş Alpaslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 191-214. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/anemon/issue/1834/22354>.
- Atik, Ş. (2013). Tarık Buğra'nın “Küçük Ağa” ve Samim Kocagöz'ün “Kalpaklılar” Adlı Romanları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (6), 144-154. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/egitimvetoplum/issue/5127/69833>.
- Bağcı, R. (2004). Tarık Buğra'nın Dönemeç Romanında Kişiler ve Karakterizasyon. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 11-28. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/cbayarsos/issue/4074/53810>.
- Bingöl, U. (2011). *Peyami Safa'nın Romanlarında Değerler Çatışması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Buğra, T. (2017). *Yağmur Beklerken*. (12 Baskı). İstanbul: İletişim.
- Buğra, T. (2013). *Küçük Ağa*. (17 Baskı). Küçük Ağa Toplu Eserler İstanbul: İletişim.

- Buğra, T. (2016). *Dönemeçte*. Tarık Buğra Toplu Eserleri 4. (7 Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Buğra, T. (2015). *Gençliğim Eyvah*. (21 Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Buğra, T. (2016). *İbiş'in Rüyası*. . (23 Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Buğra, T. (2016). *Yalnızlar*, (11 Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Buğra, T. (2016). *Siyah Kehribar*. (10 Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Buğra, T. (2017). *Osmancık*. (71 Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Buğra, T. (2017). *Firavun İmanı*. (11 Baskı). İstanbul: İletişim.
- Bulut, Y. (2014). *Tarık Buğra'nın Romancılığı*.(Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bulut, Y. (2015). Tarık Buğra Romanlarının Roman Çözümleme Yöntemine Göre İncelenmesi ve Tarık Buğra'nın Romanlarında Milliyetçilik Fikri. *International Journal Of Science Culture And Sport Degisi*, ((IntJSCS). 3 (3), 739 - 746.DOI: 10.14486/IJSCS338.
- Büyükyıldız, F. (2010). *Hadislerde Şehitlik Kavramı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Cabur, A, K. (2006). *Tarık Buğra'nın Romanlarındaki Halk Bilimi Unsurları Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Coştu, Y. (2009).Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9 (2), 117-140. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/daad/issue/4498/61953>.
- Çaha, Ö. (2004). Muhafazakâr Düşüncede Toplum. *Liberal Düşünce Dergisi*. (34), 15-24. <http://libertedownload.com/LD/arsiv/34/03-Omer-Caha.pdf>.
- Çelik, Y. (2002), *Saik Faik ve İnsan*. Akçağ Basım Yayın: Ankara.
- Dalar, T. (2014). Karakter Sentezleyici Bir Roman Olarak Osmancık'ta Yapı Unsurları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1 (23), 43-57. DOI:10.17498/kdeniz.12683.
- Darçın Şahin, İ. (2010). *Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bili Yerel Kültür Mirasının Dijitalleştirilmesi ve Halk Kütüphaneleri: Yalova Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demircioğlu, İ, H. - Tokdemir, M, A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. *Değerler Eğitim Dergisi*, 6 (15), 69-88. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/ded/issue/29185/312508>.
- Dorman, E. (2015). *Din Neden Gereklidir. Vahiy ve Peygamberliğin Gerekliliğinin Teolojik, Felsefi, Psikolojik Ve Ahlâki Temelleri Üzerine Bir İnceleme*, (5. Baskı). İstanbul: İstanbul.
- Düzgün, Ş, A. (2007). İnsan Onuru Ve Toplumsal Yaşam İçin Etik. *Kalem Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 1-12. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/kader/issue/19170>.

- Engin, E. (2014). Namık Kemal'in Tiyatrolarında Kavramlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (29), . (352-361). http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt7/sayi29pdf/engin_ertan.pdf
- Ergül, H, F. Kurtulmuş, M. (2014). Sosyal Sorumluluk Anlayışının Geliştirilmesinde Toplum Hizmet Uygulamaları Dersine İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşler *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (49), 221- 232. DOI:10.17755/esosder.72162.
- Eroğlu, E. (2015). Geçmişten Günümüze Sosyal Normlar. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 299-308. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/abuhsbd/issue/32944/366055>.
- Erol, I, S. (2012). İktisadi Kalkınmada Değerlerin Rolü (İbn Haldun'un Perspektifinden). *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3 (2), 49-65. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/cideissue/29526/316939>.
- Engin, E. (2014). Namık Kemal'in Tiyatrolarında Kavramlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (29), 352-361. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt7/sayi29pdf/engin_ertan.pdf.
- Gülaçtı, N. (2012). Sanatsal Bir Oje Olarak Kadın Ve Bazı Toplumlarda Kadına Bakış. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 1 (2), 76-91. DOI: <https://doi.org/10.7816/idil-01-02-06>
- Güventürk, F. (2017). *İnsan ve Temel Değerler, İnsanı İnsan Yapan Değerler*, İzmir: Birleşik.
- Kanter, M, Fatih. (2015). Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Değer Aktarımı Bağlamında Kadınlar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4 (4), 1607-1615. DOI: 10.7884/teke.568.
- Karagül, M., Açıkgoz, Ö. (2009). İktisat Tarih Perspektifinde İktisadi Kalkınma ve Din İlişkisi, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9 (18), 472-486. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/susead/issue/28417/302567>.
- Karahöyük, M. (2013). Din ve Ekonomi İlişkisi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), 193-220 <http://www.flssdergisi.com/sayi16/193-220.pdf>.
- Karatay, Halit. (2007). Değer Aktarımı Açısından Yerli ve Yabancı Çocuk Edebiyatı Ürünleri. [http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/KARATAY-Halit-\(ErişimTarihi:15.03.2019\)](http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/KARATAY-Halit-(ErişimTarihi:15.03.2019)).
- Kaymakcan, R., Meydan, H. (2014). Ahlak, Değerler ve Eğitimi. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 167-174. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/40251>
- Kızılsümer Özer, D. (2016). İnsan Haklarının Birleşmiş Milletler'in Kurumsal Yapısı İçinde Korunması. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 205- 234. DOI: 10.24889/ifede.286226.
- Korlaelçi, M. (2005). Küreselleşme Karşısında Manevi Değerlerimiz. *Felsefe Dünyası Dergisi*, (41), 91-114. http://isamveri.org/pdfdrgr/D00615/2005_41/2005_41_KORLAELCİM.pdf.
- Kuşak, M. (2012). *Tarık Buğra'nın Tiyatroları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

- Limon, B. (2012). Kültürel Değişim Sürecinde Popüler Kültür ve Kitsch Kavramı. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 1 (3), 106-115 DOI: 10.7816/idil-01-03-07.
- Marshall, G. (2005). Sosyoloji Sözlüğü.(2. Baskı) Osman Akınhay- Derya Kömürcü (Çev.). Ankara.
- Mengüşoğlu, T. (2015), *İnsan Felsefesi*. Doğu Batı: Ankara
- Menteşe, O, B. (2008). Edebiyat Nedir. *Littera Edebiyat Yazıları Dergisi*, 22, 49-56
http://www.littera.hacettepe.edu.tr/TURKCE/22_cilt/mentese_5.pdf
- Oğuz, O. (1992). *İktisada Giriş, Temel Kavramlar ve Prensipler*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi, Döner Sermaye İşletmesi.
- Ozankaya, Ö. (1992), Ulusal Toplumun ve Ulusal Kültürün Kurucu Öğeleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 3 (10), 213-225. DOI: 10.1501/Tite_0000000245.
- Örgen, E. (2003). Yağmur Beklerken Romanında Aydınlar ve Halk. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (14), 49-57. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/sutad/issue/26285/276979>.
- Öztürk, H. (2004). Rüyaların ve Sembollerin Işığında İbiş'in Rüyasından Hakikatin Hakikatine. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (15). 139-149.Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/tubar/issue/16956/177044>.
- Öztürk, J. (2008). *Tarık Buğra'nın Matbu Romanları Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Pişkin, M. (2016). Tüketim Toplumu'nda Din ve Dinî Değerler: Lüks Hac ve Umre Örnek Olayı. *İnsan ve Toplum Dergisi*, 6 (2), 131-154. human. society. 6.12. M0195.
- Sarıtaş, S. (2007). Maddi Kültür ve Onun El Sanatlarına Yansımaları. 38.ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. (Ankara, 10-15 Eylül 2007).Bildiriler.[http://www.ayk.gov.tr/wpcontent/uploads E-S%C3%BCheyla](http://www.ayk.gov.tr/wpcontent/uploads/E-S%C3%BCheyla).
- Sümer, N. (1998). Bir Kültür Ürünü Olarak Hukuk. *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*,38 (1-2), 313-/dergiler/ 26/1613/17360.pdf
- Şahin, V. (2015). Kahramanın Sonsuz Yolculuğunda Osmancık'ın Simgesel Halleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (2), 109-121. DOI: 90953. 10.18069/fusbed.
- Şan, M, K., Hira, İ. (2007). Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstri Eleştirisi, *Politika Dergisi*, 1-15.http://politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/okulu_ve_kultur_endustrisi_elestirisi.pdf.
- Şengün, M. (2007). Ahlak Gelişimin Psiko-Sosyal Dinamikleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23 (23), 201-221. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/omuifd/issue/20296/215440>.
- Şerif, M. (1985). *Sosyal Kuralların Psikolojisi*, İsmail Sandıkçıoğlu, (Çev.). İstanbul: Alan.

- Tarakçı Gül, Ü, G. (2011). *Tarık Buğra'nın Türk Tarihinde Kuruluşu Konu Alan Romanlarındaki Başkişilerin Yaşadıkları Değişim Olgusu*. (Yayımlanmamış Doktor Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Tekin, M., Yılmaz, E, B. (2011). *Tarık Buğra*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Türkçe Sözlük, (2011), TDK Sözlük. (11. Baskı). Ankara.
- Uysal, E. (2003). Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsani Erdemler-İslami Erdemler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 51-69. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/uluifd/issue/13494/163054>.
- Ülger, E. (2013). Platon'un Sanat Kuramının Düşünsel Evrimi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), 15-28. <http://www.flfsdergisi.com/sayi16/15-28.pdf>.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (1), 209-223. DOI: 10.18069/fusbed.10221.
- Yıldırım, E. (2014). *İnsan Karşısında Bir Romancı Olarak Tarık Buğra*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Yinilmez Akagündüz, S. (2017). *Ahlaklı Yurttaş*. (1. Baskı). İstanbul: Yeni İnsan.
- Zincirkıran, M. (2017). *Sosyoloji*. Bursa: Dora.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Derviş POLAT
Doğum Yeri ve Yılı : Niğde, 1981
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : dpolat@ahievran.edu.tr

Taranmış
Fotoğraf (isteğe bağlı)
(3.5cm x 3cm)

Eğitim Durumu

Lisans : Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı

Yüksek Lisans: KAEÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana
Bilim Dalı

Mesleki Deneyim

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi

Bilgisayar İşletmeni

2007-

Yayınlar :

POLAT, D. (2018). Küçük Ağa'yı Rene Girard Üzerinden Okumak

Mavi Yeşil Kültür Sanat Edebiyat Dergisi. (114). 17-20. ISSN 1303-0019